

Q
a: 5.

La 28

44. 622.

HORATII
TURSELLINI
E SOCIETATE IESV,
DE VITA
FRANCISCI XAVERII

*Qui primus è Societate IESU
in India, & Iaponia
Euangelium pro-
mulgauit.*

CVM PRIVILEGIO SVMMI PONTIFICIS.

R O M AE,
Ex Typographia Gabiana. M. D. XCIII.

Superiorum Permissu.

AD futuram rei memoriam. Cū sicut accepimus
 dilectus filius Ioannes Stephanus Scortia, & So-
 ciū ad publicā omniū Christifidelium utilitatē,
 tertiam partem expositionis dilecti filii Bene-
 dicti Pererij super Genesim, Tomos tres Institutionū mo-
 ralium Ioannis Azory, & vitam P. Francisci Xaurij
 ē Societate Iesu ab Horatio Tursellino eiusdem Societa-
 tis conscriptam, suis sumptibus, & expensis demandare
 typis intendant, & in dictis operibus faciendis magnā pe-
 cuniariū summā exposituri sint. Nos propositū illorū plu-
 rimū Domino commendantes, & ne dū prodeſſe alijs ſta-
 dent, ſibi damnum, & prauidicium comparent indemni-
 tati illorum opportune prouidere, volentes ipſoſq; a qui-
 busniſ excommunicationis, suspensionis, & interdicti alijſq;
 ſententij, cencuris, & pœnis, a iure vel ab homine quauis
 occōne, vel cauſa latis, ſi quibus, quomodolibet innodati
 exiſtunt, ad effectū preſentium dumtaxat conſequendū
 harum ſerie abſoluentes, & abſolutos fore cencen-tes illo-
 rū in hac parte ſupplicationibꝫ inclinati eisdē Iо. Stephano
 & Socijs, vt nemo tam in Vrbe, ac reliquo noſtro Statu
 Ecclesiastico, mediate, vel immediate ſubieclto, quam ali-
 bi ubiq; in toto Christiano Orbe, quauis ille fuerit di-
 gnitate, vel officio, aut priuilegio, vel facultate, munitus p
 decē annos a prima cuiuslibet diſtorum operū, ſeu partiū
 earundē imprefſione cōputandos, dictos libros, ſeu partes
 illorū, aut copendia quoq; idiomate extiterint, ſine ip-
 ſius Iо. Stephani Scortia, & ſociorū eorūue heredū, & ſuc-
 ceſſorū aut ab eis ius, & cauſā habentū expreſſa, & in
 ſcriptis obtēta licētia quoq; quaſito colore cauſa, vel pre-
 textu ad cuiusuis perſone instauriam imprimere, ſeu ex-
 cudere, ſeu imprimi, vel excudi quoq; modo facere, vel
 imprefſos, aut excuſos, in quoq; loco vendere, ſeu ve-
 nales proponere, tenere vel habere poſſit. auctoritate Apoſto-
 lica tenore preſentium concedimus, & indulgemus. Ac
 propriea oībus viriisq; ſexus Christifidelibꝫ preſertim

Bibliopolis ac libroru*m* imp*ressoribus*, tā in hac Vrbe nostra
q*uod* toto statu Ecclesiastico p*rius* sub 500. ducatorum auri de
Cam. p*ro* una delatori, & alia Camera nostra Aplica. &
reliqua locis p*ri*is irremissibiliter applica*n*, necnō amissio
nis libroru*m* ip*sis* lo. Stephano & Soc. applica*n*, extra vero
ipsā Vrbē, & ditionē Ecclesiasticā excommunicatiōnis la-
te s*er*tētia, a qua nullus p*ter* Romanū Pontif*icis* absoluere pos-
sit, p*oenis* roties quoties, in quolibet dictorū libroru*m*, vel eo-
rū parte cōtrauetū fuerit, eo ipso incurrendis districtius
inhibemus, ne libros p*tos*, aut aliquā eorū, vel ullā alicui
eorū partē quocunq*uod* idiomate sine huiusmodi licētia im-
primere vel ab alijs impressos vēdere seu venales habere
vel proponere audeat, seu p*sumat*. Et nihilominus vniuer-
sis, & singulis legatis, vicelegatis, gubernatoribus, & alijs
iudicibus, tā dicta Vrbis q*uod* prouineiarū, ciuitatū, & loco-
rū status p*ti*; ac Archieps*is*, Ep*is*, & alijs quibuscunq*uod* loco-
rū ordinarijs quacunq*uod* p*ote*, auctoritate, dignitate, vel of-
ficio fugnē p*cipimus*, & mandamus, vt durā dicto dece*n*
annorū spatio, quoties pro parte, dictorū lo: Steph, & soc.
vel alicuius eorū, aut aliorū ditorum fuerint requisiti, vel
eorū aliquis fuit requisitus, sibi in p*missis* efficacis defensio-
nis, presidio assistat, & ea obseruari faciat, ac cōtra ino-
bedientes proprias & alias eis beneuias sentētias, cēsuras,
& p*oenas* appellatiōne remota procedant innocato ēt ad
hoc si opus fuerit, auxilio brachij sacularis. Nō obstante qui
busuis cōstitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, pri-
uilegijs quoq*uod* indulxit, & literis Apostolicis quibusuis p*so*
nis, & locis, sub quibuscunq*uod* tenoribus & formis conces-
sus, & iteratis vicibus confirmatis, & innouatis quibus om-
nibus, & si de illis specialis mentio habenda foret illorū
tenores presentibus pro expressis habe*n*, hac vice dūtaxat
specialiter, & expresse derogamus ceterisque contrarijs
quibuscunque. Datum Roma apud S. Petrum sub
annulo Piscatoris, die xvi. Nouemb. 1593. Pontificatus
Nostrī Anno Secundo.

M . Vestrius Barbianus.

S. D. N. D.
CLEMEN TI IIX.
PONT. OPT. MAX.

TSI Pontifica maiestas; qua proxime accedis ad Deum, Pater Beatissime, de terrebat humilitatem meā ab eo conādo, quod molior; tamen illa non minus benigna probis, quam seueram probis, clementia, quam tuū nomen, ac uultus pollicetur, animum erexit, allexitq. meum, vt hoc qualecunq. munusculum, tibi vtiq. optimo iure debitum, offerre non dubitarem. Mitto benevolentiaz tuæ in Societatem nostram indicia nec parua, nec obscura, quibus nos deuinxisti in perpetuum vniuersos. Incredibilis iste ardor animi, studiumq. Christianaz religionis vel tuendæ, vel propagadæ nonne postulare, atq. adeo flagitare videbatur, vt nunc primum vulganda Francisci Xauerij vita in tuo potissimum nomine appâreret? Quippe vir ille miro Dei, hominumq. amore ardës non modo auitam religionem iam siluescentem in Europa, Asiazq. ora, que indiam continet, diligenter excoluit; verum etiam trans Gangem per ignotas antiquitati vias, ac nationes Christi nomen circumtulit: longissimeq. pio uectus in ultimas Oriëtis oras, ad ipsos Iapones in orbis terre angulo sitos

Euangelij lumen primus inuexit. Quocirca quis nō
videt æquum ac par fuisse, talis vt viri vita, cuius in
India, totoq. Oriente æterna extant impressa vesti-
gia, eius maxime nomini dicaretur, qui sanctissimi
cuiusq. hominis laudes, virtutesq. exprimat imitā-
do? Nimirum vt, Xauerio velut præcursore, celerius
expeditiusq. in ultimas terras tanti Pontificis fa-
ma penetraret, ac teneras illas nouorum Christiano-
rum mentes qua egregio sanctimoniaz exemplo
imbueret, qua Pontificalis autoritatis quadam qua-
si maiestate in officio contineret. Itaq. benigno, hy-
lariq. vultu (quod in minimis etiam donis maxi-
mos reges fecisse nō ignoras P.B.) hoc quicquid est,
quantulumcunq. est, accipies: paruum, & exile mu-
nusculum fateor, sed ex magno, gratoq. animo pro-
fectum. Xaueriumq. nostrum, vel tuum potius tuo
nomine tegi, foueriq. patieris, vt idem & testis sit
tuæ erga ordinem nostrum benevolentiaz non vul-
garis, & obses nostræ erga tuum nomen obseruan-
tiæ sempiternæ. Vale.

Sanctitatis Tuæ

Humillimus Seruus

Horatius Tursellinus.

I N D E X
C A P I T V M O P E R I S

Libri Primi.

- Rancisci Xauerij genus,indoles educa-
tio. Cap. I. pag. 5
Parisijs ab Ignatio Loiola ad studium
pietatis conuertitur. Cap. II. 7
Eius feroor in domando corpore, &
studium perfectionis. Cap.III. 12
- Venetias non sine magna corporis vexatione conten-
dit. Cap. IV. 15
- Venetijs dat operam valetudinario insanabilium . In-
de Röمام ad Pontificem adit. Cap. V. 20
- Vicetiae post diutinam præparationam Deo sacerdotij
primitias offert. Cap.VI. 24
- Bononiam,Romamq; sermonibus iuuat.Cap.VII. 29
- India Provincia diuinitus illi destinatur. Ca.VIII. 32
- Adito Pontifice in Lusitaniam proficilcens, magnarū
virtutum indicia edit in via. Cap. IX. 36
- Ab Rege Lusitanie benigne acceptus olissypponenses
ad studium pietatis eccitat. Cap.X. 42
- Profectio eius in Indiam frustra impeditur. C.XI. 46
- Nauigaturus in Indiam ab Rege Pontificium diplo-
ma legationis accipit,viaticum recusat.C.XII.49
- Indiam petens edit exempla virtutis suæ. C.XIII. 53
- Ægris ministans Mozambicum appellat. C.XIV. 57
- In Mozambici valetudinario æger ipse ægros suble-
uat. Cap.XV. 61
- Melinda in Scotora insula non sine incolarum fructu
paulisper moratus,in Indiā peruenit. C.XVI. 66
- Quo in statu Indiam offenderit. Cap. XVII. 73
- Conciliato Episcopo in India elaborare instituit.
Cap.XVIII. 78

I N D E X.

- Goanum collegium Societati parat. Cap.XIX.86
 Ad Comorinenses Neophy whole iuuando proficiuntur. Cap. XX.89.

Libri Secundi.

- In Comorino Promontorio elaborat. Cap. I. 95
 Multis miraculis per se , ac pueros editis , tradendæ Christianæ doctrinæ Vicarios sibi substituit. Cap. II. 100
 Brachmanas conuincit, nonnullosque eorum conuertit. Cap. III. 105
 In ora Piscaria maximo cum fructu incolarum versatus Neophy whole afflitos recreat. Cap. IV. 110
 Trauancoridis regnum Christo adiungit, Neophy wholeq; a barbaris tuetur. Cap. V. 114
 Neophy whole a Tyranno interfectos , per Prætorem vlicisci inititur. Cap. VI. 119
 In Ceilanum insulam transmissus, nauicularium a perdita vita reuocat. Cap. VII. 122
 S.Thomæ sepulchrum visit. Cap. VIII. 125
 A Demonibus cæsus, tamen in oratione pernoctat. Cap. IX. 130
 Ioannem Durum sibi socium adsciscit. Cap. X. 133
 Deprauatos Malacensem mores corrigit. C.XI. 135
 In Amboino multa edit vaticinationis & charitatis indicia. Cap. XII. 139
 In Maluco lapsos incolarū mores restituit. C.XIII. 143
 Mauricæ incolis periclitantibus , vel cum capitî sui periculo opifulari statuit. Cap. XIV. 147
 Efferatos Mauricæ incolas mitigat eruditq; C.XV. 151
 Ternatinos & Amboinos denuo excolit. C.XVI. 155
 Malacenses omni ope iuuat, eisq; egregiæ victoriae, & auctor, & vates est. Cap. XVII. 160
 Anger Iapon Francisci congressu ad Christum conuertitur. Cap XVIII. 163
 Tem-

I N D E X.

- Tempestate persunctus Comorinensibus locis præcepit tradit. Cap. XIX. 167
 Goam reuersus res Indiae componit. Cap. XX. 170
 Iaponicam expeditionem suscipit. Cap. XXI. 173
 Malacæ multa gerit memoria digna. Cap. XXII. 178.
 Piratico vectus lembo, tandem nauarco, & demonibus inuitis in Iaponiam appellit. Cap. XXIII. 183

Libri Tertiij.

- Iaponum mores religionesq; cognoscit. Cap. I. 187
 Cangoximæ complures Christo parit. Cap. II. 191
 De Antonij Criminalis martyrio cognoscit. C. III. 197
 Rei Christianæ cursu Cangoximæ impedito, Firandi & Amangucij Euagelinm prædicat. Cap. IV. 198
 Meacum Magno labore contendit. Cap. V. 204
 Amangucij Rege muneribus conciliato complures Christianos facit. Cap. VI. 207
 Cognitis Iaponum sectis complures eorum conuertit. Cap. VII. 211
 Bungi Regem Christianis conciliat. Cap. VIII. 219
 Sinas aditus remigrat in Indiam. Cap. IX. 223.
 Goam venit suoq; aduentu socium moribundum sat. Cap. X. 228
 Res a socijs gestas cognoscit. Cap. XI. 229
 Legatione & profectione adornata sinas petit. Cap. XII. 234
 Malacæ Præfecto sacris interdicit. Cap. XIII. 238
 Fracto legationis consilio nihilominus in Sinas pergit. Cap. XIV. 144
 Sinarum fines frustra patefacere conatur. C. XV. 247
 Transigit cum Sina ut se clam Cantonem inuehat. Cap. XVI. 251
 Transmissione dilata suum obitum prædicit. Cap. XVII. 255

Sanctissi.

I N D E X.

- Sanctissime moritur. Cap.XVIII.259
Via in calce sepelitur. Cap.XIX.263
Corpus integrum repertum Malacæ denuo humatur.
Cap.XX.265
Corpus in Indiam aduehitur. Cap.XXI.269
Eius funus omni apparatu celebratur. Cap.XXII. 273

Libri quarti.

- Francisci facta ac miracula Lusitani Regis imperio perscribuntur. Cap.I.280
Xauerius futura & absentia prædictit. Cap.II.283
Cogitationes & animos introspicit. Cap III. 289
Energumenos liberat, ægrotos sanat, mortuos excitat. Cap.IV. 291
Alia miracula in vita per Xauerium patrata. C.V. 295
Miracula per eum post mortem edita. Cap. VI. 299
Studium orationis. Cap.VII. 308
Cordis mundities & Castimonia. Cap.VIII.315
Mortificationis & Euangelicæ paupertatis studium.
Cap.IX.317
Obedientia. Cap.X. 321
Demissio atque humilitas. Cap.XI.345
De Magnitudine animi, diuinaque fiducia.
Cap.XII. 328
Dei caritas & proximorum. Cap. XIII. 333
Comitas grauitati iuncta. Cap.XIII.341
Eius prudentia & præcepta Paulo Goani Collegij rectori data. Cap.XV.342
Præcepta P. Gaspari Belgæ Armuziam ituro alijsque patribus Indiae cultoribus tradita. Cap. XVI.
pag.345
Præcepta Joanni Brauio Malacæ diuersanti alijsque sociis Cocinum potentibus data. Cap. XVII.
pag.353

Præpositos

I N D E X.

- Præpositos ac superiores Societatis quales requireret.
Cap.XVIII.358
- Quales esse optaret homines e societate. Cap.XIX.
pag. 364
- Concionatores societatis quales expeteret. Cap.XX.
pag. 368
- Confessarios societatis qualis effingeret. Cap.XXI.
pag. 379
- Cultores animorum quales requireret. Cap.XXII.
pag. 386

F I N I S.

INDEX

I N D E X.

Alphabeticus.

- B
Estinentia insignes Casches sacerdotes Saracenorum. 69.
Bonzi item sacerdotes Indi ut falsa de eis fert opinio. 191
Eccecirco etiam Xauerius sibi eam strictius indicit. 192
Absolutio peccatorum aliquando differenda. 381
Academia Parisiensis. 7
Banduensis celebris apud Iapones. 218
Academias Italia inter se partituntur Patres. 29
Adhortatio pia Ignatij. 8
Admittendorum in societatem delectum habendum. 360
Admonendi quomodo magnates peccantes. 371
Adulteria maxime plecitur apud Iapones. 189
Aedificia societatis cuiusmodi cupiebat Xauerius. 363
Aegris insanabilibus ministrat Xauerius. 20. & 25. item in nauis ministrat agris. 56
Item Moçambique in valeudinario. 62
Aeger ipse agris ministrat. 64
idque facit morti proximus. 259
de suo lectulo illis accommodat. 68
statim atque in Indiam peruenit illis praesto est. 80
item simul ac Goam appulit ex Iaponia reuersus, idque antequam ad socios descenderet. 228
plurimos quoque Evangelio super ipsis recitato sanitati restituit. 103
idemque facit per pueros Christiana doctrina ministros. ibi.
recitatq; super ijs una cū euangelio symbolum Apostolorū. 140
prouidet ijs de temporali subsidio cuidam agro continuo assistit aō nec ultimum trahat spiritū. 158
Socius item aeger suo aduentu ut sperarat exhilaratus sanitati restituitur. 303. ut item Simon Rodericus eius in Lusitanā aduentu sanatur. 42
Aegri attatu eius cinguli sanantur. 303
Aequinoctialis linea bis transcedens e Lusitanā in Indiam soluentibus. 39
sub ea summi calores. 58
huic subiacet Malaca urbs.
Africa oram legunt Lusitani in Indiam profecturi. 53
Alfonsus Salmeron una cum Xauerio in monte Celsum secedit. 26
Alfonsus Castrius primum sacrum dicit Malaca ingenti cum Neophytorum latitia. 179
Amangucium oppidum celebre. 20
Ambitio-

I N D E X.

- Ambitiosus ab inemne etate Franciscus Xauerius.* 7
deinde honorum sua misericordia excelluit. 83
Amboinus insula. 140
Amicitia facile contrahitur ingeniorum ac studiorum similitudine. 8. eam contrahit Xauerius cum Bonziorum antistite. 195
Amida Deus Iaponum. 212. 213
Amorem summum ostendunt erga Franciscum Ternatini in eius ab eis digressu. 157
item Amboini. 158
Amplexatur gregem suum bonus pastor in suo ab eis digressu. 157. & 158
Anger Iapon ex Iaponia scrupulis agitatus ad Franciscum venit. 163. diuinitus quodammodo adducitur ad Franciscum. 165. eius Christiana legis descendere cupiditas. 166
Baptizatur & Paulus sancte fidei nominatur. 173
Animas Purgatorij pro more fideliuum precibus iuuare conatur. 138
Earum salutem summopere expetat. 149
Animorum duplex domicilium Iaponenses post hanc vitam agnoscunt.
Animorum cultores cuius modi requireret Xauerius. 386
Animorum fructum impedientem quo Zelo reprehenderit. 246.
Earum saluti studens quales libros legat oportet. 373
- Antistes Bonziorum Ninxir appellatur.* 195. cum eo congregatur Xauerius. *ibid.*
Antonium Criminalem Ori Cormorinensi presicit. 170
Eius martyrium. 167
Ex eius sanguine plurimi deinde extiterunt Christiani. 230
Apostoli rudes pescatores quantum presisterunt Dei amore. 37
Apostoli vocantur in Lusitania Patres societatis. 46
item Franciscus in India. 83
Apostolus legatus constituitur in India Franciscus. 38
Apostolicum spiritum deprecatur a Deo Apostoli Thome sepulchrū inuisens. 128
Apostolico more diuulgat Euangelium de ciuitate in ciuitatem regno in regnum. 198. & seq.
item more apostolico consummationem paritur. 207
Arbensis episcopus Patres sacerdotes consecrat Venetijs ingenti suo spirituali gaudio. 26
Aristotelem publice interpretatur Parisius. 8
Armis anteponit doctrinam Xauerius. 7
Eorum studio tenentur Iaponenses. 189
Aspectus Xauerij incundus cum contemplantibus. 341
Aspilcueta & Xauerius cognomina gentis Francisci. 6
Assumptionis B. Maria die vota primum emittit Parisius 13. eodem die.

Astro-

I N D E X.

- Astronomia ignari videntur Iapones. 213. eamq. explicari a Xauerio mirantur. 216
- Athlanticum mare. 54
- Attentionem mentis ad orationem sibi comparat ex hymni Veni creator spiritus recitatione. 313
- Auaritia cupidine motus Praefectus Malacensis profectionem Xauerij in Sinas impedit. 243
- Auctoritas apud populum in rebus diuinis caleste donum. 356
- Aura popularis minime captanda. 357. nec a concionatoribus. 368
- B
- B** Adage Ora Piscaria finitima gens barbara ac immani. 4. & 113. ab eorum irruptione defendit neophyros haud sine capitatis periculo. 117
- Baptizat Franciscus in itinere ingentem puerorum vim 70. item 20. millia Comorinensem. 92. item mille infantes. 111. Item totos sere pagos singulis diebus. 99. ad decem millia in Ora Transmarinidis. 116. quingentos quoque Iaponenses. 215
- Baptismo liberaturum. ulier periclitans difficultate partus. 101. eoque exemplo totus pagus baptizatus quem eius ritum obseruit Xauerius. 116
- S. Barbara Collegium Parisius ubi studuit Xauerius. 8
- Barbaries Maurica regionis.
- Bellica virtute parentes Xauerij floruerunt. 6
- Bellum internecinum ex lenissima causa. 89
- Bernardus Iapō primus ex Iaponibus ad fidē accessit Cangonimae. 203. destinat eum Romam. 225
- Bononia egregia Christiana pietatis obit ministeria Xauerius. 29. Eius domus ibid. ubi diversatus est deinde in sacellum suit conuersa. 31
- Bona Spei promontorium. 59
- Bonij Iaponum sacerdotes. 163. sceleratissimum genus hominum. 191. falsa de eorum abstinentia opinio ibidem duo ad Christum conuersi. 196. Euangelij cursum impediunt. 198. plurimi ut etiā Boni ad Frāciscum audiendum conueniunt. 210. Boniōrum & Boniarū improbitas & auaritia. 212. Eorū auctoritas multū minuit ex ipsorum infelicitate et Francisci sapientia. 216. apud Sinas nullo sunt in pretio. 224
- Bracmanes eorumq; religio. 105. Eorū versutia in decipiendo populo. 106. Francisci amicitia expetunt donis qua ille recusat. ibid. Christianā religionē ex Frācisci sermonē permoti approbant. 107. redicula eorū pericōtationes. 108 sua religionis mysteria qđā Frācisco exponit. ibid. adolescentes baptizatus pueris catechismū tradit. Breuiarium prolixius prefert breuiori Xauerius. 313
- Bungi Rex Franciscum accessit per litteras. 220
- Caciche

I N D E X.

C

- C**aciche sacerdotes Saraceno-
rum. 68. & 69.
Calamitatem denunciat ciuitati.
245
Calres summi in Comorinensi
promontorio. 96. item sub Zona
terrada. 58
Canaria insula qua & fortunata.
54
Canacapolos id est Vicarius sui mu-
neris relinquit in locis ubi fuerit.
104
Canendo psalmos & hymnos Pa-
tres itineris difficultatis superant
15
Cägoxima urbs Iaponia. 188. Bon-
zij persuadent regi ne admittat
Euangelium. 199. Paulum hic
relinquit. 200. Bernardus Iapon
hic primus conuersus. 203
Cantonem Sinarum portum petit
Xauerius. 253
Cantu docet doctrinam Chriftia-
nam. 83. & 84. & hic cantus suc-
cedit loco impuratum catronū.
84. fructus huius cantus. ibid.
Carcere detentos inuistit. 82. eos in-
uisendos precipit. 345
Cantatis ministeria obit in valeru-
dinario. 20. & 25. & 29.
Caritas Dei & proximi. 333
Caritas Christiana 70. & 71. 39.
itē agris ipēdit in nau. 56. et 64
Carnes humanas vorat Maurica
gens. 152. qua carne maxime
delectetur Iapones. 189. carnibus
abstinet Xauerius. 317. Casam
sibi extruit in littore, adiuncta
ei sacra adicula. 158
Castanerius comes classi Indica
praefectus Franciscum secum vo-
bit in Indiam.
Castimonia acuit ingonium Fran-
cisci. 6. eius amore incensus Xau-
erius. 316
Catechismo imbuuit more suo rudes.
58. eius instituendi ratio. 84.
mulieres separatim a viris alter
nis diebus ad eum cantandum
venire iussit. 113. eum in di-
scenu commendas sacerdoti ut
eum binis horis singulis diebus
doceat. 159
in Ceilanam insulam ad Christum
cōuersam proficisciatur Xauerius
Mansilla socio. 121
Chersonesus aurea Malaca nunc
secundum aliquos dicitur. 135
Chrifi vita mortisque meditatio.
308. eiusdem natalem diem me-
ditatur in tugurio habitans. 27.
eius passionem audiendo lacri-
mantur Ethnici. 203. eius mo-
rem inuitatur in cōcionibus Xau-
erius. 28. item eiusdem exemplo
peccatori se obtulit ultio ad co-
nam. 180
Cibus Francisci. 97. suis tenuis ad-
modū. 317. cibo abstinet. 7. die-
bus. 126. Iaponēsum cibus. 189.
emendicato viuit ager. 259
Cinculo Francisci morbi sanantur.
303
Cocinum Lusitanorum oppidum. 91
Cocinensum studium ad visendum
Xane-

I N D E X.

- Xauerij corpus. 279. cognitio sui. 364 rius. 315
- Collegium Goanum soc. Iesu primum nomen accipit a sancta fide. 87. magnificentissimum. 88. Malucense. 156
- Comitas Xauerij. 341. eam querere quirit in suis. 355
- Comitate sua allicit Bonziorum antisitem. 195
- Comorinenses neophyti iuuare curat. 89
- Comorinum promontorium. 95. Eos interiussit iterum Xauerius. 174. irrigat eam Oram suo sanguine Antonius Criminalis. 196. unde postea plurimi pullularunt Christiani. 230
- Concionator pro vario auditorum captus se accommodet necesse est. 355. concionatores societas quales requereret Xauerius. 368. qua de re maxime agendum apud populum. ibid.
- Conciones non sine graui causa omittenda. 372
- Concordia amabat inter socios. 344
- Concubinas miro artificio a scelerato thoro auertebat. 144. septem cuidam mercatori summa prudentia ac arte subducit. 180. videt etiam. 338
- Concursus ad Xauerij corpus vi-sendum. 267. 275. 276. & 299 item confiteri cupientium. 81
- Confessionem excipere cuiusdam naute morti proximi ipse ager cum esset magnopere exoptat. 65. Confitetur quotidie Xauerij
- Confessio quomodo instituenda, & simul. 315
- Confessarij munus docetur. 379
- Conscientia extienda singulis diebus. 353
- Consolationibus diuinis superabundat. 311
- Consuetudinem habere cum Ethnici plurimum obest. 136. & 143
- Consumeliam patitur Apostolico more pro Christi nomine. 207
- Corpori Francisci in ligneo loculo inclusa viua calx inditur. 265. quarto post mense integrum reperitur. 266. summo honore Malaca excipitur. 267. eius contactus agrum sanat. 268. sanguis inde effluit mensa post obitum quinto odore plerus. 268. iterum reperitur integrum mense post obitum nono. 269. honos ei habitus in nau. 270. & a nautis. 272. Sociorum pietas in illo excipiendo. 271. iterum visitur integrum mense post obitum decimosexto. 272. & 299. & iterum medico id tentante. 278. de ea que re extat medici testimoniun. 302. & illud tentat Vicarius generalis. 300
- Correctio fraterna prudenter adhibenda. 181. corrigendi modus. 350. corrigendi quomodo magister. 371
- Cosmus Turrianus Francisco se aggregat. 142. varijs agitatur tentationibus. & Xauerij asperitu consolans ut in vocatione per-

I N D E X.

- persisteret. 171. comes Xauerij in Iaponiam. 201
eum pro neophytis relinquit frāndi. 201
P. Cyprianus in oppido S. Thome
egregie suam operam posuit. 231
- D
- Demonum verbera tolerat in oratione constitutū. 131
Maturinas preces cantantī ut ei oranti obstrepent. 132
Eos eludendi ratio. 185
Desertum petit orandi gratia. 310
Deus vocando aliquos ad opus suū eo ipso eō idoneos reddit ministros. 337
Deum unum colunt Braemane ab eōq; tres filios procreatores quōrum una sit diuinitas una natura affirmant. 105. & 109
Deorum Blaemonorū ridicula praceptā. 107. Atritus Deum esse credunt. 108
Dei causa laborans incredibili perfunditur voluptate Xauerius ut ex eius epistola Romam perfecpta liquet. 111
Dei fiducia. 130. 148
in periculis adēndis. 177
Dei prouidentia vocatur maxime. 165. & 184
indulget Xauerio. 186
Deum veram omnium principium ostendit Iaponibus Xauerius. 213
- de Deo mira querunt Iapones. cur tandem eos in errore versari promiserit. 215
Deum tantum timet Xauerius praeter ipsum neminem. 229
Vtitur quandoque Deus abiectis hominibus ad potentiam suā ostendandam. 375
Deos contemnunt Sina. 247
Diy Iaponum. 190
mira de ijs fabula. 213
Diaboli insidia in Franciscū. 184
Cur Deus cum bonus sit eos crevit malos. querunt Iapones. 214
Discordia inter religiosas familiis breua quomodo sedanda. 278
& inter coniuges. 17
Dissimilare nouit Xauerius mira prudētia in peccatoribus ad Deū convertendis. 180
Divertere solitus in Xevodaebio, ubi illud decesset apud Episcopum aut eius Vicarium. 128.
aut apud Franciscanos. 160. 179. &c. q[uod] q[uod] q[uod] T
Doctrinam armis anteponit Xauerius. 177
meius presidio opes ac dignitates quo amplificare conatur. ibid.
Doctrinam Christianam docet. Bononia Xauerius. 149. 29
metiam in itinera Indico in nauis seruos ac milites. 82. item Goa a prandio cum mane esset concionatus. 82. urbem obiens tintinnabulo pueros cōvocat. 83. eius docenda modus. ibid. cur eam ea nendo docuerit. 83. item sermonis ignarus eius precipua capita b veris

IV. N. D. E. V. X. I.

- vorti fecit, eaque cum prius ipse edicisset memoria alijs tradidit. 98. scribendo gñarit ut ea describerent. & memoria mandarent edicitoꝝ extenſam atatem hac imbui iubet. 158 Doctrina si respondeat vita prebitas permouet etiam Ethnicoꝝ. 166 Domini diebus quid fieri iuberet pro salute animarum. 168. & 348 Dominicanorū laus in vinea Domini laborantium. 231 Domus ubi versatus aliquando Franciscus Bononia insacellum conuersa. 31 Dotes animi & corporis Francisci Xauerij. 6 Dulcedine caelesti affluit in summis itineris laboribus. 205
- E**cclēsia propositas honos habendus. 355 Edicto publico cauet Rex Aman-gucij ut Franciscus libere Euangeliū Christi pradicet. 209 Educatio Francisci Xauerij. 6 Eleemosynas pro pauperibus a diuitiis extorquebat. 141. elargitur pauperi elemos. ex pecunia diuitius habita. 296. cupiebat eas potius per externos quam per nostros distribui. 346 Energumenos plurimos a Francisco literatos. 103 Episcopus India Io. Alboquerecius.
76. Et si valde obsequens Xau-erius. 324. antequam quicquā aggreditatur eum adit. 76. vult episcopo ac eius Vicario nostros obedientes. 347. Ad eum ad-eundum pro litibus exortis, in-ter religiosas familias &c. componendis.
- Epistola Xauerij Romam perscri-pit. 121 Epistola Regis ad pro regem India. 281
- Ethnicorum consuetudo. Christia-nis pernicioſa. 136 Euangeliū promulgandi desiderium & ardor. 333. illud descripto lin-gua ignarus in vijs ac compitiis promulgat. 201. quantopere in Sinarum fines illua inuehere desideret. 240. illud recitat su-per agro socio morti proximū. & sanitati restituuntur. 228. cogni-tionem Euangeliū nullam ha-buisse Iapones ante Francisci in Iaponiam aduenium. 346 Explicit regi Amangucij. 202 Examinat sapius, in die conſcien-tiam. 315. illud item a socijs fieri cupit. 365 Excellentia appetens. Franciscus Xauerius adolescens. 8 Excommunicatū Prefectum Mā-lacensem denunciari iubet. 243. In ea pena infligenda. moderatio adhibenda. 240. Eius con-gressum vitata. 245 Exercitijs spiritualibns. excolendi & Vicariis Episcopi & reliqui sa-cerdotes. 347 Exer-

I N D E X.

- E**xercitium quotidianum rerum spiritualium prescribitur. 71
Exercitia pia Ignatij. 249
- F**
- F**amilia nobilissima Francisci Xauerij. 6
Ferdinandus Iosa Hispanorū Dux 141. sancta fidei Collegium appellatur Goanum societatis Iesu 87. in fide nutantei quomodo confirmandi. 382
Figuenum regnum. 200
Firandum oppidum. 200. ibid. predicat Euangelium. ibid.
Flagellum Francisci multis salutare. 305
Forma ac figura Francisci. 263
Foreunate in insula. 54
Franciscus Mansilla eius in India
Socius. 54
Franciscani in India pro Christi fide laborare ante Francisci aduentum. 76. ij primum Seminario regendo destinantur Goa. 86. apud eos diuertere solitus Franciscus. 179
Funus Francisci celebrant magno apparatu Malacenses. 274
Funus maritimum. 274. terrestre. 275
- G**
- G**arzonius ciuis Romanus Patres Roma excipit. 31
P. Gasparum Belgam eximia virtute ac sanctitate virtutis Artu-
- Zia preficit. 172. Fanum. ibid. Mahometis demolitur. 232. Eum sibi Franciscus proponit. 236. dat illi praeccea saluberrima passim. 4. libro. Est concionator egregius. 374
Generis nobilitas Francisci. 13
Gentis Laponia descriptio. 188
Goam applicat Xauerius. 72. Goae descriptio. 75. eius Collegij initia. 86. item seminarij. 86. eius frumentus. 171. et quo in statu. 202
Goam reperit Xauerius. 77. egredie ibi laborat. 228
Goam reuertitur ex ora Comorinen si. 112. item alias. 171. ex Laponia. 228
Goani seminarij primus Rector Paulus Camers. 171
Goani Collegij Rector. P. Nicolaus Lancellottus. 171. deinde Antonius Gomes. 175. postea Gaspar Belga. 234
Goani pueri. Gon. egesi cantico Zarcharia corpus Xauerij excipiunt 272. deinde Goa excipiunt summo apparten. 274
Grauitas nimia vixanda ijs qui agunt cum proximo. 373
Gubernandi eudem modum tenebat. Xauerius quem Ignatius. 322

H

- H**ereticos in sui admiratio nem rapiunt Patres. 19
Hericus Lusitania princeps primus viam aperit in Indiam. 52
b 2
Henri-

I N D E X.

- Henricum socium solatur.* 174
Homo natus ad sempiternam beatam, viam. 8
Homicidio factō Iapon ad Franciscum conscientia scrupulis agitatus accedit. 163
Honorum cupidio in Xauerio ab invento atare, quos deinde contemnit, honoribus implicitus difficilier adducitur ut Christū sequatur. 10
Honorum fuga. 326
Horti Hesperium. 54
Hospiti suo qui ipsum deceperat mortem prædictit. 258
Hottium pericula deuitat. 118
Humanos reddit Christiana disciplina barbaros. 153
Humi cubat Franciscus. 97. & ita solitus. 318
Humiliter ac dimissæ de se sentienti Xauerius. 38. & 50
Humilia obit ministeria. 38
enque aut amplexenda. 366
Eius humilitas. 325. & 79
propterea miracula celat. 294
Humilitatem requirit in sociis societatis Iesu. 354
bac societate amplificandā. 356
est concionatoribus necessaria. 374. Exemplū humilitatis. 336
Humilitas vera facile hominum animos conciliat. 79
Hieronymus Vérallius Patrum vota primum excipit Venetijs. 24
Hymnum Veni creator spiritus summo recitat ardore. 313
- Iacobus Laines & Faber cum Ignatio Romam præmissi.* 29
Iacobus Borbanus Franciscanus egregie laborat pro re Christiana in India. 76. p̄fest seminario Goano. 87
Iacobus Pereris Francisci amicissimus. 225. decernitur legatus in Sinas Francisco id petente. 234. eius legatio impeditur a Praefecto Malacensi. 243. ornatur magnis a Rega Lusitania honoribus, idq; Francisci commendatione. 245. eū denuo solatur Xauerius. 255. dolor eius ex Francisci morte perceptus cumulatur gaudio. 268 pulchra exornat arcum pro Fräscisi corpore condendo. 270. eius pieas erga Franciscum Xauerium defundūm. 274
Iaponum scribendi ratio. 166. Iaponenses ratione moueri ad credendū euangelio maxime si vita probitatis doctrina respondent. 165. eorū mores cognoscit ex Paulo sancta fidei. 177
Iaponis navigationis difficultates & pericula. 175. eius navigationis comites. 178
in Laponiam appulit. 189
Iaponia descriptio. 187
Iaponensium mores ac ingenia. 188. eorum cibus. 189. vestis splendore ac cultu corporis delectantur iecirco pannosos despiciunt. 208
Idolorum cultum exercitit Xauerius

I N D E X

- puerorū comitanciū auxilio. 100
 Temnat quatriduum exercitia spi-
 ritualia peragans Franciscus. 13
 Lejunium Patres seruant etiam
 in maximis itineris difficultati-
 bus. 22. item stricte illud seruant
 Caciches Saracenorū sacerdotes
 69. Franciscus ad Christi exēplū
 ieunat quadraginta dies. 27. itē
 7. dies transfigit ieunus.
- Ignatius loiola Parisios studiorum
 causa venit. 9. contrahit familia
 ritatem cū Xauerio & Petro Fa-
 bro. ibid. Monita quibus eos ad
 pietatem adhortatur. ibid. pmul-
 cet sua comitate Francisci sero-
 ciā. 10. flens deprecatur Deum
 pro Xauerio. ibidem. Eius oratio
 ad Franciscum Xauerium cū ei
 Indie prouinciam decerneret. 34
 eiusdem cōsilium ut Simon subſ-
 stat in Lusitania Franciscus per-
 gat in Indiam. 47. Franciscus
 quantū Ignatio tribueret. 322.
 343. & 344. erat ei in gubernan-
 do simillimus. 392. ad eū scribit
 ut socios suos in vinea Domini
 desudantes subinde per litteras
 soleretur. 174. item ut operarios
 curet p Sinarū expeditione. 235
 Immanitas inaudita Maurice gen-
 tis. 151
 Imperium paternum exercendum
 in Socios. 178
 India Francisco diuinitus destina-
 tur. 32. est Asia regio. 53
 India descriptio. 73. laboriosa siqui
 o de prouincia. 33. 35. & 43. eam-
 que omnes ut crucis amatores ex-
- petunt. 33. primū suū decreta Si-
 moni Roderico & Nicolao Boba-
 dilla. 34. Simō dolet ea amissa. 48
 Indum portare sibi visus est in som-
 no Xauerius. 36. Indiam fere to-
 tam a Xauerio lustratam. 177.
 quo rerum statu repererit religio
 nē in India. 77. et Goz pricipue.
 Indi cuiusmodi gens. 75
 Indus senex ut alter Simeon mori-
 tur in pace. 233
 Infantes perpetuo in more īhabebat
 Xauerius quam primum bapti-
 zare. 101. & 167. eorum bapti-
 mus maxime erat ei cordi. 113.
 ijs baptizandis preponit Vicarios
 104. quanti momenti estimaret
 hanc rem. 174
 Infantes vixdum balbutientes do-
 cīrinam canunt Christianā. 84
 Inferorum pœnis barbaros territat.
 151. & 152. pœnas illas Iaponēn-
 ses agnoscunt. 211. ab ijs posse se
 liberare homines Bonzij prafiten-
 tur. 212
 Infidelium salutem oratione a Deo
 deprecatur in Missa. 314
 Ingenium Francisci acuit castimo-
 nia. 6. ingenio valent Iapones.
 214
 Inimici pacificandi. 348
 Inimicis deprecatur a Deo veniam
 319
 Iniuria nobis illata ultio Deo re-
 linquenda. 377
 Innocentio. 8. P̄nt. nascitur Xau-
 erius. 6. & Ioanne Rege Navarra.
 Insanus reputatur Christi euange-
 lium prædicans. 201

LYNDE EX.

- Inuitati ad prandium ad coenam a
peccatoribus quid faciendū. 349
- Ioannes Tassus pater Francisci Xau-
erij. 5. insignis vir & apud Regem
Nauarra gratus. ibid.
- Joanna Xaueria auia eiusdem. ibi.
- Ioannes Lusitania Rex aliquo e so-
cietate petit ad Indorum conuer-
sionem. 32. vide de eo verba Rex
Lusitania.
- Ioannis ante portam Latinam die
Franciscus Goam applicavit. 72
- Ioānes Alboquerius e franciscana
familia Episcopus India. 76.
- Franciscum excipit humanissi-
me.
- Ioannem Castrum Proregem India
societati reconciliat. 172
- Ioannes Crucius egregius Christia-
nus eques Paraua tuetur contra
Saracenos. 90
- Ioannē Durum sibi socium asescit
133. eumq. deinde fugam paran-
tem Franciscus reuocat ad pe-
nitentiam. 134. eum ob pecunia
pro eleemosyna acceptam rele-
gat in insulam desertam Xauer-
ius. 284. ibid. illi visa B. Virgo
cum puero Iesu. 285
- Ioanni Arausio Lusitano mercato-
ri quod tenax esset in suis bonis
pauperibus elargiendis mortem
predicit. 142. eius animam co-
gnoscit longe positus migrasse e
corpo. 145
- Ioannes fernandes Xauerij comes
in Iaponiam. 201. eius patientia
in toleranda Iaponie insolentia.
210
- Ira sedande ratio. 351. Ab ira ab-
horrent Iapones. 189
- Ira potens Xauerij. 319
- Iram Dei impudentem Malacen-
tibus denunciat. 137
- Irrisi est alijs ex Iaponie lingua
infictio. 209
- Iter aggressurus Indicum quid pe-
tierit pro viatico. 52. mira visun-
tur in eo itinere. 54. & quid cum
Comorinum discederet. 94. in
itinere eximia edit charitatis
exercitia nec frangitur laborum
patientia. 57. Iter eius Iaponicū.
178. Meacense. 204. equiti famu-
lum se adiungit via ignarus ibi-
dem. Iter eius in Sina.

L

- L**aboris patientia Xauerij. 58.
& 62. & 81
- Labores eius ingentes in excolenda
Christi vinea. 96. virtus labore
inuicta. 99. incredibiles capit vo-
luptrates in laboribus pro Christo
suscepit. 111. nocturni simul ac
diurni. 118. 153. obitos in India
enumerat. 177. in itinere Mea-
censi. 204
- Lacrimarum suavitate perfundit
in laboribus pro Christo suscepit
154
- Lapidibus appetitur Euangelium
promulgans. 206. idque demonis
infinctu. 245
- Latrocinia Crucis supplicio incul-
ctant Iaponenses. 190
- S. Laurentij in Damaso ade con-
ciona-

K N D M X.

- cionatur Xauerius & faber vi-
cissim. 31
- Laurentius Luscus Francisco se dat
socium fitque egregius conciona-
tor. 210
- Lectuli Xauerij attractu reuocatus
videtur insanus ad sanitatem.
65. de lectulo suo egrotis accom-
modat. 68. lectus eius in itinere
qualis. 68. in Valetudinario. 80.
318
- Legatus Apostolicus constituitur in
India 38. Eius moderatio in hoc
officio. 240
- Legationem curat in Sinas ut ipse
comes legati penetraret in Sinas.
224. impedit hanc Praefectus
Malacen. 243
- Legati tres Iaponenses ad summ.
Pont. Greg. XIII. missi. 222.
- Leges quinque Iaponensium ad sa-
lutem necessaria. 212
- Legem diuinam agnoscunt Ethnici
rationi consentaneam. 98. & Ia-
pones. 213
- Legem diuinam seruans a Deo il-
luminatur. 215
- Libellus supplex Xauerij. 240
- Libidinis licentia auocat regem
Maluci a suscipienda religione
Christiana. 155
- Libri qui legendi a studio saepe
animarum. 373
- Liberalitas Regis Lusitanie. 43.
44. & 51
- Libertatem amittit qui munera ac-
cipit. 352. & 379
- Lingue ignarus quomodo tradide-
rit doctrinam Christianam.
98. 113. & 201.
- Linguarum cognitio necessaria ei-
qui studet saluti animarum. 387
- Lingua Iaponica difficiles. 113
- Litium dirimendarum ratio. 348
- Literarum nota varia apud Iapo-
nes. 193
- Literis cupic fieri. certior absens de
rebus sociorum atque ita fre-
quenter societatem admisistra-
bat 224. & alibi saepe. 367
- Locum assignatum laborans in vi-
nea Domini non facile deserat
vel mutet. 367
- Lusitanagens ad pietatem propen-
sa. 44. &c Saracenorum consuetu-
dine ad vitia declinauerat. 77.
- eius magnum nomen in toto fore
oriente. 74. Trans Indum &
Gangem ad ultima orientis pe-
netrarunt. 33. Conantur Lusita-
ni Patres in Lusitania reuinere.
46. Rex Bungi eius gentis su-
dinus. 220. Iter eorum in In-
diam. 53. Francisco dissuadent
iter in Sinas. 255. male acce-
pta a Sinis. 250. quoniam pere sue-
rint commoti ex morte Xauerij.
263
- Lusitanus Rex vide Rex.
- M
- Macazares iuuare contendit.
125. & 135. quos audierat
ad Christianam fidem propensos
138
- Macazaria insula ad Christianum
conuersa sacerdotem petit ut in-
sule b 4

I N D E X.

- sule instruatur. 120
 Magistratus apud Sinas antiquitatis 18248
 Magnitudo animi Xauerij. 56.115
 84. 130
 Mahometis cultū consenuisse apud Saracenos. 67. eius fanum detur bat P. Gaspar Belga. 230
 Malaccā regio & Malaca urbs. 135. quā longe abest a Iaponia.
 164. eam obseßam vaticinatur Xauerius eius precibus liberata. 226. Malacenses applicatione facta Xauerium excipiunt. 227. apud socios diuertit. ibid. Inde discedere cogit Ioannem Fernandem ob Pratoris insolentiam. 254 corpus Xauerij summo apparatu excipiunt. 160. inde lues ini cesat. 269
 Malucus regio. 143. Rex stipendarius Regis Lusitania. 155. centū possidet uxores. ibid.
 Manana Insula.
 Maria Virginis assumptionis die nostra emittunt Patres Parisii. 13. eodē die Xauerius in Iaponiā ap pulit. 186. Eam implorat sub demonum verberibus. 131. eius imploratu nauis periculis euadit. 167. eius imaginem supplex veneratur Iaponia regulus 194. mira Francises erga eam deuotio. 314. eam implorat moriens. 262
 Maria insignis femina Xauerij mater. 5
 Maris sedatur tempestas. 296
 Martinus Azpilcueta annus Xauerij maternus. 5
 Martinus Sosa Prator eadem qua Xauerius naui vehitur. 54. Frā ciscum quotidie magis ob eius eximia caritatis officia diligū. 57 auxilium mittit Paraonis contra Saracenos. 92. eius erga Xauerium obseruantia. 93
 Martyrum Mons Parisii ubi Patres primum Deo se votis obstrinxerunt. 13
 Martyrij desiderio flagrat. 198. p silentia se obijcere esse martyrij quodam genus. 57. martyres plurimi facti in Patino pagi insula manari. 119. martyrio coronatur Regis Ceilani filius cum aliquot Christianus. 121. Item Antonius Crimina!is societas Iesu. 167. dolet Xauerius se morte naturali extingui & non potius martyrio 26. & 333
 Margaritis abundat India. 74. maxime ora Piscaria ubi pescantur 89
 Mathematicis eruditus Henricus Princeps Lusitania viam in Indiam ex cogitauit. 53
 Maurice gentis descriptio. 146 conuettit Xauerius plurimos ad Christum. 153
 Meacus urbs Iaponia. 188. & 203 eius descriptio. 204. & 205. eo magnolabore contendit. 204. nihilq; ibi proscicit. 206
 Medico ager ob temperat. 260
 Moditatio vita mortisque Christi. 13
 Meditationis studium. 308
 Meditanda vita Christi. 353 maxi-

I N D E X.

- maxime societatis hominibus. 365
 meditanda concionatori qua explicaturus est ad populum. 376
 Melenda oppidum Saracenorū. 67
 Melcapora oppidum S. Thomae se-
     pulcro illustre 126
 Mendicato viuunt Patres. 31
 Meretricum ingens numerus ab eo ad sanitatem renocatus. 156.
 & 180
*Michaelis Archangeli die inter Missarum sacrificia ingens ter-
     remotus exauditus in Mauritania
     regione.* 153
*Michaelem Archangelum mira co-
     lit pietate Xauerius.* 315
Milites exculti Christiana vivunt
 229
*Ministrat socijs in itinere omni de-
     missione ac officiorum genere.*
 18
Miracula plurima narrantur eius
 293
*Misericordia opera exercet in va-
     letudinario. 20. in naui. 56. & in
     carceribus insuscendis. 182. eaque
     exerceri vult a studiosis anima-
     rum salutis.* 391
*Misericordia sodalitium commen-
     dat.* 345
*Missia prima dicenda magnam pra-
     mittit preparationem. 26. dicit
     illam deuotissime. 28. hoc sacri-
     ficio energamenos liberat. 292. &
     agris sanitatem recuperat. 263.
     dicit eam summa deuotione. 313
     molestia leuande ratio. 351
Mons Martyrum Parisis ubi pri-
 113
*Mons Celsus quo Xauerius una p-
     rexit cum Salmerone.* 26
*Morbus Francisci sanatur dimini-
     tus.* 18
*Morbus eius ex quo obiit. 257. vix
     conualescit & recidit. 259. ma-
     xima in commoda perferto exi-
     mia patientia.* 260
*Morbi varijs incommodi succurrunt
     in naui.* 56
*Mores plurimorum depravates cor-
     rigit.* 55
Mortificationum modus. 361
*Mortis pericula subire non timet
     pro salute animarum. 155. &
     147. immo eam appetit. 250. sa-
     pe ea vitavit Dei benignitate ad-
     iucus.* 117
*Mortis pena multantur aduena in
     Sinas penetrantes.* 247
*Mortuum Xauerius renocavit ad
     vitam.* 293
*Motuos enixe commendat Deo in
     Missa. 314. I. Arausii animam
     quem spirasse diuinitus cognovit
     in Missa ad populum conuersus
     eius precibus commendat. 145.
     ite finita missa orationē funebre
     recitat more suo. 258. Mortem
     suam instare cognoscit. 258. Mis-
     sa celebrata pro mortuis incidit
     in morbum ex quo obiit. ibid. Mo-
     ritur sanctissime Deū ac B. Vir-
     ginem sapius inclamans. 262
Mulierum familiaritas periculosa.
 382. caute cum ijs agendum. 383
 nec multum temporis cum ijs re-
 rendum Confessarijs. 386
 Mun-**

I N D E X.

Munera si peccatores nobis offerant
quatenus accipienda. 349. & tu
iusmodi. 350. & 379. tollunt li-
bertatem. 352

N

N Agabatanum oppidum. 120

Natalis Christi paupertatem medi-
tatur. 27

Nauarchum suuiter ad confessio-
nem inducit. 123

Nafragium ter est passus. 330

Nauis pratoria oppidi instar. 55 na-
um periclituram prædict.

159. & 167. aliam in portu pe-
rituram. 288

Nauis stat in fluctibus nemine reti-
nente. 288. et qua Francisci cor-
pus vehebat e periculis eripitur.
270. 303

Nausfragium ter est passus. 330.
nautas ac milites docet in nau.
55

Neophytorum opera utitur in do-
ctrina Christiana tradenda.

102. ijs mandat ut doctrinam
diebus festis decantent. 104. eos

omni ope ihuat ut bonus pastor
estram contra hostes. 114. idem
facit Antonius Criminatis. 167

& caput suum periculis obiicit.
117. eorum in Franciscū amor.

118. ijs inculcat Christi aduen-
tum. 160

Nicolao Bobadilla primum India
provincia decreta. 34

Nicolaus Lancellottus Collegij Gon-

ni Rector. 177

Nobilitas generis Francisci. 5. no-
bilitas sere auida est excellentia.
ibidem

Noctes ferme totas precibus inten-
sus insomnes ducit. 118 noctur-
na eius oratio. 309

Nominatim nemo in concione in-
crepandus. 371

Nouissios societatis quatenus exer-
ceri in virtute cupiebat. 361

Nuribus excolare Xauerij conatur
quos pra lingue inficta verbis
uon poterat.

O

Obedientia Xauerij prompta.
34. obedientis signa. 38.
quantum eius obedientia tribue-
rit Ignatius. 323. quid senserit
ipse de obedientia. 324. obedien-
tes operat nosbro & Vicario epi-
scopi & Praefecto Vrbis. 347 obe-
dienses requirit suos societas Ie-
su. 354

Obidentia vera cuiusmodi. 366

Obloquentium sermones conuenien-
ti. 395

Obstinati in peccato quomodo fle-
tendi. 380

Oculorum lumen recipit vir nobilis
Francisci manu oculis eius ad
mota. 304

Offensio aliorum vitanda in procu-
randasalutem animarum. 389

Officium diuinum summa recitas
attentiones. 312

Olyssipone urbs Lusitanis celeber-
tima.

I N D E X .

- rima. Abrogatisit. 42
 Operarios societatis qui cura ani-
 marum incumbunt cuiusmodi re
 quireret Xauerius. 386
 Ora Piscaria. 89
 Orando noctes traducet Xauerius.
 129 Ei oranti obstreput demon-
 nes. 132. Orationis eius studium.
 309. Oratio ardens. 311. Oratio
 quam recitare solitus erat pro
 infidelibus. 314
 Orandi preceptis populus erudien-
 dus. 348
 Oratio eius ad amicos Indicum iter
 diffundentes. 177
 Oryza magna copia apud Indos ea-
 que pre tritico utuntur. 74. eam
 sibi ipsi coquit Xauerius. 97
- P
- Agos obit doctrinam tradens
 Christianam & semel lustra-
 tos renuit. 102. & 168. eos obit
 lacera tunica & nudis pedibus.
 118. item puero crucem preferen-
 te. 140
 Panis unico frustulo aliquando. 30
 militaria patres confecerunt nu-
 dis pedibus. 23
 Pallio non viritur more Indorum
 sacerdotum Xauerius. 21
 Paraua qui. 89. bellum cum Sa-
 raceni gerunt ex levissima causa
 ortum. 90. & uictores redeunte.
 92
 Parentes Xauerij. 51
 Parisensis academia. 7
 Parochos quos Canacapoles vocant
- instituit sul muneris Vicarios
 104
 Passionem Christi audiendo Et hui
 ei lacrimantur. 203
 Pastor bonus pro grege occumbere
 exceptae. 117. & vix potest a
 grege diuelli. 157. Antonius
 Criminalis ut bonus pastor ani-
 mam penit pro ouibus suis. 167
 Pater sanctus vulgo appellatur Xa
 uerius. 102. & 138. item Pater
 magnus. 118
 Patientia Ignatij in Franciscum
 ad Deum adducendo. 10
 Patientia Ioannis Fernandi qui-
 tam cōmotus conuersus ad Chri
 stum. 210
 Patientia Xauerij cum ut stultus
 exagitaretur. 202
 Patriam transiundo ne parentes
 quidem numquam amplius vi
 surus ex itinere parum defletten
 do salutare voluit. 41
 Paulus III. Patres ad osculum pe
 dis admittit atque humaniter
 excipit. 23. Eius ad Franciscum
 Xauerium pulcherrima oratio.
 37. eius iussu Patres p̄ijs per Ita
 liam negotijs distincentur. 34. ab
 eoquo impetrare facultatem Hie
 rosolymam adeundi. 23
 Paulus Camers socius Xauerij. 38.
 primus Recler seminarij Goa
 ni. 112. 171. eum Vicarismu
 sum in India reliquit. 175.
 comes Xauerij in India. 54.
 nosocomium instituit Goa. 229.
 Pauli Iaponis studium in propagan
 da Christiana religione. 195
 sancti

I N D E X

- sancti Pauli Patres dicuntur societas Iesu. 88. Collegium Goas. Pauli ab eoque Anger baptizatus Paulus sancta fides. 173
 Paupertatis tenaces Patres. 23. & 24. 44. 52. & 57. Franciscus in vestitu. 80. & 320. 94. Iaponenses item. 189. Cum pauperibus qua ratio tenenda. 355
 Peccatores conuertendi ratio. 136. ijs se offert Xauerius ad coenam vel prandium. 180. 338. quomodo a peccato deterrendi. 348. con suetudo cum ijs. 349. quomodo excipiendi ad confessionem accendies. 356
 Peccato mortali obnoxios commendat piorum precibus sub noctis initium tintinnabuli sonu. 138
 Pecunia abstinebat Xauerius in concionibus. 28. 30. vetat eam accipi a confessarius etiam pro restitutione. 385
 Pedibus iter faciunt Patres. 23. & Franciscus licet non adeo assuetus nec sine difficultate. 16. & maximo incommmodo Meacum petens. 204. & sape nudis per vias & oppida. 96. & 118
 Peregrinationis Patrum ratio. 15
 Peregrinorum ritu inuisit S. Thomas Apostoli sepulchrum. 127
 Pericula etiam mortis Christi causa subire non veretur. 115. in idolis confringendis. 117. ea contemnit. Dei causa. 329. & pro salute animarum. 146. in periculis animi presentia & Dei fiducia. 167. & 176. 250. & 251. 320. in medijs periculis gaudio abundat 154
 Perseuerantia necessaria ei qui dat operam saluti animarum.
 Petrus Faber Allobrox contubernialis Xauerij Parisius. 9. facile dat manus Ignatio. 10
 Petrus Mascarenius legatus Regis Lusitaniae. 32. duos impetrat Patres. 33
 Petrus Ortizius Casarisi Procurator Patres introducit ad Pontificem. 23
 Philosophia dat operam Xaxerius Parisius. 8. eius laurea insignitur & publice ibi proficitur. ibid. eius cognitio multum eum iuuit in Ethnicis ad fidem alliciendis. 216
 Piscaria ora. 89. ubi Piscatores margaritarum. 89. ijs excolendis insudat Xauerius. 96
 Pœnitentias asperrimas adhibet initio sue conuersionis 16. & toto vite sua tempre ut passim in vita legitur.
 Pompeiopolis urs regia Navarra. 5
 Pompa solemni defertur Xauerij corpus.
 Pont. Max. se voto obstringunt Patres. 14. ei mittit tabulas publicas Rex Lusitania de illustribus Xauerij factis. 283
 Precepta dat socijs salubria. 168. pro salute animarum labroantiibus. 168. 173. item Rectori Goani Collegij. 344. item P. Gaspari 345. & toto fere libro
 Praefectum Malacensem ut excommunicatum denunciari iubet. 243
 Praefectis suis. inbeat Rex Lusitania

LYNE D'IEUX.

tania ut Christianā rem promo-
ueant petit ab eo Franciscus. 171
Prepositis Ecclesiā obsequentes us-
luit socios suo exemplo. 324
Prepositor quales requireret. 358
Preste Iannes. 54
Principes viri si peccauerint pru-
denter admonendi. 347. & 371
Probari diu volebut in societatem
admittendos. 361
Prophetia dono claret. 283
Proximis operam nauat Christiane
caritatis exercitūs. 29. 82. & pīs
sermonibus. 19. 158. 160. eorum
salutem sīst. 39. 334. 335. &
magno zelo incenditur ad eos iu-
uandos. 70. si fructus cum eis non
succedat videndum num id acci-
dat nostra culpa. 356

Prudentia eius mira in conuerten-
dis peccatoribus. 337
Puerorum Comorinensium ardor
ediscēdi capita doctrina Christia-
na. 98. eorū utitur opera ad parē-
tes iuādos in doctrina Christia-
na. ibi. eorū zelus in reprehēden-
dis parētibus idolis cultū exhibē-
ribus. 99. opa eorū plurimos agros
sanat. 103. itē energumenos. 292
īs attribuit miracula a se gesta.
ib. & 102. eorū institutio maxime
et cordi. 113. & 168. & 390. eo-
rum sō precibus commendat. 315
Puluerem de calceis excutit Apo-
stolorum mōre denuncians ciui-
tati calamitatem ut euēnit. 245
Pupillorū domiciliū extruit rex in
India hortatur Xauerius. 171

Q

Quadragesima ieunia arctissi-
me seruant Patres. 22
Quadragimas binas seruat Casti-
ches Saracenorum sacerdotes. 69
Quadraginta diebus Christi exem-
pli solitariam peragit vitam. 27
Questionibus varijs de rebus fidei
unico responsō satisfaciat Xau-
rius. 209. & 214
Quietū vix binas horas dabat no-
tu. 118
Quirinas Garzonius villam suam
Patribus precario concedit.

R

Regionis fertilitas. 74
Religiosos etiā ex alijs fami-
lijs in Indiam exoptat. 170.
cū piebat aliorum ordinum reli-
giosos a societate coli & amari
363. cum īs potius modestia ac
facilitate certandum. 377. discor-
dia inter religiosos vitanda eaq-
uora quatenus sedenda. 378
Religiones noua audiende cupidi Ia-
ponenses. 209
Religionis propaganda studio incen-
sus Lusitania Rex. 43. 30
Reliquias quas e collo gestebat su-
spēs in mare deicuit & sedatur
tempētas. 337. & 297
Remedia aduersus venena in Mai-
ricam regionem profecturus diu-
na plenus fiducia contēnit. 149
Rex

IX NE DI EUXI

- Rex Lusitania petit aliquos e societate. 32. mira ardet cupiditate visendi Xauerium. 41. cum benigne exciperet. 42. eius pietas. 33. liberalitas. 43. 44. 51. sustentantur ab eo societas religiosa in India. 51. cupit Franciscum in sandorum numerum referri. 279. eius stipendiarij Saracenorum Rex. 143. Malucensis. 155. eius pulcherrima ad Franciscum oratio. 42. 49
- Regina Lusitania pecuniam in soccos crepidasque collatam Francisci monitu attribuit Parochis qui rem Christianam prouent. 105
- Rex Tafanapatania Christiani nominis hostis martyres facit. 121
- Rex Siavarum Legatos mittit ut aliorum mores ac religionem cognoscat 252. moderatissime gubernat. 224
- Rege facultatem petit Christiana legis promulganda. 196
- Regi Amangucij euangelium predicit. 202. eique dona offert. 208. eiusque vicissim dona repudiat ibidem facultatem dat Francisco Euangeli libere pronunciandi.
- Rex Bungi Franciscum accersit per litteras. 220. eius de Francisco opinio ibidem Domicilium dat societati in suo regno. 221. baptizatur & nomen Francisci accept. 222
- Rex Tanoridis publice religionem Christianam proficitur magno omnium exemplo. 230
- Romam ueniunt Patres Pontificem adituri. 23. fuerat pramissus Ignatius cum Fabro & Laines. 29. sequuntur reliqui. 31. Roma na pietas eorum concionibus acceditur. 32
- Rupes flagrantes in Maurica regione. 151
- Sacerdotes patres die sancti Ioannis Baptista consecrantur. 26
- Sacerdotum Indorum vestitus. 81. sacerdotum gratia a. societatis nominibus capienda. 347. eorum inopia populi ad depravatos labuntur mores. 136. & 145. eorum fame parcondum. 168. eorum amicitia experenda. 347
- Sacramenta confessionis & communionis ostanto quoque die frequentant Faber & Xauerius Ignatij hortatu. 9. Roma frequentari copta. 32.
- In Lusitania. 44. sacerdotio non facile quosuis in societate initiandos. 362
- Sacrum primum Xauerius facit Vicetia. 28. operae vide Missa facie item suum Alphonsus castrius. 179
- Salmi

I. N E D G E V X . I

- Saltui deditus Franciscus, paleo-
scens. 12
- Salus propria anteponenda saluti
aliorum. 390
- Sancianus insula, 248. hanc pre-
ter navigantes nauta Franci-
seum iuocare ut sanctum. 305
- de Sancimonia Francisci populi
opinio. 66. & sociorum eius. 230
- sancimonia in iuuandis proxi-
mis plus habet momenti quam do-
ctrina. 387
- Sanguis effluit e Francisci corpore
suauissimi odoris. 268. & aqua
mislus ex latero. 302
- Saracenorum in urbe Melinda
crux ingeni erata a Lusitanis.
67. eorum religionem consenuisse.
67. plurimus India populis im-
perant. 74. coutumeliosum ge-
nus hominum. 89. duo Franci-
sci rogatus ab anima & corporis
periculis liberantur. 186
- Saxum. sancti Thome respersum
sanguine. 127
- Scandalum quantopere vitarit Xa-
uerius. 339. & censurit vitan-
dum. 363
- Scribi cupit ad se omnia a sociis bis
in anno. 344
- Sed et Iaponensium. earum
principios. 212
- Seminario insituendo in Lusitania
Olyssione Simon cogitur subsi-
stere. 48. seminarium Goa Insti-
tuitur. 86. eius administratio-
nem recusat Xaverius. 87
- Sensu quos Deus aliquando nobis-
cum communicat esse notandos.
337
- Sepulchrum sancti Thome. 127.
- sepulitura mandat mororum
cadavera. 141
- Seruo Xauerij cum proximis de re-
bus p̄jps. 39.
- Sermo Iaponensis copiosus.
192
- Seruitutem subit Christiana legis
promulganda studio. 204
- Siparum in religione approbanda
ingens apud Iaponenses aucto-
ritas. 223
- Regnum florentissimum. ibidem
apissimi ad Christianam disci-
plinam capessendam. 224
- Legationem curat in Sinas.
234
- Hac impeditur. 243
- Regionis eorum descriptio. 247
- Mores. ibidem.
- Aduenq; non admittunt. 248.
- & 249
- Immo capitale est in eam regio-
nem ingredi. 250
- Francisci apud eius sanctitatis
opinio. 249
- magnopere desiderat eius regni
conuersiōnem. 250. & 251.
- agit cum Sina ut se exponat in
porto. 253
- & hac in re magno se exponit
periculo. 331
- Magistratus eius in aduenias
cruelitas. 250
- mortuo Francisco eius ut creditur
meritis

IN D C E X.

- meritis Lusitanos & Patres in
Sinis penetrasse. 262
- Sina interpretis Xauerij pietas.
265
- Stonis Rex legationem parat in
Sinis cum eoque Franciscus ire
contendit. 226
- Societas Iesu nondum confirmata
iam aliquot orbis terra partes
ad eius famam commouerat.
32
- eius varia obit in India mini-
stris. 82
- Patrum vestitus communis illo-
rum sacerdotum ubi degunt. 80
- S. Pauli Patres in India vo-
cantur. 88
- eius sedes diuersis in locis justi-
tuuntur in India sociorum opera.
232
- eius erga Dominicanam fami-
liam obseruantia. 231
- ab ea dimitti cupiebat Xau-
rius qui essent alijs offensioni.
348
- eius superiori committit Xau-
rius paternum exercitat in suos
imperium. 178
- ei immixtens periculum in Lusi-
tanis absens cognoscit. 284
- eius bonum nomen querendum.
356. 363
- in eam admittendorum delectum
habendum. 360
- Socios in Malucum bene instructos
dimittit. 360
- egregia dat eis praecopae. 168.
- 173. 393 neminem mittebat alicubi ubi
ipso prius non fuisset. 172. &
342
- in vinea Domini laborantes so-
latur. 174
- idque fieri curat ab Ignatio
eis longe absentibus cupit quam
diligentissime de necessariis pro-
videnter. 344
- solatur eos in Iaponiam secum
ire contendentes. 178
- magna latitia ab eis excipitur
Goam ex Iaponia reuersa. ei
socius ager exhilaratus ex eius
aduentu sanitatem recuperat.
228
- alter socius ab interitu vindica-
tur. 184
- egregie quisque se gerit in vinea
Dominica. 231
- Sociorum Francisci defuncti corpus
videre cupientium studium. 273
- habere eos talenta non ex se sed
societatis depreciatione. 374
- Socotra insula. 68
- Scotorum Christianos se factos gla-
bitantur. S. Thomas. 69
- Eorum misera conditio. 70
- hos Xauerius nostris excolere
conatur. 70
- magnam vim puerorum bapti-
zat. ibidem
- commendat eos Regis Lusitania.
71
- à Saracenorum tyrannide Fran-
cisci precibus & Lusitania Regis
auxilio liberantur. 72

Stoicorum

I N D E X.

- Stoicorum more iram moderantur
 Iapones. 189
- Stultus habetur pro Christo Xauerius. 101. & 105
- Superbia a concionatoribus reprehendenda. 375
- Superioris societas quales requiriatur. 358
- eis commendatae paternum imperium. 178
- T
- T** Anoridis Rex pius proficitur religionem Christianam magno aliorum Regum exemplo. 230
- Tariari species in Maurica regio ne. 151
- ad eius sepulchrum peregrinatur Xauerius. 125
- Apostolicum ibi spiritum a Deo de precatur. 128
- Templum societatis Iesu primum sancti Pauli nomine insignitum. 88
- Templum Xauerius adibat noctu pro orationis studio. 310 & 130
- Temperancia studio Iapones. 189
- Tempestas sedatur diuinitus. 237
- Tentationes aperienda. 365
- Testimonium Vicarij Generalis & Inquisitoris de sanctitate Xau erii. 300
- Theologia dat operam Xauerius. 8
- Dei causa eius cursum & propo metam abrupuit. 15
- Thomas Apostolus Evangelium Christi predicavit in India. eius fama celebris in insula Socotrea ubi se Christianos ab ipso proficitur factos. 69 eius sanguine imbueam Indianam complures factos Christianos. 76
- corpus eius repertum cum ferro quo interfectus est. 127
- Ternate urbs pricipua in Insula Maluca. 143
- egregie ibi laborat pro animalium fructu. 156 eorum in Franciscum amar. 157
- Terramotus horribiles in Maurica regione. 151
- Terramotus ingentes metu omnibus hinc inde diffugientibus ipse Franciscus missam celebrans impetratus loco non se mouet. 153
- Terra se Lustratas enumerat 177
- Tintinnabulo vesperi animas purgatorij & peccatis mortali obnoxias priorum commendat precibus. 136. & 160
- Tintinnabulo item conuicate populu lum ad doctrinam Christianam 83
- Trauancoridis ora descriptio. 184
- Trimegalis mons Roma olim collis Horsulorum dictus ubi primum Patros

I N D E X.

- Patres excepti. 31
 Sanctissima Trinitatis mysterium catechumenis Xauerij explicat. 116
 hoc mysterium summa semper coluit pietate. 314
 Trinum Deum adumbrata quādām veritatis imagine agnoscunt Brachmanes. 106
 Tugurio ventis ac cali incommodis perius agrotus excipitur, ubi deinde magna summa patientia percessus incomoda decessit. 260
 Typhon ventus. 175
 Tyrone societas non esse ante tempus emittendos adiuuandos proximos. 367
- V
- V**aleudinarium in curibilium ministrat Venetijs Franciscus. 20
 ibique eximia charitatis exercet officia. 25. & 44
 Valeudinarium post posito quo quis alio lauori domicilio pertinet Patres in Lusitania. 44
 Mosambici in valeudinario ministrat Xauerius. 62
 In Indianum cum peruenisset a valeudinario initium sumit, quem perpetuo stylum seruanit. 80
 ager cum esset e valeudinario in priuatas ades apostoli noluit. 64
- Valeudinarium ubicumque reperit in eo diuertit. 128
 illud prius inuisit Goam appulsus quam ad Collégium descendebat. 226
 erat eius consuetum hospicium. 160
 Valeudo Iaponensium. 190
 Vaticinatur Xauerius tempestatem imminentem. 126
 iram Dei impendentem sceleratis. 137
 mortem Ioanni Arausio. 142
 Lustanum a pradonibus occisum. 157
 nauem periclitaram. 159
 victoriam. 162
 Malacam obfessam deinde precibus liberatam. 236
 morbos ibidem grassari. 237
 malum impendens Prefetto Malacensi, quod legationem in Sinas impodisset. 243
 portum praterium. 248
 mortem sui hospitis qui eum deseruerat. 258
 item ponuntur Vaticinationes variae. 285. & seq.
 Venenum non timet ubi de salute agitur animalium. 149
 Venetias Xauerius proficiuntur. 15
 ibi Patres emittunt vota. 24
 consecrantur sacerdotes. 26
 Veni Creator spiritus hymnum summo ardore recitat ante diuinum officium pro attentione recuperanda. 313
 Venus Xauerio iporem gessisse videatur.

I N D E X.

detur.	140	Victoriam impetrat Lusitanis.	198
Venus Typhon quanta vi perficit.	175	Vincentius Franciscanus Regem Tanoridis conuertit.	229
Verberatur a Damone Xauerius.	131	Vino ut plurimum abstinuit Fran- ciscus.	317
Verberat ipse se in solitudine.	310	Virginitatem perpetuo coluit ac ser- uauit Xauerius.	7. & 315
Verborum elegantia studioſi Iapo- nenſes.	192	Virgilialis eius Castimonia.	129
obſoletiſ maximē offenduntur.	209	Viri potius quam mulieres aut uxo- res relaxeſtendi.	383
Veste ſimplici induitus Xauerius a cohorte regia illuditur.	206	Vitam nouam instituere cupiens Xauerius varia eius animū ſub- iabant cogitationes & cure.	11
Vefitu uitetur vulgari ſed mundo- more ſacerdotiū regionis.	80	Vita eius ex regiſ tabulis maxi- ma ex parte deprempsa.	282
Vefitus delitiis reiecit.	81	Vita probius ſi doſtrina respondeat magnam habet vim ad Ethni- cos conuerſendos.	166
Vefitis ſplendoro adiutum ſibi facit ad regem.	208	Vitam contemplatiuam quam vocant cum actiua coniungit.	312
Vefitis carbaſina quo Sinarum re- garem adire decreuerat gentis more integrā reperitur post mul- torum mensum ſepulturam.	320	Vitiae plūtriorum corrigit Xau- erius.	125
Vefitus ſacerdotali ſevelitur.	264	idque prudenter.	143
Vioarium ſui muneris relinquit P. Cameretem praecepis instru- cum.	178	a vitiis quomodo deterrendi ho- mines.	168
item P. Gasparem Belgam.	234	qua vitia maxime detestentur Iaponenses.	189
Vicarius epifoci corpus Franciſci explorat & integrum reperit.	279	eorum corrigendi ratio.	352
Victoria ſui ipſius efficax ad virtu- tem comparandam.	13. & 354	Vitiorum noſtrorū monitor qua- rendus.	357
banc præbet Franciſcus ſaniem agre exſugendo.	21	Vitia ciuitatis cognoscenda & concionatoribus.	372
Vincere ſemet ſemel multum refert ad animi libertatem.	22	Votis ſe Deo obſtringit Xauerius.	14
Victoria paſſionum eius.	318	Votorum annua instauratio.	14.
		ea quotidie instaurat.	25
		idemq; alij faciat auctoř est.	353
		6 2 Vota	

I N D E X.

Vota Venetijs primum emiserunt
Patreis sub missarum solemnia.

24

Victorum obseruantissimi Pa-
tres. 26

Urbanitas Iaponensium. 190

Vultus hilaritatem praferat opor-
tet qui agit cum primis. 372.

373

eamque perpetuo praesentilis Xa-
rius. 373

11

X

X Aueria villa maiorum
Francisci Xauerij ubinatus
est. 5

Xauerij & Aspilicetta cognomina
duo generis eius. 6

Ximus insula in Iaponia. 188
Xicus item. ibidem

Z

Zelo unius anima lucranda

quantopere fuerit incensus
Xauerij. 64. maximum Zelum

ostendit cum lingua ignorans nu-
tibus excolere conetur Etiichos.

70. & 146. in Sinis ad Deum
conuertendis. 251. ut lucretur

duas Saracenorum animas. 287

Zelus Euangelij promulgandi. 333

Zonam torridam praterentes in-
gentes patiuntur calores. 58. Et
tota sere India est subiecta.

Zona non se cingebat Franciscus
more Indorum sacerdotem. 81

F I N I S.

ERRATA QVAE IN QVÆDAM
exemplaria irrepererunt sic corrige.

<i>pag.</i>	<i>lin.</i>	<i>Error</i>	<i>Correttio</i>	<i>pag.</i>	<i>lin.</i>	<i>Error</i>	<i>Correttio</i>
20	26	euertere euerre	252 31	præclarum præclarum			
24	3	Franciscum Franciscus	253 23	mercatorē mercator			
40	16	rupo rupe	257 33	operiri opperiri			
44	17	beneficium, beneficam.	262 12	circiter LII. circiter LV.			
71	9	scirent sciret	275 2	testa testa			
		23 prouidentia prouidentia	275 10	eum cum			
81	3	colores calores	ibid. lin. pen.	cirgentibus cingenti-			
87	4	India India		būs			
92	ult.	fortassis fortassis	277 28	tangē:ist tangentium			
103	28	excitaret excitare	279 19	disturbo disturbato			
109	23	diligente diligente.	284 2	deest verbum tenuit			
118	1	insignis insignes	281 1	excederet excederet			
129	12	desidentes dissidentes	294 24	graueretur grauaretur			
144	pen	lin. Itq; Itaque	297 31	defoderat defoderant			
147	27	eadem cadem	307 16	impensi momenti impense			
155	8	abstinuerat abstinuerant		monenti			
158	5	adicula adiculam	322 6	Iodis India			
159	26	ennoxia innoxia	325 27	ministertia ministeria			
162	4	esse este	328 11	sententem sentientem			
167	24	Xaxerium Xauerium	336 ult.	nudita audita			
176	5	enastuant exastuante	340 19	viris iuris			
177	11	pereginarum essent pere-	341 25	moderabatur moderabatur			
		grinatum issent	353 24	promeridianis pomeridia-			
ibid.	14	prudentia prouidentia		nis			
ibid.	18	aliam alium	363 1	littera litteras			
186	12	tempestate tempestati	386 pen.	nand; nang;			
ibid.	14	cognaris cognatis	ibid.	ult. q; abundat			
216	26	subdijs subfidij	388 pen.	frauderentur fraudari-			
245	27	Profectum Praefectum		sur			

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20
21	22	23	24	25
26	27	28	29	30
31	32	33	34	35
36	37	38	39	40
41	42	43	44	45
46	47	48	49	50
51	52	53	54	55
56	57	58	59	60
61	62	63	64	65
66	67	68	69	70
71	72	73	74	75
76	77	78	79	80
81	82	83	84	85
86	87	88	89	90
91	92	93	94	95
96	97	98	99	100
101	102	103	104	105
106	107	108	109	110
111	112	113	114	115
116	117	118	119	120
121	122	123	124	125
126	127	128	129	130
131	132	133	134	135
136	137	138	139	140
141	142	143	144	145
146	147	148	149	150
151	152	153	154	155
156	157	158	159	160
161	162	163	164	165
166	167	168	169	170
171	172	173	174	175
176	177	178	179	180
181	182	183	184	185
186	187	188	189	190
191	192	193	194	195
196	197	198	199	200
201	202	203	204	205
206	207	208	209	210
211	212	213	214	215
216	217	218	219	220
221	222	223	224	225
226	227	228	229	230
231	232	233	234	235
236	237	238	239	240
241	242	243	244	245
246	247	248	249	250
251	252	253	254	255
256	257	258	259	260
261	262	263	264	265
266	267	268	269	270
271	272	273	274	275
276	277	278	279	280
281	282	283	284	285
286	287	288	289	290
291	292	293	294	295
296	297	298	299	300
301	302	303	304	305
306	307	308	309	310
311	312	313	314	315
316	317	318	319	320
321	322	323	324	325
326	327	328	329	330
331	332	333	334	335
336	337	338	339	340
341	342	343	344	345
346	347	348	349	350
351	352	353	354	355
356	357	358	359	360
361	362	363	364	365
366	367	368	369	370
371	372	373	374	375
376	377	378	379	380
381	382	383	384	385
386	387	388	389	390
391	392	393	394	395
396	397	398	399	400
401	402	403	404	405
406	407	408	409	410
411	412	413	414	415
416	417	418	419	420
421	422	423	424	425
426	427	428	429	430
431	432	433	434	435
436	437	438	439	440
441	442	443	444	445
446	447	448	449	450
451	452	453	454	455
456	457	458	459	460
461	462	463	464	465
466	467	468	469	470
471	472	473	474	475
476	477	478	479	480
481	482	483	484	485
486	487	488	489	490
491	492	493	494	495
496	497	498	499	500
501	502	503	504	505
506	507	508	509	510
511	512	513	514	515
516	517	518	519	520
521	522	523	524	525
526	527	528	529	530
531	532	533	534	535
536	537	538	539	540
541	542	543	544	545
546	547	548	549	550
551	552	553	554	555
556	557	558	559	560
561	562	563	564	565
566	567	568	569	570
571	572	573	574	575
576	577	578	579	580
581	582	583	584	585
586	587	588	589	590
591	592	593	594	595
596	597	598	599	600
601	602	603	604	605
606	607	608	609	610
611	612	613	614	615
616	617	618	619	620
621	622	623	624	625
626	627	628	629	630
631	632	633	634	635
636	637	638	639	640
641	642	643	644	645
646	647	648	649	650
651	652	653	654	655
656	657	658	659	660
661	662	663	664	665
666	667	668	669	670
671	672	673	674	675
676	677	678	679	680
681	682	683	684	685
686	687	688	689	690
691	692	693	694	695
696	697	698	699	700
701	702	703	704	705
706	707	708	709	710
711	712	713	714	715
716	717	718	719	720
721	722	723	724	725
726	727	728	729	730
731	732	733	734	735
736	737	738	739	740
741	742	743	744	745
746	747	748	749	750
751	752	753	754	755
756	757	758	759	760
761	762	763	764	765
766	767	768	769	770
771	772	773	774	775
776	777	778	779	780
781	782	783	784	785
786	787	788	789	790
791	792	793	794	795
796	797	798	799	800
801	802	803	804	805
806	807	808	809	810
811	812	813	814	815
816	817	818	819	820
821	822	823	824	825
826	827	828	829	830
831	832	833	834	835
836	837	838	839	840
841	842	843	844	845
846	847	848	849	850
851	852	853	854	855
856	857	858	859	860
861	862	863	864	865
866	867	868	869	870
871	872	873	874	875
876	877	878	879	880
881	882	883	884	885
886	887	888	889	890
891	892	893	894	895
896	897	898	899	900
901	902	903	904	905
906	907	908	909	910
911	912	913	914	915
916	917	918	919	920
921	922	923	924	925
926	927	928	929	930
931	932	933	934	935
936	937	938	939	940
941	942	943	944	945
946	947	948	949	950
951	952	953	954	955
956	957	958	959	960
961	962	963	964	965
966	967	968	969	970
971	972	973	974	975
976	977	978	979	980
981	982	983	984	985
986	987	988	989	990
991	992	993	994	995
996	997	998	999	1000

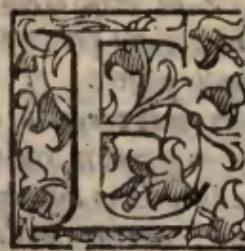

HORATII
TVRSELLINI
DE VITA
FRANCISCI XAVERII.

LIBER PRIMVS.

PRAEFATIO.

GREGIVS plane vir ,
atque perfectus FRAN-
CISCVS X A V E-
RIVS fuit , qui ad In-
diae potissimum , ultimique
Orientis salutem natus cum
insigne Societati decus at-
tulit ; tum uero illustre san-
titatis exemplū Socijs reliquit . Is enim non solum e
nouem I G N A T I I L O I O L A E Parentis no-
stri discipulis primus extitit magistro simillimus , sed
etiam in India , Iaponia , alijsque barbarorum regio-
nibus uel primus e Societate , uel plurimum labora-
uit , ut viam Indis in cælum , Socijs in Indianam aperi-
ret . Quocinca pulcherrimam eius in omni genere uir-
tutum effigiem nostris hominibus proponi iam di-
uinauersa Societas haud immerito ex petebat . Quippe
cum illustribus maiorum exemplis , quedam egregijs
viris flamma crescat in pectore , qua sedari non po-

A test

rest ante, quam præstantem illorum uitutem expresseris imitando. Evidē et si videbam præcipua Xauerij facta aliorum historijs sanè magnifice intexta, tamen ægre admodum ferebam amplius XX XX annorum spatio neminem extitisse, qui omnibus ornatum virtutibus vitam proprio uolumini mandandam ratus, tam amplam, ac frugiferam prouinciam aut alteri demandaret, aut sibi depoferet. Itaque nuper cum me & amicissimorum hominum sermo, et uero superiorum meorum auctoritas ad hoc opus inuitaret, feci non modo non inuitus, verum etiam libens pro mea erga X A V E R I V M veneratione, ut succissinis operis tanti piri memoriam proderem posteris: efficieremque si quo modo possem, ut vir immortalitate dignus, quem uiuere iure credimus in celo, in meis quoque scriptis, non tantum in Sociorum mentibus uiueret. Ac mihi quidem non tam humano, quam diuino consilio fieri videtur, ut laboriosissima eius vita ratio eo potissimum tempore nostris hominibus expromatur, cui ex regionibus ab illo cultis maximas percipi fruges videmus animorum. Nuper quippe complures Iaponie Dynastas, Regesque cum suis fere populis ad Christi religionem traductos, & in Sinas aditum, quem Satanae calliditas vnde septicum, atque obuallatum tenebat, diuinitus Euangelij præconibus aliquando patefactum accepimus. Quod utrumque profectò secundum Deū X A V E R I O. potissimum acceptum referre debemus, qui nostris hominibus non solum ad illarum gentium conuersiōnem sese præbuit ducem; sed etiam

procli-

3

proclive ac facile id negotium tradidit. Huius igitur ego ritam sanctitatis eximie notis insignem scribere aggredior, voluntate utique maiore, quam facultate: nec tam satisfaciendi spe, quam studio obtemperandi. Ceterum simul Francisco deprecatore, cuius causa hic a me suscepitus est labor, simul diminna obedientia yi subnixus futurum spero, ut & vires animo, & conatus expectationi hominum aliquam forsitan ex parte respondeant. Quod si assidue requiuerero illud certe assequar, ut meo hoc quæcumque studio ad idem opus studia excitem aliorum: Me quidem uteunquæ erit iucabit parvissimo optima Parenth, & sanctissimi viri memorie quantum in me fuerit, consuluisse. Perficiam enim fortasse, ut posteritas intelligat; tuismodi ex semente tanta in desertisibilis locis nouorum Christianorum extiterit seges: ex qua nauis ille atq. experiens agricola, qui flœs misit semina sua, retulerit cū exultatione manipulos suos. Et si autem maioribus nostris magis cordi fuit præclarra F R A N C I S C I facinora factis exprimere, quam mandare litteris; ego tamen ex ijs quæ extat, quæque ad manus meas peruenierunt, duntaxat colligam certis comperta autoribus, quis sicilicet aut uiderunt ipsi, aut ab ijs qui uiderant, acceperunt.

Ac de prima eius ætate pueritiaque pauca quædam exponam, quæ ex Martino AZ pilqueta Nanarroho mine cum probitate tum doctrina inclyro, eodemque X A V E R I I cognato, & ferè aequali, paucis ante eius obitum mensibus, ipse cognoui. Reliquæ autem uitæ facta familiares F R A N C I S C I ipsius, pri

mo quidem cum minus clara esset eius uirtus negligenter obseruarunt; deinde uero ut illustrior esse cœpit, accuratius, Lusitani Regis imperio conquisita litteris prodiderunt. Quo factum est ut non æque omnes eius vita partes virtutibus ac factis instructas haberemus. Nec dubito quin plerisque, qui P. N. IGNATIUS COGNOWERINT uitam, X A V E R I I tyrocinium, primaq. illa effervescentis uirtutis opera magna ex parte nota minus iucunditatis prabitura sint festinatibus ad illa, que præclare gessit in India. Verum hos meminisse oportet, et ex illo Tyrocmio X A V E R I V M tantum Christi extitisse militem, nec opportuisse eius facta quanquam iustis de causis narrata alieno loco, reticerisuo.

Sed iam Francisci Vitam ab eius genere, cuius per uiri magna uis est in utramque partem, ordiamus.

FRANCISCI XAVERII

genus, indoles, educatio.

Cap. I.

RANCISCVS Xauerius in Nauarra, quà vergit ad Hispaniā, stirpe antiqua & generosa natus est in Xaueria villa peruetusta ac celebri maiorum suorum. Villas quippe gentis more ferme nobilitas incolit; & Xaueria non longe abest a Pompeiopoli vrbe regia Nauarræ. Eius maiores bellica virtute, eximiaque erga Reges suos fide multa ac magna decora simul, & præmia sibi ac posterris pepererunt, haud minus factis suis, quam religijs beneficijs insignes. Maternum genus in primis clarū, ac nobile: vt pote cuius antiquitas longissima clarorum bello virorum serie, per plurimas deinceps ætates, haud dubijs testata monumentis, ab anno prope millesimo repetatur. Maternus auus Martinus Azpilqueta fuit, clarissimæ familiæ iam ad paucitatem redactæ propemo dum stirps relictus, vir nō maiorum gloria, quam sua virtute clarior. Is Ioannam Xaueriam pari splendore ac nobilitate virginem, spem item Xauerij generis duxit vxorem. Ex ea Mariam unicam filiam suscepit, stirpem ac spem familiæ vtriusque: vt dux nobilissimæ pene Nauarræ totius familie in unius ferme puellæ capite consistenter. Et fuit Maria egregia pariter forma: ac pietate, tam excellenti nomine non indigne. Hanc Ioannes Iassus sibi matrimonio iun.

Generis nobilitas.

Parentes Xauerij.

A 3 git,

6 FRANC. XAVERII

git, homo generè copiosusque; maxime vero doctrina & prudentia nobilis, idemque apud Ioannem Regem Nauarræ gratus in paucis, consilijque regij longe primus. Qui sacerdoti hortatu, ex lasso villa sua, ac maiorum suorum, in Xaueriam dotali coniugis villam cum demigrasset; feliori quam sacer matrimonio usus, sacerdoti magis consuluit genti, quam suæ. Pluribus enim ex Maria liberis (inter quos Franciscus hic noster fuit) genitibus; grauis eius animum incessit cura, duas antiquissimas Nauarræ familias iam deficientes ab interitu vindicandi. Ergo statuit posthabito gentis suæ nomine (quoniam nec humili, nec obscuro) transmittere gentilitia coniugis suæ nomina liberis suis, posterisque. Quocirca eius filij paterno cognomine omisso, partim Azpilquetæ, partim Xauerij appellati. His igitur parentibus ac maioribus Franciscus Xauerius nascitur Ioanne Rege Nauarra, Innocentio viij. Pont. Max. anno post Christum natu circiter M. CCCC. XCVII. Fratrum quidem natu minimus, sed tanquam alter Dauid, summi parentis destinatione maximus. Nec vero illi ad destinatum sanctitatis fastigium adiumenta vel divina, vel humana unquam desuere. Ab incunabulis in sinu optimorum parentum educatus pueritiam egit ex eorumdem sanctissima disciplina: primamque eius ætatem solers magistrorum cura ijs artibus erudiuit, quibus ingenia ad summum excitantur decus. Et erat in eo rara indeoles animi, egregia corporis forma, constitutioque, magnum & acre ingenium: studium litterarum (vt est captus puerorum) non vulgare. Nihil illo probius, nihil festialis, nihil comius. Quibus ille rebus assequebatur,

Educatio.

quebatur, ut notis ignotisque carus esset; Nec mortalibus eodem tempore carior fuit; quam cælestibus. Vel illud argumento est. quod in tan
 ta effluentia rerum, iuuentæque licentia, præcla- *Virginalis*
 ra specie habituque corporis adolescens, pudore
 cupiditatem frenante, sui potens fuit; singulariq;
 Dei beneficio, virginalis integratatis florem inta
 etum illibatumque seruauit. Ut cælestis ille spon
 sus, qui pascitur inter lilia, iam tum videretur
 certam in eo sedem sibi delegisse. Acuebat, ut fit,
 castimonia ingenium, animumque ad sapientiæ
 satus accipiendo, tanquam purum solum diligē
 tius præparabat. Igitur contemptis militaribus
 fratrum vocibus ad domesticum armorum decus
 reuocantium, institutum tenuit: ac siue recenti
 patris exemplo incitatus, siue scientiæ dulcedine
 delinitus, siue etiam diuino instinctus affatu, do
 ctrinæ gloriæ bellicæ prætulit laudi. Sed inter-
 uenit rectissimis studijs auitum malum, honorū
 cupido. Etenim (ut eximia nobilitas fere auida
 est excellentiæ) cum illa ipsa puerili disciplina
 ingentes hausit spiritus; cepitque nixus ingenio
 magna quædā & alta spectare, ut familiæ decus,
 quod amplum a maioribus acceperat, maius, &
 auctius posteris suis traderet. Decreuit itaque ma-
 ximarum artium præsidia, quæ ad dignitatem,
 opesque augendas viam facerent sibi parare: cō-
 filio specioso magis, quam salutari.

*Doctrinam
armis ante-
ponit.*

Parisus ab Ignatio Loiola ad studium pietatis
 convertitur Cap. II.

E R A T illis temporibus Parisiensis Acad-
 emia non solum vetustate famaque sapientiæ
 A 4 inclyta;

*Academia
Parisensis.*

FRANC. XAVERII

inclita; sed etiam ob magistrorum præstantium, diuturnitatemque pacis maxime celebris, acerrimis vndique ingenijis eò confluentibus, ut inde referrent eruditionis eximiæ famam. Franciscus ergo haud scientiæ auditor, quam gloriam, vt primū satis imbutus literis, sibi visus est, Lutetiam ipse quoque iter intendit. Quòd ut prium peruenit, in Collegium S. Barbaræ doctribus iuxta discipulisque florentissimum adscriptus, totum se Philosophiæ tradit, facilius deinde ac tutius operam diuinarum rerum scientiæ daturus. Magno incœpto adhibet maximarum rerum effectricem constantiam. Non illum assiduus frangebat labor: non ludus intempestiuus, non voluptas, cæteraque lubricæ ætatis pestes aut aueitatebāt ab instituto cursu, aut retardabāt: contraque in tanta Gymnasij frequentia præstantium ingeniorum æmulatio, maximum studiorū incitamentum, cupidam excellentiæ mentē acer-
time stimulabat. Itaque conatui respondit euenu-
tus. Philosophiæ cursu ut constanter, sic feliciter
confecto, non doctrinam sibi modo, sed doctrinæ etiam decus peperit. Nam Gymnasij modera-
toribus industriam cum egregie probasset suam,
de more philosophici magisterij laurea & insigni-
bus ornatus, Pilosopniæque insuper tradendæ
præpositus, Aristotelem Parisijs publicè, nec sine
laude aliquamdiu explicauit. Inde animo a natu-
ralibus rebus ad diuinas verso, Theologiam per-
sequitur eodem vel animi ardore, vel tenore vi-
tæ. Inter hæc dum dignitatis magis, quam salutis
memor, studia scientiæ diuinæ ad humana re-
fert præmia, inanibus eius contéctionibus cœlestis
vis interuenit; hominemque audum glorię, ad
gloriosius

*Collegium
S. Barbara.*

*Studet Phi-
losophia Pa-
risus.*

*Aristotelem
Parisijs pu-
blice inter-
pretatur.*

*Studet Theo-
logia.*

VITAE LIB. I.

gloriosius piæ sanctæque vitæ curriculum aliquādo traduxit. Versabatur Franciscus (vt paulo ante diximus) in Collegio S. Barbaræ; Contubernalem habebat Petrum Fabrum Allobrogem virū ingenio quām genere nobiliorem. Eodem tempore Ignatius Loiola (is qui postea Societatis IESV parens, et auctor fuit) studiorum optimarumque artium causa Lutetiā profectus, ad Philosophiam primum, inde ad Theologiam applicuit animum. Igitur vt in Fabrum Xaueriumq; incidit, contraxit eos celeriter (vt fieri solet) ingeniorum studiorumque similitudo. Demum Ignatius ab eisdem in contubernij vitæque societatem benigne receptus, gratiam utrique bene cumulatam retulit. Eximia quippe in ambobus indole ingenij animaduersa, amborumque sensibus perspectis, paulatim eos officijs delinire, salubribus præceptis pro re nata excolere, atque ad Christianæ vitæ perfectionem allicere cœpit: Reputarent secum non ad breuem hanc & miseram vitam natum esse hominē immortali animo præditum; sed ad sempiternam illam beatamque, & memores quæcunque oculis cernerent, mortalibus non tam ad fruendum vtendumve tradita; quām proposita, ad cognoscendum, diligendūq; Deum, æternis bonis, ac proprijs caduca & comodata ducerent leuiora. Quid enim prodeste homini si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Iam si ipse Dei filius certissima salutis præsidia reliquisset hominibus, quod tandem consilium esse, sine his munimentis inter infesta hostium tela versari? Quocirca subinde, & (si ipsum audirent) octauo quoque die sacramentis, confessionis & Euchæ-

Familiari
tas eius cū
Ignatio.

Ignatij mo-
nička

22

Matth. 16.

22

ristia

risti animum salutemque suam communirent .
 " quippe caelestibus hisce armis tectos facile hosti
 " resistere , nudos iugulum dare . Eadem monita
 haud ijsdem ab vtroque auribus animisque audi
 ta . Nam Faber qui humanum nihil magnopere
 expeteret , audeat artipuit : at Franciscus , animo
 amplitudinis cupidine occupato penitus exclusit .
 Erat Xauerio viuidum , sed tractabile ingenium ,
 nisi naturam mala consuetudo corrumperet . Ita
 que ingenti spiritu iuuenis proterue procaci
 terque obloquens vltro Ignatiij dicta , ipsumque

*Xauerij fero
 etiam Ignatius permul-
 cetur.*

Ignatum carpere: pietatemq; eius egregiam pe
 tulantius interdum illudere . Ille contra iuueni
 li ferocia exultantem obsequiis omnibus permul
 cere . Nec frustra . Vicit denique patientia perui
 caciem . Xauerius (vt erat generosus ac nobilis)
 paulatim tanta moderatione ac facilitate mitigat
 us , respexit primo quem exagitarat : ad extre
 mum diuino tactus spiritu totum se illi regen
 dum gubernandumque tradidit . Ceterum ma
 gni refert , quam vacuo liberoq; animo ad Deum
 accedas . Fabrum quidem rerum mortalium con
 temptorem , & quadriennium iam ex Ignatiij pra
 scripto sacra mysteria frequentantem haud agre
 pellexit celestis vitæ dulcedo , vt Christum ducere
 expeditus miles sequeretur . At Xauerius , vt qui
 adhuc imaginarijs honoribus speique sive indul
 geret , quanquam idem vitæ genus amplexus , ta
 men spiritui sancto obstinate resistebat ; quomodo
 nus Christum ducem secutus egredieretur ad eum

Ad He. 6.13

extra castra , eius improprium portans . Iuue
 niscereta pius ac facilis ab hac vna parte durus
 erat . Eo impensis illum Ignatius flens depreca
 batur a Deo . Nec incassum missæ preces . Demū
 assiduis

asfiduis eius lachrymis animus Francisci molli-
tus flectitur : iniecta que diuinitus ingenti salu-
tis cura, aliquando colligit se, & quæ in utranoq;
partem hinc cupiditas , hinc pietas subiiciebat ,
inter se conserre & aestimare tacitus cœpit. Vo-
cantem Deum audiam, nudumque Christum hu-
dus sequar ? At durum vitæ genus, & abiectum
erit subeundum . Dei voce contempta, vîte splen-
dorem, meumque retineam institutum ? Enim-
uero periculum est, ne si vocante Deo, renuerim;
iratus ille in meo interitu rideat . Qui tandem
crucis acerbitatem , probrumque perferre po-
tero? quid igitur ? malumne aggregari inimicis
crucis Christi , quorum finis interitus , & glo-
ria in confusione ipsorum ? Quo ore notorum
oculos, quibus auribus sodalium feram voces ?
at sermonibus hominum ab honesta beataque vi-
ta reuocari, summae non modo levitatis est , sed
etiam dementię . Quid? inopinatus hic nuntius
quam acerbum cognatis & parentibus inuret do-
lorem ? Parentumne, aut cuiusquam mortalium
amor me plus, quam mea salus , plus quam Dei,
Christique ipsius caritas tangat ? Talibus curis
in diuersa trahentibus, ances ac dubius nutabat
animus . Diebus aliquot inter has cogitationes
absumptis, ad ultimum pertinacia victa est, vrgé-
tique Deo manus dedit. Exemplio in contrarium
mutatus aspicere cœpit in autorē fidei, & cōsum-
matorē I E S V M, qui proposito sibi gaudio, susci-
nuit crucem, confusione contempsa. Ac primū
quidem quo adminiculo erectus erat, eodē inni-
xus Ignatio stetit: Inde quasi ab secunda origine
letius, ac felicius renatus, egregios Christianę vic-
tutis edidit fructus, Ignatij iam similior quam sui.

Eius

*Francisci de
liberatio de
uita ratione
mutanda.*

Ad Phil. 3:1

Ad Heb. 1:1

*Eius feroor in domando corpore, ac studio
perfectionis. Cap. III.*

NA M breui ardentius sui abiectionem & cruentem quæsiuit quam dignitatem antea & honorem quæsierat. Id adeo proprium est sermè præstantiū ingeniorum, ut quacunq; in partem se derident, ed toto animi ferantur impetu. Francisco itaq; sanctitatis palmam petenti prima (vt assolet) orta est pugna cum corpore. Cum enim caro concupisceret aduersus spiritum, edomādum sibi esse corpus statuit, ne illius retractatio peruvicaciaq; Christianæ perfectionis cursum moraretur. Quocirca visitatas inediæ, verberū, ciliciorū asperitates, velut cupiditatum moderatrices, delictoruinq; vindices, nō minus sæpe quam audie tum florente ætate adhibuit, tum in omni vita. Et fortitudinis eius indoles inter primū nouæ militiæ rudimentum, haud leuibus se prodidit argumentis. In campo suburbano adolescēs inter æquales gregalesq; suos, saltu (vnuis hic ludus cordi fuerat) libenter se impigreq; exercens, aliquādo corporis agilitate, qua reliquos longe anteibat, nimium sibi placuerat. Igitur vbi resipuit, leuem noxiam, minimeq; diuturnam vindicauit grauissimo

*Agilitas cor-
poris.*

Membra fu-
mculis per-
stringit. multorum dierum supplicio. Dies quippe aliquot continuos exegit, noxijs membris funiculo non sine acri dolore constrictis. Eodemq; tempore anni quoq; elationem expiandam ratus, assidua rerum piarum meditatione exercuit metem, vt pœnæ magnitudo in posterum, & animum cohiceret & corpus. Nec minus ad mentem excitandam, quam ad culpam eluendā, iuueniles domuit motus. Inter ipsas humanarum diuinatarumq; rerum, pias

*Mortifica-
tiones.*

Membra fu-
mculis per-
stringit.

pias commentationes (quæ exercitia spiritualia nominamus) cuim nimis effrenatam ac retracta nitem corporis uitæ fame debilitare atq; comprimere conaretur per uincendi studio prouectus, quatuor dies totos cibo abstinuit, audaci quidem incepto, uerum non improbo; quippe quod tyrocinij ipsius, & tatisq; feruor excusat. Nulla utiq; res est nec difficultior, nec efficacior ad uirtutē, quam sui ipsius uictoria: vt autem in medio ardore certaminis modum nunquam excedant tyrones, optrandum magis, quam sperandum est. Quocirca Xauerius secum assidue certans, ac semet uincens sedulo, in dies & fortior seipso siebat, & melior. præcipue adiumento erat crebra, ac pia Christi cum uitæ mortisque, tum uero eximiissillius caritatis meditatio, maximum diuini amoris inuitamentum, christianaq; uirtutis. Quo plus materia ea commentatio addebat diuinæ caritati, hoc magis in Francisci pectori exardescet humanæ satutis, ac martyrij cupido. Eo de mun: res euasit, vt Dei filio, qui suum caput pro eius salute deuotissimè, inuicem totum se pro ipsius gloria, & salute hominum in perpetuum deuoueret. Ergo ut nulla eum res a caritate Christi separaret, Ignatij hortatu simul cum sociis qui tum erant, numero nouem, palam statuit certis se Dpo: uotis obstringere, quibus peteretur martyrij decus. Anno igitur post Christianum natum M. D. XXXVI. huic negotio dicunt ipsum diem Assumptioni sacrum Beatae Marie, eam scilicet promissorum suorum & testem & praesidem habitu. Is dies ubi uenit, in ædem suburbanam, cui Mons Martyrum nomen est, (ut locus ipse accensam martyrij cupiditatem inflammaret) ar-

Quattridū
inedia tra-
ducit.

Sui uitoria

Christi vi-
ta mortisq;
meditatio,

Martyrij cu-
piditas.

Votis se Deo obstringit. dentibus diurna meditatione attimis coeunt. Ibi sub sacrificium missæ, diuinæsque epulas, gaudio alacres, votis nuncupatis Deo dicant sese. votorum summa fuit, ut cōfecto Theologiae curriculo, rerum omnium possessione exuti, in paupertate perpetua, diuinæ gloriæ inseruissent salutique animalium: ut ad certam diem Hierosolymam nauigarent operam Turcarum contumeliam, uel cum aperto capitis periculo, darunt. Si quis forte casus id consilium impedisset, antea circumacto, Romam contendenter, suamque operam Pontifici Max. ad animalium salutem atque auxiliū, sine ulla temporali locorumque exceptione, nulla facta uiatici aut subsidii mentione, deferrent. Votorum nuncupationem nouis sed piis eadem uota saepius instaurandi mos exceptit. Ut crebra veterum uotorum instauratio innouaret eorundem memoriam, religionemque; non eo solum anno hæc fecere uota, sed eadē quamdiu Lusitaniæ studiorum causa fuerunt, quotannis eodem die, loco, cærimonia, pari cum alacritate struciliq; renouarunt. Cæterum Xauerius hoc audiuis id per semetipsum identidem usurpabat, quo certius experiebatur frequenti uotorum renouatione mentis suæ sicut aquila iumentum renouari. Atque hæc quidem tanta perfectæ virtutis cupidio nihil interim studio eruditionis offecit. Sed incidit tempus, cum Franciscus haud dubie ostenderet, sibi Christi militiam, cuius gratia iam rerum scientia quærebatur, discendi studio esse potiotem.

Annua instauratio uotorum.

Frequens uotorum renouatio.

Venetias

*Venetias non sine magna corporis uexatione
contendit. Cap. IIII.*

P A V L U L V M iam aberat à meta Theolo-
giæ , cum ei in Italiana demigrandum fuit .
Conuenerat iam inter Patres , ut ad dictam diem
(is dies erat ad VIII. Kal. Februarias anni inse-
quentis) Venetas ad Ignatium , qui eō certis de
causis antecesserat , se pariter conferrent . Interea
dum præstituta profectioni expectatur dies Caro-
lo Cæsare contrâ Gallos arma ferente , ingens in
Gallia bellum exarxit ; qui casus constitutum iter
maturauit , omissa Theologici cursus conficien-
dicura : Aegre scilicet Xauerius , sed tamen sapiē-
ter eam iacturam tulit , haud pulchrius ratus do-
ctrinæ studia Dei causa persequi , quam relinque-
re . Idibus ergo Nouembribus alienissimo anni tem-
pore , rebus omnibus , præter uiaticum , & scripta ,
vti voverant , in pauperes distributis , ex compo-
sito simul cum sociis dat sese in viam . Itineris ratio
est talis . Vestitus plebeius obsoletusque : suus cui-
que baculus , & scorteia , paupetum uidelicet pere-
grinorum ritu . B. Mariæ Corona , Catholice reli-
gionis inter hæreticos index , è collo suspensa præ-
ferebatur : mantica scriptorum custos pèdebat ex
humero . Solenne erat ad vires , animosque ex vię
laboribus recreandos cælesti pane vnico ætumna-
rum solatio refici quotidie : In exitu diuersorii
committere se Deo , in introitu gratias agere . In
ipsa uia commentari primum aliquandiu de diui-
nis cebus , deinde cum comitibus colloqui . Itine-
ris labore ac molestiā canēdis inuicem hymnis ,
psalmis ,

Theologia
cursus ab-
rumpit non
procul a ma-
tio.

Itineris ra-
tio.

psalmis, canticisque spiritualibus identidem leuare. Hoc potissimum modo per Lotharingiam, ac Germaniam, bellici tumultus declinandi causa, Italiam petens, autunnales Galliæ imbræ, hyberna frigora Germaniæ pertulit. Et quanquam pedestri itinere nequaquam assuetus, tamen ultro scriptis onustus perfrigida tempestate, tetrostis uijs, ac sœpe niui obsitis, glacieque concretis (alpes quippe superandæ erant, perpetuo rigentes gelu): tamen adeo longinquum arduumque iter pedes ingredi, & exsequi sustinuit. Accedebat ad sarcinæ onus, viæque asperitatem, uoluntaria quidem, sed acerba corporis afflictatio. tantum animi ad incômoda laboresq. supererat. Antequâ enim viæ cōmitteret se, siue animi ad patientiam exercendi, siue edomâdi corporis studio, lacertos & coxendices iampridem constrictas habebat funiculis: qui iam ob necessariam in domesticis officijs corporis agitationem, intumescente circum carne, artus sordidum in modum lacerabant. Tatus autem patiendi amor animiq. uigor fuit, ut uiam non minus longam, quam asperam ingrediens pe dibus, demere sibi tam sœua neglexerit uincula; Ergo cum ad cruciatum suapie sponte peracerbū accessisset iter pedestre ac difficile, necessario etiā ad funicularum cruciamenta accessit uel plurimum. Ille tamen non in suscipiendis, quam in perferendis ætumnis fortior, spreto non solum dissimulato dolore pergebat. Quippe eas similiter, ut ceteras quas expertus erat corporis uexationes sperabat posse usu & consuetudine mitigari. Cæterum cum non modo in dies, sed in horas cresceret atrocitas illius carnificinæ, fiducia in sollicitudinem uersa, non ille quidem animo, sed uiribus cœpit

*Voluntaria
in itinere
corporis af
flictatio.*

*Exuexatio
ne corporis
deficit in
uia.*

cœpit deficere. Ad extremū igitur posteaquā nec dissimulare nec ferre vltra vim poterat mali; necessitatē cedēs socios benigne rogat, sibi ut ignoscāt, se quidē p̄r̄ defatigatione eō redactū, ut nō valeat iam mouere vestigium. Mirari illi primo subitum seruidi hominis lāguorem: inde vbi pallor ori suffusus intestini mali magnitudinē indicauit, deficientem excipere, sciscitari quid tandem acciderit noui. Tum Franciscus recepto paup̄ler spiritu, quem incluserat dolor. necessario rem totam vrgentibus aperit. Quocirca eius illi palam vicem dolentes, clam suspicentes virtutem, hortantur, vt quam commodissime interquiescat, quoad parumper vis tanti remittat mali. Vbi fatis quieuisse visus est, & aliquid recepisse virium; pedetentim eum ad proximum hospitium deferunt: confestimque medicum adhibent: qui affecta membra diu multumque contemplatas severe pronuntiat, vincula iam disperi non posse nedum incidi; Nodos autem et si appareant, atque extent, vlcera tamen effecisse talia, vt dissolui, dissecariae nequeant sine acerbissimo sensu doloris. Igitur (quia morbus artē, morbi causa consuetudinem vincebat) attonitus ac stupenti similis aliquamdiu hæsit: ad ultimum patrum prosperæ curationis euentum veritus, nullis Francisci aut sociorum precibus perelli potuit, ut ægris membris tanto cum periculo admoueret manum ita re nō modo infecta, sed etiam intentata recessit; Ingens Patres sollicitudo incosserat anxios non de Francisci tātum salute: sed de ratione quoque communis itineris, cui magno cum omnium incommodo intempestiuus ille socij morbus obstabat. Et Francisc-

*Desperato
eius morbo,
deseritur a
medico.*

co haud leuior sociorū sua causa hærentium erat cura , quam sui. Ergo omnes pariter ab humana ope ad diuinam uersi, cælestem medicum pro se quisque suppliciter implorare ; superosque, omnes deprecatores adhibere. Nec supplicatio irrita fuit . Suppleuit medici vicem Deus, & desperato morbo fecit subito medicinam. Mirum dictu postridie mane Franciscus surgens reperit funiculos omnes diffractos excidisse , tumorem rese disse omnem: nihil ex tanti mali atrocitate, præter indicia mali, funicularumque uestigia remanere . Tum enim uero admirabundus nec suam magis, quam comitum vicem latus cœlesti numeri magna voce gratulari. Accurrunt Socij nouæ lætitiae causam requirentes : re cognita omnes haud dubio miraculo obstupefacti certatim laudes, gratesque Deo(vti par erat) agere, & tendentes ad cælum manus , manantibusq; præ gaudio lacrimis præcipuam cælestis parentis prouidentiam eximiamq; in ipso temporis articulo benignitatem efferre coepérunt. En tatum malum, quod sedari modo optassent, repente sublatum es se, vt non solum sine sollicitudine, sed etiam cum alacritate pergerent. Idem profecto & diuinij patrocinij pignus fore , & uinculū fidei erga Deum suæ . Talia inter gratulandum cum omnes, tum uero Xauerius , quem ea res proxime atungebat, gratissimis profitebantur animis. Inde repetito itinere successu læti se ad operam tam benigno domino nauandā mutuis vocibus accédunt. Ac toto illo itinere, ut semper antea , Francisci præcipue ministrandi sociis inseruiendique studium & alacritas extitit . Nam 'cum omnes inter se summa ui(hoc unum inter eos certamen erat)

^{'Ministrat}
socijs in iti-
nere.

erat) officijs & demissione certarent, Xauerius siue animi ardore, siue insita comitate reliquos facile uincebat. Nec plus in communitate socio rum, quam in aliorum salute curanda, sedulita-
tis erat ardorisque. Vbicunque se offerebat oc-
casio proximos consiliis, monitis, exemplis iu-
uandi, arripiebat eam audiissime: ultro etiam,
si res sineret ipse captabat. Neque is labor ina-
nis fuit. Catholicorum plures ad honestam ui-
tam reuocati: nonnulli hæreticorum ad sanita-
tem, uiamq; ueritatis reducti: quacunque cum
socijs transiit, sanctitatis uestigia impressa; quæ
hæreticis spectaculo, Catholicis etiam exemplo
forent. Itaque saepe etiam usu uenit, ut hære-
tici ipsi sanctimoniac admiratione capti comiter
illis monstrarent itinera; locorum denuntiarent
difficultates, itineris duces ubi opus erat, se-
met sua sponte præberent. Adeo vera ac germa-
na uirtus emicat, & immanes quoque homi-
nes admonet humanitatis. Franciscus igitur,
omnibus uiarum incommodis, ac periculis per-
functus, superis mortalibusque fauentibus, ad
sextum Idus Ianuarias anni insequentis incolu-
mis una cum sociis Venetias peruenit. Ibi Ignatium
Loiolam reperit dulcissimos socios, fi-
liosque audiissime opperientem. Sequuntur
consalutationes lætissimæ, complexusque Socie-
tatis more, summæ benevolentiaz indices. Ea
lætitia præteriorum laborum memoriam abster-
sit omnem.

*In sua prexi
mos iunat.*

*Hæretico-
rum animos
mitigat.*

*Venetijs dat operam Valetudinario insanabilium,
inde Romam ad Pontificem adit.*

Cap. V.

COMMUNI iam consilio Patres decreuerant proficisci Romam, ut à Pontifice Maximo peterent potestatem manendi suo iure arbitrioque Hierosolymis (quod Franciscanorum custos Pontificia auctoritate armatus iustis de causis permittere Christianis aduenis non solet) Euangelijque praedicandi sine ullius interdicti me tu. Placuit igitur dum se vis hyemis frangeret, Venetijs quasi tyrocinium futuræ militiae pone re. Ergo Patribus publica valetudinaria tanquam prouincias inter se comparantibus, Franciscus ægrotum insanabilium curationem, optatæ sui victoriæ materiem, sibi ipse depoposcit. Nec minore animi ardore eam prouinciam geshit, quam expetivit. Simul atque eò venit, miserorum lectos, & grabatos cœpit circumire, mæstos blande consolans, perditos cœlestis vitæ spe recreans, confirmans moribundos, omnes ad patientiam, ad honestatem sanctitatemque vitæ acriter impellens: ut quorum morbi insanabiles erant, eorum mores quacunque posset ratione sanaret. Ad hæc facilius iuuari posse eorumdem animos ratus, si inseruiret corporibus, ipsem valetudinarium euertere, lectos sternere, purgare sordes, abieciissima quæque ministeria, christianæ humilitatis rudimenta, exsequi: mortuos denique ipsos de more ablutos rite sepelire. Inter hæc munera insignis quedam pietas ex eius vultu atque oculis eminebat: Christum ab illo in affectis homini bus

bus latentem cerni oculis quodammodo , eique
ipsi dari operam crederes . Gerebantur hæc in
luce celeberrimi valetudinarij, in oculis clarissi-
mæ ciuitatis, tam insolita alacritate, atque letitiae,
vt multis ad nouę rei famam concurrentibus, spe
et aculo Franciscus esset non Deo solum & Ange-
lis, sed etiam hominibus : vtique cum eius in af-
fectos sedulitas B.Rochi (cuius nomē ab eximia
huius generis benignitate Venetijs celeberrimū
est) iucundissimam reuouaret memoriam . Vita
bat ergo Xauerius quantum poterat oculos ho-
minum, cælesti parenti, qui videt in abscondito,
placere cupiens . Gratissimum interim spectacu-
lum eius virtus superis præbuit . Ægrum noctus
venerea lue, ac tabe confectum hoc impensis ei
ministrare institit; quo magis ab illo abhorrebat
animus natura vsuq; delicatus : Miras itaq; ibi
pugnas edidit, nobilesque de se tulit victorias.
Coercebat ratio contumaciam naturæ , & pestis
illius horrorem virtus diuina superabat: vrgebat
tamen interdum ylcerum fœditas grauitasque
odoris adeo, vt nauseans (vti assolet) animus yl-
cerosum hominem auersaretur . Non fefellit si-
ue Dæmonis, siue naturæ dolus solertiam Xau-
rij. Igitur posteaquam paulatim refrigerescere sen-
sit caritatem ; sibimet infensus , suamque animi
mollitiem increpitans, meritas de se expetere pœ-
nas, atq; illud delicati animi fastidium penitus
exuere statuit . Nec mora: obfirmat Christi cha-
ritate peccatus, & S. Catherinæ Senensis exemplo
manantem ex ylceribus saniem semel, atque ire
rum vnicus sui victor exsugit . eximia virtus diu-
nitus eximio donata est præmio . Hæc victoria
non modo illum in præsens sui potentem fecit ,

*Vlceroso pra-
cipua cura
ministrat.*

*Saniem ex-
sit.*

sed etiam in omne tempus, aduersus ulcerosos &
 elephantiacos eius muniuit animū. Morbos enim
 quorum cæteri uel aspectum ipsum horrere so-
 lent, ipse deinde cum voluptate tractauit non tan-
 tum siae molestia. Tanti refert ad animi liberta-
 tem, vel semel semet egregie vincere. Quocirca
 in omni Francisci vita, & perpetua omnibus in re-
 bus sui victoria enituit, & benignitas in miseros
 ægros singularis. Hoc tyrocinio imbutus curas o-
 mnes ad destitutam animo expeditionem inten-
 dit. Vere primo nullam moram interponendam
 existimarūt Patres, quin quamprimum Romam,
 vti vouerant, ad Pontificem Maximum adirent.
 Erant tum imbræ maximi, itinera admodum
 luctuosa & aderant solennia Quadragesimæ ie-
 iunia religiosis viatoribus haud sane commoda.
 Verum ne rem Deo gratissimam minus gratam
 cunctatio ficeret, tanta fuit apud omnes voti reli-
 gio, vt dum iejuniorum tempus præteriret; dum
 idonea tempestas vias lacunis & uoraginibus te-
 terrimas aliqua ex parte siccaret, dum uernæ re-
 mittent pluviæ, neutiquam censuerint expe-
 standum. Adeo non sibi uota, sed se votis ac-
 commodabant. Itaque inita Quadragesima, o-
 mnes pariter Romam ire maturant. Ad supe-
 rioris itineris paupertatem hoc accesit, ut sine
 viatico omnes uiæ simul ac diuinæ prouidentiæ
 committerent se. Porro in itinere uetera illa
 instituta perpetuo retinebantur, atque hoc am-
 plius, quoniam id temporis erat, et si pede-
 stris uiatores necessarii itineris labor, cibusque
 parce emendicatus plurimum uexabat, tamen
 rite quotidie iejunabatur; nullusque omnino
 capiebatur cibus, nisi emendicatus; ut dubitari
 possit,

Sui uictoria

*Quadragesi-
ma iter pedi-
bus faciens
et mendicās
rite iejunat.*

posit, utrum maior imperati iejunij religio fuerit, an euangelicæ paupertatis. Nec piorum hominum fiduciam nulla ex parte Dei prouidentia frustrata est. Nam magnis imbris grauique tempestate vexati, procedere tamen quo destinatarant perseverantes, intulentes in primis ac lacunosas eo potissimum anni tempore Longobardiae vias pedibus sine ullo grauiore incommodo peruasere. Interdum autem vsu venit, ut frustulo duntaxat cibarij panis sumpto, maximo imbri, campis longe, lateque stagnantibus (ut alicubi vix summo pectore extarent) milia passuum uno die prope xxx. nudis conficerent pedibus, non æquo solum tranquilloque animo, sed hilari, lætoque. Demum illos Deus necessariis subinde rebus, ac viribus suppeditatis, precario victu, periculisque itineris defunctos, quod intendebant saluos incolumesque perduxit. Romam ubi ventum est, nihil eis potius fuit, quam ut limina Apostolorum adirent, sanctissimisque urbis, atque omnium gentium patronis salutatis, cōmunem per eos causam enixius commendarent Deo. Exinde tantorum Præsidum patrocinio & gratia freti ad Christi Vicariū (is tum erat Paulus III. ex inclyta familia Farnesia vir cōsilio prudentiaq; longe clarissimus) aditum sibi querere cœperunt destinata petituri. Erat Romæ eodem tempore Petrus Ortizius Hispanus Cæsaris procurator, homo summa autoritate parique humanitate præditus, à quo ad Pontificem introducti, atque ultro eriam commendati, benigne comiterq; ab eo accipiuntur de more ad osculū pedis. Inde periclitandæ eorum doctrinæ gratia, ad philosophicas, theologicasq; disputa-

*Frustulo pa
nis sumpto
per lacunas
iustum iter
conficit.*

*Paulus III
Pont. Max.*

tiones super mensam (vti optimi principis cōsuetudo serebat) non semel adhibentur. Quo in genere cum omnes, & Franciscum in primis, egregium qua eruditionis, qua modestiae specimen de dissēt, editis de Hierosolymitana profectioне postulatis, quæ volebāt, impetrat omnia, non modo nihil repugnante, verū etiā valde approbāte Pontifice, cuius paterna in gentes omnes caritas adeo peregrinorum hominū est cōplexa virtutē, ut eos pro egregia ipsius benignitate, ac munificencia, cum fausta precatione pariter & copioso viatico dimitteret. At illi ne in copia quidem paupertatis obliti, attributam votiuæ peregrinationi pecuniam apud argentarium custodiendā deponunt, tantisper dum profectioне tempus adfert: ipsi sibi viētum interea per urbem mendicando palam conquerirunt. modestia vtiq; quām doctrina insigniores, vt pote qui à familiaritate principum virorum vltro ad tantam uitæ humilitatem descenderent.

Vicetie post diutinam preparationem Deo Sacerdotij primitias offert. Cap. VI.

VR B A N I S negotijs feliciter simul celebri terque consecratis, Hierosolymam primo quoque tempore trāsmissuri eodem fere modo quo Romam venerant, reuertuntur Venetias. Ibi cælestis uitæ audi, vt pluribus pignoribus obstricti Deo tenerentur, re familiari dudum consecrata, semet Christo penitus consecrare statuunt. Igitur cum ad eam rem intentiore separassent cura, sub Missæ sacrificium apud Hieronymum Verrallum Apostolicum Legatum paupertatis, castitatisque perpetuæ nuncupant vota. Nunquam aliás

*Paupertatē
castitatēque
perpetuam
uouet.*

aliás ante Franciscus diuinis gaudijs cùmulationor
conspctus est. Quippe admodum latus (quod
ex vultu notari poterat) superfundenti se Deo
totum dicavit pectus, & veteris instituti sui me
mor, vota semel nuncupata quotidie ñstaurauit
deinceps in omni vita. Cætetum dum destinatæ
nauigationis opportunitas expectatur, ad inter-
missa itineribus, retenta animo benignitatis of-
ficia refert curam, auctamq; cessatione industria.
Et eximiam Francisci in ægros caritatem, hoc
etiam maior Veneti populi admiratio, approba-
tioque excepit, quo labor eius fuit, quam ante
diuturnior. Euenit quippe vt Palæstinam, quæ
semper antea patuerat peregrinis, illo ipso anno
exortum inter Turcas ac Venetos bellum clauderet:
Maria vtique omnia infestis Turcarum clas-
sibus adeo obsidebantur, vt sine manifesto cedisse
seruitutis periculo, nemo posset ex Italia petere
Hierosolymam. Quæ res Hierosolymitanæ
Patrum expeditionem primum distulit, denique
disturbauit; Deo meliores in vsus illorum operæ
reservante. Conductos enim operarios ita de-
stinauit in vineâ suam, vt reliquo effœto Turcarum
solo partim syluescentia Christianorum uineta,
partim desertos Indorum campos, intactasq; æuo
Iaponum sylvas excoletent. Ita dum Franciscus
diuini ignarus consilij inter spem metumque su-
spensus optatissimæ nauigationis tempus in dies
opperitur, menses plures in ijs, quos dixi uale-
tudinarij laboribus abierte, nunquam aut remit-
tente se industria, aut refrigerente charitate.
Verum enim uero Hierosolymitanæ profectionis
spes demum vndique absissa ingenti eum dolore
perculit, mœstum eodem tempore cum facul-
tate

tate visédi sacra illa Palestinae loca, martyrij quo
q; ademptā sibi esse occasionē. Inde vnicū casuum
humanorū solatium diuinam prouidentiā respi-
ciens, euentum illū quamuis acerbū, æqui boniq;
cōsuluit. Et re cōmuniter deliberata, cūctorū ver
sæ alio curæ. Visū erat Patribus, quō impensis &
pietati suæ & alienæ saluti seruirēt, omnes sacrī
ordinibus initiari. Itaq; mense Iunio ipso S. Ioan.
Baptistę natali die, nō sine egregia præparatione,
sacerdotes (nam cæteris sacrī ordinibus rite pau
lo ante iniciati fuerāt) ab Arbensi Episcopo conse

*Sacerdos
consecratur* crantur. Fama est eostanta inter consecrationē
lætitia persusos, ut ea in ipsum redundaret Epis-
copum. Is. n. confirmasse deinde fertur, se eo ipso
tempore inter cærimonias nouum quendam &
insolitum fructum cœpisse diuinæ voluptatis. spes
trāsmittendi in Palæstinam ita præcisa iam erat,
vt voti religione propemo lumen soluti viderentur.
Placuit tamen, nē quis omnino in eorum animis
vel tenuissimus resideret scrupulus; ad annum us-
que vertentem (vti nominatim in votorum for-
mula cautum erat) votiuæ peregrinationis occa-
sionem captare: hoc interim spatio, propediem li-
baturos Deo Sacerdotij sui primitias, colligendi

*Primi sacri
preparatio.* sui causa, ex tanta celeberrimæ urbis frequentia
excedere. Ergo ad finitima loca digressi alias
aliò. Franciscus cum Alfonso Salmerone in Mon-
tem Celsum (vicus is est passuum millia X V. a Pa-
tauio) recepit se. ibi solitudinis cupidus, vt pro-
xime ad Deam accederet, quam longissime a cœ-
tu hominum recessit: desertamque ac semiru-
tam deuio in loco casam nactus, recto e strami-
nibus refecto, qualemque sibi diuersoriolum
parauit, hoc gratius, quod repræsentaret Chri-
sti

*Solitaria
vita.*

ni domini sui præsepe , summamque illam rerum omnium inopiam . Inde vt IESV infantis paupertatem , eiusdemque iam viri solitudinem experiendo meditaretur , talem vitæ rationem instituit . Emendicato cibo parce ac duriter vicitabat humi super stramine cubitans in tugurio imbribus , frigotibus , ventis obnoxio . Animum porrò ad cælestium rerum contemplationem excitaturus solito vehementius , uoluntarijs quotidie pœnis corpus afflictabat suum .

Nec immemor Dei animam ducentis in solitudinem , & ibi loquentis ad cor eius , intentius audiebat quid in se loqueretur Dominus Deus : identidem uidelicet orans , & quicquid erat otij in sacrorum lectione librorum , & pia cælestium rerum meditatione consumens . Quid incommodorum æruminarumque eo in loco pertulerit ; rursus quam duras ac liquidas ex cælestis sponsi consuetudine perceperit voluptates , facilius est cogitare , quam dicere . Illud constat stipem ab eo coactam fere ita fuisse exiguum , vix vt ad panem emendum satis esset : Quod si quando aliquid olei aut obsonioli accederet , tum vero illum opipare sibi epulari visum : in hanc autem solitariae vitæ rationem , ipsos quadraginta dies (cælesti magistro videlicet autore qui totidē in solitudine dies versatus est) iucundissime absumptos . Nec dubiū est quin ex diuino congressu , pro summo illo suo ardore animi , flagrantique in Deum charitate , non minus donorum , quam gaudiorum cælestiū hauserit . Subinde igitur progressus in publicū , Christi quoque exemplo institutoque populū docere , & diuinitus hausta impetrare hominibus intendit . Concio hādi uero modus hic erat , ut Christi sermonem

Osez. 2.
Psal. 84.

*A solitaria
sita populū
docere insti-
tuit.*

sermonum in campis , móribus,littoribus habite-
rū memor,vbicunq; spes cum inuitaret rei bene-
gerendæ,in cœtus hominum concionatus infer-
ret sese : eosque potissimum eruditet qui maxi-
mè institutionis indigentes minime interesse sa-
cris concionib; solent,quò Deus etiā à non quæ
réribus inueniretur. Quocirca in triuio aut platea
corrogatis auditoribus, sumptoque ex aliqua ta-
berna scabello,ex eo de honesta , beataque uita
apud desidiosos ac ludibundos vehementius,
quam speciosius verba faciebat : vt nonnulli etiā
qui risus captandi gratia ad concionem accesser-
rant, orationis grauitate , diuinaque vi permoti
pro risu referrent fletum . Non alia res maiore
habebat admirationem,aut negotium adiuuabat
magis , quam pecunia abstinētia , gratissimum
omnibus sanctitatis indicium . Quippe neque
ipso quicquam petente a circumfusa multitudi-
ne, neque ultro datum accipiente, nemo non sen-
sit illum haud quaquam suis commodis seruire
sed alienæ saluti. Studio atque opera non minus
utiliter in alijs iuuandis , quam in seipso excolē-
do, in Monte Celso collocata : Ignatij accersitu
venit Vicetiam . Ibi animo , quanta maxima po-
tuit cura præparato, maturum iā ratus quod pri-
dem pia mente conceperat,nouus sacerdos cæle-
stem illam,ac salutarem hostiam diuinæ maiesta-
ti, mistis gaudio lacrymis immolauit . Non tam
credere illum , quod sacrosanctis illis mysterijs
continetur , quam cernere atq; intueri diceres .
Ardor sane mentis ac vultus is fuit , vt eum qui
conspicerent tam suauiter lacrimantem, tempe-
rate ipsi nequirent lacrymis. Et ille deinceps ex-
cellentem hunc pietatis sensum haud secus reti-
nuit

*Abstinentia
pecunia in
concionibus.*

*Primum fa-
cium facit.*

tinuit in reliqua vita, quam si nouus quotidie sacerdos ad aram accedens, primorem illam sacrum dulcedinem delibaret.

Bononiam, Romamque sermonibus iuuat.

Cap. VII.

ITEM præstituta Hierosolymitanæ peregrinationi dies abierat, neque tamen (obnoxio adhuc hostium classibus mari) spes transmissionis dabatur vlla. Restabat ut ex uotorum formula, Pontifici Max. addicerent se. Patres ergo comuni consilio statuunt ut Ignatius, Petrus Faber, Iacobus Laines, Romam petant, Pontificemque adeuntes ei vota & operam suam sociorumq; offerant ad auxilium animorum. Interim cæteri in celeberrimas Italæ Academias diuisi studiosos litterarum adolescentes pietate imbuerent, pelli-
cerentque, si quos Deus ad suum numerum aggregatos vellet: In Academiarum partitione Xauerio Bononiensis obuenit, non minimo illius ciuitatis bono. Nam simul Bononiam attigit, et si quod tum infirma erat valetudine, plus animi attulerat quam virium; tamen virtutis ardor, quod viribus deerat, abunde suppleuit. Haud secus quam si optime valeret (adeo immensa erat de hominibus benemerendi cupidus) per omnia fermè Christianæ caritatis munia, eximia eius benignitas vagabatur. quotidie re diuina de more facta, ægris in ualestinarijs, vincit in custodiis inseruire, pueris & idiotis hominibus christianæ doctrinæ rudimenta tradere, accedentium confessiones audire institit; Insuper in triuis compitisque ad multitudinem verba facere, nō assidua magis

Sedulitas eius in proximis iuuādis etiam cum minus ualeret.

Concionan-
di ratio.

magis, quam salubri ratione. Neque enim nouū
hoc speciosum & declamatorium concionandi ge-
nus, sed vetus illud ardens & prorsus apostolicū
sequebatur. Nullus orationis fucus, ornatusque
verborum, sed maximus ardor animi, spiritusq;
grauissimæ certissimæque sententiæ, quæ verita-
tis index orationis simplicitas & quasi negligen-
tia commendabat. Oris totiusque corporis cōfor-
matio ad modestiā & humilitatem, spirabat eā,
quæ in animo latebat, sanctimoniam: emicans ex
ore, atq; oculis pietas facile declarabat, quicquid
diceretur, ex intimo animi sensu, ardentiq; pecto-
re proficisci; quo feruentiora etiā ad auditorū mē-
tes verba tanquā faces perueniebant, eorumq; vo-
luntates accendebant vehementius; ut satis appa-
reret quām ignitum sit eloquium diuinum, cum
ita iactatur ab hominibus, vt suppeditatur a Deo.
Nempe erat Xauerio propositum non gratiā ho-
minum, & popularem captare auram, sed in men-
tibus auditorū, Dei timorem amoremq; ingene-
rare; animorum vtiq; saluti, non suæ existimatio-
ni consulere. Summa porrò concionum, aut acer-
bissimos, sempiternosque cruciatus apud inferos
improbis constitutos, rursusque æterna cumula-
tissimaq; ptæmia, quæ bonos manent in cœlo, pro-
poneret: Vitiorum quoq; fœditatem & virtutum
speciem pulchritudinemq; non venuste, sed gra-
uiter demonstraret. Sicutq; satumque Dei ver-
bum nec segnibus excipiebatur animis, & opta-
tos Deo Franciscoque ferebat fructus. Complu-
res enim mortales Deo bene iuuante e flagi-
tiorum extracti cœno, non pauci ad frequentem
sacramentorum vsum perduci: magna insuper pe-
cuniae vis eleemosynæ nomine collata: cuius ta-
men

Summa con-
cionum,

Concionum
fructus.

Paupertatis
amor.

mē ille ne teruncium quidem attingebat, sed ea in pauperes diuisa, ipse ostiatim viētū sibi quæ ritabat, simul egentium necessitati prospiciens, & concionatoriæ dignitati. Quo factum est non modo quod agebat, vt quamplurimi resipiscentes piām, christianamque uitam instituerent; sed etiā quod non laborabat, vt eius nomen omnium sermo ac fama celebraret. Itaque Bononiæ haud minus diuturna sanctimoniaris suæ, quam industrie re liquit vestigia. Quippe domus, vbi ille diuersatus est, deinde consecrata, & in facellum versa, hodie religiose visitur celebraturq; , vt idē sit Xauerij, & diuersorij, & sanctitatis monumentum. Bononiensi Prouincia bene gesta, Franciscus Romam, vti conuenerat, media circiter Quadragesima venit, anno a Christo nato M.D XXXVIII. Diuersabantur tum Patres precario in villa, quam eis Quirinus Garzonius ciuis Romanus honestus pariter, ac pius in colle Hortulorum (montem Trinitatis hodie vocant) concesserat. Ibi emendicato viētantes cibo, nec minus salutis alie næ, quam suæ virtutis audi, rei christianæ communī consensu operam nauare, & in Christi vinea professe quisque elaborare statuerunt, rati ex vrbe religionis sede, plurimoque martyrum crūore optima vberimos capi fructus posse pietatis. Primum igitur rectum consilium recte atque ordine exequentes Pontificis Vicarium & Parochos ad eūt. Facta vbi cunque vellent concionandi potestate, præcipua vrbis inter se diuidunt templo: Xauerio & Petro Fabro S. Laurentij in Damaso ædes obtigit, celebris imprimis, ac nobilis, vbi alternos iuicem ad populum sermones haberent. Hac igitur in æde, frequenti, ac secunda concione de rebus

Domus ubi
diuersatus ē
in Sacellum
uersa.

Collis hortu
lorum.

In ade S. La
urentij in Da
maso concio
nes habet ad
populum.

bus non dictū speciosis, sed vsu necessarijs subinde differens, haud disparem messuit semeti messem; auditoribusque non tam admirationi, quā (quod caput est concionatoris) saluti fuit. Nam populum Romanum crebris sermonibus ad honestatem, ad temperantiam, ad crebrum sacramē torum vsum pro virili parte compulit: cæterisq; eius sociis eodem summa ope incumbētibus, Romana pietas rursus accendi, & antiquę Romę species paulatim redire visa. Nec populum excolens Xauerius teneram neglexit ætatem, sed eam vicatim christianis præceptis, ac mysterijs imbure intentiore cura institit, haud dubius quin ciuitatum conformatio penderet potissimum ex disciplina atque institutione puerili. Inter hæc, Patrum consultationibus decretisq; Societas IESV in Religionis formam redacta, non domi solum fundari cœpta est, verum etiam virtus eius atque industria probari foris, adeo ut Ignatij sociorum nomen ultimas quoque terras periuderet, Deo nouam gentem disseminare toto orbe terrarum parante.

India prouincia diuinitus illi destinatur.

Cap. VIII.

NONDVM erat Societas IESV Pontificis Max. auctoritate confirmata, cum Ioan- nem Lusitaniz regem hoc nomine tertium Ignatij & sociorum eius fama perpulit, vt aliquot ex ijs a Pontifice & ab Ignatio per Petrum Mascarenam Legatum suum postularet. Causa postulandi fuit, quod Lusitani per ea tempora regijs instructi classibus, non minore successu quam ausu, per ignota maria, clausas omni antiquitati vias, ac terras aperuerant; ferisque ac barbaris natio- nibus

*Sacramēta
Rome fre-
quentari cœ
psa.*

*Rex Lusita-
nia aliquot e
Societate po-
stulat.*

nibus subactis, trans Indum & Gangem, in ultima Orientis penetrarant. Ad eas gentes christianis sacris imbuendas, rex optimus haud ignarus quantum id esset negotij, ueros germanosque Euangeli præcones destinabat animo, ratus christiani regis nomine se dignum non esse nisi populos in suam ditionem redactos in Christi redigeret ditionem. De Ignatij sociorū que eius egregia vittute, summaq; in adiuuandis hominibus industria multorum litteris multa cognorat. Quocirca talium virorū audius Masca renæ legato suo magnopere mandauit: ut simul a Pontifice ipso, in cuius potestate illos esse accepérat, simul ab Ignatio Societatis conditore, eorum suo nomine curaret quamplurimos. Nec defuit regis studio sedulitas Legati. Rem cum Pontifice Ignatioque ita transegit, vt duos (plures enim tanta sociorum paucitas non sinebat) ad eam rem impetraret. Erat utique non laboriosa magis, quam periculosa prouincia. Quippe cum continentī multorum mensum nauigatione, per immensam Oceani uitatem, per maria, uel insanis fluctibus, uel immanibus belluis horrenda, in alium quasi orbem terrarum traiiciendum foret; & barbaræ ac feræ nationes, haud minore in horas singulas periculo excolendæ, quam adeundæ. Cæterum hæc mortalium terricula uiros Christi crucisque amatores, quibus uiuere Christus esset, & moti lucrum, ultro etiam inuitabant. Itaque ubi cognitum est ipsorum duos in Indiam ituros, ercti expectatione, eam que sibi quisq; Prouinciam expertentes tantæ rei raciti opperiebantur euētum. Socios tū Ignatius

Phil.c. 1.

C auto-

autoritate magis , quam imperio regebat , vir
uel sanctitatis miraculo uel Societatis institu-
tionē uenerabilis . Is primo Indiam Simoni Ro-
derico , & Nicolao Bobadillæ decreuerat , non si
ne pia quadam æmulatione cæterorum . Sed Fran-
cisco vtique diuinitus ea prouincia debebatur .
Iam Simon , etsi quartanæ obnoxius febri , per na-
uis occasionem , in Lusitaniam transmisserat ; &
Bobadillam adhuc Romæ aduersa tenebat uale-
tudo , quominus cum Regis Legato profectio-
nem maturante ire posset . Quocirca Ignatius
consulto intentius per preces Deo , Franciscum
ad se accersi iubet nonin hiliam suspicantem .

*Ignasij ora
tio.*   Tum hilari vultu vt solebat . Nimirum , inquit ,
Francisce Indiam Prouinciam tibi Deus ipse de-
stinauit . Bobadilla cui à me destinata erat , lon-
ginquo implicitus morbo , vt uides , eam obtine-
re nequit ; reliqui socij maxima ex parte , Ponti-
ficiis iussu pijs per Italiam negotijs distinentur .
Te ego alias ad vsus apud me retinere statueram ;
sed Deo aliter visum , qui segregauit te in Eu-
angelium suum .

Rom.c.1.   Age igitur mæte virtute vir , Du-
cem sequere Deum , qui te haud dubijs signis in-
Indiam vocat . Iam te ad tantum opus cælestis
illa excitet flamma , qua te semper ardentem vi-
dimus . Iam altitudine animi tui , iam magnitu-
dine prouinciae , iam cœlestium expectatione di-
gnos spiritus cape . Ne pluribus super tanta te
recum agam , tua mihi haud ignota virtus facit ,
& scilicet illa nutum , non modo imperium , præ-
uertere solita obedientia ; Cui hæc ipsa superua
canea uideri possunt , cum satis superque foret di-
cere , i. sequere in Indiam vocantem Deum . Ad
hæc Xauerius virginali suffusus rubore , cum di-
xisse

xisset se Christi causa patatum esse ad omnia; manantibus gaudio lacrymis, ingentes illi secundum Deum gratias egit, quod suum votum impletet. Sensisse quidem se olim ad Indorum salutem curandam diuinitus impelli; sed iam accessisse ad diuini nūminis instinctum, eius, quem diuinæ voluntatis interpretem duceret, autoritatem. Quocirca se id quicquid esset sine oneris, siue periculi non dubitanter subire. Nam ut cætera sibi humana diuinaque præsidia deessent ad obsequendum Deo; propensam obsequendi voluntatem certe non defuturam; eundemque fore, & obedientiae finem, & uitæ spectata est in ea re Francisci non obtemperandi tantum propensio, sed magnitudo quoque animi singulæris. Nullum tum erat in India, aut uspiam omnino, præterquam Romæ, Societatis domicilium, quo diuertere, vbi diuersari posset. Societas in Lusitania, Indiaque ea conditio futura, quam ipse fecisset. Indicum porro iter, barbaraque gentium peragratio haud minus periculorum habebat, quam ærumnatum. At ille martyrij audius sperare cœpit ab India, quod Hierosolyma denegarat. Quocirca omnes difficultates, ac discrimina ab animi fortitudine, Deique fiducia contemnens, protinus Ignatio, quasi cælesti uoce iussus, dicto audiens fuit. Ab eo digressus extemplo parare se ad iter, latus optatum negotium diuinitus delatum sibi esse insinum. Nec quisquam omnino domesticorum fuit, quin liquidò affirmaret diuino prorsus consilio nutuq; factum esse, ut Xauerius potissimum eligeretur ad nouam illam Indiæ prouinciam de libandam. Subibant quippe eorum animos cre-

*Francisci
magnitudo
animi.*

bri illius sermones, quibus immēsam Indiæ messem efferre, & Indorum per inscitiam pereuntium cladem deplorare consuerat, eumque maxime idoneum censebant ad depellendam calamitatem, qui maxime miseraretur. Recensebant etiam visum quoddam, quod Iacobus Laines olim sibi a Francisco contubernali suo indicatum enuntiataat aliis. Visus enim sibimet saepe Xauerius per quietem humeris Indum aliquamdiu vestare adeo grauem, ut ipso pondere fatigatus excitaretur e somno. Quod quidem rei futuræ indicium potius, quam sopita mentis ludibrium fuisse deinde ostendit euētus.

*Francisci so-
nium de In-
do humeris
ab se gesta-
to.*

*Profectionē
Indicam in
posterum di-
em parat.*

Fran ciscus igitur hasce spes, & cogitationes secum in Indiam portans, tam longinqua profectione in posterum diem parata, documentum fuit, quam parum ad humanas res sit affectus, qui totus aptus ex Deo pendeat.

*Adito Pontifice, in Lusitaniam proficiens magna-
rum virtutum indicia edit in via. Cap. IX.*

CETERVM prius, quam se in viam daret, ita demum omnia prospere ac feliciter successura sibi existimans, si ex autoritate Christi vicarij tam difficilem Prouinciam suscepisset, Paulum Tertium Pontificem Max. adit, pedesq; de more osculatus, faustam ab eo precationem certasq; indulgentias petit, tacito vtique ipsius imperio in Indiam iturus. Et Pontifex Indica expeditionelætus excepit eum comiter benigneq. Inde benedictione indulgentijsq; liberaliter nō solum libenter concessis, in hanc ferme sententiam locutus est: Evidēm ingentes diuinę benignitati

gnitati grates ago habeoque, quod me Pontifice Oratio Pass
li iij. Pont.
Max.
 reuersura sit in Indiam fides, quæ ab Apostolis
 olim introducta, paulatim barbaris illarum gen-
 tium cesserat moribus. Tu vero non modo no-
 stra autoritate, sed etiam Dei, cuius personam
 gerimus, impulsu excitatus, pari animi magni-
 tudine tantam capesse prouinciam, memorte in
 Indiam per homines vocari à Deo. Quis vocet,
 non qui sis, tecum reputa. Memento te ab illo
 vocari, qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea
 quæ sunt. Neque enim tam idoneos ad opus
 quærit, quam ipse deligendo facit. Quemcun-
 que elegerit, huic & animorum suggesterit, & vi-
 rium satis. Nisi forte obscurum est, vel ipsos
 Apostolos per se ab omnibus rebus imparatos
 fuisse. Atqui isti pescatores, rerum verborum-
 que imperiti quid non Dei missu ductuque fece-
 runt? quæ regna, quos populos, quas gentes Cru-
 ci non subegerunt? Atque ut ceteros taceam,
 Thomas Apostolus quam bene rem Christianam
 gessit in India, quò tu nunc eodem Deo autore
 tendis? Quot barbaras nationes mitigauit? quot
 inanum Deorum aras euertit? quot regnis sua-
 ue Christi iugum imposuit? Nec verò te ærum-
 narum, aut mortis terror ad audiendū facere de-
 bet segniorem. Vilis hæc est vita æternā meditan-
 ti: & mortali honesta beataq; mors omnibus vo-
 tis expertenda. morte vero contemnenti aut etiam
 optantι quid graue, quid acerbum, quid horren-
 dum videatur? Perge igitur & Dei ductu, S. Tho-
 mæ exemplo, Christianæ religionis fines longe
 lateque profer in Oriente. Non est abbreviata
 manus Domini. Ecclesiam qui olim per Aposto-
 los fundauit, subinde per apostolicos viros auget

Rom. 4.

Isa. c. 59

*Francisci re
sponsum.* ornatque. Tum Franciscus valtu demissionem
animi præferens, in hunc sere modum respon-
dit. Quid tandem in hoc genere efficere queam,
Pater Beatissime, cur ego potissimum ad tantum

„ opus deligar, equidem non video; cæterum exi
„ sumandum ijs relinquo, qui delegerunt. Non
„ obtemperantis est quid posit, considerare, sed
„ imperantis. Ego vero quantum meis ipse diffi-
„ do viribus, tantum diuina ope, prouidentia-
„ que confido, quæ infirma mundi eligit, ut con-
„ fundat fortia, ne glorietur in conspectu eius o-
„ mnis caro. proinde sic in animum induco meum,
„ quo autore tantam prouinciam suscepimus, eo-
„ dem adiutore me ex eius sententia gesturum.
Pontifex ingentis indolis specimen ex aspectu ac
sermone Xauerij cum ce piser, ratus propagato-
ri religionis apud Indos, maiore quadam auto-
ritate opus esse, ultro suam illi potestatem quo-
ad opus foret, impertijt. Quippe apostolicum
eum Legatum in India constituit, eiusque rei di-
ploma Lusitan Regis Legato dedit tradendum
Regi, quo si videretur Xauerium in Indiam ab-
*Franciscus
Apostolicus
Legatus in
India consti-
tuitur.* euntem ornaret. Franciscus igitur qui haud-
quaquam tanto oneri ferendo esse sibi videtur,
dilato munere, quam si delatum esset læ-
tior reuertitur domum. Inde non sine mutuis
lacrymis digreditur à domesticis magno sui de-
siderio cunctis relicto. Profectus est ab urbe in
Lusitaniam cum Mascarena Regis Legato, Paulo
Camerre comite, (is per eos dies Ignatio se ad-
iunxerat) anno post Christum natum M.D. XL.
protinusque in ipso itinere non obscuriora dedit
signa modestiæ, quam sanctitatis suæ. Nam cæ-
lestium licet rerum contemplationi deditus, hu-
manitatis

manitatis tamen memor officiosum adeo se omnibus præbebat, ut in diuersoriis lectulo cubiculoue comitibus cederet; deterrimis rebus ipse contentus, cessantibus insuper famulis, in curandis comitum equis alijsque seruilibus ministerijs, ad omnia descenderet, famulus verius quam comes. Ceterum nihil illo iucundius in consuetudine, nihil ad omnem rationem huminitatis accommodatius: omnes omni ratione de mereri, benigne vnumquemque alloqui, comiter & ipse ad alios accedere, & ad se accedentes accipere. hilari semper esse vultu, facile aliis, ac libenter obsequi; gratos iucundosque miscereser mones. Sed talibus in rebus (id quod difficillimum est) adeo tenebat modum, vt grauitate comitatem moderante, omnia eius tum facta, tum dicta sanctimoniam redolerent. Proprium ac perpetuum eius erat colloquia uel de pijs rebus, uel pietate codira serere: omnesq; quibuscum promiscue uersabatur, occasione aliqua oblata, aut illato sermone ad odium uitiorum, ad uitæ emendationem impellere adinonitos ut vitia, quam remedia grauius ferrent. Salubrem talium sermonum amaritatem multa humanitatis condimenta mitigabant. Et uarii casus Xauerii sedulitatem non uerbis quam rebus admirabilorem fecere Cuius enim fatigatos ex itinere comites omni obsequio resoueret, periclitantibus si manu non posset, succurrebat prece. Vnus è primoribus Legati asseclis torrentem amnem dissuadentibus ceteris, equo transire ausus ad ultimum per iculi uenerat. iam rapidos in gurgites delatus regere ne quibat equum, iamq; uorticibus implicitus, prærapidi fluminis impetu ad certum auferebatur

*Comitum
equos curat.*

*Comitem
precibus e
fluminis
uorticibus
eripit.*

*Legati So-
cretarium è
niue extra-
bit.*

exitium, cum aliis paurore defixis, Francisci uitus tantum periculum facile discussit. Nam ceteris ad numen comprecandum incitatis, intentius cœpitorare. Nec frustratæ sunt eum preces. Repente ille profudo emersus flumine, qua leniore tractu ferebatur amnis, equum statuit in vado; additoq; diuina ope comitumq; hortantium uocibus animo, ad ulteriorem ripam euadit, Francisci utique precibus omnium consensu a præsentि morte reuocatus. Inde cum in Alpium iugis iter fieret, passim nix cumulata uento, in uiae rupes, & saxa vestigium subinde fallentia ingredientium equos non sine equitum periculo fatigabant. Igitur Legati Secretarium forte ex equo prolapsum ingens niuis aceruuus hausit. Erat is locus lubrica in rupo atq; præcipiti, quam minax subibat torrens. Discriminis magnitudo a ferenda ope comitum proximos absterrebat veritos, ne ille adiuuantes traheret potius, quam sequeretur. ita occupatis metu animis, alius alium intuentes in eodem haerebant uestigio. Constantibus superuenit Xauerius, qui alienæ magis, quam suæ salutis memor protinus ex equo desilit, illumque summa uiuue extractum manifesto periculo eximit, pari cum periculo suo. Hoc ille tanto Francisci promerito deuinctus eum deinde semper tanquam uitæ salutisque suæ parentem coluit. Ipse quoque Legatus & egregiis hisce factis, & sanctissimorum suavitate morum captus, Xauerium eximie diligebat. Nec Franciscus sat habuit comitibus omni ratione prodesse, sed obuios quoq; utcunq; poterat iuuabat, in diuerso riis præsertim cauponisque per occasionē omnes docendo monendog; ad honestā Christianamq; inci-

incitans vitam. Egregia verò eius pietas subinde euangelicæ perfectionis exemplum edidit, non minus imitationis apud religiosos viros, quam admirationis apud ceteros habiturum. Haud procul patria iter habebat, eius mater, propinqui ac necessarij minime deuicij erant. Si eam occasionem dimisisset, non erat ignarus, propter Indiæ longinquitatem, nullam prorsus eos uisen di facultatem posthac futuram: simul intelligebat, nihil sibi a matre pia femina (nam pater mortem obierat) nihil a cognatis periculi fore. Instabant comites, vrgebat ipse Legatus, ut eos ex itinere salutaret: Xauerius tamen ueritus ne quem forte sociorum minus cautum olim suo exemplo impelleret in fraudem, nullo modo flexi potuit, vt ad suos salutandos paulisper diuerteret. ita pio erga propinquos odio declarato, & verum se Christi discipulum præbuit, & documentum fuit hominibus Deo sacris, ut multo magis inimicorum loco (si Dei obsequio) dome sticos haberent suos. Verum ne insolita res offendenteret Legatum, eiusque comites cælestis huius philosophiæ rudes, conatus est sermonis comitate aptisq; rationibus suam illis probare causam. Peragrata igitur celeriter Hispania; Olyssipponem ad Regem Lusitaniae cum Legato ire contendit. Et Legatum ex diutina intimaque familiaritate Xauerij tanta iam admiratio cœperat ui ri, vt sibi imperare non potuerit, quominus certum ad Regem tabellarium cum litteris de Francisci laudibus destinaret ex itinere, quæres ingētem regi visendi ornandique Xauerii cupiditatem iniecit. Itaq; Olyssipponem iam fama notus, expectatusq; persenit.

Patriam
præterit co-
gnatis ne sa-
lutatis qui-
dem.

Ab Rege Lusitaniae benigne acceptus Olyssipponenses ad studium pietatis excitat.

Cap. X.

*Olyssipponis
descriptio.*

*Simonem
Rodericum.*

*Regis Ora-
tio.*

OLYS SIPPO vrbs regia est non longe ab Oceani littore, Lusitaniæ totius longe maxima, eademq; portu egregio, quem flumen Tagus urbem præteriens efficit; Indicarumque rerum commercio celeberrima. Huc igitur ut peruentum est: Xauerius eò se venisse latus, vnde in Indiam solueretur, Simonem Rodericum Indicæ expeditionis socium, qui iam dudum (ut ante diximus) eò transmiserat offendit adhuc quartana laborantem, & forte illo ipso die febris erat redditura. mirum dictu ægrum hominem ex insperato amplexans tanta perfudit lætitia, vt febri in perpetuum exclusa, siue gaudii magnitudo, si ue potius virtus Xauerii vim omnem excusserit morbi. Itaque simul ex defatigatione itineris fecit vires, accersitus in regiam, cum Simone iam valente Regem adit; se suamque illi operam ad Indorum auxilium offerens. Rex qui de Francisco eximia virtute ex Legato multa comperisset, benigne utroque excepto in magna procurum corona, summopere, inquit, lator Patres de vestro in Lusitaniam ad Indiæ salutem aduentu. Nec dubito quin eadem uobis haud minoris lætitiae sit causa, quam mihi. Aperitur quippe uestræ industriae immensa vastitas Indiæ, quæ diligenter ut spero & constanter exulta ubertatem fructus promittit animorum: tanta ubique cernitur ad Christi fidem propensio. Evidem per omne regni tempus antiquiorem religiōnem,

nem, quam regnum habebo, tum demum illa-,,
rum me gentium regem existimaturus, cum eas „,
cælesti regi parere cognouero. Quocirca nihil „,
mihi, spero etiam Deo a vobis gratius accidere „,
potest, quam ut mecum totis viribus in eandem „,
incumbatis curam Orientis Christo communi „,
domino adiungendi. Si cum uestri dissimilibus „,
agerem, hortarer vos ne obstantis naturæ diffi- „,
cultates, exæstuantis Oceani minas, infiniti pene „,
itineris ærumnas, barbararum gentium congres- „,
sus formidaretis: neu quo aliorum cupiditas ala „,
cris aduolat, vestra pietas cunctaretur ire. Ve- „,
rum quid ego veltram virtutem accendere uer- „,
bis coner, cum sat nouerim uos Christo & Euau- „,
gelio militantes diuinam gloriam, salutemque „,
hominum ex periculis accersere? nec quicquam „,
optabilius ducere in vita, quam pro Deo hone- „,
sta morte defungi? Nihil profecto natura ita „,
clausit, quo non ualeat vera virtus perrumpere; „,
Deo bene iuuante non Indiam solum Euangeliu- „,
aperietis, sed ultima quoque Orientis. Ibi vos „,
aut uita meritis conspicua, aut glorioſus vitæ „,
exitus manet. Proinde dum classis se instruit, „,
vernū tempus expectans, vos quoque ad iter „,
necessaria comparate. Nobis curæ erit præstare, „,
vt neque in Lusitania, neque in India quicquam „,
requiratis. Tum illi maximis Regi gratiis actis, „,
ita respondent. Lampridem se exploratam habe- „,
re summam eius cupidinem diuini cultus augen- „,
di; liberalitatem autem religioni parem non Ro- „,
mæ solum ex multorum sermone cognouisse, sed „,
nuper etiam ipsosmet in itinere multis esse docu- „,
mentis expertos, ut magis conniti deberent, tan- „,
ti regis meritis respondere, quam dubitare an „,
sui

sui similis esset futurus , & quoniam omni uoto
 expeterent Indiæ cæteræque Barbariaæ afferre Eu-
 angelij lucem , haud constanter qualicunq; ip-
 sorum opera uteretur ad Indorū & Orientis au-
 xilium . Etsi enim & se & illum nossent , senti-
 rentque semet tantæ moli , tantoque ipsius ardo-
 ri nec animis esse ; nec viribus pares ; confidere
 tamen Deum , qui onus imponat , quod uitium
 detit additurum . Deo duce , ac pro Deo quid dis-
 criminis recusandum ? sibi utique primam curam
 diuinæ gloriæ esse oportere , honestamq; mortem
 quacunq; vita potiorem . Certamen idem ortum in
 ter Regis liberalitatem , & Francisci , Simonisque
 modestiam . Rex prolixè omnia eis pollicitus be-
 nigno sermoni facta benigniora adiicere : illi con-
 tra votiuæ paupertatis tenaces delatis ab rege co-
 moditatibus uti nolle . Postremo vicit beneficium
 regis naturam constans seruorum Dei in proposi-
 to uoluntas ; cessitq; rex non æquitate causæ vi-
 ctus , sed admiratione virtutis . Dimissi ab Rege
 protinus recusato lauto domicilio , quod ultro of-
 ferebatur , ad publicum valetudinarium tendunt
 cum ingenti laude non modestia magis quam pie-
 tatis . Satis quippe constabat , eos ibi potissimum
 diuersari uoluisse , ut liberius ægris Christi causa
 ministrarent . Nec illorum benignitas & indu-
 striæ expectationem frustrata est ciuitatis . Nam
 vitæ ratio in valetudinario huiusmodi fuit . Ante
 lucem per horam res diuinæ meditati , sacerdo-
 talis officij penso rite persoluto , sacrum faciebant
 prima luce . Quod supererat temporis in ægrot-
 rum corporum cura , animorumque salute impen-
 sesimul & hilariter absuebant , alias moestis
 & afflictis solatia & subsidia afferentes : alias mo-
 ribundos

tibundos roborantes ad ultimum illud certamen
discrimenque : nunc excipientes peccatorum
confessiones : interdum consulentibus de rebus
salutaribus respondentes . Neque is labor aut
obscurus , aut iritus fuit . Plerique ciuium fa-
ma eorum sanctitatis illecli cœperunt vulgo ad
eos uentitare . Et illi perpetuo de rebus pijs ac
salubribus non minore animi sensu quam ar-
dore differentes , plurimos ad odium vitiorum
amoremq; honestatis,& scilicet ad pium,frequen-
temque sacramentorum usum compellebant vi-
tae iam prioris oblitos . Quæ consuetudo sa-
cra mysteria frequentandi Olyssipponem tum
primum longo interuallo reuocata totam dein-
ceps peruersit Lusitaniam , uel cum singulorum
ciuium salute , vel cum vniuersarum emolu-
mento ciuitatum . Innumerabiles enim ubi-
que mortales (Lusitana gens est ad pieratem
satis propensa) antiquam illam pie sancteque
uiuendi rationem innouarunt : multi cœlestis
vitæ capti dulcedine diuino instinctu ad ux-
rias religiosorum hominum familias aggrega-
runt se: nonnulli quoque ipsorum expetierunt
Societatem , per id tempusa Paulo Tertio
Pontifice Maximo ; rite comprobatam . Ita-
que ingenti motuum facta mutatione , alia
forma , alia facies ciuitatis esse : Neque iam
plebs tantum , sed nobilitas quoque sacramen-
torum , consilioquinque causa illorum diuer-
sorum frequentare . Et loci hominumque
humilitas rem illustriorem faciebat , egentium
aduenarum hospitium primoribus ciuium cele-
brantibus . Ad postremum eximia illorum virtus-
rerumq; humanaaru despiciencia cunctæ ciuitati-

miraculo fuit. Iam in vulgus relatum erat duodecim Romæ Sacerdotes (duo enim ad decem illos accesserant) Societatem inter se coisse. Ex quo numero in duobus illis, quos apud se habent intueri sibi videbantur nescio quod specimen vitæ apostolicæ. Itaque eos populus siue ex pari numero, siue ex quadam vitæ similitudine, Apostolos, nimis amplio scilicet vocabulo appellare cœpit, & quamvis inuitos & reclamantes vocitare perseverauit. Quippe natio Lusitana non minus in cœptis constans, quam in consiliis pia, nullis perPELLi rebus potuit, ut reuocaret quod semel dedisset, ut credebat, veritati. Quin etiam eo progressa res est, ut ad ceteros qaoque è Societate tota fermè Lusitania idem cognomen perueniret.

Profeccio eius in Indiam frustra impeditur.

Cap. XI.

EGREGIA vero Lusitanorum pietas, Patribus tali nomine oneratis uerius quam ornatis, expeditionem Indicam nonnihil deinde turbauit; sed ita ut variantibus hominum voluntibus, de Francisco fixa Dei exstaret voluntas. Nam primorum ciuium nonnulli Xauerii & Roderici admodum studiosi utilitatem quietatis non praesenti solum fructu, sed etiam futuri spe emolumenti æstimantes, rationem tales viros retinendi in Lusitania, inter se inire cœperunt, ratissuum commodum præferendum alieno. Res igitur primum cum Regniperimoribus agitata: denique cum satim multos iam grauesq; & autores & adiutores haberet, defertur ad Regem. Ostendunt

dunt proceres pro se quisque quantum emolumenti ab Ignatij socijs tam breui temporis spatio regia ciuitas ceperit: quantum ab ijsdem opis sperare Lusitania possit vniuersa , si eos non hospites ad breue tempus , sed habuerit perpetuos incolas . Lusitanæ profecto, vrbisque regiæ salutem, quippe quæ propior sit quam India, etiam potiorem Regi esse oportere . Cur igitur ut barbaris gentibus consuleret , patriam ipsam tam præstanti nudaret præsidio? cur tanto ac tam salutari bono India potius quam Lusitania soueretur ? Quocirca si idem regi videretur, quod cæteris; eximios illos, velut eius gentis semina man daret Lusitanæ , ut seminarium ad manum forret, vnde idoneos Sacerdotes in Indiam submit teret . Rex probata procerum sententia , proximisque primum consulendum ratus , omisso in præsentia Indiæ iuuandæ consilio , ambos instituendo talium seminario virorum, retinere constituit in Lusitania. Quod cum ex amicis Rodericus Xaueriusque rescissent, enim uero nec opinato nuntio commoti, protinus Ignatiu[m] per litteras de nouo Regis consilio admonitum quid opus factò sit consulunt . Qui re cum Pontifice communicata , totam rem ad Regis arbitrium rejciendum censuit, haud dubius quin ei præsens rerum tractatio certiora consilia esset subiecta . Dantur litteræ eodem tempore a Pontifice ad Regem, ab Ignatio ad socios, id negotium omni ex parte permitti Regi . Quod si is super ea re Ignatij sententiam exquireret, commodissimum videri , rem omnem ita diuidi , ut Simon hæreret in Lusitania, Franciscus in Indiam pergeret . Rex ergo Ignatij consilium secutus am bos

bos ad se accersiri iubet. Accurrunt illi haud se-
curo quidem animo , sed ex diuina prouidentia
suspenso. Tum Rex benigne ut solebat, quid sibi
ab urbe de ipsis permisum esset praefatūs , quid
iam deliberatum haberet, expromit: Simoni ma-
nendum in Lusitania , qui Collegium Conim-
bricæ inchoaret , Seminarium submittendorum
in Indiam : Francisco in decretam sibi Indiæ Pro-
uinciam proficiscendum . Proinde uterque ad
suum se munus quanquam dissimile pari studio
quam primum pararent , haud ignari saepe dissimilorum
munerū paria esse præmia, Deo non
tam opus spectante, quam studium. Ibi Xauerius
repente ex magno metu in magnam lætitiam uer-
sus, ingentes Regi grates agere, quod se uoti cō-
potem fecisset , & cum talis comitis desiderio
suum miscere gaudium: demum pro tanto bene-
ficio non gratam modo, sed etiam solerter ope-
ram polliceri. At Rodericus spei, uotique irritus
primo insperata denuntiatione perculsus; oculis
vultuq; motum prætulit animi: deinde ubi se col-
legit, in hanc ferme sententiam æquo animo uul-
tuq; respondit. Tantum quidem doloris Indiam
ademptam suo iucussisse pectori , quantum dissim-
ulate nequuerit, sed quoniam diuinam volun-
tatem Ignatii , Regis , Pontificis consensio satis
declararet, haud ægre cuius causa eam suscepis-
set prouinciam , eiusdem imperio depositurum.
Quocirca fore utique se in Regis potestate, læ-
tum Seminario instituendo aliquid se quoq; ope-
ræ Indis nauaturum , cum quo ipse non posset ,
per alumnos disciplinæ excoletur suæ. Ita ab Re-
ge digressi ad suum uterq; munus uertere curau.

VITÆ LIB. I.
Nauigaturus in Indiam ab Rege Pontificium diploma legationis accipit, ut iaticum recusat.

Cap. XII.

FRANCISCVS igitur suam expeditio-
nem tam euidentibus mortalium, Deique iu-
dicijs comprobata, non commeatu, rebusque
opportunis, sed appositis commentationibus &
salubribus consilijs instruere intendit. Nolebat
scilicet nouis ac ruditis, sed meditatus paratusq;
ad tantæ prouinciae molæ accedere: & per otium
cogitare, quæ deinde usui forent, ne agendi tem-
pus in cogitando consumeret. Vbi adfuit Indi-
cæ profectionis dies, Rex Francisco ad se voca-
to in hunc maxime modum locutus dicitur. Pa-
ratæ sunt naues Francisci Xaueri, tempus instat
tibi adeo expetirum transmittendi in Indiam. „
Ego uero adhuc satis multa magna que habeo do „
cumenta uel uirtutis vel prudentiæ tuæ, ut no- „
stram tibi hortationem superuacaneam esse cre- „
dam ex præteritis futura coniectans. Ceterum „
ne nostro uideamur desuisse officio, currentem „
ut dicitur incitabimus. Primum igitur Ethnicas „
gentes nostro imperio additas, Ecclesiæ adden- „
das tibi committo: ne latius imperium meum, „
quam Dei Religio proferatur. Deinde Lusita- „
nos homines illis in locis uersantes pro mea in „
eos paterna charitate, tua sic trado commendo- „
que fidei, ut cupiam te nostræ benevolentia Vi- „
carium succedere. Non ignoras profecto regi- „
bus ad regnorum administrationem multis & „
manibus, & oculis opus esse. Quocirca te ego „
oro quæsoque per illum ipsum Deum, qui tibi „
huius expeditionis dux est & comes, ut præsidia „
nostræ ditionis (quod tuo commodo fiat) obeas „

Oratio Re-
gis.

D lu-

„ lastresq; sedulo, nosq; de omnibus rebus ad reli-
 „ gionē spectātibus subinde facias certiores. Ita de
 „ mum impedimētis, si qua sunt celeriter sublati,
 „ christiana religio tuo consilio atq; opera, nostra
 „ ope ac præsidio, Indiā Orientemq; percurret. Me
 „ quidē prius regnum deseret, quām studium augē-
 „ dæ religionis. Hanc omnibus opibus, hanc omni-
 „ bus neruis propagare certum est. Tuæ sunt partes
 „ nec suscepτe causę, nec nostro studio deesse. Quic
 „ quid diuinus cultus, quicquid res christiana opis
 „ subsidiiq; desiderare videbitur, fidenter postula;
 „ fiet quod postulauetis, & ego sumptū pro religio
 „ ne reponam in lucro. Quāre age Frācisce, & quo-
 „ niām haud dubio diuini numinis instinctu ductu-
 „ que ad difficillimam ex omnibūs prouinciam tē-
 „ dis, gere animos quos huc attulisti; & qua uirtu-
 „ te emines in Lusitania, hanc ser tectū in Indiā.
 „ Inde Rex prolatō Pontificis diplomate, adiecit.
 „ Atq; ut intelligas maximā tibi terū gerendarum
 „ potestateim non a me solum, sed etiam a Christi
 „ Vicario permitti datiq; ; en tibi Pontificium di-
 „ ploma, quo Apostolicus Legatus in India consti-
 „ tueris, simul testimoniū potestatis, & incitamen-
 „ tum industriae. Tum Xauerius qui dudum ad lau-
 „ des suas erubuerat, diplomate non verecundius,
 „ quām reuerentius accepto; Si quam bene te, Rex
 „ optime, existimare de me uideo, inquit, tam uere
 „ existimare sentirem; sane talis, & regis & uiri iu-
 „ dicio admodum lāetus Deo bonorum omniū lar-
 „ gitori gratularet. Sed nim̄rum eximia tua probi-
 „ tas fallitur opinione virtutis alienæ. Ego meæ te-
 „ nuitatis, ac nequitiæ conscius non insaniam, si de
 „ me plus alijs ipse credam, quā mihi? Profecto ho-
 „ muncioni nequam ac prorsus nihil (veritatis hęc
 „ verba

Responsum
Xauerij.

verba sunt non submissionis) uel abs te, vel a Pontifice longe plus oneris imponitur, quā mea imbecillitas ferre queat. malo tamē oneris magnitudine opprīmi, quā quod Dei nutu imponatur, ab infirmitate animi aut nunc detrectare, aut unquam deponere. Nimirum Deus vires addit cū onere, & facultatē cum potestate largitur. Quocirca cælesti subnixus ope in omni vita efficere nitar, ut omnes intelligāt, meminisse me, quam personā a Deo, a Pontifice, ab Rege Lusitanie impositā hac mea sustineam tenuitate. Omnibusq; in diēs, ac factis citius me deficiet uita, quam fides. Hæc elocutū Rex familiariter admonet, videret etiam atq; etiā ecquid vel in Lusitania vel in India desideraret: imperasse se utrobiq; magistratibus, ut ei quæcunq; ueller, impigre curarent, & simul regias ei litteras tradit non commendationis magis plenas, quā autoritatis. Franciscus actis Regi gratijs, manūq; eius de more osculatus domū reueritur, ut amicis ualere iussis, concéderet nauim. Nec Regis dicta factis benigniora fuerunt. Magistratibus procuratoribusq; regijs mādauit sane diligenter, ut Frācisco, eiusq; socijs tū in Lusitania, tū in India suppeditarent quæcunq; vel ad ipsorum vitā tuendam, uel ad Dei cultum augēdum opus forent. Itaq; Xauerius cæteriq; e Societate IESV, regijs deinceps facultatibus opibusque in India, Malaca, Maluco, Iaponia, vitā atq; itinera sustentantes longe lateq; Christi cultum protulere. Ceterum et si omnia benigne suppeterent eis, modis tamen cum regia munificentia cerrabant ut ne quid ultra usum necessarium sumerēt, de aliena benignitate, ut perēnis foret, parce hauriendū rati. Quocirca in suis cōmodis curandis, cū ubiq;

Xauerius et
cæteri e So-
cietate I E-
SV Regis Lu-
sitanie libera-
litate suspi-
nētur in In-
dia.

semper, tum verò sub profectionem Indicam ærat
rio pepercérunt. Igitur Xauerium a paupertatis
Paupertatis amore magis, quam ab uerecundia nihil omni-
studium in no postulantem Magistratus ipsi ultro in gratiam
itimo re. Regis adeunt, demonstrantes sibi ab rege ma-
gnopere imperatum, ut ei quæcumque requirat
ad iter, munifice præbeant. Rogant quam pri-
mum indicem edat earum rerum, quas deside-
ret, vt curari possint in tempore. At Franci-
cus magnam habere se quidem gratiam respon-
dit & regiae liberalitati, & ipsorum diligentia:
ceterum nihil requirere, nihil desiderare omni-
no. id cum secissent saepius Magistratus, idemq;
a Francisco responsum semper tulissent, precibus
urgere acriusque instare, ut aliquid saltem acci-
peret. Ad ultimum Xauerius urgendi modum
nullum facientibus (ne obstinatior abstinentia
præberet speciem pertinaciae) itamorem eis ges-
sit, vt suum ipse teneret institutum. Centonem,
seu uulgarem lacernam postulauit ad arcenda
summa hyemis frigora, qua circa Bonæ spei pro-
montorium nauigantibus subeunda sciebat esse;
paucosque libellos magno sibi usui in India futu-
ros. Neque ullæ eum preces flectere potuerunt,
ut quicquam præterea sibi pateretur dari. Itaque
Comes Castanerius Indicæ classi instruendæ Præ-
positus Franciscum in Prætoria navi Regis iussu
locatum, & viatici securum, eius uicem solitus
ipse conuenit; eiq; ostendit Regis puerum, eius-
dem missi, ad se uenisse cum mandatis, vt illi
res ad profectionem opportunas abunde submi-
nistret. Tum Franciscus, at ego oro te, quæ-
soque uehementer, inquit, ne quicquam cui-
quam mea causa tribuatur. Nihilo fecius Co-
mes

mes instare, ut saltem secum duceret, seruum necessariis in tibus ministraturum. Tum Franciscus a Mihi uero, inquit, harum manuum usus dum erit, alio haud erit opus ministro. Quo Xaverij responso affirmabat Comes se obmutuisse. Ita Franciscus non alio viatico, quam Dei fiducia instructus inito iam uere in Indianam soluit.

*Indiam petens edit exempla uirtutis suar
Cáp. XIII.*

OLIM stante Imperio Romano, & christiana religione in Asia uigente (Asiae enim regio India est) duo ferme itinera trita erant in Indianam, unum per Syriam Euphrate flumine, ac Tigri sinuque Perico; alterum per Aegyptum, Arabico sinu & mari Erythræo: sed iam his regionibus Saracenorum armis ac superstitione occupatis, non perinde tutus ac breuis Europæis Christianis aditus est per infesta hestibus loca. Quocirca Lusitani homines Africæ oram, quæ Atlantico Oceanō alluitur, legentes, Africam quam uasta est, Arabiam Persidemque circumuecti, longissimo circuitu in Indianam traiiciunt. Quippe hisce Oceani anfractibus abest India ab Lusitania Leucarū millia amplius quatuor (Leucas dico Lusitanis nautis familiares, quæ ternis passuum millibus constant.) Et hoc spatio linea æquinoctialis, quæ ab æstu solis est maxime tortida, medianam fere Africam intersecans, bis transfeunda necessario est. Hanc tam longam ac difficultem viam Henricus princeps Ioannis primi Lusitanæ Reginis filius (ut erat Mathematicis insigniter eruditus) primus omnium non minore

*Itinera in
Indianam.*

*Leucas Lusi-
tanæ.*

*Henricus
princeps no-
num iter au-
perit in In-
diām.*

animo, quam ingenio tentauit? Causa tentandi
 fuit, ut Aethiopiarum Regem (vulgo Preste Iannem
 appellant) quem coghorat in extremis ferme Afric
 ea non procul ab Arabico sinu regnare, noua aper
 ta via, sibi Lusitanisq; commercio adscisceret. Cum
 res belle succederet, eius cœptores deinceps Lusi
 taniae Reges Alphonsus. V. hoc nomine, Ioan
 nes II, & Emmanuel primus prosecuti, paula
 tim viasqv; in Indiam fortiter iuxta ac felici
 ter aperuerunt, misericordiaq;. Qui ppe & adiacentes
 Africæ insulas, & opportuna loca complura in ip
 sa ora Africæ occupatunt, quæ etiam hodiæ Lusi
 tanorum præsidijs tenentur. Hoc igitur circuitu
 Xaverius Indiam petens, e Lusitania soluit an
 no post Christum natum M.D. XL. VI. Idus Apri
 lis. Vehabatur eadem naui, quia Martinus Alpho
 sus Sosa natus India Prætor: e Societate comi
 tes habebat omnino duos. P. Paulum Cameretum
 Sacerdotem egregia virtute, qui eum ab urbe se
 cutus erat comes additus ab Ignacio, & Francisc
 cum Mansillam Lusitanum, qui Olyssippone se
 met illi socium adiunxerat. Occurrabant multa
 in ipso itinere visenda doctis utiq; hominibus,
 & Geometriæ rerum naturalium, astrorumq; stu
 diosis. Monstrabantur in mari Atlantico, Africæ
 dorso adiacentes Insulæ plures, haud ignobiles,
 alie propius, alie longius distantes, & inter se, &
 a continent. In his Fortunatae (vulgo Canarie di
 cuntur). & Promontorij Viridis insulæ, quas pro
 pter eximiam locorum artemitatem nonnulli
 Horti Hesperidum fabulosis poetarum carmi
 nibus nobilitatos suisse memorant. Et hec loca
 ad cognoscendum non inutilia ita classis preter
 uehebatur, ut pleraque in conspectum se darent.

Acce-

Accedebant sereno cœlo syderum, tranquillo maris piscium noua & inusitata spectacula, quæ vectorum pene omniū non sine admiratione, tenebant oculos animosq;. At Xauerius etsi a talium cognitione rerum haud sane abhorrebat; tamen non doctrinā, aut uoluptatem ex India, sed diuinam gloriam, salutemq; animarum petendam ratus, gratiiora Deo, utiliora hominibus spectacula edere ipse intra nauim cœpit. Et erat prætoria nauis oppidi instar non solum nautis, sed militibus, asseclis Prætoris, mercatoribus seruis reserta, ad summam capitum circiter mille. Itaque Francicus ut primum iter est ingressus, una cum socijs in proximorum salute procuranda summo studio elaborare instituit, nauticam turbam uectoresque Christianis præceptis imbuens, depravatos omnium corrugens mores, vniuersos ad eluidas animi sordes inuitans. Nec frustra. Temere iurandi consuetudo sublata: multorum testimonia odia, plurimorum confessiones auditæ; plures a perdita uita ad honestam piamq; reuocati. Erat in Xauerio perpetua oris hilaritas, omniū animos comitatis dulcedine alliciens. Itaque homines quoq; flagitijs sceleribusq; cooperti vulgo a religiosorum uirorum consuetudine congressu que abhorrentes, iucundissimam Francisci familiaritatem audiūs expetebant. Et ille haud rudis cuiusq; generis animos tractandi, paulatim eos benevolentia delinitos reflectebat a uitiis; demum fræni patiētes in omnem uirtutis, ac pietatis partem incitabat. Inter hęc Deus parem eius animo ac uirtuti materię obrulit. Diutina difficultate nauigatio, ut sere sit adeo affixerat vectores nautasque, ut iam alij super alios in morbum

Nautas &
milites docet
in nauis.

Comitas e-
tiam flagi-
tiosos alli-
ciens.

Difficulta-
tes India na-
uigationis.

incidenter, & super cætera; uini mali augebant alimenta. Salsamentis enim perpetuo, sæpe nau-tico pane trucidio atque corruptio uitam trahentes, uitiatam insuper ac uermis nosam ferme potabant aquam; quæ & gehæte ipso liquoris, & exiguitate accenderet magis quam restinguere sal-samentis excitatam situm. Noxii ergo insalubrium ciborum succi in uenas diffusi morbos creabant non atroces minus quam exitiales; quippe gingiuæ scæde excrescentes, atrociterque exulceratae non cruciatum solum affreabant laborantibus, sed etiam (quod miserrimum erat) eripiebant edendi facultatem. Ad hæc vis pestilens morbi ægritudine animorum rerumque inopia sensim röborata cœpit per confertam arctis in locis turbam serpere vagarique. Nam etsi tex præter necessarium commeatum, suam cuiq; nauis tabernam medicamentariam, haud leue ægrotum subsidium attribuit: tamen affectorum multitudini nulla satis esse benignitas poterat. Inimicentis etiam terror mali necessarios ipsos a suorum cura, ut sit, ad suimet tuendii cutam auerte-rat. Ita ægri pariter medicamentis, ac ministériis destituti non magis lue, quam (quæ tertior pestis est) fame interibant. Et ne quid mali de esset, miseros illos nauticæ urgebant soides. Longe fœdius ægitorum quam ualentium corpora infestantes. Xauerius igitur posteaquam consperxit nauim qua vehebatur affectis corporibus refertam; memori eius quod in ipso nouæ vitæ tyrocino imbiberat, insigne benignitatis virtutis que suæ specimen dedit. Exterritus est alium, quod illum stimulauit. stratos viderat fortos onerariæ non ægris tantum sed semiliuis: luem contagiōne

Magnitudo
animi incre-
dibilis.

gione vulgari sciebat : st̄da iūpendentis mortis facies ante oculos erat . At ille formidine in misericordiam uersa , satis gnarus martyrij genus esse , humanæ salutis causa obijcere se pestilentiaz , affectos omni ope iuuare statuit . Ergo morientium peccata expiare , ægrorum corporum sordes abstergere , linteas eorundem lauare vestes , mœstos benigne solari , ad utriusq; salutis spem excitare torpentes . Ita cunctis promiscue ægris enixe hilariterque inseruendo omnium etiam sanctorum in se oculos animosque conuertit .

Aegris ministrans Mozambicum appellas.

Cap. X I I I . 3 h

MIRABANTVR utique in eo vniuersi eximiam uitæ sanctimoniam , assiduum statis horis studium orationis ; contemplationisq; rerum diuinarum ; paternam promiscue in omnes indulgentiam & caritatem . Quibus ille rebus effecerat ; ut cum cæteris omnibus , tum præcipue Sôlae Prætori carus simul ac venerandus esset . Franciscum quippe Sosæ ab Rege ipso sub profectionem impensius commendatum quotidie magis efficacissimum commendationis genus , virtus ipsa commendabat . Proinde Prætor & Regis imperio & voluntate sua , prolixè illi , benignèque omnia deferebat . Xauerius tamen visitabat semper precario ; resque sibi necessarias a vectoribus corrugans alienam benignitatem excitabat studio paupertatis suæ . Quod ille institutum adeo constanter retinuit , ut neque uiri honesti ac nobiles ex Prætoris cohorte & co mitatu ; neque Prætor ipse potuerit eum ab amo

*In nauis præ
cario uicti
sat.*

*Tenacitas
paupertatis.*

re summæ paupertatis abducere. Ceterum hoc maiorem Xauerius apud Deum simul hominesque gratiam & gloriam tulit, quod fraudans se ipse victu suo perinde res corrogatas a veteribus, ut a Prætore assignatas benignissime dispergit ægris. Tenax enim disciplinæ suæ parco parabilique defungebatur cibo, ad naturæ de sideria sedanda uerius, quam explenda. Nec vero interim nouæ ægrorum subleuandorum cura intermittebat uetus institutum tradendi catechismi. Quotidie seruos, nautas, milites, reliquosq; vectores salubrium rerum ignatos simul religionis nostræ mysterijs præceptisque imbuebat, simul ad Christianæ uitæ rationem aptis sermonibus accendebat. Crederes illum non frangi laboribus, sed roborari. Id adeo non alias magis, quam in illo ipso Indico cursu intellectum est. Nam ad sumnum eius laborem, ille quasi

*Zona torri-
da incommo-
da.*

cumulus accessit, quod in hisce muneribus Zonam torridam, lineamque ipsam æquinoctialem haud ita multo post æquinoctium transit. Quos ferme tempore in illo maris tractu, uel ex imminentis ardore solis, uel ex tranquilli equorū percussu, tam intolerandus existit æstus, ut nulla prouersus afflante aura, ualentissimi quoque robustissimique uiri astantes, ac sudore fluentes misere langueantur: ut iqv; cum in illis nauium angustijs conferti vectores uix siborum spiritum ducant: & per idem tempus nullum fere capere liceat ex potionae aut cibo solatium. Liquores quippe omnes, & cibaria seruidi solis uapore corrupta, maxima ex parte, (quoad lineam illam transgressa sint naues) suos usus amittunt. Sæpe autem cessantibus uentis, multorum

torum dierum atque adeo hebdomadarum natalia existit tanta, ut ingenti cum vectorum tempore naues mouere se loco nequeant. Itaque intolerabilis solis feroe per totam fere torridam Zonam pertinens, ut febres grauiores, ita crebriora funera inferre pretereuntibus sollet. Eo igitur ipso tempore ingruentibus morbis, in tanta nauticorum vectorumque strage, sanis & otiosis ægre uitam trahentibus, Franciscus oblitus sui, tantam incommode- rum molem pati uirtute sustinuit, quantum ad egrorum molestiam accederet, tantum ad suam diligentiam addendum ratus. Et quamquam ipse quoque totus sudore manahs increbili estu oblanguescebat; tantus tamen animi uigor; tanta sancti spiritus (qui est in estu temperies) uis fuit; ut laborantibus, moribundis, ipsisque mortuis haud segnius quam antea haueret operam. Ingenti hae equinoctialis plage moléstia perfunctos, iamque circiter duo leucarum millia emenso maior incessit metus & quia grauissimo periculo defungendum erat. Nihilo enim leuorem pestem clademque Bonæ spei Promontorium fœdissermis tempestatibus; naufragiisque infame minabatur. Quod promontorium ex eo non men accepit, quod eius minis & periculis uitatis; cum demum spem concipias secundę navigationis. Quippe eo loci Africa cuneata infinite excurrit in Australē Oceanum, versus glacialem plagam; ibique duo maria longe maxima ex ambobus Africę lateribus continent procurrentia, aduersisq; agitata ventis perpetuo inter se, acerrimeque confligunt.

Bona spei
Promonto-
rium.

Id vero potissimum v̄su venit Iunio & Julio mensibus, quo tempore illis locis prorsus Europæ contrarijs, hyems est summa; quibus ipsis mensibus id promontorium transeundum est. Indiam è Lusitania petentibus. et si autem naues, quod vesanos illius Promontorij furores, atque impetus quam maxime declinent, in altum prouectæ, longissime recedere solent à terra; tamen periculum magis fugiunt, quam incommodum. Dum enim cursum longo itinere circumflecent, quo magis discedunt a Promontorio, hoc magis ad glacialem Zonam accedunt. ita neque procellas satis euitant, & intoleranda incurunt frigora. Quocirca ut naufragij periculum absit; insolitam certe nauium iactationem effusa vectorum consequitur nausea. Hæc igitur hausea molestia, ut ægris morbum, ita Franciscò laborema xerit oportet: præsertim cum algens, naufragans (quod tempus ac res ipsa ferebat) & sibimet displicens sua illa caritatis mania exsequeretur. Sed vicit diuina vis imbecillitatem naturæ, & animi constantia perturbationem compressit stomachi. Ita cum sibi ipsi deesset, nullo ne diffidillimo quidem tempore defuit ægrotis. Nec solum in præsentia vectores Indicæ nauigationis comites omni ope, atque opera iuuit; sed etiam socijs, eadem deinceps prosecutris itineris Indici, ac vitæ regulam in posterum reliquit: quam illi hodie Francisco auctore enixerintentes, naibus, quibus vehuntur non minori solatio sunt, quam adiumento. Sosa igitur Prætor ceterique Lusitani. Bone spei promontorium circumiecti; eiusque minis longissimo

simo circuitu aliquando tandem superatis , lœtia ex timore gestientes . Deoque & inter se , ut solet fieri , gratulantes , præter alterum Africæ latus , quod inter meridiem & orientem solem spectare diximus , nauigare cooperunt . Indo DC. fere leucas a promontorio prouecti , cum quinque iam totos menses ceteri in perpetua nauigatione , Franciscus in assiduo labore absumpsisserent ; Mozambicum plurimis maximisq; defuncti periculis , in Augusti mensis exitu peruerterunt , nauigatione tuta magis , quam opportuna . Nam iter in Indiam semestre ferme esse solet , nauesque è Lusitania mense Martio profectæ Goam tenent fere initio Septembri . Quod si incommoda tempestas aduersusque ventus , aut malacia cursum earum moretur , (quod tum accidit) Mozambici hyemate coguntur .

In Mozambici valetudinario eger ipse agros subleuat . Cap. XV.

MOZAMBICVS Insula est modica in Africæ ora vergente ad ortum solis , non tam cœli temperie (subiecta est enim zonæ torridæ) quam portu commoda & opportuna . In ea oppida sunt omnino duo , Lusitanorū vnum , Saracenorum alterum amicorum . Distat ab Lusitania non quidem recta regione , sed adiectis nauigationis anfractibus ; leucarum millia amplius tria : ab India leucas circiter nongentas . Multo maxima pars itineris confecta iam erat ; restabat pars ferme quarta sed Mozambicum serius quam opus erat , applicuit classis ; cum scilicet iam idonea tempestas , ventusque deficeret . Itaque naues ibidem omnes hybernare necessari.

Mozambicus insula.

necessitas coegit. Mozambici ergo cæteris corpora ex diutinæ nauigationis iactatione reficientibus, vñus Franciscus laboris quam cessationis patiētior nullam pene partem quietis capiebat, rudes instituendi, subleuandique ægros cupiditate flagrans. Non dubito quin toties iam Francisci operam in rudium institutione, ægrorumque ministrio versatam legentibus præter satietatem, illud quoque succurrat, quod mihi ipsi idem animo repetenti miraculo fuit: vnde tantæ illi vires suffecerint, quæ toties, tot ac tanta vno tempore onera sustinerent. Sed eximius ille vir, vt erat incredibili corporis, & animi robore præditus, diuina caritate præualidam naturam accidente, vigorem concipiebat tantum; vt Dei causa vñus omnia quodammodo efficere, & vellet & posset. Assidue autem sine villa desatigatione, aut satietate in eadem Christianæ caritatis munia intentus, nihil prætermittebat eorum, quæ mortalibus salutaria, Deo grata constabat esse. Ergo perinde ac si integris, & nusquam libatis viribus eo venisset, vt in terram est egressus, in valetudinario regio (quod Mozambici est similiter vt in reliquis Lusitanorum arcibus) sedem suam locauit, ægros præsenti ope de more subleuaturus. Haud minus negotij in terra, ac valetudinario fuit, quam in mari, nauique fuerat. Quippe Mozambici longe maxima erat eo tempore, vel morborum grauias, vel laborantium multitudo: & ad morbidam pestiferamque vim Autumni illa causa accesserat, quod naues pariter omnes, quæ eo anno è Lusitania in Indiam soluerant, incommoda vsæ tempestate, parique lue afflictæ eodem

*Corporis ani-
miq; robur.*

*Nostus labor
in bybernis.*

dem hybernabant loco. Ea res Xauerij curam , & sedulitatem acuit, vt tantam ægrotum subi- ret molem. Nam cæteris etiam nauibus benigni- tatem suam impertiendam ratus, quantum diur- nis nocturnisque laboribus consequi poterat , enixe operam nauare afflictis , solennia sacra- menta laborantibus ministrare , mœstis solati- um , morientibus Dei fiduciam adhibere in- stitit . Itaque ægri omnes Franciscum Dei im- mortalis dono unicum classis affectæ remedium sibi missum ducere . Nec ægris addicetus alio- rum immemor fuit . Per idem tempus festis diebus ad Indiæ Prætorem ac populum maxi- ma hominum frequentia sermones habebat , vt valentium quoque animis subueniret . Ce- terum quid tandem haberet utilitatis , & com- modi egregia eius benignitas , ægri carendo etiam magis quam fruendo senserunt . Paucis enim interiectis diebus , Xauerius dum affe- ctorum subleuare morbos summa ope conni- tur , ipse in morbum incidit , exemplum fu- turus quibus fuerat solatum . Nec sane for- titudinis illi materia defuit . Febris eum inua- sit adeo grauis ac periculosa ; vt paucis diebus septies incisa laxataue vena miserit sanguinem ; quam tamen ille febrem , non leuiter tantum , sed velut a Deo missam , libenter ferebat . Ec- ce autem ut insita eius virtus foret evidentior , graui corporis valetudini ægritudo mentis gra- uior , phrenesis additur . Ea totum tridu- um tenuit , quo tempore sancte adjurarunt medici , qui eum curabant , in rebus qui- dem ad corpus ac valetudinem pertinentibus (id quod morbi natura fert) delirasse illum ,

*In morbum
incidit.*

*Pheenes la-
borans deli-
rat intra
uerba.*

& insa-

& insanisse : sed in diuinis atq; ad animum spe-
ctantibus (quo maxime erumpere solet insania)
magna cum ipsorum admiratione adeo mentis
comptem fuisse ; nullum ut omnino ei uerbum
a recta ratione alienum excideret . tantam uim
habet vsus habitusque virtutis . Nec pietatis ma-
gis in eo morbo quam paupertatis tenax Franci-
scus fuit . Curabatur in publico valetudinario
cum ceteris , pari lectulo & conditione utens .
Non deerant uiri honesti & copiosi , qui certa-
tim eum ab initio morbi in sua transferre recta,
& curandum suscipere conarentur , idque ut per
ipsum liceret , uehementer etiam atque etiam in-
flarent . Verum ille sanctæ paupertatis studio-
sus in paucis , collaudata eorum humanitate ,
vti liberalitate noluit . Quandiu ægrotauit , nul-
lo discrimine in ægrorum iacuit turba . Vis por-
rò mali periculosior fuit , quam diuturnior . Igi-
tut breui discussio periculo , melius habere co-
pit . Nec uero recens casus alacritatem illi mi-
nuit in suo instituto , sed potius auxit sedulita-
tem . Vtique cum ipsem etiam opere humanæ
etiam opis indigerent ægri , usu propiore didicis-
set . Ergo ut primum remisit morbi uis , suimet
obliuio nihilo segnissima ualetudinarium obire ,
incertentes consolari , confidentibus aures dare ;
vt cunque poterat conari , ut etiam ægrotus sub-
leuaret ægrotos . Non unquam aliàs ante Fran-
cisci benignitas clarior atque admirabilior fuit .
Quippe medicus iacentes de more ægros reui-
sens in Xauerium incidit , qui non leui ipse affe-
ctus febri , cubantibus tamen adstans , non secus
ac si valeret , summa inseruiebat ope . Ibi medicus
rei miraculo stupens parumper hæsit , inde ven-
tum

E valetudi-
nario in pri-
uatas ades
transferri se
uetat.

Æger agros
iuuati.

rum pulsu explorato, haud dubius quin ipsem et
magis indigeret ministro, quam quibus ministra-
ret; orare eum obtestarique, uti ad lectum suum
reuersus quiesceret, saltem quoad febris decede-
ret: noxio calore restincto, tum sane si uellet, ad
ægrorum rediret curam. Franciscus & medico
parendum, nec tamen periclitantes deserendos
existimans, respondit proxima nocte aliquid si-
bi negotij cum ægro quodam fore haud satis ad
impendingentem mortem parato: eius salute in tu-
tum recepta, se quietem esse capturum. Is quem
describebat erat ultimæ sortis nauta, qui ex febri
insaniens nondum peccata sacra confessione ex-
piarat. Postero igitur die medicus Franciscum
cum nauta illo colloquenter offendit. lacebat
æger in lecto Xauerij, ipse assidens ei operam da-
bat confitenti: quippe illius vicem miseratus te-
mtere in publico iacentem in suo lectulo colloca-
rat, & nona benignitas neuo decorata videtur
miraculo. Satis constat nautam insanientem, po-
ste aquam ab illo in suo lectulo est positus: ad me-
ritis sanitatem redisse. Nec uanus de illius morte ua-
tes Xauerius fuit. Eodem nauta die sub uesperam
sacramentis rite procuratis, plenus bonæ spei ex-
cessit e vita. Tum nero apparuit idcirco Xauer-
rium tantopere de illo laborasse, quod imminēs
eruitæ, salutisque discriminem prouideret. Et Fran-
ciscus nautæ salute admodum lætus exemplo
stratum repetit, ualedicente sua seruit, medi-
co usque quaque obtemperans haud minore obe-
dientiæ exemplo; quam Christianæ caritatis.
Vt uero ex morbo conualuit, nihilo segnus ad
pristinos valetudinarij labores retulit se, atque
ut rem bene ac fortiter cœptam perseveranter

E tuc-

*Nauta insa-
nienti Fran-
cisci lecto
mentis sani-
tas restituta
videtur.*

tueretur, eundem prorsus industriae cutsum tenuit, usque ad extreum profectionis diem. Illo autem semestri spatio (tamdiu enim Mozambici hyematum est) ea exempla edidit eximiae, sanctimonie, ut incole, classique omnes, illum tanquam uirum sanctum vulgo suspicerent.

*Opinio de
Franciscisā
Egitate.*

Quocirca nonnulla quae per id tempus eis prosperè euenerant, Xauerio haud dubie se debere fatebantur. ranti uiri uirtute ac meritis factum esse memorantes; ut pro morborum grauitate, ingentique ægrorum numero, tam pauci eo anno in Mozambicensis hybernaculis interirent: profecto eiusdem & industria subleuatos morbos, & sanctitate depulsos. Aderat iam profectionis dies, nec tamen ægrorum plerique convaluerunt. Quin etiam ipse Prætor tentari iam cœperat febri: proinde in Indiam peruenire festinans, optimum factu ratus est, eos qui per ualitudinem sequi non possent, hoc est totam ferre classem in hybernis relinquere, donec recreatis ex morbo uiribus transmittere in Indiam valerent. Itaque P. Paulo & Mansilla Xauerij socijs facile exoratis, ut Mozambici manerent apud ægros, Xauerium ipsum secum ducere statuit, itineris solatium, & si quid grauius incidisset, auxilium.

Melinde, & in Socotra insula non sine incolarum fructu, paulisper moratus in Indiam peruenit. Cap. XVI.

MENSE igitur Aprili ineunte anni insequente, Sosa faselum ingenteum (galeonem vulgo uocant) tractus Indici causa comparatum cum ualida

ualida manu concendit, classe cum primum per
ualetudinem liceat, sequi iussa. Discessit cum
Prætore Franciscus Lusitanis simul & incolis e-
ius discessum lacrymis magnisque benevolentie
indicijs prosequentibus. Sosa aliquot dierum
nauigatione passuum millia ferme nongenta a
Mozambico prouectus, & Melindam (Sar-
acena urbs est amica Lusitanorum) delatus pau-
cos ibi dies substitit. In ea urbe Lusitani mer-
catores plerumque uersantur, & si quos for-
te ibidem occupauerit mors, tumulis cruce in-
signibus conduntur. Propter urbem ingens
ac præclara crux è marmore inaurato uisitura
Lusitanis constituta. Qua conspecta Xauerius
ex insperato, efferti gaudio cœpit tantam uim
& gloriam cruci gratulans, quod in media
Saracenorum ac dæmonum ditione vietrix emi-
caret. Subinde haud leuis dictu res hanc e-
ius lætitiam auxit. Saracenus quidam ciuita-
tis eius primarius, questus apud Franciscum
Saracenorum pietatem consenuisse, percon-
tabatur ex eo, an idem eueniret Christia-
nis. Quippe ex septemdecim fanis, quæ
Melindæ erant, tria dumtaxat, eaque paucis
admodum celebrari obstupescet, ignarus cur
tandem suorum pietas deficeret. Et tantum il-
lud mali profecto ex nefario aliquo ipsorum sce-
lere dicebat ortum. At Xauerius lætus obiectu
crucis uim dæmonis repressam, negauit tam mi-
randum esse, vanam Mahometis religionem iam
deficere, quam tamdiu uiguisse. Deum utique
veræ religionis auctorem a superstitionum Sa-
racenorūq; precibus abhorre: & hanc scilicet
esse causā, cur preces quas auersaretur, extingui-

Melinda
urbs.

Crucis ho-
nos inter Sa-
racenos.

Mahometis
cultus conse-
nuit.

E 2 fun-

funditus vellere. His forte auditis Saracenus suo more sacerdos (Cacicche ipsi appellant) idemque Magister Mahometicae disciplinæ sane eruditus propalam confirmauit, nisi Mahometes intra biennium eos reuiseret, nuntium se illi remissurum. adeo iam in anxiis illorum mentibus Mahometis reverentia exoleuerat. Ceterum Franciscus animos superstitione captos, nec ullius salubris consilij patientes cum nequiter tam breui tempore liberare; quod erat reliquum, excitauit eos ad cupidinem Christianæ libertatis, magnopere monens ut ab hominum conditore Deo opem lucemque identidem implorarent. Repetito deinde itinere, uetus illud suum institutum tenebat ardore animi nouo, ut vectoribus, ægris maxime (neque enim deerant) quibuscunque posset rebus opem ferret. In quo quidem genere eousque progressus est, quoad progreedi benignitas potest. benignus ut esset in

Aegris de suo cubiculo lectoq; commodat.

Anchorarij funis uolumine pro leto utitur.

Socotra In sula.

autem circuitu ad C. millia passuum amplectitur.

tur: Terra saxis aspera; ac vasta sine ullo fere
indicio humani cultus: non triticū, non oryzā;
non vinum, non poma fert, sterilis proorsus, nisi
quod dactylis, ex quibus panē incolæ cōficiunt,
& pecore abundat. Et super cæterā, cæli in-
temperie grauis ingenti torretur ardore solis.
Gens plane rudis, & imperita: nulla apud eos
monumenta litterarum; nemo qui legere sal-
tem sciat. Vicos habitatur, sius cuique vico
Caciche est instar Curionis. Et Caciches ni-
hiilo doctiores, alijs, precationes tantum qua-
dam peregrina lingua compositas, quas nē ipsi
quidem intelligunt, recitant in memoriter. At in-
colæ Christianos se esse gloriantes eximia vene-
ratione Thomam Apostolum colunt; atque ad
priscos illos olim in ea Insula ab Apostolo bapti-
zatos originem referunt suanis: Multaque (cum
iam christiani mores exoleuerint): religionis o-
stendunt vestigia, Sacella pie magis quam am-
ple extorta & ornata, crux in altaribus cum
lychnis præpendentibus, & quoniam paupertas
tintinnabulorum adimit usum ligneis trepita-
culis (uti apud nos sancta hebdomada assulet)
conueniendi populo signum datur. Caciches por-
to quanquam connubia implicati, tamen absti-
nentia sunt insignes: quoties ieunant non so-
lum carne, ac lacte sed etiam pisce, cuius ma-
gna est copia, proorsus abstinent, ut adeo mor-
iantur citius, quam quicquam tale degu-
stant, dactylis dumtaxat & oleribus vicitantes.
Quin etiam quadragesimas quotannis birras;
quarum altera bimestris est; rite ieunant. et si
qui forte profani homines carnem per ea tempo-
ra gustauerint, templi aditu prohibentur. Ce-

Caciches in
star curio-
num.

Caciches ab
stinentia in
signes.

terum satis constabat a Gasizibus utpote impe-
ritis, iamdiu neque institui quemquam Chri-
stianis præceptis, neque baptizari. Accedebat
Socotoreorū
misera con-
ditio.
Saraceni Domini, qui indigenas per uim sube-
gerat, uesana impietas; quippe non solum ipsos
miseris vexabat modis; sed etiam eorum patuos-
filios e complexu parentum abreptos execrādis
Saracenorum sacrī initiate gestiebat. Itaque ex
incolarum aspectu, congressuq; haud minus mo-
lestia Xauerius, quam lētitia cepit, indigne fe-
tens illos a maioribus degeneres, religionis, quā
profitebantur, ignaros, a catholicis sacerdoti-
bus destitutos in Saracenorum ditione esse, uel-
lutiones in potestate lūporū. Cumq; eos (quod
per tempus licet) institueret exoptaret, uernacu-
la in peregrino homine lingua non suppetebat
uolūntati, animoqne. Sed nimirum nihil est dif-
ficile caritati. A propriis nationum signis ad
communia consugiens, nutibus & quibuscunq;
tebus poterat, tantisper dum ibi fuit, homines
studes christianis imbuit ritibus. Puerorum
nutibus ex-
solere cona-
tur.

Socotra et
uim puerorū
baptizat.

Magnam quoque complures libentissimis eorum paten-
tibus, baptizauit; dum pro se quisque ad eum li-
beros suos deducebant enim his orantes, ut apud
eos commorari ne grauaretur; pollicentesque
neminem prouersus, qui non baptismō ablueret-
ur, tota insula futurum. Xauerius ergo eti lo-
ci uastitas, & incommoda etiam ante oculos om-
nium, sicuten præterquam illorum salutis immē-
moris. Prætorem adit; nesciemque iam maturam ac
paratam ostendens precatur; ut per eum aliquā-
dīa ibi morari liceat. At Prætor satis gnarus eam
Insulam Turcarum populationibus expositam,
committendum sibi ratus non est, ut talis vir in-

seruitutem abduceretur a Turcis, Ergo egregia eius, in miseros homines benignitate collaudata, eum admonuit, ne præsentis specie boni se falli sineret. Noli (inquit) audius hæc re in pri
mis, ne omittas meliora. Quid tantopere isticla
borare expetis, ubi maior fructu labor est? mi-
nora periculis præmia? Alia te regio, alia gens,
alij christiani manent, apud quos utique ope-
ram, & tutius ponas, & melius. Tum Fran-
ciscus quoniam ei secus uideretur, quem sciret
plus uidere, quam se: in ipsius potestate se om-
nino fore respondit. Indigenas inde solatus,
promittit eorum sibi salutem ubicunque ter-
rarum esset, cordi futurum. Ad extremum
omnes ad rectam interim religionem in me-
dio generationis prauæ retinendam cohotta-
tus, certam illis spem maturæ ostendit opis.
Nec promissum se felliit. Ab eis digressus ut pri-
mum occasio se obtulit, ad Ioannem Lusita-
niæ Regem litteras dedit, quibus Socotoręos
christianos tanquam oues errantes sine pastore
desertos ab omnibus, Saracenorum insuper ty-
rannide oppressos uehementer. Regiæ prouiden-
tiæ cōmendaret. In ea quippe Insula Saracenū per
uim contra ius fasq; omne dominari, ut qui chri-
stianos indigenas siue in christianā fidē propen-
sos oriūdos ab Alumnis Apostoli Thomę miserā-
dū in modū opprimat ac diuexet, eorūq; liberos
per uim e gremio parentū raptos initiare studeat
Mahometi Satanaęq;. Prospiceret pius Rex, ne pali-
latim in Saracenū mores ac ritus abireret: & qui
bus eorū corporavis dedisset, ultro ipsi animos dā-
rent. Actū de illis fore, nisi in Lusitani Regis um-
bra delitesceret. Ceterū nō dubitādū quin Deus

Francisci
pistola ad Re-
gem Lusita-
nię.

cui hoc dedisset, ut unus ex omnibus christianis Regibus posset, eidem hanc mentem esset daturus, ut uellet, miseros illos & afflictos protegere ac tutari. Proinde ne cunctaretur, quos communis Dominus diuino redemisset sanguine hos ipse regalibus opibus domino suo conseruare. Praesertim uero cum totum hoc negotium nullo periculo, nullo sumptu, nutu solo Regis confici posset, classi modo regiae illac iter utiq; facturæ imperaret, ut Socotoreos suo praefidio ab immanissimâ Saraceni Domini tyrannide vindicaret. Haud irritæ fuerunt Francisci litteræ, ac preces. Causa nec honestior Xauerio quam Regi uisa, nec magis cordi fuit. Itaq; haud segnus, quam eius pietate dignum erat, classem eo destinauit.

Socotora

Francisci ro-
gatu Sarace-
norum tyra-
nide liberan-
tur.

Et bellum suit tam felix quā pium. Socotora pulsis Saracenis ui capta, indigenæ seruitio impotens domini exēpti; ualidum quoquē insulæ præsidium impositum, vt libertas non gratior esset, quam tutior. Xauerius deinde eo non contentus beneficium libertate maius adiecit, in eam insulam quibusdam è Societate missis, qui syluescentem illam Domini vineam denuo colerent, & Saracenorum tyrannide depulsa, etiam Satanae tyraonidem depellerent. E Socotora cum nauisuela fecisset, Xauerius ad suum se munus pensumque reuocauit; eo deinceps; benignitatis & industriae tenore, quo Indicum iter susceperebat, præteruectus Arabiæ oram ac Persidis, aliquando peruenit in Indiam. Goam egregiam Indiæ urbem applicuit, prid. Non Maias ejusdem anni, ipso die S. Ioanni ante portam latinam sacri; quenam diem Indiæ natalem quoddammodo possimus appellare. Quippe eo die Franciscus Xauerius summo Dei

Dei beneficio , ac munere illis gentibus natus ; magna ex parte lucem salutemq; in Indiam secum aduexit. Nam & ipse perditas illas nationes recreauit maximis beneficiis simul cum Euangelij lumine allatis : & cæteris socijs viam ad Indorum aliarumq; gentium conuersionem aperuit . Id adeo planum omnibus faciet reliqua narratio . Posthac enim res gestas Xauerij copiosius , quam adhuc fecimus perscribemus . Nam superiora magna ex parte non quidein dubia , sed tame subobscura sunt , quod ferme litterarum luce caruerunt : Deinceps uero narraturi sumus ea , quæ partim ab ipso sunt memoriarum prodita ; partim ab ijs qui cum illo diu ac familiariter in India uersati , eundem modo obseruarunt vnuum , sed etiam mortuum contrectarunt .

Quo in statu Indianam offenderit .

Cap. XVII.

INDIA Poetarum Historicorumque monumentis inclyta , regio est Asiae , duplo sere in longitudinem , quam recta regione spacioſior , humanae linguae exsertæ maxime similis . quippe à Septentrionibus Caucaso commissa monti , ab occasu Indo flumine a quo nomen traxit , ab ortu solis Gangè coercita , exserit se è temperata zona in austalem Oceanum . Amnes quippe illi è Scythiae montibus profluenteſ magno aquarum diuortio , quo longius manant , hoc latius inter se terræ spatium relinquent ; passuumq; millia circiter M , hoc est dimidiata ferme Indiae longitudinem emensi protumpunt in mare . Inter horum ostia fluminum , ubi latissima est India citrè

*India de-
scriptio.*

citer decies centena millia passuum patet. Inde paulatim in arctum coit usque ad Comorinum promontorium, ubi cuneata longe excurrit ex Asia. Interiora Indiae ethnici indigenæ colunt: ora quæ ad Indum vergit, fere indigenas habet Reges: quæ Gangem spectat Saracenos. Nam Saraceni iampridem ex Arabia, ac Perside eo profecti, sensim plures Indorum populos qua consilio, qua armis suæ ditionis fecerunt. Lusitani quoque libero commeantes mari, ignotas alijs terras sepius adeundo, per occasionem in utraque ora maritima urbes nec paucas, nec ignobiles occuparunt: magnumque est Lusitanorum nomen in India, totoque oriente. Oram Indiae maritimam, quippe maxima ex parte torridæ subiectam Zonæ perpetuus ferme solis seruor urget, qui estiuo vaporis persimilis omnes anni partes uno prope tenore percurrit. Ceterum tempestiui imbres atque Etesiae sic aestum temperant, ut haud sane incommode habetur; quanquam aestuibus mensibus (& quia bis sol æquinoctialem lineam transit quotannis, binæ in anno aestates existunt) omnia seruidissimus Solis incendit ardor. Regio fertilis est maxime Oryzæ, quæ apud eos tritici vicem implet; secundum oryzam palmæ cuiusdam, ex qua non modo fructus tum recentes tum aridos carpunt; verum etiam (incredibile dictu, audituque) vinum, acetum, oleum hauriunt; materiam teatorum, nauium, funium, librorum petunt; omnium pene rerum facultatem in una arbore præbente natura. Pisces quoque ac pecore abundant. Margaritarum in primis est terra diues, quas conchilijs inclusas in latentibus scopulis inco-

incolæ solertissime rimantur. Nec alia celebra-
tæ à veteribus Indorum opulentiaæ causa ma-
ior, ex quo luxuria purgamentis maris pre-
mium fecit. Gens indigena colore nigra, cor-
pus cætera nudum ab vmbilico ad genua car-
bassis velat. Seruilia vulgo ingenia & frau-
dulenta. Paupertas in tam diuite regione la-
tissime patet, diuitijs ob Dynastarum ac re-
gum impotentiam, ad paucos redactis. Nec
tamen luxum inopia excludit. Omnibus vul-
go etiam viris aurum, aut certe aurichalcum
pendet ex auribus, quas delitiarum causa arti-
ficio quodam productas ad humeros ostentant.
Plerique brachia quoque armillis ornant:
iádeò in muliebrem degenerauere cul-
tum. Alia præterea multa de Indorum mo-
ribus traduntur, quibus persequendis huius-
ce historiæ cursum metari operæ pretium non
videtur. *India* caput Goa est urbs in Insula
eiusdem nominis, è regione sintus Persici
posita, ab Indi ostijs millia passuum circiter
C.C.C. Hæc manu ac natura munita
Insulam enim exiguum, ubi sita est, angu-
stum fretum a continenti dirimit pulchrit-
udine ac techorum frequentia, commercio,
diuitijs, ciuium & incolarum numero cum
præcipuis Europæ urbibus haud immerito
conferri potest. Itaque & Archiepiscopi Præ-
torisque Indi sedes est, & à Lusitanis ma-
xiime celebratur. Satis constat Indiam olim
S. Thomæ Apostoli non solum vestigijs im-
pressam verum etiam sanguine imbutam: com-
pluresque illius opera factos esse Christianos.
Sed horum posteri ethnicis, ac Saracenis
immixti

*Goa India
caput.*

imitisti paulatim degenerauerant ad eorum mortales ritusque. Et iam (paucis admodum vicis exceptis quorum incolae a S. Thoma nomen accepterunt) nihil ferme Christianæ religionis præter famam in India durabat, cum Lusitani Goa, & aliijs Indiæ oppidis potiti, Indis Saracenorum Tyrannorumque iugo exutis euangelij lucem redidere. Namque & ipsi inter eos habitare, & indigenas ad Christum sensim aggregare cœperunt. Erat tum Goanus Episcopus (idem autem quia tum solus erat in India Episcopus, cunctæ Indiæ præsidebat). Ioannes Alboquerius vir è Franciscana familia pariter doctrina & religione insignis, is cum paucis suæ disciplinæ hominibus, et si maiorem quam pro numero, Christianæ rei nauabat operam, tamen Sacerdotum penuria minus proficiebat, quam opus erat. Nulli tota India tum erant religiosi, præter eos, quos dixi Franciscanos, quibus Lusitanorum institutio vix instituendi Ethnicos spatium dabat. Intet omnes fratres Iacobi Borbañi Franciscani vel eruditio ac virtus vel Christianæ fidei propagandæ cupiditas eminebat. Is Indos aliquot pueros ab se conuersos ac baptizatos cum Christianis mysterijs simul & Lusitana imbuisset lingua, eosdem in conuertendis Ethnicis interpretes adhibuit, inuenito non magis solerti, quam felici.

Iacobi Borbañi Franciscani studium religionis.

*Francis Colle
gij initia.*

Itaque piorum ac locupletium hominum opibus fultus maiorá agitabat animo; & Indicatum gentium Seminario instituto, ipse in alumnis docendis totus erat. Quocirca et si Episcopus, tæteteque Franciscani egregia sua pietate exoparent Christianæ religionis proferre fines in India; tamen tot locis tanta paucitas sufficere haud quaquam

quaquam valebat. Ergo non tantum in aliis op-
pidis Lusitanorum, sed in ipsa vrbe Goa, ethni-
corum Saracenorumque vigebant supersticio-
nes. Gentiles Saracenique sane opulentι vbique
misti Lusitanis, palam, luce execrandis supersti-
tionibus operabantur, connuentibus Lusitana-
rum arcum Præfectis, seu quod nondum recen-
tis imperij opes satis stabilitas haberent; seu
quod nemo foret, qui illos erroris conuictos ad
Christi traduceret cultum. Proinde si qui ex ijs *Neophytorū*
Christianā suscepérant sacra, adeo ab opu-
lentioribus vexabantur, vix vt se Christianos *miserā conditio*.
profiteri sustinerent. Ethnicorum vtique Sar-
acenorumque negotiatorum regias merces, ac
vestigalia tractantium tantæ erant opes etiam
Goæ, vt apud Lusitanos, ipsosque Magistratus
plurimum & gratia pollerent, & viribus. Ita
nouis Christianis oppressis, ethnicorum conuer-
sio frigebat. Haud multo melior conditio erat *Lusitanorū prolapsi mo-*
res in India. Multis locis apud eos sacramen-
torum rarus vsus, sacrarum concionum fere nul-
lus, quod tota India duos tresue ad summum ha-
bebat concionatores, haud sane multo plures sa-
cerdotes. Quocirca pleraque Lusitanorum præ-
sidia Missæ quoque sacrificio, non solum concio-
ne sacra, totos sæpe carebant annos. Super hæc
vrgebat eos fæda, perditaque consuetudo Sara-
cenorum Ethnicorumque. Nihil moribus eo-
rum corruptius, nihil ad irritandam libidinem
efficacius. Vtrique enim pariter in obscœnas ef-
fusi voluptates, nihil ferme vxorum pudicitia
leuius ducebant. Quocirca Lusitani quanquam
natura temperantiae frugalitatisque studiosi, in
tam corruptrice terra epulis, & ijs quæ epulas
sequun-

sequuntur, dediti, vulgo pellices plures vndique coemptas habebant domi. Eoque iam illos, nemine vitia reprehendente, libido prouexerat, vt pudoris oblii vitam flagitiosam vel honori sibi ducerent: nullum lucrum iniquum, nullum turpe existimarent, adeo cupiditas malo vsu corroborata, rerum immutauerat speciem. Plerique vero sine confessionis, & Eucharistiae vsu annos complures transigebant. Et saepius quam semel in anno confitentes simulatae pietatis vulgo arguebantur. Si quis forte conscientia stimulante, expiare peccata vellet, oculos ac voces hominum fugiens clam &, velut Nicodemus olim, noctu veniebat ad IESVM. Lusitanorum porro coniuges pellicesque indigenæ etsi Christianæ, tamen ob Christianorum mysteriorum inscitiam, Ethnicis Saracenisque superstitionibus captæ tenebantur: & liberi parentibus similes, aut etiam nequiores. Hic rerum status erat in India, cum eò Franciscus venit. Qui mire latus se aliquando (quod omni voto expetuerat) in Indiam peruenisse, rebus hisce cognitis, ad medendum tot ac tantis malis cutam intendit, & quod in illo ardore animi permirum est, cautius quam audius admonuit manum.

Conciliato Episcopo, in India elaborare instituit. Cap. XVIII.

NON erat ignarus inter Episcopos, & alios curatores ecclesiasticos, si utrique summo iure agant, nec de suo remittant iure, facile controuerrias & contentiones oriri, non minore damno, quam offensione populorum. Omnia-
igi-

igitur primum omnem certaminum materiam de medio remouendam ratus, ut prouideret bona non solum coram Deo sed etiam coram omnibus hominibus, Episcopum sibi omni ratione demereret statuit. Ergo Deo, & Archangelo Indiae praeside (vt eius institutum ferebat) inuocatis, Episcopum adit, eique comiter simul, ac reuerenter salutato demonstrat, se Pauli Tertij Pont. Max. & Ioannis Tertii Lusitaniae Regis missu venisse in Indiam, vt ethnicos ad Christi fidem adduceret, Neophytes ac Lusitanos ad Christianam erudiret pietatem. Ceterum parere magis quam imperare assuetum, alieno arbitrio vti malle quam suo. Proinde se in Episcopi Indici potestate futurum: nihilque facturum prorsus, nisi ex ipsius sententia, ac voluntate. Tum Pontificijs, Regisque litteris prolatis, Apostolicę suę legationis testibus, ad eius pedes prouolutus, ea omnia se illi tradere ait, ne secus veteretur, quam Episcopo visum foret. Non facile aliás magis apparuit, quam cito animos conciliet vera humilitas. Alboquercius tantam talis viri demissionem modestiamque admiratus, summae facilitati demittentis se pari facilitate respondit. Nam confestim iacentem comiter alleuat, eidemque diploma ac litteras reddit, gratum sibi futurum confirmans, si Apostolicus legatus data auctoritate ad Pontificis, Regisque veteretur arbitrium. Neque enim dubitandum, quin ita usurus esset, vt talium virorum de se iudicia comprehendaret. Ex eo tempore inter Episcopum, & Xauerium obsequio obseruantiaque adeo certatum est, vt inuicem sua cōsilia amicissime cōmunicarēt. Franciscus ergo lctus sibi in Christiana

India episcopum adst.

Goanum episcopum summa demissione sibi conciliat.

re cu-

re curanda adiutorem episcopum fore; alacris Goz, velut pensum instituti sui, summa vi ç gros iuuare institit. Extemplo enim sede in valetudinario regio collocata grauiter affectis omni ope inseruire, hortari nunc singulos nunc vniuersos; confessionisque & eucharistiae sacramentis expiare non ante destitit, quam morum mutatio spem vitæ secisset melioris. Præcipuus labor erat grauiter laborantibus subuenire, quibus non interdiu solum sed etiam noctu præsto erat, omnibus eximiam eius benignitatem amoremque in alienos plusquam paternum mirantibus. Quippe Francisci lectus esse vulgo dicebatur ad pedes eius, qui grauissimo inter omnes esset morbo implicitus, ibi enim instituto suo pernoctabat, ut omnibus horis, si quid grauius incidisset, periculo ingruenti celeritas obuiam iret. Inter

Francisci lectus esse vulgo dicebatur ad pedes eius, qui grauissimo inter omnes esset morbo implicitus, ibi enim instituto suo pernoctabat, ut omnibus horis, si quid grauius incidisset, periculo ingruenti celeritas obuiam iret. Inter

Studiū pauperatis in quam nauandæ benignitatis fuit. Xauerij vestimenta erant ea, quibus è Lusitania indutus venerat, cultu haud sane a vilioribus vulgatis que Lusanorum Sacerdotum abhorrentia. Ceterum veritus ne dispar vestitus abalienaret ab se animos Indorum, statuit ab Sacerdotibus qui ibi degebant non differre vestitu. Itaque sati gnarus Societati IESV vestis habitum certum ac proprium nullum esse, sed communem Sacerdotum eius loci vbi versetur; valetudinarij custodem facile exorat pro familiaritate, ut tunicam sibi plebeiam comparet, quali pauperes indigenæ Sacerdotes vulgo vti solerent. Sed ille non tam postulati, quam decori memor, pro Francisci dignitate atque auctoritate desert ei ex vndulata veste confectam togam: libe-

liberali facto liberaliotem addit orationem; talem ibi Sacerdotum vestitum esse, propter maximos Indiae colores: vestis genus, et si undulatum sit, rude tamen esse plebeiumque. At Xauerius illas uestimentorum delicias auersatus, tum tu igitur (inquit) istam undulatam togam cuiquam istorum, quos dicas, Sacerdotum, si uoles dabis, mihi si vi debitur, cannabinam curabis nigram. Quippe hominem qui paupertatem uouerit ea uestis decer, quæ & indicium sit, & monumentum paupertatis. Huius ille responsi ueritate uictus talarem ei *Tunica can-
nabina uti-
tur sine toga
aut pallio.*

tunicam cannabinam, qualem requirebat confi- ciendam proutinus curat. Ea deinde Franciscus il- lorum Sacerdotum ritu est usus sine zona & pal- lio, malens de uestitu quam de paupertate detra- here. In eo autem non magis moderatio enituit, quā constantia. Eundem deinceps uestitum in In- dia perpetuo usurpauit. Et ualuit eius auctoritas apud Socios. Qui diu Francisci instituto, talem habitum tenuere. Ceterum hodie Lusitanorum more, quem complures iam peregrini Sacerdo- tes in India sequuntur, & zona utuntur & pallio. Agebat tum Xauerius annum circiter quintum & quadragesimum, quæ ætas fere consilio magis quam uiribus pollet. Verum ille uirtute erectus nulli cedebat labori; et si enim per id tempus ægro- rum subleuandorum præcipua erat cura, nequa- quam tamen ualentibus deerat, quos grauior si- ue animorum, seu corporum casus urgenter. Post operam ægris impense datam, mane ad- euntibus confitendi gratia, faciles aures da- bat; saepe a primoribus ciuitatis ob eandem salutem euocabatur. & erat tanta confiteri cupientium multitudo, ut ne decimæ qui-

*Vincit cor-
rogata stipe
iuat.*

dem eorum parti eximia Xauerij sedulitas sufficiet. Post meridiem sere uinctos in custodiis uisitans, corrogata iuuabat stipe: traditaque eis recte confidendi ratione, plurimas totius anteactae uitæ confessionis audiuit. Nec nihil Xaverii apud alios ualuit exemplum. Prætor ipse So- fa semel in hebdomada, & ægros benigne inuisere, & uinctos, causis eorum cognoscēdis, expediendisque solari instituit, idque solemne habuit quamdiu in India fuit. Dominicis potro diebus Xaverius leprosos (quotū Nosocomiū est in sub-urbanō) iuuabat, eis cum cæteris in rebus mini- strans, tum uero post exceptas confessiones, Chrd- sti corpus impertiens. Nec quisquam omnino fuit eorum, qui non illo auctore, sacerorum my- steriorum particeps fieret. Vbi satis operæ ægris nauasse uisus est, in ædem B. Mariæ valetudinā proximam dēmigravit ualentibus quoque opem latus. Ibi Dominicis ac festis diebus ma- ne concionem habebat ad Lusitanos, a prandio indigenis symboli capita cum summa cura expli- cabat, maiore hominum frequentia, quam pro- ædis, ubi docebat, modo. Inde inimicos ad pa- cem, disidentes ad concordiam reducebat. Nec quicquam in priuatis colloquiis inexpertum omi- sit, quod ad sanandos ciuium animos pertineret. Ille Lusitanos sermonis affabilitate captos comi- ter de ipsorum uitijs admonuit; ille incusso nunc mortis nunc gehennæ terrore, perditos homines à flagitiis reuocauit. Quos ut primum permotos esse sensit, modo ad expiationem noxarum, mo- do ad vitæ emendationem rogando alterius, sua- dendoque pellicere instituit. Satis constat plerique ita affectos atque animatos, ut a confessio-

*Leprosis mi-
nistrat.*

*Conciona-
tur.*

*Priuat a col-
loquia.*

*Fructus ser-
monum:*

ne

ne nouam uitæ ratione in instituerint, pellicibus
electis, & iniqua pecunia restituta. Cœlestis hæc di-
sciplina adeo ciuium: incolarumq; formauit mo-
res, ut alia quædam uidetur esse Goæ facies,
quam paulo ante fuerat. Et Franciscum ip-
sum cum diurna christianæ pietatis ministeria;
tum uero nocturnæ orationis asfiduitas clarum et
celebrem fecerunt ad Lusitanos pariter Indosq;. Ceterum uir uere sanctus nominis celebritatem
non superbiæ incitamentū habuit, sed industria. Quippe humanæ salutis, quam laudis audior, no-
rias subinde excogitans iuuandorum hominum
rationes; ad omnia descendebat. Illud autem in
tali uiro admirabile Christianæ simplicitatis exē-
plum, & utilius quam speciosius institutum. Ho-
mo id ætatis, atq; auctoritatis uias plateasq; cum
tintinabulo circumiēs (adeo nihil quod Deo gra-
tum, hominibus salubre foret, sibi indecorum du-
cebat) puerosq; ac seruos ad Christianam doctri-
nam conuocans, ad uiarum angulos, & compita
subinde tali carmine incolarum pietatem excita-
bat. Fideles christiani liberos uestros seruosq; pro-
uestra in Christum caritate, ad Christianam dis-
ciplinam dimittite. Ad hāc rei nouitatem maxi-
mi puerorum ac mancipiorū vndiq; se proripiē-
tum, aliorūq; hominum concurrebant greges.
Quos ille omnes in ædem B. Mariæ quasi agmī-
ne adductos Catechismum modulās docebat, ra-
tus pueros cantus suavitate delinitos & libētius
conuenturos ad audiendum, & facilius illa tan-
quā carmina memoriæ mandaturos; quod utrūq;
rei euentus comprobauit. Verum ad id negotium
non plus solertiæ adhibuit quam prudentiæ.
Namq; haud dubius ita demum utilem suum la-

Pueros ac
seruos tintin-
nabulo con-
tinos docet.

borem futurum, si probe inteligerentur quæ edi-
sci oporteret; singula rerum capita decantata pro-
auditorum captu & intelligentia explicabat bre-
uiter appositeque. Apud cudes enim homines ac
Plebeio ser- mone uitur seruos rudi & abiecto dicendi genere utebatur
de industria de industria; quo facilius sermo notus in illorum
aures atque animos influeret. Nec uero huius la-

Tradendi boris fructus aut exigitus aut caducus fuit. Hinc
Catechis- tantus ille Christianæ institutionis docendæ di-
mi fructus . scendæque usus, qui hodie viget in India. Nam
cum ex ea re fructus hominum spe maior exta-
ret, Episcopus ab aliis idem in reliquis urbis tem-
plis fieri iussit. Itaque certam socij quidem Fran-
cisci instituto, ceteri autē partim Episcopi iusu,
partim illorum exemplo excitati, idem postea to-
ta India factitarunt, cum ingenti rei Christianæ
emolumento. Quippe hic mos cum alibi tum ue-
ro Goæ adeo percrebuit, ut passim in scholis, in
uijs, in compitis, in tectis, agris, nauibus, pro ine-
ptis ac vecordibus cantilenis, Christianæ discipli-
næ rudimenta & decantentur iucundissime, &
audiantur. Quocirca iam usu uenit, ut uix dum
balbutientes infantes carmina illa magna ex par-
te percepta cantitare gestiant. In hoc autem quod
diximus obeundo Xauerius haud illustrius
industriæ, quam abstinentiæ ac modestiæ exemplū
edidit. Ex his quæ eleemosinæ nomine ad illum
plurima afferebantur, nihil admodum sumens si-
bi, omnia egentibus, atque ægrotantibus quam oc-
cultissime dispertiebat, ne quid laus humana de-
Honoris fu- diuina mercede decerperet. Nec gloriolam so-
lum, sed etiam honorem (in quo pauci fortis &
constantes reperiuntur repudiabat ex animo.
Nam cum vulgo honos illius virtuti debitus ha-
beretur,

beretur, honorem æque & honorantes gestu, ac toto corpore, non tantum voce vultuque auersabatur; indignū scilicet ratus Christianū hominē ueneratione delectari Christi opprobria secum animo reputantem. Audiant quod dicturus sum, qui uanos honorum titulos aucupantur. Xauerius quidem rerum humanarum, maximeq; sui ipsius contemptor nihilo minus celebritatem non minis honoremq; aspernabatur, quam vulgo homines expetunt: ut iam constaret inter omnes, nihil illi grauius ac molestius accidere posse, quam prædicationem rerum suarum, siue uenerationem. Ceterum ut honor fugientem maxime sequitur, hæc ipsa honoris fuga, ut fit, honorem, & admirationem auxit. Admirabantur omnes Sacerdotem eruditionis ac uirtutis eximie, peregrinum ex alio orbe terrarū tam multa gerere, tamq; preclara, nulla omnino mercede, ne laudis quidem & gloriæ. Ergo ut antea in Lusitania, sic in India, Apostolus vulgo cœptus est appellari, non minore utique eius stoma *Apostolus in India apellatur.*

Goanum Collegium Societati parat.
Cap. XIX.

PA V C I S ante Xauerij aduentum mensibus,
 Goæ pij quidam homines, auctore fratre Iaco
 bo Borbano Franciscano rei Christianæ augen-
 dæ societate inter se inita (vt supra ostendimus)
 Indorum Seminarium inchoarant, iamq; rerum
 ysu docti consenserant, optimū factu esse pueros
 adolescentulosq; quamplurimos omnium fere In-
 dicarum nationum christianis motibus, ac literis
 imbui; ac deinde suam quemq; domum remitti
 partim Sacerdotes, partim interpretes futuros.
 Igitur cōmuni consilio ad Ferdinandum Rhode-
 ricum Quæstorem Regium (is tum Stephano Ga-
 ma Indiæ Prætore absente, eius loco Goæ præ-
 rat) rem deferunt, ab eodem consilium, & auxi-
 lium petentes. Ex eius ergo auctoritate Sodalitas
 instituitur his legibus, ut Goæ ex omnibus ferme
 Indiae nationibus (nominatim autem appellabatur
 Canarini, ad quos Goa ipsa pertinet, Cingulani,
 Malauates, Ceilanij, Begalenses, Beguani, Ma-
 lacenses, Sinæ, Abyssini) pueri Christianis myste-
 rijs, ac præceptis erudirentur qui deinde Sacer-
 dotum aut interpretum implerent uicem. Quod
 si qui ad neutrum munus essent idonei, aleteretur
 tamen, quoad artem aliquam addiscerent. Et rei
 quidem familiaris procuratione penes delictos
 a Sodalitate curatores, puerorum uero institutio-
 nem apud Franciscanos esse placuit. His rebus
 ita compositis. Quæstor regius Prætoris Indici, &
 Regis Lusitani nomine stipendum ex publico
 octingentorum aureorum, quo tum Deorum Sa-
 cerdotes

*Seminariū
Indorum.*

terdotes fruebārur, Goano Seminario attribuit, Dēmonis opes ad Dei cultum diuina prouidētia verēte. Id vestigal deinde duplicatum ab eodē, & ab India Prætore & regia auktoritate firmatum: ædes quoque cum templo ædificari cœptæ: Collegio, quoniam ad fidei propagationem refe rebatur, à sancta fide nomen est inditum. Reditum iam & eleemosynarum tanta uis erat, ut centum alumni sustineri facile possent. Alebantur tum sexaginta. Præerat Collegio F. Iacobus Borbanus, is qui eius autor fuerat. Ceterū id Col legium Societati IESV diuinitus erat destinatū, quod ipsemet Borbanus ex quo tempore Societa tem nosse cœpit, letus euentu non semel prædi xit. Ille gitur Xauerij egregia uitæ ratione perspe cta, studioq; instituendæ teneræ etatis ualde probato Seminarii administrationem vltro ei detulit. Ille utpote qui disseminando Euangeliō totam Indiam peragrare in animo haberet, id oneris sci licet recusauit. Instare primo acriter Iacobus; negotij magnitudinem proponere, uberrimos fru cetus percensere, Seminariū illud Sacerdotū atq; interpretum, Ethnicarū nationū subsidium, maximum ad religionem propagandam momen tum esse ueris laudibus memorans. Vbi nihil se proficere animaduertit, cum ipsemet, tum per So sam Prætorē Indiæ agere cœpit vt si Xauetius ea curā suscipere ipse aut nō posset, aut nollet; at ali cui saltem ē sociis suis mandaret. Paulum & Mā sillacum socios Franciscus e Mozambico propediē, alios item deinceps ē Lusitania expectabat. Itaq; animo Collegij illius amplitudinem atq; usum eximum præfagiēte, rem complexus Paulum de stinuit sui muneris Vicarium: alumnorumq; Ma

Seminari
administra
tionem recu
sat.

gistros è Societate inde usq; ab urbe Roma exciuit, haud minore Prætoris quā Borbani uolūtate, Inde reditibus annuis regia liberalitate auctis, cum ad augēdum alumnorū numerum laxari tecta placuisset, Sosē Prætoris non autoritas magis, quam largitas negotio fauit; & nouum templum, descriptæque denuo ædes eiusdem potissimum ope atq; opera breui tempore absolutæ sunt. Teinplū dicatum S.Paulo. inde collegium S.Pauli appellatum. Ex eo deinde homines è Societate nomen ac ceperūt. Nam cum id Collegiū postea, saluo Indorum Seminario, Societati IESV ab Rege Lusitanæ attributum esset, Patribus in Indiam & Oriē tem destinatis instituendis, Patres cognomen tra xerunt ex loco. Id hodie regia munificentia locupletatum bonis, ædificijsq; ornatum est, egregiū sane Lusitanorum Regū munificentia monumen tum, amplissimumq; cōcionatorum, sacerdotumque ad usum Indiæ, Orientisq; Seminarium, Co nimbricensi Seminario in Goanū ab Rege Lusitanæ verso. Hic enim (præter plurimos ex Indorū populis aluminos, qui separatas colunt ædes) ad centum partim ibidem adsciti in Societatem IESV, partim a Lusitania submissi bonis artibus ac moribus instruuntur, donec satis idonei sint ad Indiæ, Orientisq; gentes exemplis & sermonibus iuuandas. Hanc primam Societati sedem diuina prouidentia constituit in India, priusquam ibi esset Societatis nomen auditum: eademque sedes parens est & caput sedium cæterarum, quæ deinceps in Oriente plurimæ quæsitæ conditæq;. Ceterum ut ad ordinem rerum, unde nos opportunitas Goani Collegij per Xauerium parti, auerte rat, redeamus, Seminario quod diximus Societati

*Goanum col
legium So
cietas IE
SV.*

cietati assignato, nouum Indiæ campum Xauerio excolendum Deus attribuit.

Ad Comorinenses Neophytes iuuandos proficiscitur. Cap. XX.

ITEM prolapsam Goæ Christianam disciplinam Xauerius restituerat, cum Comorini promontorij, oræque Piscariæ incolæ nuper ad Christi fidem adducti, desertique à Sacerdotibus ingentem eius animo iniecere curam. Piscaria regio vicis magis quam vrbibus frequens à pescatoribus (Parauas vocant) incolitur. margaritis non alia oraditior: Quocirca ex margaritarum maxime pescatu Piscaria nominatur. Verum incolæ opum vernacularum expertes in marginis pescandis, operam suam locabant Saracenis. Tumchurinum oppidum est eius oræ non ignobile, ubi leuis dictu res grauissimi belli causa; & imminens genti clades Christianæ fidei occasio suit. In iurgio Saracenus (vt est genus hominum impotens & contumeliosum) Parauæ cuiusdam aurem gentis more perforatam, detracto per contumeliam anulo, lacerarat, quod apud illos probrum dicitur maximum. Itaque Saraceno illo imperfecto, iniuriam Parauæ vlti sunt. Ceterū vt in rixis accenso certamine animorū, cedes alia ex alia nascitur, neq; nullus est cædendi finis, nisi pax intercurrerit; res quæ primo per vlciscēdi libidinē à duorum iurgio ad necessariorū certame venerat, inde abhorū certamine ad internecinū bellū venit nationū. Nam Parauæ demū maiore quam intulerat, accepta clade, impositā nationi suæ labem hostium sanguine luendā rati, clam perinam ex vicis fere omnibus contrahunt manum.

ac de

ac de improviso, impetu in Saracenos factō, magnum eorum numerum interficiunt. Tum enimvero Saraceni ira furentes omnibus viribus in Parauas consurgere, eorumque nomen ad internectionem redigere statuerunt. Protinus ergo quantam maximam possunt comparant Classem, ipsosque Parauarum Regulos magnitudine pecuniae in suos populares incitare, haud dubij si hostes nullum neque mari neque terra haberent, effugium circumuentos haud egre ad vnum omnes concidi posse. Hic Parauæ cum vndique se cinctos periculis, ab hostibus circumcessos, ab Regibus suis proditos cernerent, fluctuantes animis circumspicere externa auxilia, consilia vndecunque exquirere. Versabatur tum forte inter eos Christianus eques (Ioanni Crucio nomen fuit) homo domi suæ honestissimus, natione quidem Malauar, ceterum Lusitanis similior quam suis; qui virtutis ergo ab Rege Lusitanæ Christi eques factus, eo ipso tempore equos aliquot ad Parauarum regulos adducebat. Ad hunc igitur primores Parauarum pro familiaritate coeunt, rem demonstrant, consilium petunt. Et Crucius vir æque prudens ac pius illorum trepidationem Euangelij occasionem ratus, ut simul belli ac superstitionis arceret cladem, censere se dixit, in ultimo discrimine ad ultima remedia descenderent. Et quoniam a suis Regibus contra ius, fasque proditi vndique hostium vrgerentur armis, a præpotenti cæli Rege, Lusitanisq; eum pie ac religiose colentibus implorarent opem. Quippe hac vmbra Lusitani, cælestisque auxilijs non tegi solum ipsos posse, sed etiam de hostibus triumphare. Nam si Lusitanorum, hoc est Chri-

*Ioannes Cruci-
tius.*

Christianam religionem amplexi, eis se vltro dedidisset, haud dubie illos pro religione, ac deditijs suis bellum aduersus communes hostes im pigre suscepsum fortiter æque ac feliciter cælesti ope gesturos. Et Saracenis æterni Christiani non minis hostibus victis debellatisque, fortassis piscatum margaritarum iure belli eis a demptum Parauis, quod Christiani facti essent vltro donaturos, velut auctoramentum religionis. Haud surdis hæc autibus dicta. Nec Parauas eques, nec equitem Lusitanus fecellit. Omnia prorsus, ut ille prædixerat, euenerat. Cum terror hostium, & equitis autoritas trepidos Parauarum animos ad Lusitanorum amicitiam, religionemque perculissent, propere summi eorum magistratus (Pantagatini appellantur) honestissimos suæ nationis viros Cocinū ad Lusitanos allegant, Legatis mandant, ut Cocini primo quoque tempore ipsi fiant Christiani, & Parauarum rebus in Lusitanorum ditionem datis, opein ab eis ad imminentem Saracenorum rabiem arcendam, Sacerdotes ad cæteros Christi sacris initiandos petant. Cocinum Lusitanorum oppidum est maritimum inter Comorinum promontorium, & Goam positum, amplitudine ac dignitate vni Goæ in India secundum. Huc ergo Parauarum Legati millia passuum circiter cxxx. emensi cum appulissent, mira opportunitate Michaelem vatum Proepiscopum (generalem Episcopi vicarium vocabant) virum propagandæ religionis audidissimum offendunt: à quo comiter accepti, & ad Præfectum urbis introduci, non enixius quam efficacius commendantur. Præfetus Parauarum legatione benigne auditæ, & bene-

Cocinum.

uolen-

uolentiam eis in præsentia præstitit, & studium apud Prætorem Indiæ detulit suum. Benignius etiam quam locutus est fecit: vtique postea quam Legati baptismum efflagitarunt. Et Prætor Indiæ à Cocini Præfecto certior de tota re factus, vt erat homo eximiæ pietatis, eo nuntio letus celeriter Parauis ferri iussit auxilium. Inter hęc Parauarum Legati baptismino lustrati cognomen à cruce in gratiam Ioannis Crucij, qui hoc illis consilij dederat, acceperunt. Idque cognomen (tanta fuit salutaris consilij gratia) a reliquis deinceps eius gentis primoribus adscitum. Præfectus igitur Prætoris iussu, confestim validam classem adornat, oram Piscariam petit, cum hoste confligit. Haud humanę opis res viſa. Saraceni primo impetu vieti, vnoque prælio debellati. Inde Parauis belli metu libera-

*Comorinen-
ses baptizan-
tur.*

*Comorinen-
ses à Sacer-
doribus dese-
runtur.*

ta. Missis eo sacerdotibus, baptizata capitum ad X X. millia dicuntur. Lusitanus inde viator haud contentus deditiiorum suorum salute, piscatum insuper margaritarum (vti Crucius coniectauerat) eisdem susceptę religio- nis præmium vltro concessit: vt versa vice Saracenis, non nisi facta a Parauis potestate, pi- scari liceret. Ita Deo incommoda in bonos euen- tus vertente, vnius auris laceratio in vniuersæ gentis salutem & emolumentum cessit. Ceterum diuino consilio humana imbecillitas desuit, Nam Sacerdotes illi quos diximus, Parauis ma- gna ex parte baptizatis summa loci intemperie, & alimentorum inopia territi domos protinus remigrarunt. Itaque miseri Neophyti, quos fortalis non tam verę religionis amor, quam metus

metus ac fuga periculi ad Christi aggregauerat cultum, deserti à pastoribus, Christianæ disciplinæ penitus ignari, ad pristinos ritus, ac mores reuoluebantur. His rebus ex ipso Michaelo Vazio cognitis, Xauerius varie affectus est, nam tanto rei Christianæ incremento admodum lctus, ingen tem ex illorum solitudine cepit dolorem: quem tamen breui haud dubia spes leniit, Neophyros illos posse sua opera erigi, colique. Quippe ethni ci & Neophyti Vrbi Goæ finitimi, ad quos iam eius industria vocabatur, F. Iacobi Borbani & aliorum opera egregie iuuabantur: Ipse autem subuenire gestiebat omni ope destitutis. Extemplo igitur in oram Piscariam proficiens constituit, piscatorum ipsorum animas pescatus longe preciosiores margaritis. Mox igitur Episcopum sua consuetudine adit, quid sui consilij sit, edocet: eique totius rei permittit arbitrium. Ille probato consilio, bene precatus eum dimittit, In digressu obortæ Alboquerio lacrymæ facile prodidere, quantopere Xauerij modestiam diligenter. Franciscus inde episcopi autoritate subnixus Sosam Indiæ Prætorē conuenit, ac re demonstrata, ut facultatem negotij conficiendi (si videatur) det, impense rogat. Tum ille testari Deum se talis viri discessum permoleste ferre: sed quoniam non ambigeret, quin eius profectio Parauis saluti foret; hoc solatio desiderium, quod ex ipso cäperet, leniturum: & simul quicquid ad iter illud opus esset, non minus benigne, quam libenter, & regis imperio, & sua sponte curaturum. Egit grates Xauerius tam officiæ voluntati, negans se quicquam desiderare aliud, nisi eius

*Episcopi in
Xauerium
amor.*

*Prætoris ob-
seruantia er-
ga Francis-
cum.*

eius itineris facultatem ; ut quoniam terrestre iter hostibus obnoxium diceretur, mari quamprimum eo contendere liceret. Extemplo mortem gerit Sosa, nauim attribuit, & nihilo secius imperat suis, omnibus eum instruant rebus. Sed in viæ vitæq; cōmodis fortiter constanterque repudiandis, Xauerius sui similis fuit. Offerentibus atque adeo obtrudentibus magistratibus ad iter illud necessaria gratias comiter agens prorsus omnia remisit. Verum cum ijdēm obstinate, non modo enixe instarent, cessit nonnihil eorum precibus, haud minore facilitatis laude, quam abstinentiæ thoracemque ex corio, atque ocreas sumpsit aduersus solis æstum, quem illis in locis, quippe æquinoctiali plagæ proximis longe maximum cognorat esse. Hisce rebus impigre curatis pro se quisque amici eius, ac studiō si instrumenta itineris conferre cœperunt. Quibus ille benigne remissis, quod impedimenta verius, quam adiumenta sibi esse diceret, una cum Præfecto oræ Piscariæ, qui eodem pergebat, Octobri mense inito discessit.

Studii pau
pertatis.

HORATII
TVRSELLINI
DE VITA
FRANCISCI XAVERII.

L I B E R S E C U N D U S.

In Comorino Promontorio elab-
borat. Caput I.

OMORINVM promonto-
rium pari fere interuallo ab In-
do & Gange distans ad æqui-
noctialem lineā prōcurrit , ab
vrbe Goa millia passuum circu-
iter DC. Hinc velut ex cubito
se flectit India: indidem & ora
Piscaria inter orientem , ac meridiem spectans
ferme CC. millia passuum Gangem versus potri-
gitur . Tota regio tam alimentorum inops , quam-
dues gemmarum . Quippe incolæ oryza, lacte ,
pisce , carne viuant ; pane, vino, pomis, cæteris-
que eiusmodi rebus carent . Et medicorum me-
dicamentorumque usus yulgo apud eos nullus .
Gentis quidem ingenia (ut est captus barbaro-
rum) satis sedata , & quieta : ceterum admo-
dum rudia & incondita sunt . Nec aliam Indiæ
regionem sol' magis exurit , ubi enim vapor iacen-
tes arenas accedit , æstus existit intolerabilis ,

*Comorinum
promonto-
rium.*

*Aestus into-
lerabilis.*

quo

quo cuncta velut igne torrentur. Hanc tamen tantam cæli locique intemperiem pari ciborum, medicamentorumque inopiæ iunctam, inuicta Xauerii virtus vltro subiit; audior scilicet animorum, quam cæteri margaritarum. Enimuero premium est operæ quæ deinceps exposituri sumus

*Labores Xa
suerij infini-
tue.* de immenso infinitoque Xauerii labore, maxi-
mis ærumnis, omniumque rerum inopia in Co-

motinensi promontorio, cognoscere eos, qui vel modicis laboribus, & incommodis persuncti placent, indulgentque sibi, perinde quasi Christi nomine extrema perpessi. Nimirum vehementer nos nostri pudeat, pigeatque si nostros labores cum Francisco conferamus in Comotinensi Christi vinea laborante. Habitabatur longissimus ille tractus piscatorum partim vicis, partim oppidis ad XXX. Horum XX. erant Christianorum, in quibus præter XX. Neophytorum millia Christianis preceptis imbuedenda, complures supererant baptizandi vel infantes, vel adulti; luctandum sepe non magis cum ardore solis, quam cum arena: seruido littore non tantum fallente, sed etiam exurente vestigia. At Franciscus ad omnia interritus tam duram prouinciam maiore etiam animi robore sustinuit, quam suscepit. Namque unus multorum Sacerdotum animos ac vires gerens contempto solis ardore continenter circum illius ore mari-
timæ vicos & oppida pedibus sepe nudis (utique post detritas vsu ocreas) seruida arena cursare: infantes ac pueros, ceterosque quotidie ad Christi fidem accedentes baptismino abluere: Idolorum sacrificia miris artibus impedire: sponsos ac sponsas rite in matrimonio collocare: omnes pro cuiusque

iusque intelligentia, catechismo erudire institit
quamuis æstuas, & sudore pene perpetuo fñens.
Nec uero suum ipse corpus in tantis laboribus in-
dulgenter habuit. Solenne illi fuit cubare humi, *Orizam si-*
gentis more oryza viçtitare, eaq; exigua, & scili bi ipse co-
cet male cōdita, utpote quam sibi ipse in summis q̄uit.
occupationibus cōqueret. At oryzam admodum
raro piscē, aut lac a Neophytis Ethnicisue ultro
allatum adhibebat. Multis etiam ac grauibus mo-
lestijs, quas peregrino homini locorum insolētia,
remunque omnium inopia necessario offerebant,
desungebatur. Et cetera quidem incommoda
haud ferebat ægre, sed patrij ipsorum sermonis
inscritia uehementer curam eius intenderat.
Nam incolæ interrogati de rebus ad Christi re-
ligionem legeinque pertinentibus id modo re-
spondebant, se esse Christianos. & quod Lu-
sitanæ linguæ omnino rudes essent, Christiana-
notum instituta, ac præcepta cognoscere ne-
quiuisse. Deduxerat quidem fecum Fran-
ciscus alumnos Goani Collegij duos iam adul-
tos, & Malauarici sermonis, quo illa gens
utitur, Lusitanique non ignaros: Sed puero-
rum & idiotarum institutionem per interpre-
tem, & tardam & minus efficacem expertus,
maluit eos magistroshabere quam interpretes,
adeo incensa erat cupido non celeritatis fo-
lum in docendo, sed etiam sedulitatis, Ita-
que ab ijs, quos diximus Christianæ discipli-
næ capita in Malauaricam linguam celeriter
uertenda curauit. Inde homo id ætatis in
Christi gratiam uelut repuerascens illa quam-
primum ediscere; mox tintinnabulo puer-
rum greges, ac uitorum cogens vicos obire

G unum

vnum in locum coactis illa quæ dixi capita inculcate. Magistri ardor discendi alacritatem discipulis attulit. Omnia quæ tradebantur, rudes pueri unius mensis spatio memorie bellissime commendarunt, ut nec Franciscum industriae suæ, nec illos assiduitatis pœniteret. Tanta porrè eos ceperat discendi cupido, ut ab illo alias ex aliis precatio[n]es ediscendas subinde flagitarent, adeo obstinate, ut pene odiose interpellarent etiam diuinis pensum officij persoluentem: neque finem ullum sacerent instandi; donec illorum postulatis satisfactum præmitteret. Xauerius ergo ubi initia ex sententia succedere animaduertit, paucorum emolumento minime contentus, rationem

Pueris uti- in iuandi quamplutimos. Ut ea institutio latetur ad Pa-tius pateret, pueris præcipit, uti suos quisque pa-rentum, & rentes, cognatos, domesticos vicinosque omnes aliorum in-paulatim docerent eadem illa, quæ ipsi in schola situtionem didicissent. Ita pueri è discipulis repente doctores facti rem christianam haud sane mediocriter adiuuerunt. Nec uero Xauerius hisce adiutoribus utens quicquam de labore remisit suo. Diebus Dominicis in magno puerorum, mulierum, ac uirorum cœtu, orsus ab symbolo Apostolorum breuiter duodecim fidei capita accepta. Decalogi, alia alio explicabat tempore. Audiebatur attente ac diligenter, obstupescitibus non modo Christianis; sed etiam Ethnicis, qui frequen-

Christiana tes conueniebant, demirantes Christianam le-
lex Ethni- gem adeo consentaneam & congruentem esse ra-
corum iudi- cotioni. Ceterum Xauerius haud ignatus in diui-
cio congruit nis rebus recte tradendis plus diuinam uim uale-
rationi, re quam humanam industriam, ad singula sym-
boli ac decalogi capita ipse apposito carmine
præribat:

præbat: quo carmine opem separatim a Christo & a B. Maria peterent, ad illa ipsa siue credenda, siue exsequenda; illudq; subinde pronunciabat, si illa quæ tum peterent de fide ac lege Christiana seruanda, a Deo impetrassent, deinceps multo plura ac maiora diuinitus accepturos, quam ipsi taciti auderent optare. Eadem autem opera & Neophy whole instituebat, & imbuebat Catechumenos; ad quos utique quia magis periclitabantur, plus etiam curę atque operę deriuabat.

Tantus uero numerus erat Christiana sacrā capes *Totus pagos* sentium (vicos enim totos singulis diebus non se *singulis die-* mel expiauit) ut inter baptizandum, manibus *bapti-* brachiisque defatigatis, sape langueret: Sēpe *Zat.*

etiam talium rerum inculcatio docentem frangebat, adeo ut uox pariter uiresq; deficerent. Nō *ta* *Virtus labo-*

re inuitata.

mē illius uirtus laxamentum laboris, sed nouam materiam quærebat benemerendi. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animum uinci posse diceres. Plures quotidie infantes undique conqui-

Tenera et a-
tis informa-
tio.

fitos rite sacra lustrabat aqua. Præcipue uero teneram ætatem ad religionem informare studebat, haud ignarus plurimum momenti esse in puerorum institutione, utpote quos prouideret a primæ ætatis conformatione longe meliores parentibus euasuros. Habebat eius rei argumēta & multa & illustria. Etenim Neophy whole pueros cernebat Christianæ doctrinæ perdiscendæ cupidos, non audius arripere ipsos explicata, quam aliis tradere: ab Idolorum cultu; omniq; superstitionum genere adeo abhorrere, ut parentes ipsos in hoc genere peccantes, nec ipsi reprehendere vererentur, & ad Franciscum protinus deferrent. Nec ille accensis puerorum studijs

G 2 deerat,

decerat, sed ad facinus vindicandum & dux eis erat & comes. Si quando tale aliquid illorum indicio enunciatum esset, propere contracta puerorum manu contendebat ad eam domum, quæ tantum admiserat nefas: ex templo uelut signo dato, inuadebat lararium: Tum pueri facto impetu pro se quisque Deorum simulacra comminuere; consputare, conculcare pedibus, omnibus contumelijs onerare, Diaboli cultum in ludibrium uertente Xauerio.

Multis miraculis per se ac pueros editis, tradenda Christiane doctrina Vicarios sibi substituit. Cap. II.

PAGIS, qui primi occurrerant satis Catechismo eruditis, Tutuchurinum oppidum pertinens ad ignobilem Ethnicorum pagum diuertit, qui contempto proximo accolarum exemplo Christi aspernabantur fidem. Instanti Francisco ut uniuersæ orę Piscariæ auctoritatem sequentur, id sibi per Regem suum fas esse omnes pariter abnuebant; non tamen uerè, quam obstinatè super stitioni honestum obsequij titulum præferentes. Incerto consilij Xauerio egregiam rei benege rende occasionem diuinā prouidentia obtulit. Per id tempus inibi mulier quædam honesta tertium iam diem periclitabatur difficultate partus: Nihil illa desperatius. Iam surdæ inanum Deorum aures frustra pro illius salute pulsatæ coniugem eius cognatosque fatigauerant, cum Francis cus re comperta, Deo fretus ed cum interprete accurrit, spem aliquam opis ostendens. Mox domesticorum permisso agere cum illa, ut desperata

sperata corporis salute, animæ consuleret; & simul nostræ fidei capita breuiter explicare cœpit.

Quibus cum mulier diuinitus tacta assentiretur, percontatur ex ea Xauerius, uelutne fieri Christiana, & libenter quidem inquit illa. Tum Franciscus Euangeliorecitatō, moribūdam feminam rite baptizat mirum dictu.baptismus ita facilem illi partum præsttit, ut protinus innoxia sœtum effunderet. Lætus euentu, Franciscus primum modo natum infantem, domesticos deinde omnes baptismō lustrat non minus miraculo attonitos, quam letitia gestientes. Factum tam admirabile tamque testatum celeriter (vt fieri solet) fama vulgauit. Xauerius ergo populi animos: stupore percusso urgendos ratus, pagi primoribus instare ut suscipere ne dubitarent religiōnem, cuius documentum recens tam euidens haberent. Negare illi primo id se Regis sui iniussu esse facturos; deinde potestate a Régio procuratore facta, omnes sere cum sua quisque familiā, Christianis initiati sacrī. Primores baptizati ceteros omnes suo exemplo incitarunt. Ita Pagus uniuersus ad Christi fidem accessit. Inde Franciscus Punicale (oppidum idest Isane frequens) profectus benigne a Neophytis excipitur. Confestim infantibus suo instituto baptizatis, populū ac pueros catechisino imbuere institit. Et grassabatur tū in oppido lues. Itaq; permulti quotidianie ad eum conueniebant undiq; rogatū, ut ipsorum tecta adiret, super affectos Deū rite precati. plures quoq; grauiter laborātes, qui deprecatores nullos haberēt, ipsimet ut poterāt, ad illum eadē ob causā obrepebāt. Cōmouebatur scilicet Xauerius tum insita misericordia tum miserabiliter

Mulier per
elitans diffi-
cultate par-
tus bapteſ-
mo libera-
tur.

Pagum und
uersum ba-
ptizat.

gione confirmati : Ethnicorum non pauci ad Christi fidem, cuius uim experti forent in ualeatu dine recuperanda, perduci. Quod si quis puerorum precatorium Francisci coronā habere poterat (ea tactos & geros haud dubie sanabat) preclate secum putabat agi. Itaq; illa prodigiis nobilis certatim expetebatur, & ad & geros perpetuo circumlata, raro admodum ad Franciscum redibat, miraculis magis quam precibus seruiens. Haec fama non sine magna Xauerii laude manans clariorem eius animi demissionem fecit; nam miracula ab se circummissis pueris edita ipse puerorum & gerosumq; assignabat fidei. Ceterum dum omni ratione abijcere sese, suamque uim occulere conatur, auxit splendorem sanctitatis suæ. Quocirca non egregia uirtute solum, sed etiam christiana humilitate conspicuus, vulgo iam Pater Sanctus appellabatur. adeo occultata uirtus existit illius. Spectata in depellendis morbis Neophytorum fides, atq; industria ad communicandum eisdem laborem plebis erudienda Xauerium accendit. Itaq; delectu habito, quibus haud minus sed uitatis erat quam pietatis eos quoquo uersus dimitebat monitos, ut in domibus, uis, plateis, Catechismum ita ut acceperant, rudibus traderent. Vbi rem pulchre institutam suis iam uiribus niti uidebat posse, in alium uicum ipse cum pueris commigrabat. eadē ratione pagos reliquos eruditurus. Quos omnes ut obierat quietis immeior, labore in orbem redeunte ad primum vicum reuertebatur, confirmaturus si quid forte labaret; eodēq; ordine pagos deinceps reuisebat omnes. Inter hæc non modo ad præsens tempus, sed etiā in posterum rem Christianam stabilendam ratus, in

Xauerij hunc militas cum rationes & grorum puerorum fides tribuentis.

Sanctus Pa-
ter vulgo ap-
pellatur.

Catechismi
tradendi la-
borem cum
pueris com-
municat.

singulis pagis oppidisq; Christianæ institutionis relinquebat, exéplū scribendi gnaris ut id describeret, rudibus vt ediscerent, q̄notidieq; memori ter recitarent, præcipiēs. In omnibus etiā pagis instituit, uti festis diebus omnibus, Neophyti unū in locū congregati Christianā doctrinam cuncti pariter decantarent. Vt autem rectum institutū, recte atq; ordine procederet, Vicarios munieris sui relinquendos existimans in oppidis uicisq; sīngulis, unum aliquem Christianæ rei curatore (Canacapolam ipsi appellant) constituit. Et Canacapolis (nequando tam necessarium institutum interiret) a Prætore Indiæ certam quotannis pecuniam attribuit ad vicum, Canacapolis institueris causa hęc fuit, ut essent qui patuis pueris periclitantibus baptismo succurserent in tempore: ceterisq; in rebus quae moram dilationemq; non patiūtur, Neophytis subuentirent, quoties ipfius Francisci occursum locorum longinquitas moraretur. Proinde omnibus in locis singulos, binosue delegit, qui disciplinæ Christianæ intelligentia; grauitate uitæ, pietatis ardore, morum integritate inter ceteros eminerent. his baptismi ratione tradita mādauit, ut si quando necessitas urgeret, impigre baptizarēt infantes: si quid incidisset grauius, referrent ad se. Hi in suo quisque pago ob Sacerdotum inopiam, instar Curionum seu Parochorum erant, ædem sacram curabant, bis in die Catechismum tum Latino tum patro sermone, mane uiris, post meridiem mulieribus, tradebant. Nuptias quoq; de mote pronūciabant, inquirentes ecqua connubiorum forent impedimenta: præcipue uero. periclitantes infantulos baptismate abluebāt.

Iudem lustranti uicos Xauerio numerum puerorum

*Canacapole
Francisci Vi
carij.*

rū eo anno natorū, itēq; habentium apud se pellīces, inimicitiasq; inter se exercentium edebāt statim: quō ille hisce rebus remediū quā primū adhiberet. Ita res omnes præcipuas celeriter singulis in locis cognoscebat pariter & cōponebat, ut quā minima mora interposita trāficeret alio. In hos omnes Canacapolas Xauerij rogarū quadringeni au^{Epistola ad} rei ex publico à Prētore Indiæ attributi, ab Rege Reginam Lu^{Reginam Lu} Lusitaniæ cōfirmati deinde sunt. Ea pecunia Regi sitania. næ Lusitaniæ soccorū, & crepidarū nomine pésita batur. Quocirca Fr̄iciscus ad Catharinā Reginā tā falsè quā pie scripsit. Non aliros fore soccos aut crepidas cōmodiores, quibūs ipsa scāderet in cælū quā pueros Christianos oræ. Piscariæ, eorūq; in stitutiones. Quare orare se, ut soccorū crepidarū que suarū uectigal ad sternendā sibi in cælū uiata illarū præceptoribus attribueret. Læta tali cōmunitatione, qua nullā potiore optare potuisset. Illa ut Liberalitas erat femina insigni religione, totā rē valde proba ac pietas Ro^{ac pietas Ro} uit, suūq; illud tributū Canacapolis Neophytorū gina Lusitā magistris volens ac libens concessit. Ita auctore nia. Xauerio, liberalitate Reginæ, Regis auctoritate constituta res, stabilitaq;, non maiore illorum merito, quam rei Christianæ emolumento.
*Brachmanas conuincit, nonnullosque eorum
conuertit. Cap. III.*

INTER hæc haud nihil cum Brachmanis Frācis̄co negotii fuit. Inter omnes Indorum gentes nō solum nobilitate, sed etiā sapientia eminēt Brachmanes, Stirps Regia eadē & Sacerdotalis. Vnum ipsi Deum colunt (Parabrá uocant,) principium rerū omniū omni ex parte perfectū, quippe cōditorē terræ cæliq; Sed fabulas innumerabiles, ad decipiēdū uulguſ assingunt yero ab illo tres filios

Brachma-
nes eorumq;
religio.

filios progenitos, mundique administrationi præpositos, quorum tamen vna sit natura, vna diuinitas. Id adeo Brachmanum ipsorum significant cingula, quibus in extremis terni ex nodo funiculi pendent: acceptam olim trini Dei veritatem, siue improbitate hominum, siue dæmonum calliditate adulterante. Fana quoque Dijs illis dicata visuntur cum ternis turribus abimo seiun etis, paulatimque in vnum coeuntibus. Eorundem simulacra varijs formis, quas olim induerint, facta Pagodes ab ipsis vocantur. Et Brachmanæ quidem apud Indos doctrinæ & abstinentiæ fama nobiles, in Comorino promontorio inscita sunt, nequitiaque insignes. Quippe in ea Indiae parte paupertatis, quam locus ipse fert, impatientes, ingenitæ nequitiae nefarium adjiciunt dolum. Ipsi remotis arbitris, festo tympanorum sono epulantes persuadet imperitis, Deorum simulacra epulari; Deorumque nomine ab eis postulant, quæ ipsis ad sustentandas familias suas desiderant; denunciata Deorum ira nisi extemplo faciant imperata. Xauerius ergo eos palam fraudis conuictos criminari apud populum, eorumque fallacias aperire coepit. Ea res multis qui relicta inanum Deorum superstitione, ad Christum se aggregarunt, saluti fuit. Brachmanes autem siue doctrinæ siue virtutis miraculo attoniti odio in venerationem verso, Franciscum donis atque omni ratione demererit connitebantur. Sed paupertatis amorem nulla deuinciunt dona. Ille remissis muneribus, ita libertatem conseruabat suam, ut tamen Brachmanum amicitiam retineret. Et Christianorum pagos circumiens ad illorum sedes (Pagodes eodem, quo Deos

*Brachma-
num impre-
bitas & ne-
quitia.*

*Brachma-
nes Fræcisci
amicitiam
expetunt.*

Pagodes.

Deos nomine appellat sepe diuertebat, ex Brachmanum numero aliquos traduci ad Christum posse credens cum salute plurimorum; Forte ad Paganum venerat, ubi Brachmanes erant facile ducendi, qui Xauerij aduentu nuntiato, frequentes ad eum coeunt, Consalutatione facta, multis que verbis ultra citroque habitis, sciscitur ex eis. Franciscus in confessu, quid tandem illorum Dij præciperent in cælum ad ipsos ituris. Post longum certainem quis eorum potissimum responderet, ad senem octogenarium natu maximum ex omnibus, communis consensu delata res est, qui callide tergiuersans percontatur inuicem de Xauerio, quid Christianis hominibus eorum imperet Deus. At ille senis improbitate cognita, negauit se de Christianis rebus verbum prius esse factum, quam ipse (yti par erat) respondisset de suis. Tum vero senex necessitate cogente, inscitiam sham aperiens duo Deorum præcepta esse dixit, unum ut vaccarum cede, quarum specie Dij colerentur, abstinerent; alterum ut Brachmanas Deorum antistites, & administratos benigne colerent donis. Ibi Xauerius simul hominis impudentia, simul rei indignitate motus repente exurgens, illos rogat ut se vicissim audiatur; & contenta voce symboli capita, ac præcepta Decalogi ipsorum sermone pronuntiata breuiter explanat. Sub hæc quæ foret beatorum in cælo, quæ miserorum apud inferos sedes, & conditio docet, & simul quibus hominibus cælum pateret, qui detruderentur ad inferos. His illi auditis, repente consurrexerunt vniuersi, eumque pro se quisque amplexari, & christianam religio-

*Francisci eō
gressus cum
Brachma-
nis.*

*Brachma-
na Christia-
nam religio-
nem religio-
nem probat,*

tinentem miris efferre laudibus : Tanta apud
animos quoque peruersos vis est veritatis si su-

Ridicula per nolumine illustrentur . Multa deinde per-
Brachma contati ridicula fortasse , atque abhorrentia ab-
nū perconta auribus nostris ; & ingenia & tempora cultio-
tiones .

ra , Dei benignitate sortitis . An hominis anima-
similiter ut cæterorum animantium interiret una-
cum corpore . Morientis hominis quæ animus
exiret . Qui fieret , vt per quietem in remotis
etiam locis cum amicis esse nobis videremur .

an quod dormiētis animus destituto corpore exi-
liret foras ? Deus albus , an ater esset : nam ipsi vt
pote natura nigri , suo indulgentes colori , ni-
gtumque Deum esse rati , Deorum simulacra idé-
tidem perungunt oleo , vt non atra modo , sed

etiam tetra horrendaque sint . Dæmones ipsos ,
non eorum signa esse credas . Hisce interrogati-
onibus Xauerius haud ignatus sermonem ac-
commmodandum auditoribus , non tam subtili-
ter , quam appositè ad eorum ingenia ita respon-
dit , vt nemo prorsus ex tanto numero contra
quidquam hiscere auderet . Vrgenti deinde
Xauerio vt Christianam religionem , satis eis
probata , susciperent , enim uero veteri se aie-
bant hominum sermones , & rerum necessaria-
rum inopiam , vitæ ratione mutata . Itaque mi-
seri cum eis pudor salute potior esset , neglecta lu-
ce , quam dispicere cœperant , obstinati hæserunt
in tenebris . Et quanquam Brachimanum (vt di-
ximus) sapientia inter Indos eminet , tamen
vnus omnino inuentus est , tanto nomine non in-

Brachma- dignus homo è schola & ex celebri Indiae Acad-
nū mysteria mia , qui Xauerio pro familiaritate , quædam il-
lius Academiæ mysteria enuntiauit : ynū esse Deū
mund

mundi conditorem, quem in caelo regnante a mortalibus coli oporteret. Octauum quemque diem (nos Dominicum appellamus) sestum agendum esse. Venturum tempus cum vnam omnes sequerentur religionem. Huic Christianae fidei mysteria inuicem exquirenti Franciscus salutarē illam Christi vocem. Qui crediderit & baptizatus fuerit salutis erit, pluribus explicavit. Quibus ille verbis simul cum explanatione in libellum relativis, eum rogauit ut se certis conditionibus baptizaret. At Xauerius nec aequas nec honestas conditiones auersatus, baptismō supersedēdum censuit. Demum hominem dimisit monitum ut mysterium illud de uno Deo colendo, in vulguse daret confidens se aggregatum iri Christianis, atq; huius digressus haud nullam iuuandæ rei Christianæ spem dedit. Verum Brachmanæ alterius adolescentis letior non spes solum, sed etiā euenter fuit. Is optima indole ac moribus a Francisco institutus baptizatusq; eodē auctore munus Catechismi pueris tradendi suscepit: Christo sibi e Daemonis quoque schola disciplinæ suæ Magistros diligente. per idem tempus Deus quam sibi cordi esset Xauerius, haud dubio indicio declarauit. Dynastam Ethnicum certis de causis adibat, qui ut erat inhumanus ac barbarus, uirum sanctitate insignem aspernatus non minus rustice quam contumeliose venientem domo sua exclusit: & simul irridens adiecit, si quando ipse Christianorum adiret templum, se inuicem excluderet. Francisci iniuria per eos qui adsuerant vulgata, ne inic Peace minus, quā ipsum cui illata fuerat, irritauit. Enim uero indignū facinus

*Brachmanæ
baptizatus
Catechis-
mii pueris
tradit.*

*Illata Fran-
cisco iniuria
diuinatus
uindicatur.*

non magis Lusitanis quam Neophytis visum, & diuinitus profecto vindicandum. Igitur relictum iniuriarum ultor ac vindex Deus, contumeliosum hominem celeriter debita persecutus est poena. Paucis interiectis diebus, is Dynasta, quem dixi, in armatos inimicos inertmis incidit, non procul ab aede sacra Christianorum. Ergo cum manu non posset, fuga saluti consulere; illi infestis telis in tergo fugientis haerete. Ventum erat ad templum Christianorum, quod miser ille suæ fugæ receptum destinabat animo, pristinæ magniloquentiæ oblitus. Sed Neophyti clamore ac tumultu exciti sacræ aedis aditum compleuerant; urgentibusque, ut fit, ultimis primos perfugium fugienti aperire, ut maxime vellent, nequibant. ibi noscitantes hominem, pro se quisque Deum, Francisci ultorem aperuisse oculos tremunt: diuina utique non humana opera asylum illi, quod peteret, interclusum. Ita exclusor ille instantibus inimicis in Christianorum templum configere frustra conatus excluditur; eo modo elusus à Deo, cuius ipse fecisset exemplum.

In ora Piscaria maximo cum fructu incolarum versatus, Neophyti afflitos recreat.

Cap. IV.

QUAM solidos autem diuinę voluptatis, fructus ex suis maximis laboribus Xaverius cœperit, incredibile dictu est; ipsem et in epistola Romam Societati missa, significauit. operæ pretium est audire eos, qui præ humanis com-

commodis diuina contemnunt , piorum hominum vitam iucunditatis omnis expertem rati , quasi nullus esse queat voluptati locus , vbi non delitiae atque opes affluant . In clausula igitur epistolæ socios ad eosdem labores inuitans ad- *Celestium*
 iecit . Tanta vis est solatiorum celestium , quæ *gaudiorum*
 Deus impertit ijs qui in hac vinea , Indisque ad *copia* .
 Christum conuertendis elaborant , vt si quod est „
 in hac vita gaudium , hoc vnum mihi esse videa- „
 tur . Nec vero hoc temere affirmauit ; sed alijs „
 scripsit , quod expertus erat ipse . Sèpius enim in „
 eiusmodi laboribus superfundente se cœlesti lœ- „
 titia , auditus est , cum remoto ab arbitris , vt „
 credebat , loco ita diceret , *Queso te Domine* , „
 noli , si placet , noli tanta me gaudiorum mole „
 obruere in hac vita ; aut certe si pro tua infinita „
 benignitate uis tantis circumfluere me lœtitijs , „
 transfer in domicilium beatorum ; nam qui tuam „
 semel dulcedinem interiore gustauit sensu , vi- „
 tam sine te acerbam viuat necesse est . Versatus „
 est itaque in ora Piscaria Xauerius annum totum „
 summo cum labore , parique lœtitia , & (qui lœ- „
 titiæ cumulus fuit) maximo Christianæ rei in- „
 cremento . Constat quippe ex ipsius literis am- „
 plus mille infantes ab eo baptizatos sub baptis- „
 tum in celum euolasse . Ex quo coniectari li- „
 cet , quanta tandem summa fuerit vel supersti- „
 tum infantum , vel adulorum , quos ad Christi „
 aggregauit Ecclesiam . Satis etiam constat in il- „
 la ora complures pagos , & oppida quædam tota „
 ab illo ad Christianam religionem esse traducta .
 Re Christiana in ora Comorinensi ita gesta , &
 constituta , in exitu anni post Christum natum
M. D. XLIII. reuertit Goain , de grauibus
 qui-

quibusdam religionis Christianæ negotiis cum Indiae Prætore coram auctoritate. Per eam occasionem aliquot e prima eius gentis nobilitate adolescentulos secum deduxit, litteris in Goano Seminario instituendos; pignora simul, & subsidia fidei Christianæ. Iam Goanum Collegium magna ex parte ædificatum, atque instructum erat. Quocirca Bôrbanus passus non est Xauerium in Valetudinario consuetudine sua diuersari, sed ei domum abducto administrationis summam permisit ultro: quam ille

P. Camers primus Re-
& Hor Goani Seminary. de eiusdem sententia, Paulo Camerti, (is numerè Mozambico aduenierat) traxit. Præcursor erat Xauerii reditum fama reiùm admirabilium in ora Piscaria ab eo gestarum: plurimum que illi adiecerat venerationis, cum apud certos rum uero apud Indiae Prætorem, cui notus in primis & carus erat. Itaque haud difficulter ab eo quæcumque uoluit, impetravit. Rebus quarum causa uenerat, confessis, & Francisco Mansilla socio assumpto, in oram Piscariam reuertitur VI. Kal. Martias anni in sequentis, seq; protinus ad intermissa munia refert caritatis. Iam præter Mansillam adiutores aliquot habebat, Ioannem Lesianum Hispanum Sacerdotem, indigenasq; Sacerdotes duos, qui eo partum Goas, partim Cocino ob eandem causam Xauerii rogatu conculerant se. Cum his igitur prouinciam partitus, uicos circumire, baptizare infantes, aliosque ut idem facerent per literas admonere non desistebat. Labor idem qui antea, difficultas etiam maior fuit. Versabatur quippe homo peregrinus, & Malauaricæ linguae ignarus. (Nam præter illa Catechismi capita nullum

Adiutores adducit in oram Pisciam.

feret

sere eorum tenebat verbū) inter Malauares Neo
phytos sine interprete, sed ea res incitabat potius
eius conatus, quā retardabat. Neque enim ad ba-
ptizādos infantes requirebat interpretē: & egen-
tes ac miseri suas illi miserias per semetipsos ita
ostendebant ut facile apparerent: ipse quoque
studio ac meditatione assequebatur, ut sibi met-
esset interpres. Namq; et si vernaculi sermonis
imperitus tamen vt cumque poterat, verba facie-
bat ad populū, vultu ac gestibus verborū sāpe vi-
cē implentibus. Cæterum ut ordinis & decori ra-
tio haberetur, non promiscue omnes, sed separa-
tim viros ac mulieres alternis diebus cōuenire ad
Catechismum decantandū iubebat. Præcipue ba-
ptismus infantū atq; institutio puerorum illi cor-
di erat, propterea quod cælestis beatitudinis, ex
qua adulorū complutes ad pristinos mores reuo-
luti exciderēt, infantes profecto pueriq; cōpotes
forent, qui prius vitā quam baptismalem innocē-
tiam amitterent. Id adeo nō modo ipse faciebat, ptismus quā
ut teneræ ætati potissimū operam daret; verum ta cure illi
etiā Mansillæ socio suo diligētissime prēcipiebat. *fuerit.*
Neq; vero animis solū Neophytorum, sed etiam
corporibus quoties res, locusq; posceret ferebat
opē. Finitima oræ Piscaria ab ortu solis gēs est fe-
ra & immanis, Badagæ appellātur, horum ma-
gna manus, siue odio religionis, siue prædæ cu-
pidine stimulante, populabunda Comerinen-
sium Christianorum inuaserat fines. Illi subita
hostium incursione conterriti relicts trepide vi-
cis, in scopulos opportunos breui maris spatio
transmissio, abdiderant se. Ibi sub dio, atque
in Sole (cuius æstum illis locis maximum es-
se diximus) miseritme torrebantur, & subfi-

*Separatim
viros ac mu-
lieres Cate-
chismo insti-
tuit.*

*Puerorū ba-
ptismus quā
ta cure illi*

*Badagarū
gensim ma-
nus.
Comerinen-
sium cala-
mitas.*

dia vitæ deerant adeo, ut nonnullos extrema ab sumeret famæ. Trepidus hic nuntius non miseri cordiam solum mouit Xauerio, sed curam etiam acuit ad ferendum in nouo casu nouum auxilium. Celeriter ergo viginti nauiculas onustas cōmeatū ad miserios illos ipse perducit. Literas quoque ad finitima orę Pantagatinos ac magistratus dat, eorundem ut miseriam corrogata ex locupletiōribus stipe, subleuarent. ita perditis hominibus non magis in præsentia, quam in posterum subuenit. Ut primum uero hostium discessu tempestas illa sedata est, dispersas oues colligēs nullum boni pastoris officium prætermisit, ille iacentes erexit, ille afflitos tum oratione, tum omni ope recreauit. Ecce autē noua procella exoritur, hoc grauior quo diuturnior. Qui orę Piscariæ prærant audi homines; & impotentes superbe auareq; Neophytis imperare cœperunt. Xauerius rei indignitate haud secus quam par erat motus, primo eorum cupiditati forritet restitit, ad ultimū vbi non satis uirium ad obſistendum in se esse vidit, opem ab Indiç Prætore, qui tum Cocini erat, implorandam ratus ad eum proficiisci statuit.

Trauancoridis regnum Christo adiungit, Neophytoſque a barbaris tuctur.

Cap. V.

IAM tantum in ora Piscaria profecerat, ut qui XX. Neophytorum pagos plane rudes accepisset, XXX partim pagos, partim oppida Christianorum prope exculta, ac morata traderet socijs.

ciis . Rebus igitur quoad eius fieri potuit , com-
positis , Neophytorum curam Mansillæ mandat ,
Cocinum ipse per Trauancoridis oram Piscariæ *Trahanco-*
proximam transiturus . Trauancoris ora mariti- *ris ora.*
ma in altero Indiæ latere , in quo Goa est , sita ver
git ad occasum solis . Inter Comorinum promon
torium & Colanum oppidum interiacet , a Co
cino millia passuum circiter centum , Eius longi
tudo prohibetur millium facile LXXX . In eo
tractu illis temporibus pagi erant ad XXX . mari
timi , quos partim Ethnici pescatores (Machoas
uocat) partim Saraceni incolebant . Franciscū igi
tur , siue quod nauigij facultas deesset , siue quod
ex itinere illorū amicos tentare vellet , per eorum
fines Cocinū petedi cupido cepit . Nō defuerunt
eius amici , ac necessarii , qui eum a suscep^tio deter
rere itinere conarentur , denunciantes summam
esse in ipsum odium Machoarum , Saracenorum
que , Parauas accolas Christianos factos indigne
ferentium . Ille tamen per illorū fines diuino nu
mine magis (ut postea euentus docuit) quam ne
cessitate subigente , ire non dubitauit . Diuino ita
que fretus pr̄esidio , & simul si accideret , pro Chri
sto mori lucrum existimans , infestam hostibus in
greditur viam . Ex itinere obuios Machoarum ui
cos circumiens (ut Dei benignitas longe uincit *Dei prouin
dencia.*
spes omnes piorum) cælesti numine haud minus
hostibus , quam sibi propitio est usus . adeo pacata
omnia ac pene parata ad Euangelii semen acci
piendum , offendit . Igitur conciliato primum eo
rum Rege barbarorū pectora hinc spe , hinc ineru
uersans , modo Lusitanorum amicitia proposita ,
modo minis cælestibus additis haud ægre perpu
lit ut Christū sequeūtur fidem , utiq; posteaquam

Christianæ charitatis officiis ab eo deliniti, mutandæ religionis potestatem regio edicto factam esse viderunt. Franciscus ergo successu latus pagos obiens, christianis mysterijs imbuere plerosque, & baptismo expiare instituit.

Numerus baptizatorum. ingens mortalium numerus ad Christum eius opera sit aggregatus, vel ex eo existimari potest, quod capitum amplius decem millia simul vno tempore baptizavit. Et institutionis baptis-

Baptismi modus.

mique ratio talis erat. Vbi ad vnum aliquem pagum baptissimi causa accersitus venerat, vitos omnes, pueros, mulieres vnum in locum contractos, cum vnum esse Deum, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum docuisset, ter sibi quemque ad honorem Sanctissimæ Trinitatis, Crucis signum adhibere ex præscripto iubebat. Inde linteatus Christianæ religionis mysteria ac præcepta clara pronuntians voce, eadem ipsorum lingua vt cunque poterat explicabat breuiter. Deinceps cum satis instituti videbantur, eos à Deo veniam anteactæ vitæ publice petere iussos rogitabat, an vniuersa ac singula Christianæ religionis capita haud dubie crederent: vbi illi brachijs in crucis modum compositis, se verò omnia omnino credere annuerant, tum demum baptismo rite expiabantur; & suum cuique scriptum tradebatur nomen. Ad ultimum baptizatis omnibus, Xauerius fana disturbari, Deorum simulacra confringi protinus imperabat. Non aliud gratius illi iucundiusue spectaculum erat, quam cernere Idola modo ab eis suppliciter culta, eorundem proculcari pedibus. Nec sanè inultus tantam iniuriam tulisset Diabolus, nisi Francisco quantum animi fuerat ad contumeliam,

Fana ac similitudines.

Deorum simulacra.

Deorum simulacra.

liam, tantum ad periculum fuisset. Quippe Badagas, de quibus supra diximus, non minus acres nominis Christiani hostes, quam natura ac moribus immanes in tenerum adhuc Christi incitauit gregem. Itaque permagna eorum manus in Trauancoridis fines irrumperat Christianorum vicos depopulatura. Extemplo incola-
 rum ortus clamor, muliebri puerilique plora-
 tu mistus cuncta turbauit. fit fuga, sed ea cir-
 cumfusis hostibus, exitum non habebat. Ibi Xauerius, nam forte aderat, tumultu excitus, facinus edidit memorabile. Alienata ob periculum alienum sui memoria, in medium pro-
 uolat, mox oculos circumserens summa ani-
 mi, ac vultus constantia hostes miraculo audaciæ obstupesfactos increpat, mancipia Satanae suæ liberratis, ac salutis oblitos ad alienam op-
 pugnandam ruere. Inde bonus pastor semet in primam Christianorum turbam coniicit, aut tecturus sua auctoritate gregem suum, aut si id nihil valeret, certe simul cum grege moriturus. Cererum mentis ardorem ex vultu & oculis micantem Badagæ quamuis barbari ac feri non tulere, Franciscique verecundia cæteris pepercitunt. Nec nulla ipsemet discrimina subiit necis. Sæpe Ethnici ab odio Christianæ religionis ei struxerunt insidias, quas ille partim prudentia sua, partim diuino præsilio elusit, ut tum accidit. Ad cædem quæsti-
 tus aliquando, in syluam proripuit se, & arbores strenue consensa, ibi pernoctans præsens periculum Deo magis quam arbore aut nocte tegente vitauit. Hostium vero insidiæ adeo crebræ erant ut Neophyti semper aliquot fide,
Fräcisci fa
cinus memo
rable.
Necis peri-
cula Dei be
nignitate vi
tat.

ac pietate insignis eius salutem , etiam noctu pro diuersorio excubantes sua sponte tutarētur. ad assiduas barbarorum insidias accedebant non solū nocturnæ preces, quæ uix binas horas quieti dabant , verum etiam diurna sub ardentī sole itinera: quippe cum pedibus nudis, in lacera tunica, cum vulgari pileolo circuiret pagos. Nec tamē neglecti corporis cultu viri sanctitas obsoleuit, sed magis enituit. Vulgo namq; Magnus Pater uocabatur. Et Trauancoridis Rex toto regno suo edixit, ut Magno Patri, omnes obtemperaret̄ haud secus , quam sibj. Nulla tum erant in illa ora Christianorum templa: quo circa aut sub arbore quapiam , aut sub uelo nauali sacram Missæ facere cogebatur ; sed paulatim in illo tractu amplius XX. sacella excitasse dicitur. Concionabundus autem cum suggesti copia non esset , ex opportuna aliqua arbore ad infinitam multitudinem verba faciebat . quippe in campum concionis causa exeuntem s̄pē quina , aut sena hominum millia prosequabantur . Nec solertiōr in querendis Christo gregibus, quam in tuendis fuit . Namq; vt Neophytorum disciplina etiam post suum discessum maneret, discedens in singulis pagis non tantum Christianæ institutionis exemplum relinquebat , sed eius antemeridianis ac pomeridianis horis exercendæ rationem moderatoremque . Inter hæc ab Indis mediterraneis ferme abstinebat , satis gnatus oram maritimam , in qua Lusitanus imperitaret, longe opportuniorem esse ad capessendam tuendamque Christi fidem , quam interiora Indiæ, quæ Brachianes acerrimi nostriæ religionis hostes obtinebant. Ita viciatim totam illam maritimam obibat regionem

Magnus Pater appellatur.

Multitudo eorum qui concionabundum sequebantur.

Indi Medi- terranei minime apti ad Christi reli- gionem.

regionem plurimos vbiique Christianis sacris ac
præceptis studiens. Iamq; omnes prope Machoā
rum Parauarumque pagi Francisco auctore sua-
ue Christi acceperant iugum, cum hęc fama in
adiacentes insulas perlata Manares vicinos popu-
los ad emulandam eorum pietatem accendit.

*Neophytos a Tyranno interfectos per Prato-
rem ulcisci nititur. Cap. VI.*

MANARIA parua insula est è regione orę
Piscarię, millia passuum a continenti circi-
ter CL. In ea Patinus pagus erat tum obscu-
rus, nunc incolarum martyrio nobilis. Huius
pagi incolas ingens cupidio Christianę religio-
nis incesit, de qua simul, & de Francisco Co-
morinensisbusque multa egregia ad eos pertule-
rat rumor. Itaque eò Franciscus summis Ma-
narum precibus baptismi causa euocatur. Ve-
rum cum grauissimis religionis negotiis impli-
catus, eò ipse ire non posset, sacerdotem quen-
dam suo loco misit, qui Catechismo institutos
baptismo ablueret. Baptismum grauis sed utilis
procella exceptit. Quippe Rex Tafanapatanię,
in cuius ditione insula est, Christiani nominis
odio barbarem ferociam stimulante, sic exar-
sit ita; ut immissa militum manu, pagum om-
nem ferro, flammaque vastaret. Cæsi dicuntur
pro religione amplius DC. Ita vasta illa solitudo
recentes cælo effudit martyrum flores. Oppor-
tune per eos d̄ies Tafanapataniici Regis german-
nus, idemque regni hæres fraternalm rabiem
veritus ad Indię Prætorem consugerat, si in re-
gnū paternū Lusitanis armis restitutus foret

semet cum regni Proceribus , maximaque popu
larium suorum parte , Christiana suscepturum sa
cra promittens . Prætor igitur simul augendæ
religionis studio , simul innocentium cæde mo
tus quam fama audierat, ingentem in tyrannum

Nagapata-
num oppi- -
dum .

(quod oppidum maritimum in continenti est fe
rè contra insulam Manariam , à Comorino pro
montorio passum millia circiter CC.) validam
adornari classem . Tafanapataniæ Regé bello pe
tti, victum captumq; interfici, aut ad Francisci at
bitriū tractari ; regnum Regis germano restitui
iubet. Interea dum Cocini esset Xauerius eò præ
sens assertur lætitia, ethnicorum plurimos nuper
in remotissimo Macazatiæ Regno Christianis es
se mysterijs imbutos . Macazaria ingens insula
ultra Indiam , flumenq; Gangei est amplius de
cies centena millia passuum . In eo Regno Dyna
stæ tres , alijque quam plurimi è populo nuper
ad Christi fidem conuersi ad vrhem Lusitano
rum Malacam nomine, certos legauerant homi
nes, postulatum Sacerdotes à quibus ad Christia
nam religionem erudirentur . In mandatis illud
suit, se Christi initiatos sacris summa ope annisu
ros, vt qui ad id tempus pecudum vixissent ritu,
posthac hominum vitam viuerét, & simul Deum
colerent caste pieque . Quocirca Præfectus urbis
probatis eorum postulatis , Sacerdotes aliquot
eis concederat . Franciscus ergo etsi haud du
bius quin illi nauaturi forét egregiam rei Chri
stianæ operam; tamen ipse quoque in parte labo
ris esse expetiuit , ratus in tam amplo Regno ma
gnū esse campum: & ad euangelium disseminan
dum, colendumque industriam requiri multorū.

Eisdem

Eisdem ferme diebus tristes quidem prima specie nuntij, sed euentu læti ex Ceilano insula perferuntur. Dynasta eius regni præcipuus, idemq; Regis filius natu maior Lusitanorum oratione commotus, una cum alijs multis Christianus statuerat fieri. Id Rex barbarus ubi resciuit, instinetus rabie filium suum; cæterosque eiusdem consilij participes (ad DC. fuisse ferunt) propalam trucidari iussit. Ceterum baptisni hostis suo illos sanguine baptizauit, & Christianam religionem dum opprimere conatur, erexit. Satis quippe constat sub idem tempus vulgo ab incolis uisam esse igneam in cœlo crucem, eodemque in loco ubi cædes facta est, satiscente terra, hanc dubiam crucis figuram notatam, sæpiusq; ab Ethnicis ingestâ oppressam humo, tamen extitisse. Itaque hisce prodigiis moti plures incolarum atque inter hos Regis ipsius filius natu minor una cum Sobrino suo, & aliquot cohortis regiae principibus, ad Christi fidem adiecerant animum. Xauerius hoc nuntio lætus, etsi iam eius animus in Macazatum finibus versabatur; tamen huic negotio, aliud quod iam in manibus erat præuertendum existimauit. Igitur mense Aprili anno post Christum natum M. D. XLV. Mansilla Comite, Cocino soluit ea mente, ut Ceilanam insulam peteret, exploraturus animos incolarum: atque inde Negapatanum, ubi classis ad expeditionem instructa dicebatur, primo quoque tempore tructurus.

Regis filius
cū alijs DC.
pro religione
interficiuntur.
Crucis prodigia.

*In Ceilanum insulam transmissus nauicula-
rium à perdita vita reuocae.*

Cap. VII.

*Ceilanus In
sula.*

CEILANVS insula est cum gemmarum & aliarum mercium, rum maxime cinnamomi fertilitate celebris, è regione oræ Piscariæ posita, Patet in longitudinem millia passuum CL. in latitudinem circiter XL. Ulteriori Ceilani angulo adiacet insula Manaria, vbi cæsos à Rege Tafana pataniæ Neophytorum diximus. Incolitur quidem Ceilanus a Malauaribus, quos Cingalas uocant, sed à Lusitanis mercatoribus commercij causa frequentatur, & facella quædam ab eis ad usum sacrorum visuntur in littore. Huc igitur delato Xauerio res accedit memorabilis. Gubernator nauis familiaritate inductus, quam cum Francisco contraxerat, ingenuæ semet illi in itinere indicarat, ostendens se iamdiu certo quodam flagitio obstrictum teneri, quominus à Sacerdote posset absolui. At ille medicus animorum unicus, Dei clementia ac misericordia, quæ est præstabilis super malitiam, proposita, (quod ei in hominibus ad confessionem illiciendis solempnerat) negotium proclive ac facile reddiderat, sequæ (quoniam rūm otium ac facultas non esset) ubi ad portum ventum foret, illa uincula disruptum promiserat. Cum resita inter eos conuenisset; nauicularius simul Ceilani tenuit portum, perinde quasi salutem in tutum recepisset, abiecit consilium confitendi. Quocirca tergiuersari,

uersari, congressum aspectūq; Francisci mirare, ne promissis stare cogeretur. Ceterum elusit gubernatoris astutiam Xauerij, aut Dei potius prudentia, quæ prudentem apprehendit in astutia sua. Etenim Franciscum sublati ex consuetudine sua in cælum oculis, inambulantem in littore gubernator offendit imprudens. Ergo cum congressionem subterfugere iam ab illo conspectus nequirit, ne levitatis & inconstitutæ argueretur, sedulitatem eius eludere statuit. Igitur ultro querit ex eo quando tandem sibi operam dare consenti uelit. Hęc ore confuso & magnæ perturbationis notas praesertente, cum dixisset; sensit illico Xauerius ex vultu ac trepidatione quam vehementer abhorseret ab eo quod reuiceret: tamen oblatam occasionem, qualiscunque ea esset, haud quam omisit. Itaque ut inani: eum metu libera-
Prudentia
in Confessio-
nis demando
borrore.
 ret, ore hylarī ac iucundo, vt solitus erat, IE-
 SV bone, inquit, confiteri uis gubernator? Ego uero tibi libentissime, ac si lubet, uel in hoc ipso littore ambulans iam aures dabo. Tum ille non tam flagitiosa tabis rædio, quam summa Francisci facilitate nictus, & scilicet impulsu taetis diuinis, induxit in animum inuersæ uitæ peccata confiteri. Xauerius timide ac uerecunde rem aggredienti operam primum inambulans uti pollicitus erat, dedit in littore, ubi uero paulo maiore animo ac libertate pergere eum cernit, manu comiter præhensum in proximam ædiculari sacram deducit. Et ille quidem sacri loci admonitus inliebat de more genua submittere, confessioñē institutā absoluturus. Sed Francis-
 cus ægre id eu facere animaduerit, in præsentia
 inhi-

inhibuit, atque ut faciliorem illi in posterum redideret confessionem, idoneum locum ubi ille sederet, storea ipse substrauit. Paulisper ille sederat, cum Deus adeo eius permouit animum, ut repente assurgens suapte sponte procumberet in genua, & multis cum lacrimis ac gemitibus totius anteactæ vitæ detegeret noxas. Ita è cœno emersus animo semel expedito, sacram confessionem, cuius iam fructum salubritatemque gustauerat, aude frequentare cœpit: ac serio animæ saluti consulere. Inter hæc Xauerius cum se in Ceilaniorum consuetudinem insinuasset, ad Regis filium peruenit. Reperit eum siue fratris exemplo, siue prodigijs de quibus ante diximus impulsum, clam simul cum sobrino esse baptizatum: iamque cum illo, & nonnullis regni pri moribus ad Indię Prætorem velle configere: petitum eius auxilium aduersus immanem patris saevitiam tot innoxiorum, atq; ipsius filij sanguine respersi, & insuper suum quoque crinorem sientis. Ex eodem cognoscit cælestis terrestrisq; crucis prodigijs Ceilanios plerosque commotos Christi iam fidem spectare, sed pijs eorum studijs obstat terrorem tyranni. His rebus admodum letus Xauerius literis Goath ad Paulum datis. præcipit ut duos e Patribus, qui propediem ex Lusitania expectabantur, ad Ceilanum cum Dynastis illis in regnum restituendis mitteret, curaturos in ea insula rem christianam. Et confitemini remisso in Comorinum promontorium Mâsilla, ipse ex Ceilano ob eam quam supra demonstrauimus causam, traiicit Nagapataniū, sed totus ille apparatus, Francisci q; expectatio, cum haud procul a iusto bello, ac victoria abesse

vide-

videretur, subito ad nihilum recidit. Quippe eodem tempore nauim regis Lusitani (ea preciosis onusta mercibus è regno Peguano Indiam repetebat) in Tafanapataniam ui tempestatis ap pulsam extemplo barbarus inuaserat rex. Quocirca Prætor regio negotio seruiens, donec regia bona recuperarentur, supersedit bello. ita interposita mora, ut sit, bellum differendo discussit. Ceterum id ipsum deinde Xauerio indulxit Deus. Haud ita multo post Tyrannus ille à Constantino Indiæ Prorege multis cladibus fractus: Manaria Insula eidem adempta; incolæ omnes ad Christum adiuncti. ita paucorum mors pro Christo obita multis libertatem ac salutem peperit. Franciscus igitur ne gratuitus esset suscepti itineris labor, & simul uento obsequens, qui aduersus regredienti, progredienti secundus erat, casum in consilium vertit.

S. Thomæ Sepulchrum uisit. Cap. VIII.

A E D E S Thomæ Apostoli & sacris eius reliquijs, & Indorum peregre visentium frequētia maxime inclita aberat ab eo loco non amplius C L. millia passuum. Eò igitur pauperis peregrini ritu ire decreuit eo consilio, ut Apostolum veneratus Malacam, inde (nisi Deo aliter uisum foret) ad Macazares contenderet, quo latissimis subinde nuntijs vocabatur. Cognorat enim nuper illis locis magnam esse animorum præparationem ad Euangeliū satus accipiendos; plurimorumque conuersioni, atque baptismō nihil præter Sacerdotum penuriam obstat. Ergo in exitu ferme Quadragesimæ Nagapatano soluit

solutus vento secundiore , quam cursu . Iam ad
 X L. milia passuum prouectus erat , cum aduer-
 sa tempestas nauim in obuio quodam portu se-
 pTEM subsistere coegit dies . Ibi Xauerius pere-
 grinationis susceptæ magis , quam humanæ imbe-
 cillitatis memor insigne abstinentiæ documentū
Septem dies
sine cibo tra-
davit.

Quippe totum id tempus (uti postea is qui
 eius corpus curabat , iuratus affirmauit) sine ullo
 penitus traduxit cibo : utpote qui Apostoli uisen-
 di cupidine accensus cælestibus cogitationibus
 pasceretur . Inde nautis vela facientibus ut perge-
 rent iter , quærerit ex gubernatore satis ne firma sit
Predicit

nauis ac ualida . respondetur ueterem esse infir-
Nautis im-
minentem
tempestatē · mamque . Tum ille Nagapatanum , inquit , nimi-
 rum reuertendum est : sœua enim nobis impen-
 det procella . Nec irrita , et si minus credita , ua-
 ticingatio fuit . Cum gubernator cæli marisq ; spe-
 cie deceptus nihil securius porto pergeret , repen-
 te fœda tempestas coorta Nagapatanum (uti Frâ-
 ciscus prædixerat) non sine periculo reperere su-
 bigit nauim . Tum uero notata res a vectoribus
 nautisque , & pro vaticinatione habita . At Fran-
 ciscus et si locum destinatū aduerso reieclus uen-
 to tenere non potuit , propositum tamen animi
Meliapora
oppidum S.
Thoma.

constantia tenuit , atque eò pedes maiore tum la-
 bore tum merito deinde peruenit . Oppidum est
 Meliapora Lusitanorum , sane frequēs & copiosū
 in ora maritima Indiae , pari fermè spatio (leuca-
 rum scilicet ferè ducentarum) a Comorino pro-
 montorio & à flumine Gange positum , in Cala-
 miniae nobilis quandam urbis forsitan excitatum
 ruinis . Eo in oppido ædes est Thomæ Apostoli ,
 ubi illum indigenæ cæterique Indi sepulturæ mā-
 datum perhibent . Eius rei multa hodie haud sa-
 nè

nē contemnenda extant indicia. Visitur ibidem locus ubi Apostolus mortem oppetisse, facellūq; ubi rem diuinam fecisse dicitur . quod facellum Lusitani pro sua religione, magnifico decorarunt templo, & oppidum ipsum S. Thomæ nomine ap pellarunt. In eo facello nuper cum ad nouæ ædis fundamenta terra altius effoderetur, corpus Apo stoli cum ferro quo interfectus est, & uasco are nae cruentæ pleno reperium, ac deinde ibidem re positum ferunt. Nec uana fides aut dubia. Hanc inuerteratam indigenarum adueniarumq; de Thomæ Apostoli corpore ac martyrio opinionē Deus anniuersario, ac perpetuo confirmat miraculo.

Quippe saxum est apud eos Apostoli sanguine re spersum , quod adhuc conseruat quasi recentis cruoris uestigia, triduoq; ante diem S. Thomæ sa crum (quo illum die pro religione interemptum esse tradunt) interea dū Missæ sacrificiū ibidem peragit, saxum quod dixi natura candidum sen sim rubescit, sudatq; , quasi sanguinis guttis vnde quaq; manantibus. Absoluto demum sacro ad pri stinum colorem reuertitur. Quocirca Apostoli se pulcrum a Christianis ac ab Ethnicis grādi ueneratione colitur. Huc quippe maximi fiunt undiq; peregrinorum etiam Ethnicorum concursus Apo stoli martyrium & sepulcrū celebrantiū. Eodem itaq; Xauerius pro suo erga S. Thomam Indiæ pa tronum studio, peregrinantiū ritu habituq; venit, Apostolici sepulcri celebritati fauēs pariter, & accolariū saluti. Erant tum in oppido præter indigenas plurimos, familiæ circiter centū Lusitanorū, qui fortunarū ibi suarum domicilium collokarāt. Huc igitur ut peruenit Xauerius Indorū Apostolum cuius egregiā gloriam admirans, quantū fas,

*Corpus S.
Thomæ Apo
stoli.*

*Anniversa
rium mira
culum.*

erat,

erat, uirtutē æmulabatur, nō minus religiose quā
auide salutauit. Ac primū Deum intentius preca-
tus est, ut quādo ipse homuncio nullius pretij di-
uinitus ad tanti Apostoli qualēcunq; in Indis ad
Christum conuertendis imitationem uocaretur,
aliquid sibi Apostolicæ inspiraret virtutis, S. Tho-
mam deinde impense orauit pro sua Indorum tu-
tela ac patrocinio, ut illo deprecatore in India
ceretisque barbarorum regionibus peragrandis
colendisque, nec animus ipsi ad discrimina sub-
eunda, nec uires ad perferendos labores dees-
sent; Neu sua aut cuiusquam delicta impedirēt,
quominus ipse quoque in Domini agro messis re-
liquias, Rhutę Mohabitidis exemplo messorum
sequens vestigia, colligeret, & tritici aliquid pro
uirili partē in Christi reportaret horreum. Inde
cum suum Apostoli desiderium paulisper expla-
uisset, ad Episcopī Vicarium (quod facere sole-
bat, ubi ualestinarium aut Xenodochium, reli-
giosorumue hominum sedes nulla erat) diuer-
tit; eumque sibi non solita modo erga Præposi-
tos Ecclesiæ modestia, sed insita etiam affabilita-
te sermonis, & nuda simplicitate deuinxit. Nam
semet illi totum indicans, pectusque ut dicitur
aperiens facile eum pellexit, ut inuicem ipsi pe-
ctus ostenderet suum. Xauerius quippe hac quā

*Ratio parā
di iuuandi-
que amicos.* dixi ratione non imagis ad parādos amicos, quā
ad iuuandos, quos amicitia dignos iudicasset,
utebatur ea quidem mente ut perspectos iam co-
ram animos paulatim impelleret quocumq; ip-
orum salus diuinique obsequij ratio postularet.
Comem igitur Xauerij sermonem pari comita-
te Meliaporensis Vicarius exceptit, virumq; egre-
gium in præsentia complexus, nemini deinde in
eius

eius caritate & obseruantia cessit ; vtique postea quām certissima sanctitatis illius indicia emicare cœperunt. Ex sermonibus cum Francisco habitis Vicarius penitus perspexit (vt deinde illo mortuo iuratus adfirmavit) Xauerium eadem castimonia virginali florere , cum qua natus es-
 set . Fuit in hospitio Franciscus apud Vicarium Meliaporæ tres quatuorue menses , magno vel oppidanorum bono , vel suo . Plures enim ex fla-
 gitiorum cœno extraxit , meretricios amores , quos dissoluere nequieverat , nuptijs conglutinauit , desidentes odijs inter se in pristinam resti-
 tuit gratiam , diuturnis ac grauibus flagitijs sce-
 leribusque irretitos expedivit . Nec vero dum prodeisset alijs , deerat sibi . erat diuinarū rerum contemplationi deditus noctu maxime cum ab
 vītatis occupationibus vacaret . Quocirca sēpe vñu venit , vt eum comites diu ac multum requi-
 sum demum orantem in ædis Apostolicæ quo-
 piam offenderent angulo . Quippe per id tem-
 pus dubius animi & pergeter ne ad Macazares , an in Indiam rediret satis incertus , in sanctissi-
 ma Apostoli æde consulebat Deum , totasque fe-
 re noctes cum magno animi motu , perpetuis vi-
 giliis agens modo , sanctissimam Christi Paren-
 tem , modo Thomam Apostolum cæterosque cæ-
 lestes deprecatores adhibebat . Itaque demum *Divino in-*
incredibili diuinitus gaudio delibutus sensit , stinxtu in ul-
 Deo cordi esse vt procederet ad Mazacares . *teriora Oriē*
 Non quidem (quod postea intellectum est) vt sis tendere
 ipsos erudiret , sed vt alios populos , qui erant statuit .
 in via minus illi notos , magisque opis egentes ,
 adiuuaret . Ergo diuinæ voluntatis exsequendæ
 audius , occasionem transmittendi primo quoq;

Virginalis
Xauerij ca-
stimonia

tempore Malacam captare cœpit, si Lusitanæ nauis facultas deesset, Saracena ethnicae utique usurus, tantamque se dei fiduciam habere dicebat, vt si nullius nauis onerariae foret copia, & scapha quæpiam Malacam versus solueret, diuina ope fretus, illa ipsa utique traiecturus esset. Adeo certum ac fixum habebat omnino exsequi quod auctore susceperebat Deo.

A Damnonibus casus tamen in oratione pernoctat. Cap. VIII.

INTER hæc apud Vicarium, vt ostendimus, diuersanti quiddam in hoc genere sanè memoria dignum accidit. Erant ædes Vicarij templo Apostoli proximæ, vnde ille ianua facta, aditum sibi pateficerat in templum. Et Xauerius ex consuetudine vt Vicarium cuius in cubiculo pariter dormiebat, sopore oppressu animaduerterat, sensim ac sine ullo strepitu surgebat è lectulo, atque in ædem Apostoli suspenso subrepebat gradu. Non tamen fallebat omnino Vicarium, qui subito expperrectus sepius illum surgere e lecto persenserat. Verū is re primo dissimulata, demū illi pro amicitia denunciauit, ne de nocte iret ad templum; neu se viæ committeret, quam constaret esse Diabolis infestam; occursuras ei horribiles illorum facies, cum minime crederet. Ad hæc arrisit Xauerius, ea sui deterrendi causa dictatus; & denuntiatione Vicarij per dissimulationem iocumque elusa, nihilominus nocte intempesta, vbi somno illum sopitum senserat, ad sacram ædem silentio obrepebat. Enimvero id sempiterni humani generis hostes grauter ferrea

ferre : Francisci securitatē ipsorum contemptum
 interpretari. Ergo ira odioque furentes ut illum
 ab instituto absterrent , nocte intempesta ante
 aram Beatæ Virginis supplicanti ex composito
 superueniunt , truci fremitu , clamoribus varijs ,
 horrendoque cuncta complentes sono ; mox vi-
 rum ad minas intrepidum quam tumultuosissi-
 me adorti verberibus atrocissime cedunt , sa-
 Etis dictisque odium explentes suum . Ille in- *Constantia*
 ter verbera crepitusque plagarum magis de con- *in verberis-*
 stantia , quām de tergo suo sollicitus , Dei paren- *bus dæmonū.*
 tem sui certaminis spectatricem implorare : va-
 nos hostium tumultus magnitudine animi clude-
 re : Orationem institutā non fortiter solum sed
 etiam constanter vrgere . Quocirca molestos il-
 los & importunos interpellatores fortis atque
 inuicta perseverantia , acerrimum aduersus infe-
 stos dæmones telum , facile abegit . Et Franci-
 cus quidem ferendo , spernendoq; eorum impe-
 tus adeo fregit , nunquam vt posthac in eum susti-
 nuerint aliquid tale conari : Ceterum propulsat-
 is hostium incursionibus , domesticorum irritio-
 nes haud quaquā vitauit . Iuuenis quidam in cu-
 biculo sacræ ædi iuncto cubabat , qui nocturno il-
 lo excitatus tumultu , Xauerium sub Dæmonio
 rum verberibus clamitantem , ac B. Mariæ iden-
 tidem implorantem auxilium exaudierat . hanc
 etiam notauerat vocem ab illo sæpius iteratam ,
 Domina opitulare . Domina mihi non opitulabe-
 ris ? Igitur is ab se audita Vicatio cæterisq; do-
 mesticis non sine omnium risu (vt fit) cōmemo-
 rat , res iucundis sermonibus domi celebratur ,
 Francisco inscente . Qui posterō die ex recrude- *Ex verberi-*
 scens plagiæ æger surgere cum cuperet , ne- *bus agrotat.*

quiuit e lecto; triduumque fractus ac debilitatus iacuit, morbum simulâs, vt factum occuleret. Vi sit iacentem Vicarius, rogitat an ægrotet; annuit Xauerius; morbi genus sciscitanti alia omnia respondet, deriuâs alio sermonem. Tum Vicarius qui rem omnè iam resciuisset, per iocum eandem illam imitando usurpauit voceim, quâ Franciscus vapulans usurpauerat; Domina opitulare, Domina non mihi opitulabets? Franciscus ubi rem in

Æquitas a-
nimi in irri
sionibus do-
mesticorum. vulgus editâ sensit, erubuit ille quidé, sed æquis- simo animo arridens, haud minus fortis contra hominum sermones, quam contra Dæmonum plagas suit. Ut primum conualuit, satis gnarus Diabolum plus terroris, quam uirium habere: & timidi canis ritu, cedentibus instare, resistentibus cedere; alacrius etiam quam solebat (uicto rem dices) statuit ad certaminis ultro reuesti locum. Igitur Dei maxime Diabolicam uim fre- nantis præsidio confusus, eandem ædem suppli- candi causa de nocte solus frequentare sustinuit; infernasque illas belluas ad uanos tumultus accomodatas impune contemnens documentum fait, nihil diabolis esse contemptius atque infirmius, si eos audeas contemnere. Namque illi semel egregie victi, cum aperta vis minus succes- sisset, ad dolum uerti eius orandi studium si mi- nus auertere, at aliqua ex parte morari conabâ- tur.

Animus ad
pugnâ cum
demonibus. Itaque cum ille instituto suo media nocte uerio demo- nes obstre- puit. oraret in templo, in Odeum conueniunt, & pre- cationi obstrepentes, quasi Matutinas recitare, & clericorum inuicem decantatium choros per ludibrium imitati: ut molesti forent, qui terribi- les esse non poterant. Sed quâm parum profese- rint, illud argumento est, quod Xauerius qui Cá- tores

Oranti Xa-
uerio demo-
nies obstre-
punt.

tores essent, quid canerent nihil admodum attendes, clericos matutinas canentes esse credidit. Postera igitur die percotatur ex Vicario, quinam illi fuissent Clerici, qui ianuis clausis Matutinas proxima cecinisset nocte, Ille quos clericos, quas Matutinas diceret primo miratus, ad ultimum intellexit non tam clericos, quam clericorum interiores Diabolos fuisse. Idemque post Francisci obitum rem multis non semel exposuit.

Ioannem Durum sibi socium adsciscit.

Cap. X.

IOANNES Durus mercator erat adolescens, qui Xauerium conuenerat confitendi gratia. Is confessione facta cum Franciscum de diuinis rebus differentem audisset, sensit alias esse quasdam merces loge potiores suis; quales nunquam ipse concepisset animo. Quocirca omissa mercatura, quam exercebat, cælestis mercaturæ audiens a Francisco est flagitat, ut semet vitæ socium adsciscat. Ac primo ille fortasse qui durum iuuenis ingenium occultamue leuitatem intropiceret, prece se obnuebat; ad postremum ramen vrgendo atque instando peruicit Durus, & rebus suis compositis, fortunas omnes pauperibus dispertire cepit. Sed audiens quam constantius destinata exsequitus est. Num in eam curam intentus diuenderet merces, solicitatus est adeo a communione hominum hoste, ut posita manu sua ad aratrum respiceret retro; & audiissime repeteret ea, quæ paulo ante contempserat. Itaque in contrarium uersus, mercibus omnibus in expeditam nauiculam quam occultissime impositis, adornabat fugam. Ceterum ut alios falleret, Franciscum ipsum quem ma-

xime cupiebat , fallere haud quaquam potuit . Iam omnibus , quæ in rem esse videbantur comparatis , nauigium consensurus erat ; cum subito Xauerius , eum ad se acciri iubet . Et ille rei dissimulandæ magis , quam obtemperandi studio ad eum venit . Franciscus continuo remotis arbitris , gemitu vultuque dolorem præferens animi . Peccasti (inquit) Dure , peccasti . Tum vero ille repentina denunciatione perculsus attonito stupentique similis primo hæsit , qui tandem rescisset Xauerius , quod mortalium nemo præter semetipsum suspicari potuisset , secum requirens . Inde pudore simul ac lacrimis perfusus , stimulante conscientia respondit , Peccavi Pater , peccavi . Et Franciscus exhilarata fronte confessionem igitur , fili confessionem . Durus ergo simul Xauerij voce , simul diuino rorè mollitus , spatio sumpto confitetur . Remedium non magis salubre quam opportunum suit . Quippe sacræ confessionis beneficio non tantum noxa depulsa , sed pristina illi mens reddita est . Quocirca re omni familiari cum fide in pauperes distributa , socium se , vti ante statuerat , Xauerio constanter adiunxit : lenitatis memoria roborate constantiam . Per eadem tempora alijs quoq; sociis auctus est . Antonius Criminalis Parmensis , & Ioannes Beira Callaicus è Societate IESV exiguum quidem sed opportunum auxilium è Lusitania missi in Indiam appulerant . quorum aduentu per litteras cognito (vt primi subsidio venerant) mire lætus Xauerius eorum dem opera quamprimum vti in tanta Sacerdotum penuria decrevit ; ipse ne Indiæ finibus suus circumscriberetur labor , occasione nauigij data ,

gij data, vltiora orientis petere intendit.

Deprauatos Malacensium mores corrigit.
Cap. XI.

SOLVIT ex Meliapora S. Thomae Malacam versus anno post Christum natum. M. D. XLV. Causa eundi fuit, vt Lusitanis eius urbis incolis excultis, ad Macazares Christianis præceptis instituendos pergeret. Malaca regio est trans Indiam, flumenque Gangem, a veteribus (vt quibusdam placet) aurea Chersonesus appellata. Quippe continent non lato coniuncta Isthmo, & in altum proiecta ad Insulam Samatram (Taprobanam olim dictam volunt) auri fodinis celeberrimam procurrit. In hac Chersoneso e regione Samatræ, Malaca urbs est **Malaca** Lusitanorum, copiosa in primis ac nobilis, quæ Chersoneso nomen dedit, ab urbe Goa Leucas prope DCC. Ea quidem sub æquinoctiali ferme linea sita est; ceterum quotidianis fere imbris maximos æstus temperantibus, vere fruitur pene perpetuo. Fruges ac fructus bis in anno binis æstatibus percipit. Verum amœna magis ac fertilis est quam salubris; quia ex ijsdem causis terræ secunditas & celi grauitas oritur. Accedit pestis grauior, vicanitas Saracenorum ethnicorumque. Neutra tamen res Franciscum à proposito deterruit, altera vt vicinorum vitio periclitantibus subueniret, etiam accedit. Malacam vt appulit, Prefecto urbis adito, suum Macazaricæ expeditionis consilium exponit. Tum ille Xaverio narrat, eò nuper ab se missam cum

Sacerdote spectatæ sanctitatis non contemnendā Lusitanorum manum, Christianis (si quis forte inibi motus existeret) præsidio futuram. Proinde monet ut si videatur, subsistat Malacæ, quoad nauis quæ illos deuexerit, reuersa quo in statu Macazarum res essent, renuntiet. Franciscus Præfecti consilium securus, interim nullo spatio ad quietem sumpto, Lusitanorum saluti consulere institit. Erant tum Malacenses accolarun penitus infestati moribus, Ethnicis prosector Saracenisque similiores quam Christianis. Namque ob Sacerdotum inopiam magis quam incuriam, labente paulatim disciplina, mores quoque magis magisque lapsi cœperant præcipites ire. Iamque illi salutis, & honestatis immemores quicquid liberet, aut expediret, ferme etiam licere credebant, tantum ad nequitiam contagio ualet consuetudinis. Itaque Franciscus illorum animos adeo grauiter affectos intuens, ut iam nec vitia sentirent, nec eorum remedia ferre possent, perditas mentes mira adoritur arte. Primo comiter, ut solitus erat, in illorum se familiaritatem dare, in peccatis connuere, medendi voluntatem dissimulans. Inde vsu & comitate illorum animis deuinctis, sensim ad inueterati morbi curationem sibi viam facit, modo diuinis legibus propositis flagitia ipsorum ostendens, modo intentatis varijs humanæ vitæ casibus, Dei terrorem incutiens; ad ultimum mentibus preparatis admouet manum: auaritiam resecat, libidinis illecebras remouet, recrudescentia cōscientiæ vulnera diuinæ misericordiæ oleo delinit, sanatq; labore bene positum fructus ipse declarauit. Satis constat Frâcisci opera male partas pecunias a plerisque

*Ethnicorum
consuetudo
Christianis
pernicioſa.*

*Mira ars
perditos ho-
mines conci-
bandi.*

que restitutas: permultis pellices cōplures admirabili ratione subtractas: nonnullis ægre eas di-
mittentibus ut matrimonio secum iungetēt, per
suasum: plurimos sacra expiatos confessione, at-
que ad pium uitæ genus adductos. Nec priuatim
magis sermonis facilitate profecit, quam publice
grauitate orationis. Diebus Dominicis in maxi-
mo urbis templo cōciones habebat ad populum,
non minore fructu, quām approbatione auditó-
rum. Quos ut magis urgeret, atque ut altius in
eorum animos salutaris descenderet metus quæ
diuinitus imminebant prædixit. Animaduer-
sum enim est a multis sæpe illum cum pro con-
cione perditam ac profligatam Malacensium ui-
tae rationem incusaret uehementius, cælestem irā
impendentem ciuitati, poenasque deprecari soli-
tum eas ipsas, quas ab eadem paulo post Deus ex-
petijt. Quippe anno insequenti Malaca ab Iais
Saracenis graui obsidione afflita est: circumq;
agri depopulati: & bellii calamitatem fœda pesti-
lentia excepit, quæ uniuersam peruagata urbem
miras ciuium adueniarumque edidit strages. Ita
vrbs assiduis funeribus propemodum exhausta
est, Deo uetera ciuium delicta vindicante, nouā-
que condente ciuitatem. Xauerius ergo immi-
nentia mala diuinitus prouidens, siue ut iram di-
uinæ iusticiæ aliqua molliret ex parte, siue ut in-
colarum animos ad impendentem cladem perse-
rendam præpararet, talibus calamitatibus subin-
de intentatis, Malacenses admonebat ut aliquan-
do ad consilia salubriora se verterent. Itaque plu-
res cælestis spiritus horrore ac religione perfusi
tandem exitiali animæ sopore discussio resipue-
runt. Inter quæ hæud leuiter ciuitatem admira-
vaticinatio
nes.
bile

bile Francisci facinus mouens. Adolescens ener-
Inorgume- gumenus adeo a malo vexabatur Dæmone, ut a-
wenum libe- missa loquendi facultate graui implicitus morbo
rat. iaceret. Accedit ad eum parentum rogatu Xauerius, certis super illum precationibus recitatis in festum Diabolū primo comprimit, inde facto pro ægri salute sacro protus expellit; valetudinem in super ac linguę vsum eadem restituit opera. Nulla res magis Franciscum apud Christianos æque ac barbaros sanctitatis fama conspicuum fecit.

Sanctus Pa-
ter etiā Ma-
lacæ appella-
tur.

Animas Pur-
gatoriij et le-
thali noxa
sauios sub
noctem com-
mendat.

Macazarū
preparatio
ad Euange-
lium exci-
piendum.

Quippe vulgo sanctus Pater appellari cœptus est, veteri cognomine quod in India reliquerat, Malacæ renouato. Xauerius interim non modo vetera Christiana pietatis ministeria nō omisit, sed etiam excogitauit noua. Nam post solis occasum ipsemet urbem obiens incolas tintinnabulo excitatos subinde solemnni carmine admonebat, ut pro cruciatis purgatorio igni animis, proq; hominibus scelerum veterno sopitis, diuinam clementiam implorarent. Quod institutum non mortuis quam viuis salubrius Malacensium animos non parū accedit. Ad hos labores quibus lapsam Malacensis ciuitatis disciplinam restituit, accedebat in cumulum haud leuis occupatio, ut Christianā institutionem adhibito interprete, in eiusmodi uerteret linguam quam Macazares intelligerent quibus imminebat latē identidem nuntijs incitatus. Iisdē enim ferme diebus allatum est eius gentis animos ad Christianę fidei semen excipiē dum mire esse propensos. Nulla apud eos delubra Idolotū, nullos Sacerdotes, à quibus ad Deorum cultum impellerentur; Solem dumtaxat ipsum orientem ab eis coli: præterea nullum omnino Deum. Nihil iam Xauerio longius uidebatur

ea

eo die cum conuerso in illorum sermonem catechismo, exploratoq; insulæ statu, ad eos instituendos tenderet. Verum interea se ad tātam prouinciam diuinarum rerum contemplatione, cælestibusque maxime instruebat opibus. Nam cum dies totos in caritatis officijs poneret, notum somnum fraudans inuigilabat precibus meditatio niq; , ut cælesti igni ex ardente, ad Macazares Dei hominumq; caritate flagrans veniret. Iā mens Malacæ aliquot absumperat, nec ullus de naui, cuius reditum expectabat, nūtius afferebatur. Quocirca bona cum Præfecti uenia Macazariam petere decreuit, gentem illam erudire festinans .

In Amboino multa edit Vaticinationis & caritatis indicia. Cap. XII.

VBI primum trāsmittendi, quo destinauerat facultas data est, Malacæ concendit, Duro socio & comite. quarto Idus Ianuarias anni post Christum natū MDXLVI . Prospero vectus cursu non sine multis incōmodis portum tenuit. Amboinum insulam cum captaret gubernator præritum ab se portum ratus grauiter angebatur desperans posse iam aduerso uento destinatum tene ri locum. Tum Franciscus gubernatorē bono esse animo iubet, nondum nauim locum, quem crederet, præteruectam: postridie mane eum ipsum portum, quem peteret, esse capturam. Idque ita prorsus euenit quamuis incommoda tempestate. Postera die albente cælo portus in conspectu fuit. Percrebuerat ad eam horam ventus adeo, vt ad exponendum Xauerium, cuius cau sa insula petebatur, nullo modo anchoræ iaci posse

Ventus Xa- posse viderentur: Ceterum ut ad os aditumque
nerio morē portus ventum est, subito ille vehementior fla-
geris.

portus ventum est, subito ille vehementior fla-
geris, quasi Xauerio morem gerens ita remisit, ut
commode nauis caperet portum. Ecce autem in
ipso portu periculum. Xauerius in scapham cum
paucis desilierat ad terram applicatus; cum ei
repente duo piratici myoparones occurrunt. Er-
go Lusitani, qui una cum Francisco vehebantur,
cursum auertere, & quam maxime prædonum
occussum vitare; sed altum effusa petentes fuga,
a terra proiecti sunt longius. Deinde vero vita-
to periculo terram repetentes, vereri cœperunt,
ne eosdem in piratas incidenterent. At Franciscus
rursus vaticinans bonum illos animum habere
iubet, & scapham ad littus applicare; Dei vtq;
benignitate ipsos incolumes in portum esse per-
uenturos. Prædictionem res ipsa comprobauit. In
terram expositus Xauerius, ut erat sanctitatis fa-
ma incolis commendatus, benigne hospitaliterq;
excipitur. Amboinus circuitu millia passuum co-
plectitur ad LXXX, imperij Lusitani insula cele-
bris imprimis, & mercatoribus indigenisque fre-
quentata. Distat ab urbe Malaca millia passuum
amplius DCCCC. In ea Insula præter Lusitano-
norum præsidium, pagi tuu erat Christianorum
omnino septē; sine vilo Sacerdoce: quippe is qui
vnus erat, paulo ante è vita decesserat. Franciscus
igitur desertos pagos impigre circumiens pluri-
mos infantes ac pueros baptizauit. Circumeun-
di ratio hæc erat; Puer crucem præferente, ip-
se ostiatim ecqui egroti, aut pueri baptizandi. ec-
qui mortui sepeliendi forent, queritabat: si quem
laborantem morbo nactus esset, sublati pariter
in cælum oculis manibusque symbolum Aposto-
lorum

*Vaticinatio**Amboinus**Circumeundi ratio.*

Iorum, & Euangelium super eum recitabat: ac
sæpe medebatur vna opera eiusdem corpori ani-
moque. Mortuorum quoque corpora post pre-
cessfunebres, rite mandabat sepulcræ; tum pro
eorum animis sacrum faciebat, ut dubitari pos-
set, vtrum viuis plus opis ferret, an mortuis. Sed
conquienti bene merendi de hominibus mate-
riam diuina prouidentia longe maximam præ-
buit. Sub id tempus Ferdinandus Sosa Hispano-
rum Dux è noua Hispania (quę regio in alio ter-
rarum orbe posita haud sane longius ab Amboi-
no distat, quam ab Hispania) Malicum petens
classem ad Amboinum appulit; Naves erant plu-
res, maximus nautarum & classiariorum nume-
rus: ægrorum incredibilis multitudo. plurimos-
que Hispanorum sœua absuerebat lues. tum vero
facile apparuit Dei benignitate opportunum au-
xilium eis præmissum Xauerium. Extemplo enim
cum pestiferi morbi vi accensa illius caritas certa
cepit alios ministerio subleuans, alios Sacra-
mento expians confessionis. & nunc grauiter af-
fectos consolabatur; nunc aderat morientibus;
nunc mortuis iusta soluebat, vnum multorum mu-
nia exsequens. Præcipuus labor erat egentibus
ægrotis a diuitibus res necessarias suppeditare,
& medicamenta, quorum ibi magna erat inopia,
vndique cum summa cura conquirere. Itaque
eiusmodi res a Ianne Arausio Lusitano merca-
tore talibus mercibus abundantí cum peteret
sepius, enim uero ille moleste ferre, indignas nul-
lum esse petendi modum. Quocirca cuidam Frá-
cisci nomine nonnulla eius generis roganti cum
ægre admodum & cunctanter quod rogabatur,
dedisset adiecit, ita se id ipsum Francisco dare,

Ferdinan-
dus Sosa Hi-
spanorum
Dux.

Hispana
clasis cala-
re miratè sub-
leuat.

Vaticinatur mortem Arausio immuniore.

vt in posterum nihil prorsus ab se peteret. Quod vbi Xauerio nunciatum est, repente diuino insti-
ctus spiritu Quid? censet (inquit) Arausius posses-
sionē eorum, quæ habet fore diuturnā? errat. Abi-
denuntia illi meis verbis, ne tā tenax sic merciū,
quas mors breui ereptura est. ipsum paulo post
in hac ipsa moriturū insula, & eius bona in usum
pauperum cessura. Proinde si sapiat, sua ipse cōgris
pauperibus Dei causa, benigne largiatur. occupet
q; suum facere beneficium, quod tūt mortis futu-
rum. Denuntiationi respondit euentus. Haud ita
multo post eodē in loco nullo hærede relicto A-
rausius moritur; eius bona, tradito ibi more de
hēreditate caduca, pauperibus diuidūtur. Ceterū Arausius in præsentia imminentis mortis terro-
re obiecto, scilicet factus est ut cautor ad vjuen-
dū, sic ad largiēdum benignior. Menses tres (tā-
diu enim Hispana classis ad Amboinū substituit)
in ægitorum ministerio absumpti sunt cum corpo-
rum & animorum pariter salute. Verum nihilo sa-
lubrior ægrotis, quam valentibus Xauerij seduli-
tas fuit. Horū nāq; animos vitijs laborantes sacra-
mentorū medicamētis, priuatis publicisq; sermo-
nibus subleuare nō destitit. Nec incassum is ceci-
dit labor. Fructus pacis sane vberes ex bellicosa
gente percepti: multorū simultates sublatæ: pluri-
morū sanatæ mētes, & ad honestā pīeq; vitæ stu-
diū traductæ. Inter quos Cosmūs Tutiianus (is Hi-
spanorū classe aduectus fuerat) eximia Frācisci sā-
cēitate permotus statuit ad eius institutū societa-
tēq; aggregare fese. Frāciscus portò re Christiana
Amboini bene gesta, sub Hispanę classis discessū,
Macazares petens Ternatē Insulam ab Amboi-
no millia passuum CC. ex itinere tenuit.

*Fructus ox Hispanorum classe percep-
tus.*

In Maluco lapsos incolarum mores restituit.

Cap. XIII.

M A L V C V S regio est modicis discreta in-
sulis, aromatumq; fertilitate & commercio
nobilis, ab urbe Malaca millia passuum circiter
MC. Habitatur frequentibus, quæ Ethnicorū, quæ
Saracenorum pagis, terræ vbeitate non detinēt
solum indigenas, sed etiam aduenias inuitatē. Ce-
terum Saraceno ferme Regi patet stipendiario
Regis Lusitani. Harum Insularum longe celeber
rima Ternate urbem habet cognominem {Lusita-
næ ditionis, quæ vrbs a Lusitanis, alijsque Chri-
stianis indigenis maxime incolitur. Huc igitur
cum venisset Xauerius, diuersatus est in suburba,
na B. Mariæ æde, quæ Barræ dicitur. Ibi loci præ-
side certissima patrona sua inuocata, extemplo
solita pietatis ministeria obire instituit. Terna-
tini iam palam suas cupiditates soluerant tanto
profligatores Malacensibus, quanto ab India
remotiores. Quippe ex Ethnicorum Saraceno-
rumque usu & confuetudine, tam cæca rerum:
et iam humanarum inscitia eorum mentibus se-
offuderat, vt in negotijs contrahendis, vbicun-
que lucri aliqua affulisset spes, nihil contra ius:
fasque esse ducerent. adeo omnia in externum
erant lapsa iam morem. Hanc ergo ciuitatem
pene depositam Xauerius Malacensi illo suo
artificio curare forsus, incolatum animis dissili-
mulatione & comitate conciliatis, paulatim eo-
rum vicia aperire, ac sanare instituit. In quo hominib[us]
quidem singularis eius enituit prudentia.
Prudentia in flagitiosis corrigendis.

Si

Si quem enim vespano irretitum amore teneri cōpererat , qui alicuius auctoritatis esset ac pretij. hac potissimum illum arte adoriebatur Blande primo ac familiariter hominem affatus, si minus inuitaretur , comiter se illi offerebat ipse conuiuam iucundoque sermone conuiuium celebrabat , aditum salubri admonitioni præparans. In de vbi in eius familiaritatem se bene penitus de derat, ingressus orationem de vitiorum turpitudine , sensim ad libidinis fœditatē delabebatur; eiusdemque incommoda , & simul cælestes adiiciebat minas. ad ultimum vt permotum eum senserat, manu familiariter præhensum ad peccatorum inducebat confessionem, ita demum illi concubinā nullo negotio adimebat : aut certe si ęgre careret, in matrimonio collocabat . constat ab eo plurimos ad concubinarum nuptias traductos, ut luxurięflammam coniugij honestas extingueret. Consimilem rationem in detrahenda feneratio-
ta, fraudulentaque pecunia seruabat: cuius tan ta uis fuit , ut Misericordiæ sodalitas ex tenui atque inopi locuples fieret & opulenta. Eam rem crebre conciones institutionesq; rūdium ac puerorum hand mediocriter adiuuerunt., quibus ciuitatis mores emendati; iniqñæ pactiones rescis-
se: tenerę etatis aures & linguę catechismo adeo. imbutæ, vt passim omnia Christianę doctrinę carminibus personarent . Præcipue vero Francisci
Vaticinatio vaticinatio quedam . Ternatinorum permouit animos. Nam Ioannem Arausium mercatorem, quem in Amboino breui moriturum prædixerat longe absens moribundum diuinitus prospexit. It que sacrum magna hominum frequentia faciens, cum post Offertorium de more se conuer-
tisset

tisset ad populum, Orate fratres: inquit, & Ioannis Arausij animam qui modo in Amboino expirauit, commendate Deo. Evidem heri pro illo feci, & hodie quoque facio. Mirari qui aderant alij alios intuentes, quærentesque inter se, qui tandem id rescire potuisset, cum Amboinus ab eo loco abesset passuum millia amplius ducenta: & ne minem per eos dies inde venisse constaret. Admiratione deinde in expectationem versa, protatur res, & hora ab ijs qui audierant. & paucis interieatis diebus nauis ex Amboino de Arausij morte nuntiat. temporibus ac rebus inter se comparatis, omnia cum Francisci predicatione prorsus congruere comperta. Tum enim uero nemini dubium esse, quih id Xauerius diuinitus cognouisset: Quocirca illum tanquam prophetiæ dono predictum omnes suspicere cœperunt. Iam Xaverius Macazariam, quæ bidui ferme aberat, meditabatur: Sed Macazares illos, vt qui satis auxiliorum haberent, a Francisco iuuari, Deo utique cordi non fuit. Per idem quippe tempus haud varijs autoribus comperit, in Maurica (regio Mauri vulgo dicitur) Christianos esse quamplurimos, quorum, quippe Sacerdotibus caratum, salus ad ultimum esset adducta discrimen. Itaque his potius succurrentum ratus, qui grauius labarent, omissis Macazaribus, quibus aliorum auxilia nō deerant, ad iuuandos destitutos ab alijs conuertit animum.

Maurica incolis periclitantibus vel cum capitis sui periculo opitulari statuit. Cap. XIV.

Maurica regio.

A BEST Maurica regio a Ternate prope CC. millia passuum. Terra est aspera ac præterpta, omniumque ferme rerum sterilis. Frumentum vinumque incolæ ne fama quidem accepunt. nulla apud eos armamenta aut greges, preter sues admodum paucos, quos mirandi potius, quam gustandi copia est, aquæ etiam dulcis mira penuria. Oryzæ tamen satis: magna vis aptorum:ingens modus arborum, vnde sibi panem qualemcunque & vinum petunt. alia porrò arbores ex quarum cortice depexo vestem vulgo conficiunt. Gens ipsa prorsus barbara, & expersa humanitatis quippe nulla omnino litteratum habet monumenta: feritate autem inter omnes nationes eminet, tū ferro tum veneno saeuiens etiā in suos; tantum abest ut ferocia ingenia vsu efferrata alienis & aduenis parcant. Sacerdotem ipsum ac parochum, qui unus illorum salutis cura agebat, de medio sustulerant. Itaque iamdiu orbis erant pastore. Regio magna ex parte crebris terræ motibus concutitur; ignes ac cineres euomit, ingentibusq; exæstuantis maris incessit fluetibus. Deum credas de nefariis illorum sceleribus supplicium sumere. Quocirca multiplex hic metus aduenas absterrebat omnes. At Franciscus aduersus omnia pericula interitus, omissa (vt diximus) Macazarica profectione, cuius causa venerat, in animū induxit suū, sibi ut illorū animos ab interitu vindicaret, vel manifestum vitæ disserimē esse subeundum. Qua de re ad suos scribes in Lusitanā, ait se ad opē miseris illis cū perspicuo

Gentis Maurica barbaries.

Maurica terra incommoda.

Zelus animorum.

spicuo suo periculo ferendam, illa Christi uoce in citatum, Qui voluerit animam suam saluam, face Io.c.1.s.
 re perdet eam, qui autem perdidet propter me inueniet eam. Quā ille sententiam facile & aper tam videri dicebat cogitanti, experienti non itē, nisi Deus ipse interior interpres accedat. Nūquā alias m̄gis singularis Francisci fortitudo, diuina que fiducia enituit. Vbi in Amboino insula p̄crebuit, Xauerium in Mauricam regionem cogitare, incolas partim admiratio uirtutis cepit, partim etiam periculi miseratio. Et amici, ut illum iam profectionē parare nuntiatum est, trepido nuntio exciti protinus ad eum coeunt. Docent il lud belluarum verius, quā hominum receptaculū esse: incolarum plurimos coniugūm, liberorum, parentum, Sacerdotum sanguine manus imbutas habere. ergo manifesta Superum ira assidue omnibus tetræ, maris cæli incommodis, conflictari. ijsdemq; adnenas ab illorum rabie procul atceri. Denuntiant haud dubia vitæ discrimina, in singula pene momenta subeunda fore apud homines per ludum iocumq; sicas vibrantes, spargētes venena, nihilq; magis quā humanum cruentationem sufficientes. Quod tandem esse cōsilia infesta loca pacatis præferre? Qui cōuenire ut peregrinus homo reēte suā cōmittat salutē, quibus cōstet nihil tā esse in delicijs quam cruciuationem, & eadē etiam proximorū? Talia inculcantibus amicis, ne minē minus tangebant obiecta pericula quam ipsum, qui erat aditurus. Tum vero illi flentes orare, nē tam uilis suus sibi sit spiritus. Quis ferat Amicorum
precios.

non modo Lusitanorum, sed indigenarum ac barbarorum, qui modo Xauerium norit, eius capite ignobilis regionis institutionem emi?

K 2 Quis

„ Quis iā speret Orientis columen, quod perpetuū
 „ esse oporteret, flore diuturnum, si tam audē ma-
 „ nifestis periculis caput offerat suum, oblitus tot
 „ gentium animas ab se eundem in casum trahi ?
 „ meminisset Indiq̄ vniuersæ, & innumerabilū na-
 „ tionum salutem ex suo spiritu pendere. Si inēre-
 „ dibili virtute atque animi altitudine pericula o-
 „ mnia coatemneret, at certe tot populorum salutē
 „ secum in discrimen ne adduceret; vinceret pau-
 „ corum caritatem caritas vniuersorum; utiq; cum
 „ constaret tam ferām gentē instituere operāpre-
 „ riūtū haud quaquam esse, vt pote quam sui Sacer-
 „ dotes non magis periculi metu, quam proficien-
 „ di desperatione deseruerint. Quare per Chri-
 „ stum humānæ salutis autoremne committeret, vt
 „ spes dubia paucorum salutis in apertum discri-
 „ men caput ipsius, atque innumerabilium gētiū
 „ salutem obijceret: Seimet (vt sua prudētia virtu-
 „ teq; dignum esset) Orientis Ecclesiae conserua-
 „ ret, aut ad ea saltem seruarēt péricula, quę forēt
 „ tantæ animi magnitudini pāria. Amicorum pie-
 „ tas gratiōr Francisco, quam iucūndior fuit. Ita-
 „ que singulos familiariter amplexatus, mutuisq;
 „ perfusus lacrimis in hunc sere modum eos affa-
 „ tur. Quid facitis flentes & affligentes cor meū?
 „ Responsum Xauery ple- agnosco fidem benevolentiamque vestram, gra-
 „ num diuine tes ago, habeoque, quod nullum erga me a-
 „ fiducia. moris indicium omisisti. Sed nihil me istorum
 „ mouet diuina imperia intuentem. Deus ista vi-
 „ derit haud dubius huius autor consilij, cuius ego
 „ præsidio tectus nihil omnino pertimesco. Cui
 „ enim melius me, caputque committam meum,
 „ quam ei, qui mortalium tempora, vitasque dis-
 „ ponit? Non est mortali extimescenda mors, quę
 „ timi?

Act. 21.

Responsum

Xauery ple-
num diuine
fiducia.

„ agnosco fidem benevolentiamque vestram, gra-
 „ num diuine tes ago, habeoque, quod nullum erga me a-
 „ fiducia. moris indicium omisisti. Sed nihil me istorum
 „ mouet diuina imperia intuentem. Deus ista vi-
 „ derit haud dubius huius autor consilij, cuius ego
 „ præsidio tectus nihil omnino pertimesco. Cui
 „ enim melius me, caputque committam meum,
 „ quam ei, qui mortalium tempora, vitasque dis-
 „ ponit? Non est mortali extimescenda mors, quę
 „ timi?

timidissimum quemque consequitur. Honestus autem
 mors quippe aditus ad immortalitatem, vel
 vota experenda est: Quod si ego cecidero, Deus
 certe non cadet, cui & gentium salus cordi est
 haud paulo magis quam mihi; & facilitum est
 mittere operarios in vineam suam. Nec vero exi
 guus fructus ex Mauricę percipietur; parusū hand
 putandum, ubi magnō est mérito locū! Evidē
 si nihil aliud, pro periclitante illorum salute, cui
 consulere debo, nullum periculum at discri-
 mē recuso. Ut fuerit voluntas in cælo, sic fiat. Tum Mach. l. 2.
 illi amore stimulante a precibüs ad vim conuersi
 perpulerunt arcis custodem, ut ei protus naūis
 adimeret facultatem: Is igitur ijsdem illis peri-
 culis hostium ac præsentis terrore mortis Franci-
 cum ab eo consilio dimouere frustra tonatus, ad
 victimum ei nauigium denegat. Cui Xauerius se
 nulla pericula, nullum genus mortis ubi Dei cul-
 tus & animarum salus agatur, formidare ait.
 Nec ullos hostes ducere, nisi qui diuino obstant
 obsequio. Sibi certum ac deliberatum esse in si adima-
 Mauricam Deum vocantem sequi: nec nauigium tur nauigiū
 morari: si naūis delit, semet Deo incubantem se transnatu-
 rique transnaturum. Itaque cum eum amici cā rum affir-
 lesti præsidio securum obfirmato animo esse cer-
 net: quod unum restabat, remedia quædam ad
 uersus venena pro se quisq; lacrymantes ad eum
 afferre. At Franciscus ne anxi animo inanes pe-
 riculorum species fingens sibimet sollicitudinem
 strueret: neue humani auxiliij spes detraheret ali
 quid de diuinæ opis, ac prouidentiæ fiducia, gra-
 tijs eorum benevolentiae actis; adiecit pro se
 sibi illa onera verius quam remedia futura. Pro-
 inde orare, ne se tanta Dei diffidentia oneraret.

utrum si salutem suam aduersus omnes pestes ac
venena munitam vellēt, assiduis precibus diuinā
sibi propitiarent maiestatem: Eo remedio nullum
certius; nullum præsentius inueniri. Ita dimissis
amicis, profectionem adornabat. Inter haec tantū
discrimen adituro lati ex India nuntij fiduciam
accenderunt. Isdem temporibus nouem è Socie
tate IESV Goam è Lusitania aduecti erant; Sacer
dotes quinq; Fránciscus Perez, Alfonsius Cypria
nus, Henricus Henriques, Franciscus Héricus, &
Nunñes Ribera, ceteri nondum sacris iniciati Bal
thasar Nunnus, Adamus Franciscus, Nicolaus
Nunnus & Emmanuel Morales. Antequam igit
tur ex Amboino discederet Xauetius, cum de ho
rum aduentu cognouisset, opportuno auxilio ad
modum laetus suam cuiq; prouinciam destinavit:
statimque litteras Goam ad socios dedit, quibus
Franciscum Peren Goæ ad alumnorum institutio
nem manere, Cyprianum, & Henricum ad Co
motinenses Neophytes iuuandos proficisci iube
bat; duos autem illos, qui apud Comotinenses
tū versabantur, itemq; ceteros ad se in Molucas
insulas euocabat eo consilio, vt exiguis illis copio
sis circuū omnes regiones cursaret, omnibus quo
ad eis fieri possit opem latus. Et Mauricæ ex
peditioni Deus haud dubie fauit. Mense Maio
 anni M. D. XLVI. ex Ternate cum soluisse, ad
insulam Mauricam incolumis appulit.

Efferatos

Efferatos Maurica incolas mitigat eruditq;.

Cap. in XV.

MAURICA (vti accepimus) bipartita est, altera pars in continentia Maurotia vocatur, altera duabus insulis constat quae Maurotides appellantur. Harum insularum una rupibus horrenda flagrantibus, ex quibus saepe saxa ignea maximarum instar arborum erumpunt, tanto impetu ac fragore quanto nulla tormenta ænea quamvis magna, globos eiacylantur, ac nonnunquam vbi actior existit flatus indidem ingens cineris modus egeritur, quo longe ac late diffuso, viri feminæq; laborantes in campis cinere oppleti domos reueluntur, demones magis quam homines dices. Apri quoque in saltibus complures oppressi, pisces extinti passim offenduntur in littore. Eadē insula ne quid incōmodi desit, ideo perpetuis pene terræ quassatur motibus ut qui forte præteruehantur, cōteiriti nauēs in obiectas incurrere cautes arbitrentur. Ad hæc ingens ventorum caueris obluctantium fremitus incredibilem omnibus incutit hororem: Tartari specieē videre te credas. Vnde etiam libenter Franciscus occasionem captabat intentandi pœnas æternorum ignium, quibus apud inferos Deorum cultores, improbique Christiani cruciantur. Gens etiam est in his locis ab Euangelio aliena inauditæ feritatis, lauatos vocant, quorum unum votum est homines trucidare. Quocirca *Gens mirabilis immans.* ubi alienorum copia deest ad cædem, in coniuges liberosque vertunt rabiem: iijdemq; Christiani hominibus aliquid subinde cladium inferunt.

Rupes sanguinantes.

Cinis e rupibus effunduntur.

Terra monsus horribiles.

Nec desunt qui humanam carnem maxime vero cæsorum in prælio habeant in delitijs. Pro Deus immortalis, quantum est præsidij in numinis fiducia tutelaque. quantum securitatis in ipsis periculis Deo tegente? nimirum nil formidandum, nil dubitandum autore Deo. Hisce ipsis in locis inter seras belluas verius quam homines Xaverius, qui habitaret in adiutorio altissimi, in protectione Dei cæli commoratus est menses circiter tres, præter omnium opinionem, maiore cum emolumento incolarum, quam periculo suo. Hoc quippe temporis spatio, feros illos homines mitigationibus ingenij imbuitos ad christianæ vitæ mores reuocauit. Erant tunc æque omnes omnino in Christianis rebus rudes, vana prorsus Christianorum nomina. Franciscus ergo confessim cunctos Christianorum viros numero prope triginta obiit, infantes baptizando, erudiendo adultos, Idolorum impediendo sacrificia. Neophytorum miserijs, vel animi vel corporis subueniendo. In publicis vero priuatisque sermonibus barbaram gentem cælestibus, simul terribusque tertitabat minis; inferorum sedem (quod identidem erumpens flamma ac cinis effusus indicaret) proximam illis esse denuntians, eò consceleratos homines deturbari. Idem profecto significare ingentes illos terræ motus, quibus pene dehiscens terra nefarios homines ac Deo inuisos absorbere velle minitetur; Proinde cauerent omni ratione, ne in sempiterna illa incendia, quorum facies ipsis quedam obuersaretur ante oculos ruerent præcipites. Talibus ille sermonibus alijisque Christianæ disciplinæ præceptis mire illorum feritatem mitigauit. Igitur bre

Psal. 4.

Barbaros in
serorum spe
cie territat.Christianæ
disciplina
barbariem
mitigat. | 3

ui

ui gens illa vniuersa, quā non alia usquam (vt diximus) tetricor immaniorq; ad eam diem fuerat ; ex eo tempore nō modo mitis & facilis , sed etiā erudita fidei nostrae mysterijs cœpit esse : tantum Christiana disciplina virium habet ad humanitatem . Inibi interrita Francisci animi magnitudo spectata est . Forte ipsis Michaelis Archangeli *Animi maiorijs* in æde sacra , maxima incolarum frequentia *gnitudo in rem diuinam de more faciebat* , cum repente in *terra motu* sula tota contremuit adeo , ut ara ipsa videretur funditus euerti . Extemplo cæteri diffugere , quā quemque agebat paucor . At ille seu dissimulato , seu potius spreto metu , sacrificium constanter peregit , id euenisse interpretatus quod Archangelus Michael Diabolos omnes illius regionis diuino cultui aduersantes male multatos deturbaret in Tartarum . Itaque plus ei negotij cum hominibus , quam cum Dæmonibus fuit . Quippe non defuerunt peruvicaces simul ac potentes Deorum cultores , qui cursum Euangeliū obiectis minis , ac terroribus morari nitentur . Sed frustra . inuidia Xanetij uirtus cælesti ope subnixa uicit omnia . Paucis mensibus omnes Christianorum uici iustrati : innumerabilis incolarum multitudo partim Christianis instituta præceptis , partim etiam ad Christi religionem traducta . Quantum prosectorit , vel hinc existimari potest , quod in yno oppido (Tolum vocant) ad *Fructus animorum.* XXV. capitum millia a Francisco Christiana facta traduntur . Par fructui labor fuit . In tam aspera regione ultro citroque cursans , fert quicquid malorum subiri potest , tolerauit egestatē , æstum , desatigationem , pericula . Ceterum ut ferme respondet dolori voluptas , secundum multitudinem *Psal. 94.*

*Solatia in la
boribus.* & dam ipsius epistolæ ad socios capite coniectari li-
erumnis. Vbi locorum illorum sterilitate atq; omnium
rerum inopia commemorata, Hæc inquit eo uo-
bis exposui, ut intelligeritis quanta in hisce locis
sit cælestium copia gaudiorum. Siquidem hæc
omnia pericula & labores vnius Dei causa spon-
te suscepit, thesauri sunt diuinis maximisq; gau-
dijs refertissimi: vt hæc insulæ in primis aptæ atq;
appositæ ad oculorum aciem ex iucundissima la-
crimarum vbertate perdendam esse videantur.
Equidem nunquam me tot, tantis, tam continuis
animi voluptatibus circumfluere memini. pror-
sus ut omnem laborum atq; eruminarum sensum
obruerent. Ita Franciscus ex feræ gentis cultura
haud plus laboris ac meriti, quam fructus lætitiae
percépit.

*Ternatinos & Amboinos denuo excollit.**Cap. XVI.*

MALVCVM inde repetens Ternatem re-
uertitur a Ternatinis ingenti gaudio exce-
ptus, torpentes ad studium virtutis excitat, uacil-
lantes confirmat corroboratq;. Ratio autem erat
talis. Diebus festis bis in die conciōnabatur, ma-
ne ad Lusitanos, post meridiem apud indigenas:
illos quidem ad honestam piamq; vitam incitās;
hos verò Christianis mysterijs maxime erudiens,
& à vanâ Deorum religione deterrens. Quoti-
die antemeridiano pomeridianoque tempore cō-
fitentibus

*Conciones
marie.*

stentibus utrisque promiscue dabat aures. Quar
 ta quaque & sexta feria ad Lusitanorum coniu-
 ges ferme indigenas de Symboli capitibus, de
 preceptis Decalogi, de Sacramentis confessio-
 nis & communionis separatis verba faciebat.
 Erat tum Quadragesimæ tempus, Quæcūq; ea-
 rum plurimæ Paschale Sacrosanctæ Eucharistæ
 conuiuium, a quo ad id tempus abstinuerant, pīè
 religiosèque celebrarunt. Ceterum iamdiu pē-
 regtinantem Xauerium domestica Goensium so-
 ciorum cura in Indiam reuocabat. Itaque quam
 primum in Amboinum traxere statuit, ibi In-
 dicam transmissionem expectaturus: Sed Präfe-
 ñti arcis Ternatinæ, sodalium Misericordiæ, alio
 ruimque Lusitanorum summæ preces eum coege-
 runt Ternate diutius commorari, quanquā non
 inuitum, quod operæ apud illos positæ nequa-
 quam eum pœnitēret. Inter hæc Franciscum cu-
 pido incessit barbari Regis animum tentandi.
 Rex Maluci Regis Lusitani stipendiarius Sarace-
 nus erat non tam professione quam vita. Quip-
 pe is quo minus Christianus fieret, non Maho-
 metis religione impeditiebatut, sed libidinitati
 modica licentia. Nam præter pellicum greges, Regis Malac
 coniuges centum regiam implebant. Rex igitur census uxoris
 siue comitate, siue etiam sanctimonia Xauerij ca-
 ptus omni eum honore colebat, regni proceribus Rex Malac
 palæ indignatibus: ac mirum in modum eiusdem impense colit
 amicitiam expetebat spem ostentans suscipiendi Xauerium
 aliquando Christiana sacra; cum diceret eun-
 dem a Saracenis, & Christianis Deum coli:
 & fore aliquando tempus; cum utriq; in unam
 religionem coirent. Ceterum et si Francisci con-
 gressu

gressu colloquioque delectari videbatur, tamē in
moderata vitæ libertas Christianæ obstabat reli-
gioni. Id modo expressum ab eo, ut polliceretur
se vnum è liberis suis quos habebat plurimos, ad
baptismum daturum ea conditione, ut is deinde
Christianus Mauricarum Insularum regnum ob-
tineret. Itaque Xauerius quia nondum matura-
res erat, spe latus ita Regis amicitiam tuebatur,
ut in popularibus colendis haud segnius elabora-
ret. Namque Ethnicorum animos tentans repe-
tiebat eos, quamquam a Saracenis ad Mahome-
ticos ritus compellerentur, longe minus a Chri-
sto abhorrente quam a Mahometo. Saracenos por-
rò ipsos, ytpote suæ disciplinæ ignaros, minime
in ea esse pertinaces. Quocirca utrumque con-
uersiōnem in expedito futuram ratus, si Societi-
tis domiōlium in Maluco institueretur, id omni-

*Ethnici Ma-
lucenses mi-
nus a Chri-
sto quam a
Mahometo
aborrent.*

*Collegium
Societatis in
Maluco.*

ratione curare statuit, ac deinde fauente Christia-
næ rei Lusitanæ Rege perfecit, Præcipuum inte-
rim opus erat Lusitanos ac Neophytos institue-
re, quod haud sane iicitum fuit. Nam sex men-
sium labor uberrimum illi ex Ternatinis retulit
fructum. Quippe oppidanorum animos diuinis
sermonibus, sacramentis ceterisque rebus adeo
excoluit, ut omnium iudicio alias populus quam
erat antea videlicet. Constat ex maximo pelli-
cum numero duas omnino Christianis incolis re-
liquas esse factas. Nec villæ res magis profecit,
quam sanctitatis opinio, maximum in persuadendo
momentum, diuinis indicijs confirmata.
Per id enim tempus inter concionandum audi-
tores subito rogauit, ut supplices Pater & Ave
pro Iacobo Aegidio classis Lusitanæ Præfecto in
Amboino animam agente recitarent. Idque po-
stea

stea ita fuisse certis autoribus compertum. Ea
tum res Venerationem Francisci auxit, deinde ve-
ro etiam desiderium. Sexto mense postquam eō
appulerat, discedere parabat. Itaque pro eximia *Ternatino-*
cius caritate cuncta ad eum se ciuitas effudit. In rum amoris
discessu vero tantus vndique cum fletu clamor *Xauerium.*
exitit magistrum, custodem, parentem confusis
appellantium vocibus; ut Franciscum singulos
amplectentē velut oblitum itineris misericordia
moraretur. Cōmota sunt quippe viscera eius su-
per grege suo. Demum eos blande solatus egre
admodum se ab illorum cōplexu diuellit, ingenti
omnibus fletu atq; eiulatu digressum prosequen-
tibus. Re Christiana in Ternate insula, satis auēta
stabilitaq;, Amboinum repetijt renauigaturus in
Indiam, ac Societatē cui praeerat, nouorum adue-
tu sociorum satis iam auētam longo interuallo re-
uisurus. In medio cursu rectōribus hilariter inter-
se colloquentibus, Franciscus ē confessu repente
exiliens summo impetu atq; angore animi exclam-
at. IESV bone, quid hoc est? illi hominem occi-
dūt. Cōfestim cæteri rei nouitate permoti ad Xa-
uerium accurrere, quid tādem rei sit percontari.
Tum ille cū ad sesē redijset, re dissimulata, nihil
esse respōdit: seque in eorum cōtum comites se-
sum recepit, perinde se gerēs, quasi nihil ipse aut
fecisset insolitum aut dixisset. Ceterum res ab il-
lo celata paruo intermissō spatio patescēta est. Ut
nauis ad Amboinū appulit, comperiunt Lusi-
num hominem ibi a prædonibus interfectum eo
ipso tempore, quo Xauerij clamor ad eorū aures
acciderat in nau. Erant in portu Amboini, Lusi-
tanorum onerariæ quatuor. Franciscus igitur ca-
ritate ardens rationem iniijt incolas pariter atq;
adue-

aduenas quam maxime iuuandi, quoad facultas nauigandi in Indiam foret. Itaq; siue paupertatis studio, siue portus vicinitatem secutus, in ipso litore sibi ac socio modicam è stramentis extruit. *Casam sibi casam.* Huic eodem opere sacram ædiculâ adiicit, vbi nautis & Clastiarijs confessionis & Eucharistix Sacra menta ministraret. Opere absoluto, in ijs quæ dixi officijs assiduus erat, plures quoq; capituli odio dissidentes adducebat ad pacem. Aegrotum præcipue comodis & scilicet saluti seruiebat, qua in numero unus erat grauissimo implicatus morbo; hunc non prius Xauerius quam vita ipsa deseruit. Igitur ut is in Francisci complexu spiritum vitæ extremum edidit, ille flens ingentes Deo laudes gratesq; egit, quod si nihil aliud, ad miseri illius salutem in Amboinum in tempore reuertisset. Inde Christianorum vicos impigre lustras, baptizauit infantes, rudes christianis præceptis imbuit, haud minore cum fructu, quam labore. Concionibus insuper populum a vitijs deterrere, ad honestatem pietatemq; impellere instituit. Quam porro carus & acceptus summis iuxta & infimis esset, idgressus ostendit. Vigesimo quam uenerat die, Xauerius id ipsum prouidens, vè populi complorationem, qualè Ternate nuper expertus erat, in discessu vitaret, silētio de media nocte nauem descendere parauit. Sed ut difficile est amantes fallere, consilio eius deprehensione noctu concurritur ad portum. Repente ingens virorum mulierum puerorum seruorum cum ploratu clamor exortitur suam orbitatem ac solitudinem lamentantium, talesq; virum, ac patrem abs diuelli, & abrumpi querētiū. quibus ille querelis nocturnoq; tactus gemitu obortis lacrimis dum

*Assiduitas
apud agros.*

*Amboinum
in Franciscū
emor.*

dum flentes sigillatim amplexans solatur, egrè sa
nè ab inhærentibus sibi tamquā a visceribus suis,
auelli potuit. Ad postremum exorato Sacerdote
quodam, ut per binas illis horas quotidie operari
daret in exercēdo catechisino, omnes dimisit mo
nitos ut Christianæ doctrinæ exercitationē haud
segniter vgerent. Aderat iam tempus prosectori
um cumq; essent multe Lusitanorū naues ad iter
paratæ, Xauerius in regiam inuitabatur quæ per
multos vehebat eius studiosos amicosque. Ille ta
men sèpius enixiusq; inuitatus constanter abnue
bat. Nauarcho causam cur tantopere recusaret *Præsagientis*
animi diui-
natio. rogitanti, haud dubie futura diuinitus *Præsagiēs*
animi diui-
natio., pertimescere se ait, ne quid onerariæ illi
in itinere accideret incommodi; neue ab eis diu
na maiestas alicuius delicti expeteret pœnas. Nec
vanus is metus fuit. Nauis quippe illa deinde ad
uersa tempestate ad scopulum appulsa penè depe
rijt. Ceterum diuinitus (deprecatione fortasse Xa
uerij) præsenti naufragio erepta diu tenuit cur
sum. Inde transuerso maris impetu vastas in syr
tes acta penitus inhæsit. Iamq; non solum onera
riæ verum etiam vectorum salus complorata erat,
cum in pari periculo parem Dei vices alternantis
opem experta, per ruptis maris cstu syrtibus euad
it ennoxia. Franciscus autem ipse qui aliena in
còmoda præsagierat prospera nauigatione usus,
quo intenderat sine villa offensione peruenit. Ma
lacam tenuit anno post Christum natum.

M. D. XLVIII.

Malacensis

*Malacenses omni ope iuuat eisque egregia vi-
etoria & autor & vates est.*

Cap. XVII.

MALACENSES ergo sui perstudiosos
In valetudini- narium di- uertit.
 ex interuallo reuisens benigne ab illis ex-
 cipitur . Ceterum ipse pristino more , recusa-
 to amicorum hospitio , statim in valerudinarium
 consuetum hospitium suutri diuertit . Eodem té-
 pore Malacam tres alij è Societate IESV appule-
 rant , in his Sacerdotes duo Ioannes Beira , &
 Ioannes Ribera , quos omnes incredibili animi-
 iucunditate amplexus Xauerius apud se habuit .
 Inde diebus pluribus ad quietem datis , moni-
 tos quemadmodum cum Malucensibus se gere-
 rent , in Malucum dimisit ab se sata culturos . In-
 ter hec ipse ægrotis ministrando , concionando
 ad populum , militum tollendo simultates , con-
 fitentium peccata expiendo , catechisatum pue-
 ris , seruis , idiotis tradendo rem Christianam
 adiuuare non desistebat . Præcipue mysterium de
 aduentu Christi Euangelicamq; histotiam identi-
*Historiæ de dem inculcabat Neophytis , ut percepta tantæ
 Christi ad- rei veritas ex illorum mentibus inanes excute-
 uentu Neo- ret fabulas Deorum . Inter quæ veteris instituti
 phytis incul- sui non minus pij quam salutaris memor , mor-
 eat . tuos in purgatoria sede versantes , viuosque le-
 tali conscientiæ vulnere affectos quotidie sub-
 noctem piorum precibus iuuandos curauit . Ci-
 uitas quippe Malacensis Xauerii hortatu certum
 constituit hominem , qui altera manu laternam ,
 altera tintinnabulum gerens primis tenebris obi-
 ret vibem , & in compitis ac triuiis incolarum
 animos*

animos nocturno æris strepitu , lugubrique carmine ad id ipsum composito excitaret. Eares ut pietatis admonebat bonos , ita improbis terrorum incutiebat. Hic mos ab illo traditus non Malacę solum; sed etiam in alijs viribus Indiae, inde sumpto exemplo, solemnis manet. Nec virò ciuitatis otium ac dignitatem neglexit . Per id tempus Acensium Saracenorum classis è Samatra Insula, quam è regione Malacę esse diximus, profecta silentio noctis Lusitanas naues in portu diripere , & inflammare conata est . Sed Lusitanos neutquam sefellit . Igitur hostes subito incolarum concursu repulsi refugerunt . Saracenorum audacia Præfectum urbis (Simoni Mello erat nomen) perpulit, vt classem raptim viris armisq; instructam propere in fugientem hostem emitteret . Emissa classis intra decimum reuerti iubetur diē. Ceterum Dux Lusitanus fugitatem aperto mari. Saracenum insectans prouectus est longius, sic ut per vnum dimidiatumque mensem nullus omnino de classe nuntius afferretur. Auxit Malacensium solitudinem dissipatus ab Saracenis accusis rumor, Lusitanos prælio victos atque occidionis occisos esse . Falso rumori fidem vera opinio faciebat. Quippe hostes pugnacissimos , numeroque nauium simul ac militum longe superiores constabat esse. Ergo ciuitas omnis mœrore afflari: matronæ virorum a liberum suorum interitum, suam orbitatem, solitudinemque effuse deplorare. Ibi Xauerius; in cœtu virorum pro sugestu quorundam superstitionem grauiter accusant a multis Christi fiduciam requires . Enim uero hoc ferendum non est (inquit) sunt in hac ciuitate, atq; adeo in hac concione, qui sortibus, ac veneficijs

L neficijs

neficijs exquisiere nostræ classis euentū. plerosq;
autem diuinæ prouidetiæ immemores plus equo
suorum cura solicitat angitq;. Ceterum bono ef-
se omnes animo: ac mœtore deposito, date vos io-
cunditati ac letitiæ. modo hostem nostri incruen-
to quidem prelio vicerunt. non amplius tribus e-
nostris, quatuorue desideratis. tantulo impendio
tam insignis victoria stetit. Iamque victores ho-
stium spolijs prædaq; onusti cum captiuis hostiū
nauigij s domum reuertuntur. Propediem, (cer-
tumque designauit diem) aderunt incolumes.
Agitedum igitur, & pro parta victoria Deo vi-
ctoriæ autori gratulantes semel orationem Domi-
nicam, Angelicamque salutationem cuncti pari-
ter recitemus: iterumq; pro nostris qui in pugna
cecidere. Hęc ille perotans adeo lęto vultu edi-
xit, vt ipsa oris hilaritas animos auditorum exci-
taret mœtore torpentes. Viris expectatione ere-
ctis, eadem die matres familias separatim pro cō-
cione solatus diem ipsum definiuit, quo die cer-
tus ad eas esset de suorum incolumente ac victo-
ria nuntius venturus. Prænuntiationem omni ex
parte rei exitus comprobauit. Bidui, triduiue spa-
tio intermisso, nuntius adsuit partæ victoriæ: Nū-
tium victores ipsi cum ingenti præda subsecuti,
magnoque cum numero captiuorum. Confestim
victriæ Classi ad urbem applicanti omnis ciui-
tas ab recenti metu alacris, ingenti gaudio se-
obuiam effudit. Franciscus in primis magna vi-
ctoriæ, ac lętitiae pars Christi Crucifixi signum
præferens procedit ad littus. Descendentem Du-
cem aliosq; primores Classis gratulabundus am-
plexitur. Inde in communi gratulatione cum tē-
pus victoriæ accuratius exquireretur, non tācum
dies

dies constituit, verum etiam res ipsa mirifice cum prædictione conuenit Xauerij. Eoque plus admirationis res habuit, quod locus vbi pugnatum erat, amplius CC. millia passuum aberat Malaca. Ex eo tempore Frâciscus Malacç haud magis sanctitate, quam uaticinatione conspicuus fuit. Ceterum ijsdem temporibus sanctitatis eius fama Orientem peruagata ex ultimis terris homines ad Xauerium visendum exciuit.

*Anger Iaponi Francisci congressu ad Christum
conuertitur. Cap. XVII.*

MENSIBVS circiter quatuor in Malacen si ciuitate iuuanda consumptis, nauigandi facultatem nactus in Indiani cogitabat, cum ad eum Malacam Iapon quidam Anger nomine, inde usq; ab Iaponia venit, vir domi suæ honesto loco natus; & ingenio singulari preditus. Causa veniendi fuit, ut animi vulneribus, quæ iuuentutis infixerat feruor, ab eo peteret medicinæ; Quippe homicidio facto in Iaponia, conscientię stimulis, inimicorumque telis pariter exagitatus, ad Bonziorum (religiōsi apud illos homines sunt) cœnobium confugerat, simul conscientię remedium & vitæ perfugium querens. Sed utraque eum spes sefellit; atque id ipsum ei saluti fuit. Cum nihil opis ac præsidij in Bonzijs reperisset, alienato ab illis animo, externa auxilia circumspicere cepit. Peroppotune eò commercij causa naues aliquot appulerant Lusitanorum, è quibus Alfonsus Vazius illi antea notus, re cognita, pro veteri amicitia, ultro suam obtulit operā, si occulta fuga subtrahere se periculo vellet. Ille enim

Bonzijs Ia-
ponum Sa-
cerdotes.

L 2 vero

vero gratijs actis se eius liberalitate ostendit vsu
rum . Itaque Vazius prospiciens animo su-
am nauim diutius ibi in negotijs expediendis
moraturam , vt primo quoque tempore amici
hominis saluti consulter , Ferdinando Aluaro ne-
cessario suo ex alio portu soluenti in Indiā , eum
per litteras commendat diligenter ; Commenda
titias litteras Angeri ipsi tradit. Eas ille nocte in-
tempesta cum proferret , gemini cognominis erro
re deceptus Georgio Aluaro Nauarcho reddit ,
errore salutari. Is hominis Iapōnis demerendi oc
casione neutiquam sibi prætermittendam exi
stims , errore dissimulato ; per humaniter exce
ptum auxit eo consilio , vt Malacā ad Xauerium
familiarem suum adduceret . Itaque vt erat vir
pius , vel Angeris sibi conciliandi , vel ad Christia
nam religionem præparandi studio , multa ei tum
de insigni Xauerij sanctimonia , rebusque gestis:
tum de Christianorum institutis idētidem expo
nebat in via . Hisce Anger sermonibus accensus ;
tal is & viri & instituti cognoscendi audius Mala
cam properabat , Xauerium quem tanquam diui
num hominem ex Aluari ore mirabatur , aliquan
do videre & audire festinans . Ceterum iniecta
mora eius cupidinem , primo ut sit , turbauit , dein
de magis accedit Malacam Anger aliquot mē
sibns ante Francisci ex Maluco reuersionem ap
pulit . Ibi eum audissime queritans , reperit iam
diu abesse Malaca . Quocirca re infecta , domum
repetere decreuit tristis admodum frustra tam
longo itinere suscep to . Abest quippe Malaca ab
Iaponia leucis circiter . DCC. pari fere spatio in
ter Goam & Iaponiam sita . Malaca ergo cum sol
uisset , ad Sinarum fines trium fere mensium na
vigatione

*Malaca
quam longe
ab sit a Iapo
nia.*

uigatione traiecit, in Iaponiam (ea ab Sinis abest
millia passuum ferme DC) propediem transmis-
sarus. Ab Sinis deinde profectus, sexto^o, septi-
move die in conspectum iam venerat Iaponiæ: *Desponsidit*
cum repente aduersus ventus quasi dissuasor con*tinua*.
siliq. obstitit, fœdissimaq. totius quatrudui tempe-
state iactatum in eum ipsum Sinarum portum
reiecit, vnde concenderat. Ibi ei incerto iam
aniini fluctuantique non sine Dei vtique consi-
lio, idem ille Alfonsus Vazius sit obuiam, qui
ei auctor fuerat Iaponia excedendi. Huius er-
go suasu Malacam, quò iam Xauerius aduen-
tare ferebatur, reuertitur. Egrediens è naui
commodum Georgium Aluarum, à quo pri-
mùm ex Iaponia deportatus fuerat, offendit,
ex eo cognoscit de aduentu Xauerij. Georgius
igitur Angeris reditu mire latus, eum continuo
in templum ad Franciscum, cuius causa vene-
rat, deducit; qui sit, quid velit, exponit. Tum
ille quasi diuinans fore, vt per eum via sibi fieret
in Iaponiam, quantum ex hominis Iaponis ad-
uentu perceperisset voluptatis, haud sane obscu-
re vultu, verbisq. declarauit. Et Anger haud
rudis Lusitanicæ linguae, sine interprete cum
Francisco agere de suis rebus cœpit. Quem
ille benigne exceptum, & indulgenter habi-
tum ita diligenter Christianis mysterijs ac præ-
ceptis excoluit, vt omnibus ex eius animo scrupu-
lis exemptis, quædam semina piæ beatæq. in-
sereret vitæ. Itaque Anger ex aspectu & consue-
tudine Xauerij maximum se vitæ & peregrina-
tionis suæ fructum cœpisse præ se semper tulit,
Simul illud memorans totam itineris sui ratio-
nem haud dubie administratam diuinitus, ve-

Angeris eu- audius arriperet, quod diutius expetisset. Et eius
piditas di- cupidus descendit, se prodidit breui. Nam Cate-
scendi. chisini explicationi cum interesset, sua sponte
symboli capita in codicem relata in cœtu populi,
homo id ætatis subinde recitatbat memoriter.
Iaponū scri- multa quoque percontabatur, multa obijciebat,
bendi ratio. non minus prudenter quam acute. Iapones in
scribendi ratione longe à cæteris nationibus ab-
horrent, quippe à summo orsi directò ad ima de-
scendunt. Id Franciscus in Angeris libello ob rei
nouitatem miratus, quærit ex eo, cur nostro mo-
re non scriberent, & ille quin vos (inquit) poti-
tius more nostro, naturam vtique magistrum se-
quentium? Quippe ut hominis caput summum
est, pedes imi, sic pars est in scribendo à summo
deorsum directò ferri hominis manum. Xau-
rius igitur cum magnæ indolis specimen ex An-
geris dictis, factisq; cepisset, rursus instituit quæ-
tere, an Iapones si Euangelium ad eos deferte-
tur, id acceptuti viderentur. Tum ille non pro-
tinus eos quidem his, quæ dicerentur assensiuros
ait, sed tum religionem ipsam, tum verò vitam di-
centis exploraturos. Cuias si & doctrina per-
contationibus, & vitæ probitas experimentis il-
lorum satisfaceret, ad ultimum (ut gens vniuersa
ducem maxime sequitur rationem) re cognita at-
que perspecta, adultos haud grauate ad Christum
aggregaturos se. His vocibus excitatus Xau-
rius, & simul mercatorum mira quædam de Ia-
ponum indole prædicantium sermonibus accen-
sus, Iaponiæ peragrandæ animum adiecit'. Octa-
uo quām Anger Malacam venerat die, eum Fran-
ciscus ex itinere Neophyros Comorinenses reui-
surus vna cum eodem illo Georgio Aluatio Goam
præmisit,

*Vita probi-
tas doctrina
respondens.*

præmisit, in Goensi Collegio Christianis my-
stérijs institutisque accuratius excolendum.
Ceterum ipse Malacensi ciuitati efflagitanti, ut
duos è Societate Malacam mitteret, qui suo lo-
co eadem pietatis munia exequerentur, nega-
re non potuit. Extemploque Sacerdoti cui-
dam indigenæ mandauit, ut sui muneric vica-
rius, Neophy whole tantisper antemeridianis eru-
diret horis.

*Tempestate perfunditus Comorinensibus locis
præcepta tradit.* Cap. XIX.

I Nde nauim consensurus nauicularium exo-
ravit, ut pueros quosdam (eos è Maluco abdu-
xerat in Goensi Collegio instruendos) deueheret
in Indiam. Quos illi committens repentina di-
uini spiritus afflatu, ter denuntiauit, male se me-
tuere ne magnū in itinere ea nauis acciperet in-
commodum. Nec vana denuntiatio cecidit. In-
sulam Ceilanum nauis præteriens hæsit in Syrti-
bus; iamque spes salutis nulla erat, cum repente
B. Mariae ope simul ab omnibus implorata, diui-
na benignitate periculo eripitur, & Cocinum ap-
pellit incolumis. Haud secundiore cursu, sed
meliore conditione nauis usq; Xaxerium ve-
hebat, per triduum teterima tempestate vexata
est, ut vectores iactura iam facta, mortem in ho-
ras ac momenta singula expectarent. At Franci-
scus intrepidus ad ea quæ cæteros terrent, sedato
animo cælestes omnes ordine deprecari, cæle-
stiumq. Régem ac Reginam impensè inuocare
instituit. His ille deprecatoribus præsidijsq. se-
ptus (ut ipse postea indicauit) longe maiore lati-

Dininatio
præsagientis
animi.

Magnitudo
animi in tem-
pestate peri-
culo.

*Solatia in
periculis.*

tia affectus est in ipsa tempestate , quam deinde tanto defunctus periculo . Quippe in summa illa omnium trepidatione vitæq. discrimine, tantum diuinæ hausit dulcedinis , vt eodem tempore cæteri præ mœrore, ipse præ gaudio ingentem vim lacrimarum profunderent . Itaque Deum vehementer orabat, vti eum, si ex illa eximeret tempestate, in alias consimiles, aut etiam grauiores conijceret, dummodo suis periculis aliquam diuinæ gloriae nataret operam . Crederes Xauerij patientiam cum diuina liberalitate certare illo in Dei gratiam acerbissima expetente , Deo contra iucundissima subministrante . Indiam vt attigit, Comorinensium Christianorum vicos qui velut primi suç industriae fœtus, in primis ei cordi erat, obire strenuè cœpit . Ibi sociorum aliquanto plus reperit , quam discedens reliquerat . Quocirca Goam properans illorum fidei ac prudentiæ multa permisit : pro vsu autem quem eius gentis habebat, saluberrima illis præcepta tradidit . Quorum hæc erat summa , vt recens natos infantes ostiatim conquisitos baptismō expiarent, ne forte eius ætatulæ salus parentum aut Sacerdotum cordia periclitaretur . Vti pueros gregatim Christianis mysterijs , ac præceptis quam diligentissime imbuerent , quod teneræ ætatis institutio vel plurimum momenti ad honestam beatamq. faceret vitam . Iuberent præterea, Dominicis , ac festis diebus ovines (præmonitis Magistratibus, vt pietatis cultusq. in Deum exemplum cæteris proderent) ad sacram ædem orandi diuiniq. Verbi audiendi causa conuenire : atque inibi publica vitia publicè increpantes ab ijs auditores deterrent, propositis & huius & æternæ vitæ pennis suppli-

*Præcepta so-
cij Comori-
nensibus da-
ta.*

supplicijsque. Cognoscerent insuper qui inter se
 similitates atque inimicitias gererent: ac viros
 Dominicis, mulieres Sabbati diebus in templum
 conuocatos reducerent in gratiam; si quis casus
 difficilior incidisset, ad Lusitanorum referrent
 Ducem. Stipem vero ad pauperum subsidium a
 viris feminisq. collatam ita diuididerent egētibus,
 nihil ut omnino eius apud se residere paterentur.
 Aegros subinde viserent, & Euangelio super eos
 recitato, eorundem animos rite curarent; mo-
 rientibus adessent, mortuos sepelirent. Viris au-
 tem feminisq. separatim edicerent, vt suorum
 quisque aegrotantium numerum deferrent ad se,
 & simul hoc eis denuntiarent, quorum nomina
 delata non forent, eos Christiana sepultura cari-
 tuos. Cum Lusitanis hominibus nullos nisi de-
 pijs rebus, diuinisq. sermones haberent, ne ina-
 nia colloquia (ut plerunque fit) Sacerdotalium
 munerum occuparent locum. Lusitanorum du-
 cem amicè tractaret comiterque; & cum eo qua-
 uis interposita offensione, pacem & amicitiam
 retinerent. Idem quoad eius fieri posset, etiam
 cum cæteris quoque seruarent Lusitanis: eosq.
 omni ratione ad confessionis & Eucharistiæ fre-
 quentationem perducerent. Indigenis Sacerdo-
 tibus enixe pijs in rebus fauerent: eosdemq. ad
 frequenter peccata expianda, & rem dini nam
 faciendam pellicerent. Cauerent ne quidquam
 cuiquam, quod illorum existimationem laedere
 videretur, narrarent, scriberentur, præterquam
 ei qui remedium (si quando res posceret) afferte
 posset. Ut videlicet Sacerdotum vitia si scitet
 unus, qui posset etiam curare. Neu de Neophy-
 tis apud Lusitanos, neu de Lusitanis apud Neo-
 phytos

Sacerdotum
 fame maxi-
 me parcen-
 dum.

*Alij apud
alios collan-
dandi.*

phytos detraherent; sed vtrosque collaudarent apud alteros, vt vtrique mutuae imitationis studio tenerentur. Nusquam cuiusuis Dynastæ, aut Regis accersitu nisi potestate facta ab eo Patre, qui illi præcesset oræ, discederent; sed obedientia memores rem integrum ad eundem reijcerent. Præcipue verò efficerent, quoad eius fieri posset, diligenterunt ab omnibus, nulla quippe re magis animos hominum flecti in omnes partes, quam amore. Quocirca homines traherent in funiculis Ade; nullamq. omnino (nisi consulto Comorinensis oræ præposito) cuiquam infligerent pœnam. Quibus ex præceptis Xauerij non solum quales socios esse vellet, sed qualis esset ipse, intelligi licet; quippe cum optimus magister ex suis factis præcepta depromeret.

Goam reuersus res India componit.

Cap. XX.

HICCE præceptis datis, Antonium Criminalem Parmensem, eum, qui deinde primus è Societate IESV deportauit Martyrium ex India, Comorinensi oræ præficit. ipse in exitu Februarij mensis anno post Christum natum M. D. XLVIII. venit Cocinum. Ibi orium nauctus, missis in Lusitaniam ac Romanam litteris, quam maximum Sociorum numerum atque ipsum Simonem Conimbricensis Seminarij curatorem ad culturam inuitauit orientis. Regem quoque LFrancisci lititaniæ commonefecit, vt sui officij memor Interad Redicis Lusitanorum præsidijs concionatores idoneos curaret, ex quibuscumque religiosorum hominum familijs. Præfectis quoque & procuratoribus suis in India seuere ediceret, vt omni ope propa-

propagationem iuuarent religionis, & scilicet Neophytes tegerent, fouverentque. Non aliam utique potiorem esse Christianæ fidei proferendæ viam. Simul ab eo petijt, ut popularium suorum vicem miseratus, Lusitanorum indigenatumq. pupillis instituendis domicilia certis locis, vestigaliaq. attribueret. Inde Cocino cum soluisset, Cranganorum venit: oppidum id est Lusitanoru[m] à Cocino millia passuum circiter XV. Cranganoro deinde profectus, Goam Martio mense iam inito peruenit. Erant tum in Goano Collegio è Societate complures. P. Paulus alumnorum custos, Franciscus Peres eorundem magister, P. Nicolaus Lancellottus Rector socio-ruin partim recentium à Lusitania, partim adscitorum in India. Quorum plerique Xauerium fama duntaxat cognitum de facie iam nosse diu cupiebant. Franciscus igitur peregrè rediens tum à veteribus, tum à nouis socijs incredibili amore, & gaudio tanquam communis Pater exceptus, opportunam Cosmo Turriano lucem ac salutem attulit. Is in insula Amboino (ut supra ostendimus) egregiam Francisci sanctimoniam admiratus eiusdem expertierat Societatem. Inde Goam profectus in Collegium receperat se; ut Dei voluntate per exercitiorum spiritualium meditationes explorata, de suæ vitæ ratione tandem statueret. Sub finem eiusmodi commentationum cum grauissimis agitatus curis incerto fluctuaret animo; repente Francisci quasi felicis sideris asperitu tranquillitatem mentis consecutus, semet-Societati haud cunctanter addixit. Iam alumno-rum Seminarij satis exstabat fructus. Nam prænarij fructi interpretes ac Sacerdotes, qui inde euocati

P. Nicolaus
Lancellottus
Collegij Gōa
ni Rector.

Cosmus Tur-
rianus ab
anxiitate.
animi vin-
dicatur.

Goani Semi-
narij fruc-
tus.

adhuc

adhuc in ora Comorinensi haud segniter versabatur, plures alumni iam adulti in suburbanos vi-
cos emissi multos subinde ethnicos Goam adducebant Christianis sacris initiandos. Quibus re-
bus latus Xauerius operę pretium duxit intentio
re cura erudiri alumnos tanto usui futuros Inter

*Pro regem
recōciliat So-
cietati.* hæc Ioannem Castrum Proregem Indiae maleu-
lorum sermonibus alienatum minus fauere So-
cietati sentiens, protinus ad eum adit, suaq. illa
egregia comitate sermonis. ac demissione animi
mitigatum non modo reconciliat, sed etiā deuin-
cit in perpetuum Societati. Goani Collegii rebus

*Diuersis in
locis se des So-
cietatis insti-
tuit.* ita compositis, cum per id tempus nouum Socio-
rum supplementum è Lusitania venisset, alias So-
cietatis sedes circumspicere animo cœpit. Itaque
Nicolaum Lancellotum in oppidum Coulanum

Alfonsum Cyprianum Meliaporam S. Thomæ,
Malacam Franciscum Peren, Alfonsum Castrum
in Malucum, Melchiorem Consaluum, Bazainū,
Gasparem Belgam Armuziam (quod oppidum in
primis nobile ac celebre est in fauibus sinus Per-
fici) dimisit. Atque Armuziam quidem ad optri-
menda nefaria sclera, quæ ibi superstitionum o-
mnium colluuiio pepererat, Xauerius ipse ire sta-
tuerat; sed Iaponica profectio uetus mutauit cō-
silium, fecitque ut Gasparem, quem diximus exi-
mia uirtute ac sanctitate uirum, suique simillimū

*Neminem
fere e Socie-
tate mitte-
bat ubi ipse
non fuisset.* in suum substitueret locum. Fuit hoc omnino in
Xauerio, ut neminem fere à Societate quoquam
iuberet ire, vbi ipse antea non fuisset. Itaque
dictabat prius se loca explorare uelle, quām so-
cijs destinare: simul vt apposita locis præcepta
traderet: simul vt datam Regi Lusitanic fidem
proferendi fines religionis, præstaret sedulo. Pa-
tres

tres autem ad disseminandum euangelium quo-
quouersus dimittens, suum cuique administrum
& adiutorem è Societate addebat; ac præter illa
propria, communia quædā dabat præcepta, quo-
rum caput erat; Ante omnia ut attenderent si *Præcepta so-*
bi, nullamque rem ducerent casto pioq; Dei cul- cijis dabat.
tu, et animorum suorum salute, ac perfectione
potiorem. His præditos bonis, non solum tuto
ac facile aliorum saluti consultores esse, sed etiā
ad res quamvis humiles & abiectas (sine quibus
rei Christianæ administratio utique iaceat, alacri-
ter, libenterque discensuros.

Iaponicam expeditionem suscipit.

Cap. XXI.

IT A Sōcijs in omnes fermè orientis regiones
ad colendas nouellas Domini vineas dimissis,
ipse maiora quædam agitare animo. molirique
cepit. Per eos dies Anger ille Iapon, quem à Xa *Anger Iapō*
uerio Goam præmissum diximus, satis iam Chri- *baptizatur.*
stianis mysterijs eruditus ab Episcopo baptiza-
tus est, cū seruis duobus, & collegij nomine Pau-
lus sanctæ fidei appellatus. tantum apud gratū ho-
minem loci meritiq; memoria valuit. Ex hoc didi-
cit Xauerius (id quod etiā ex Lusitanis è Iaponia
reuersis cognouerat) Iaponiæ Insulas numero plu-
rimas esse, incolarum multitudine refertissimas,
ingeniorum bonitate præstantes, ab rībe Goa leu-
cas amplius M. CCC. Iapones porrò huma-
nas diuinaspue res cognoscendi mire audios.
Quæ simul comperit Xauerius, & ex Paulo alijs
que Iaponibus eius seruis, Iaponicorum inge-
niorum

niorum specimen sumpsit; tanta eum cupidus erit tam docilis colenda gentis, ut sine cunctatione eò migrare decreuerit. Primum igitur Iapones illos, quos apud se habebat, Lusitano sermonè, litterisque (ut pro interpretibus essent) satis excolendos curat. Inde æstate, atq; hyeme in domesticis negotiis Goz exacta, oram Comorinenses interclusis, atque Piscariam, omnesque illos Christianos Neophytes.

Comorinen-
ses interclusi-
Neophy-
tos.

Ibi certior fit Hericum vnum e socijs subinquo animo in proximo Trauancoridis tractu versari, quod operam ludere sibi videretur in illis Neophytis, ut pote qui urgente Rege acerrimo nominis Christiani hoste, ad Deorum superstitionem identidem reuoluerentur. Itaque Xauerius Henricum per litteras paternæ solatus, bonum habere animum iussit, memorans longe plus illum proficeret quam crederet. Nam si nihil aliud, non exceptuos infantum ac puerorum greges, quos immatura mors ad sempiternum raptura foret interitum, ab ipso baptizatos utique conseruari. ut enim adulorum pauci ad beatorum sedes peruenirent, certe exploratam salutem esse eorum, qui prius vitæ huius usuram, quam baptismi innocentiam amitterent. Proinde caueret, ne Diaboli instigetu, in aliam migraret regionem, unde minores fructus caperet animalium. Ac Franciscus sociis in Domini vinea impigre laborantibus non modo solatia adhibebat ipse verum etiam interdum per litteras ab ipso Ignatio adhibenda curabat, veritus ne alacritas perpetuis oppressa ærumnis labori succumberet. Quocirca Hericum Henricum virum egregiæ virtutis & exépli in eodem promontorio desudantem valde in epistola quædam

Socios pater-
nos consola-
sur.

dam collaudatum commendauit Ignatio, ut eum
 per litteras consolari ne grauaretur. Comorinen
 sibus rebus compositis Goam reuertit, Iaponicam
 profectionem apparaturus. Confestim igitur ut
 certa Malucensiū negotia cum Prorege transi-
 geret, qui tum Cābaiensi bello erat implicitus, in
 Cambai regnum ire contendit. Ex itinere Ba-
 zainum (id oppidum est Lusitanorum pari fējē
 inter uallo inter Goam & Indum flumen situm.)
 Inde protinus in Gambaiam profectus a Prorege
 benigne admodum accipitur. Negotijsque felici-
 ter confectis, reuertitur Goam. Ibi Antonio, Go-
 me Goani Collegij Patribus Praeposito, Pauloq;
 Camerte Vicario suo constituto, fēmet ad Iapo-
 nicam expeditionem celeriter comparat. Vbi Frā-
 ciscum in Iaponiam nauigaturum fama vulgauit,
 confestim nōnulli amicorum accurrunt, eumq; a
 tam periculo consilio deterentes, plurima ac
 maxima tam longinquæ & ignotæ nauigationis
 (quippe cum in ultimum rerum humanarū, mun-
 dique terminum penetrandum foret) pericula
 proponunt. Abesse Iaponiam a Goa Leucas am-
 plius MCCC. iterque illud nuper hīque patefa-
 ctum nondum satis notum esse & exploratum, ad Iaponia na-
 scopulos syrtesque uitandas. Ad hēc procellas, &c.
 tempestates illius maris horribiles enarrant, qui-
 bus reliqui Oceani æstus, & concitationes compa-
 ratq; lusus essent. Enim uero autumni maxime té-
 pore, perflare illa maria furiosissimum quendam
 ventum (Typhonem Indigenæ appellant) tanto Typhon non
 impetu ac rabie, quantam qui oculis non subiece-
 rent, animis concipere non possint. Quippe quā-
 uis ingentes ac validas naues immensis fluctibus
 verberatas laxatis compagibus labefactari, dissol-
 uique,

uique , nullis neque protæ , neque pupis muni-
mentis tantum impetum sustinentibus . Fractis
insuper antennis ; gubernaculis , alijsq ; armamen-
tis abreptis , nauigia in vltimū venire discriben-
ac s̄epe plus nimio exæstuant Oceano , aut gurgi-
tibus haustas , aut afflictas scopulis misere inte-
rire . Tantopere autem venti illius aut furiæ po-
tius nomen horreri , vt gubernatoribus , ac nau-
tis , quamvis peritis & audacibus iter Iaponi-
cum non laboriosum magis , quam formidolo-
sum sit , impotenti vi maris artem & consilium
superante . Præterea multis locis syrtes obiectas
esse plurimas , maximeq . fallaces , vbi naues siue
locorum insolentia , siue tempestatis impulsu , cer-
ta cum petnicie adhærescant . Super hæc addunt
omnia fermè illa maria prædonibus crudelissi-
mis obsideri . Quippe non in sinu modo Malacensi , Saracenos Acenses capitales Lusitanoru[m]
hostes cum magnis classibus volitare ; sed in Si-
nico etiam mari plures immanissimorum pirata-
rum classes passim occurtere , certissimam capti-
uis pestem afferentes . Ibidem alias item Clas-
ses Sinarum magistratum prædones illos inse-
ctantium obuias fieri , nihilomagis aduenarum
nauigij parcentes , quām piratarum ; vt ne-
scias vtrum perniciosius sit in piratas , an in-
piratarum insectatores incidere . Omnidò haud
infeliciter euenire si tertia quæque nauis teneat
cursum . Hæc & alia , haud sane vana certatim
inculcantes , in maius optima (vt fere fit) extol-
lebat fidelissimi amicorum , homines pruden-
tes , & illorum locorum haudquaquam imperiti .
Ceterum Francisci animum , mortis cōtemptorē ,
diuinæq . prouidentiæ fiducia subnixum , nihil
obiecta

*Prædonum
multitudo.*

obiecta pericula mouebant. Itaque illi ad extre-
mum manantibus lacrimis etiam atque etiā ora-
re, obtestariq; coepertunt, ne certo cum discrimi-
ne capit is, eas sibi terras adeundas putaret, quas
mortali um oculis nat: ira subduxerit: Tandem ex
ætumnarum satletate abstrusarum gentium con-
uersioni modum faceret: salutiq; parceret vel suę
uel publicæ. At Franciscus cū illorū fidei ac bene „
uo lentiq grates egisset. Nihil eorum dixit se Deo „
duce & comite pertimescere, nisi forte crederet „
quo ipsi peregrinarum, caussa merciorum essent, „
Franciscum pro Dei gloria, & animorum salute „
ire non audere. Ego vero (inquit) tam certa ha- „
beo indicia pignora que diuinæ prudentiæ, ut vel „
apertum ac perspicuum periculum timere, ne- „
fas mihi esse ducam. Quippe Dei benignitate „
immensa Oceani spatia emensus Bona que spei „
promontorium circumiectus in Indiam aliam or- „
bem terrarum incolumis appuli. Trauancorien- „
sium rabiem, Badagarum insidias, piratarum oc- „
cursus effugi. Malacam in aurea Chersoneso, Ma- „
lucas pene in finibus mundi positas perlustrauit: „
Mauricæ regionis feram gentē fœdis latrocinijs „
infamem impune adij, institui, mitigaui. His diui- „
næ prouidentiæ pignoribus documentis que, vi- „
deor ne vobis aut Dei patrocinio diffidere, aut „
in amplificanda eiusdem gloria, cui uni me deuo- „
ui, cessare posse? Eccui terrori, eccui discrimini, „
cedere debere? Evidem instituto meo nulla de- „
causa deero, vbiunque versabor, meminero me „
in orbis terræ theatro, in cælestis regis ac superū „
oculis versari. Neque enim cum Oceanum trans- „
mitterem, Indiam solum & vicina Indiæ loca, sed „
vultum orientis Euágelio destinabam. Vere dicā, „
M pudent „

Francisci
oratio ad a-
micos I apo-
nicū iter dis-
suadentes.

pudet me nondum Christi religionem inuexisse
in eas regiones, vnde iam dudum mercatores ca-
ducas exportauerint merces. Itaque Deo appro-
bante, aperiam aliquando Euangelio terras, quas
tam longe a nostro orbe natura submouit. In his
operibus extingui (si res ita ferat) non modo pul-
chrum, sed etiam beatum puto. Tum uero amici
simul incredibili constantia uicti, simul magnitu-
dinem animi interritam admirates incepto pa-
riter desistunt, faustumque illi iter precati non si-
ne desiderio ac solicitudine dimittunt tanta dis-
crimina subiturum.

Malaca multa gerit memoria digna.
Cap. XXII.

GO A discedēs Xauerius, Paulo Goani olim
Collegij Rectori quem sui muneris vicariū
tantisper cōstituebat, præcepta sanè salubria con-
Paternum. signata litteris reliquit. Quorū illud caput erat,
Imperium. vt Christianæ magis demissionis, quam potesta-
tis memor in Patres omnes imperium gereret pa-
ternum: eorum incommodis omnibus, ac difficul-
tibus sedulo atque impense subueniret: deque
omnibus rebus ad Societatem, ac Socios perti-
nentibus ad se in Iaponiam bis in anno perscribe-
ret. Inde Xauerius socios certatim in Iaponiam
eum sequi expertes ita solatus est, ut spem osten-
deret, aditu patefacto, omnes euocandi: Interim
ipsos in sua mente & corde insidentes secum itu-
ros. Rebus igitur omnibus compositis & profec-
tione comparata, una cum Paulo S. fidei Iapone,
Cosmo Turriano, Ioāne Ferdinando, paucisq; a-
lijs socijs Goa soluit, Aprili Mēse, anno post Chri-
Comites Ia-
ponica nauigatio-
nis. stum

stum natum M. D. XLVIII. Ex itinere Co-
cinum tenuit, atque ad Franciscanos suo institu-
to diuertens benigne ab eis accipitur. Ibi primo
res ciuitatis Franciscum adeunt: & aliquot è So-
cietate ad puerilem ætatem, ciuitatemque uni-
uersam instituendam efflagitant, sedem idoneā
ac necessaria omnia pollicentes: Xauerius tam
iustum postulatum reijcere ueritus, totius rei ar-
bitrium Petro Consaluo Episcopi Vicario permit-
tit, in Iaponiam peruenire festinans, in quam
omnes intenderat curas. Inde secunda ampli-
us XL. dierum nauigatione usus. pridie Ka-
lendas Iunias appellit Malacam. ibi illo apud
socios magno cum eorum gaudio diuersante, Al-
fonsus Castrus è Societate I E S V (is qui po-
ste à Maluco ab Saracenis ob Christianam re-
ligionem occisus est) primum sacrum solemni ri-
tu fecit, ingenti utique Neophytorum lætitia,
quorum oculos cærimoniae illius nouitas ad se se
conuerterat. Eius sacri celebritatem Xauerij
concio cohonestauit. Per id tempus Malacen-
sem Vicarium veterem Francisci amicum nō per-
tinacior, quam perniciosior urgebat febris: &
corporis morbum animi ægritudo cumulabat.
Is igitur simul ac primum de Xauerij cognouit
aduentu, morbi ui(ut solet fieri) percitus vesti-
menta poscit, amicissimum hominem salutandi
studio aditus. Ceterum inter induendum ti-
bialia, linquente animo, inter domesticorum
collabitur manus, Franciscus ergo certior factus
propere ad eum uenit; sed insanientem offendit,
nec minus de animi quam de corporis sa-
lute desperantem. Itaque pro amico aliquot
Deo sacrificia uouet. Idq; votum Deo cordi fuit.

*Ad Fran-
ciscanos di-
uerterit.*

*Malacense
Vicarii in-
sanientē ac
desperatē
ad sanitam
tem & spem
salutis reno-
vare.*

mox ille sanitatem mentis recuperat, peccata cōfitetur, æquissimō animo moritur. Haud sanè inutilius, dum Iaponicæ nauigationis facultatem expectat, in ciuibus Malacensibus operam posuit, quam in vicario posuerat.

*Mercatori
septē subā-
cit concubi-
nas.*

Perditorum quippe mortalium plurimos, maximeque meretricijs illecebris captos ex inferni Draconis eripuit saucibus; quo in numero (ut ex uno fiat de reliquis coniectura) mercator quidam fuit, septem domi suæ alens verbo ancillas, reuera pellices. Id enim ubi resciuit Xauerius, rem primo dissimulauit aptum tempus expectans; deinde festo quodam die perditum hominem noctus (Christo videlicet autore, qui Zacheo publicano vtrò se ad cœnam obrulit) comiter velle se apud eum nisi molestum sit, prandere dixit. Ille enim uero ancillis suis timens æstuare primo, uersare se in omnem partem, ad ultimum pudore stimulante, ne inuitus talem virum domum suam recipere videretur, annuit. Igitur composto ad humanitatem vultu & oratione Xauerium deducit ad prandium. Conuiuium laute apparari iubet, discubbitur, formosæ famulæ ministrant.

Suppudebat hospitem scilicet, quod cum seruos haberet nulos, tales ancillæ ministrarent: ac sollicito suspensoque animo Francisci existimationem verebatur. Id cum ille, ut erat homo sagax ac prudens, persensisset; verecundanté omni metu liberandum ratus, consilium altius supprehi suum. Ergo protinus quasi omnia in meliorem acciperet partem, apposita fercula commendare: famulas ipsas condimentorum artifices comiter ait, qui; nominaque & patria sciscitans: quampridem Christianæ essent, exquirere.

Mer-

*Prudentia
in disimula-
do.*

Mercator ut facilitatem illam ac simplicitatem aspergit hominis de tot venustis ancillis in tanta famulorum solitudine nihil (ut videbatur) suscipit, respirauit primò; deniq; cum nullum omnino super ea re verbum illo die factum esset, securus reprehensionis, Xauerium iterum ac saepius suapte sponte inuitauit ad conuiuiū. Et Franciscus animorum conciliator vnicus perpetuò suū illud artificium tenebat, ut rem solerti dissimulatione premeret, donec in eius familiaritatem bene penitus sed dedit, sensisse odoratus peruestigauit, quam ex illis mulierculis præcipue haberet in delicijs. Ad ultimum ubi quod mente conceperat, bene maturum visum est, comiter (ut solebat) quorsum tandem, inquit, tantum ancillarum præsertim ubi nulli sunt famuli? si me audies, vnam aut alteram ex hoc numero dimittes. Cum ille Francisco comiter instanti morem gerens unam missam fecisset, alio die ad prandiu adhibitus Xauerius factum laudando haud ægre perpulit eum, ut dimitteret alteram. Neque interea desistebat quacunque ratione poterat, clam eius oppugnare delicias, ut amore labefactato, nequitię arcem facilius expugnaret. Aliquot die rum spatio intermissio, rursus super cœnam tertiam subducit, deinde quartam: Ita paulatiim sin galas derrahendo, detraxit vniuersas. Ad extremum mercatorem ipsum diuino iam instinctum numine ad peccata confessione expianda perdicit, mulieres illas honeste collocandas curat, haud in multiplici morbo sanando; quam in morbi causis in perpetuum tollendis prudentior. Consimili ratione cū immodicæ linguae homini in reprobationibus vtebatur, non in urbe solum, sed etiam in

Prudentia
in reprobationibus
dendo.

naui. Si quando aliquid ab aliquo contumeliose, aut improbe dictum audisset, nullam in præsentia præ se ferebat indignationem; neque statim ad reprehendendum accedebat. Sed occasione imminens, temporis, ac loci captabat opportunitatem: ne forte (ut plerumque fit) sauciāmentū exulceraret magis admonitio, quam sana-
ret. Itaque medicus vitiorum mirificus, ut lenitus iam animis remedium adhiberet, primum se in eius, qui admonendus erat familiaritatem insinuabat, deinde seducebat eum, & sine arbitris comiter pro amicitia monens mirari se dicebat talia illi verba excidisse. Ita consequebatur, ut qui peccassent, & agnoscerent peccatum, & corrigerent.

Piratico uectus lembo tandem Nauarcho & Demonibus inuitis in Iaponiam appellit.

Cap. XIIII.

DV M Malacæ in Christianæ caritatis munia intentus maximè elaborat, tandem aduenit Iaponicæ profectionis dies. Igitur seu Lusitanæ nauis facultate destitutus, seu potius Neophytorum, quos secum ducebat, saluti consulens, caput suum barbaro prædoni (adeo omnia tuta rebaratur diuina curantibus) committere sustinuit. Verebatur quippe ne Iapones tres Neophyti itineris comites grauius offenderentur in Lusitanis, si Christianos homines aliqua in re (ut sit) peccare sensissent. Proinde Sinam Ethnicum natus, cui haud ex vano cognomen erat Latro, egit cum illo uti Sinas præteruectus, se una cum Socijs in Iaponiam recta transmitteret. Ergo pignoribus

*Cura ne im
proboru Chri
stianorum e-
xemplis Neo
phyti offend
rentur.*

gnoribus cum sibi cauisset , diuina confisus ope
magis, quam fide barbari hominis, lembo pirati-
co (luncum ipsi vocant) credit sese . Soluit è Ma-
laca mense Iunio ipso S. Ioannis Baptiste natali
die . Et vsus est satis quidem secunda cōmodaq;
nauigatione , ceterum nauiculario parum stre-
nuo ac fideli . Is quippe (ut in Ethnicis non ma- *Ethnicorum*
gna est fidei religio) mutata repente uoluntate , *perfidia.*
in Iaponiam tendere abnuens, in obuijs insulis ,
temere temporis terendi gratia; subsistebat . Itaq,
Xauerius de suo itinere solitus, cum videret il-
lum maxime idoneam tempestatem de industria
intermisso subinde cursu , consumere; male me-
tuere cœpit , ne exacta deinde æstas hiemare na-
uim cogeret in portu aliquo Sinarum. Quocirca
cum gubernatore natiis expostulare; pignora com-
memorare: denique orare ac supplicate insti-
tit , ne falleret datam Lusitanis fidem . Cum
nihil proficeret, tangebatur dolore animi neces-
sario; sed tamen eum premebat , totam rem ad
diuinam prouidentiam, quam semper propitiam
expertus erat , reijciens . Ceterum magis eum
mouebat nefaria nauicularij nautarumque super-
stitio, quam eorumdem perfidia . Idolum vehe-
bant in naui, cui subinde execranda sacrificia fa-
ciebant ne quicquam reclamante Xauerio . Sæ- *Execrando*
pius etiam sortibus consulebant Diabolum , an *Ethnicorum*
idonea vsuri essent tempestate, si Iaponiam pete- *sacra.*
rent . Stomachabatur scilicet Franciscus, atq; indi-
gne ferebat ipsos existimare suam profectionem
Dei causa susceptam ex Diaboli sorte ac volun-
tate pendere . Diuina tamen nixus benignitate ,
diabolicos conatus penitus contemnebat . Igitur
nutu præpotentis Dei , in Iaponiam cursus diri-

gitur. In itinere duæ res acciderunt dignæ memoriae. Emmanuel Sinâ unus è Francisci comitiis in senti-
bus ingenti nauis iactatione prolapsus, in aper-
ta demersus tani forte sentinam inciderat præceps. Nec ca-
sus longe ab exitio absuit. Nam & alte cecide-
rat, & a capite demersus aliquamdiu hæserat in
sentina. Ergo omnium opinionie mortuus ægrè
tandem extractus. paulo post diuino beneficio
& Francisci precibus viutus existit. magnum in
capite acceperat vulnus, sed plus timoris quam
periculi fuit, adhibita curatione, paucis diebus
conualuit. Mox casus alius ex alio, pari quidem
discrimine, sed dispari exitu. Dum Emmanuel

Nauarchi filia hauritur fluctibus.
curatur, Nauarchi filiam cōfamilis agitatio nauigij excusit in mari. Cum nauis magno vento
rum impetu ferretur, & atrox tempestas ingrue-
ret, periclitanti nulla ratione potuit subueniri.
Quocirca sub parentis ipsius atque omnium oculis infelix puella insanis hauritur fluctibus. Tum vero lugubris clamor barbato ululatu, planctuq;
permistus exoritur, qui diem illum, noctem que

*Diaboli insi-
tus ex occa-
sione.*
insequentem vniuersam tenuit. Et diabolus Xa-
uerio iampridem infestus non aliam aptiorem
eius opprimendi fore occasionem ratus, multi-
plices ei dolos intendit. Sciscitantibus ex Idolo
caisan, cur Nauarchi filia interisset, sors exigit
si Emmanuel homo Christianus in sentina pe-
risset, puellam in mari non suisse peritutam.
Animaduertit illico Franciscus ea sorte se, ac
suos peti; & apud Nauarchum, nautasque

*Animi ma-
gnitudo ad-
uersus terro-
res demonis.*
in inuidiam adduci; simaque sensit animum
suum identidem à terra illa bellua miris ten-
tari modis: sed diuina ope implorata, non me-
do acerrimi hostis elusit insidias. sed etiam
imini-

imminens sibi ab Ethnicis periculum propulsauit. Nautarum ac Satanæ in illum concitatam rabiem nulla res comprescit magis, quam eius animi magnitudo. Nec nullum ex illo certainine fructum cœpit, suo enim periculo didicit, quam horribiles hominibus terrores Diabolus, occasionem, facultatemq. nactus incutiat. Extat ea de re præclara quædam ad Goenses socios epistola, cuius sententia est, Non aliam rationem ad Ratio eludō Satanæ terricula eludenda certiorem repertiri, di terricula quam si tibi penitus diffidens maximeq. confidens Deo, magno præsentiq. animo fractos bel-lux illius impetus minasq. contemnas; diuinoq. præsidio subnixus summa vi obstes pauori. Nihil quippe magis tali in re ac tempore timendum esse, quam Dei diffidentiam; cum satis constet hostem non. Si Dei permisso, nocere, ut maxime velit, nequaquam posse. Victis dæmonibus, noua Xauerio cum hothiñibus orta est pugna. Vbi ad Cantonum Sinarum portum ventum est, Nauarchus nautæq. omnes, quoniam consulto ite-rum sortibus Idolo, haud læta reddebantur de laponica nauigatione responsa, iactis anchoris ibi prorsus hybernare destinabant. Id sentiens Xauerius, sibi ipse non defuit. Nauarchum primo suppliciter precari, vt staret promissi. inde cum preces nihil proficerent, à precibus ad minas ver-sus pignorum damna proponere, Præfecti. Malacensis, ac Lusitanorum, quibus fidem dedisset, metum inijcere. Itaque ille demum formidini obiectæ paulisper cedens, sublati anchoris prouehi cœpit. Sed non illi plus constantiæ fuit, quam fidei. Breui homo perfidiosus rediit ad ingenium. Et ea perfidia haud dubie morata foret

iter Xauerij, nisi Nauarchi cursum diuina prouidentia Xauerio indulgens auertisset. Nauis secundo vento Cinceum Sinarum portum petebat, eum locum capture ut ibidem hyemaret, quod ætas in exitu iam esset; cum repente nauicula occurrit onerariae, Cinceum portum prædonibus infestum esse denuntians. Nauarchus præsenti periculo territus collegit sese, & quid ageret secum cœpit cogitare. Cantonium portum repetenti aduersus erat ventus, Iaponiam petenti secundus. Quocirca necessitate in rationem versa, tempestate obsequi statuit. Ita Nauarcho, nautis Diabolisq; inuitis, Iaponicum cursum tenere nauis coacta, ipso Assumptioni B. Mariae sacro die in Iaponiam, multo magis Deo, ac Dei parente, quam vento, ac tempestate obsecundantibus, aliquando peruenit. Cumq; alios p^ræceptos optatores tenere nequiuisset, ad Cangoxiniam Pauli Iaponis patriam (quæ Vrbs est in regno Saxumæ) nauis appulsa est. Ibi sanè comiter a Pauli cognatis, & à reliquis incolis, etiam ab ipsis Magistratibus Franciscus cum socijs excipitur, eorumq; aduentus, cunctis nouos è Lusitania Sacerdotes (vt fit) non sine admiratione certatim visentibus, celebratur.

HORATII
TURSELLINI
 DE VITA
FRANCISCI XAVERII.
LIBER TERTIVS.

Iaponum mores religionesque co-
gnoscit. Caput I.

A PONIA vltimi Orientis re- *Iaponia de-*
 gio, extremę adiacet Aficę. tota *scriptio.*
 insulis constat; modicis scrtis,
 euripisque discreta. De eius ma-
 gnitudine siue ob perpetuos inte-
 stinorum bellorum tumultus, siue
 ob circumiacentium scopulorum, ac syrrium ter-
 rores, nihil dum satis comperti habemus. In lon-
 gitudinem millia passuum amplius DC. in latitu-
 dinem vbi plurimum XC. vbi minimum XXX.
 patere perhibetur. Spectat à Septentrione Scy-
 tas quos Tartaros vocamus, ab Occidente vergit
 ad Sinas, ab Oriente nouæ Hispanię obuersa est,
 minus quingentorum millium interuallo. Abest
 ab Urbe Goa leucarum millia ferme duo. Conti-
 net omnino regna sex, & sexaginta; & (quod per-
 mirum est) vna tantum lingua vniuersa gens
 vtitur, haud sanè ad cognoscendum difficulti. Ia-
 ponia autem omnis (quoniam tres sunt insulæ
 magnitudine præcipuæ) in partes diuiditur tres,
 quæ ab insulis maioribus nominatæ insulatum
 mino-

Iapon insula precipua. minorum complures attributas habent. Harum partium longe maxima, eademq. ab India remotissima, proprio vocabulo Iapon dicitur, quæ reliqua regioni nomen dedit. In ea tria, & quinquaginta regna sunt, & Meacus Vrbs olim Iaponiae omnis, nunc plurimorum regnorum caput. Secundum Iaponem magnitudine, atque opibus præstat Ximus, Sinis proxima minimeq. distans ab India, regnis distincta nouem, in quibus Saxonum est, quod Xauerium appulsum diximus.

Ximus insula. Tertia Insula inter has interiecta Xicus vocatur, regna continens omnino quatuor. Hæc autem omnisi regio antiquitati penitus ignota, casu Lusitanis eò tempestate abreptis, decennio antequam eò veniret Xauetius, inuenta, conciliari commercio coperat. Terra est perfrigida, imbris, niue, glacie horrida; multis locis montosa, ac sterilis; oryzæ magis ferax, quam tritici: Ceterum argenti Fodinis nobilis, ex quo Argentatia appellata est: Iaponica porro gens si cum Indis conseratur colore alba, natura bellicissima, certas nationes nuper repertas virtute ac probitate longe antecedit. Xauetius igitur Cangoximè (quæ vrbs est Saxonani regni præcipua) subsistens, prius quam Iaponum animos oppugnare aggrederetur, omnes sibi aditus lustrandos, morisq. eorum, ac religiones cognoscendas ratus est. De quibus cum quereret, sic ferè comperiebat. Gentem omnem ingenio esse facilis, ac ferme a fraude abhorteti: auro, diuitijs, copijs haud quaquam affluere, verum (ut quo minus pecunia hoc minus ferme auaritia est) talium rerum studio minimè teneri. Nec aliud magis in contumeliam accipere, quam mercatura, aut arte alia rem

rem augere : Itaque eorum disciplinam pauperitate magistra stare , sed ita ut paupertatem munditia,& cultus corporis regat . Eosdem dignitatis existimationisq. retinetes esse ut qui maxime ; ingenia priscis illis Romanis simillima dices . Omnes vulgo, etiam pueros armorum præcipuo studio duci : nec quicquam vulgo preter arma habere in delicijs . Ceterum (quod dictu audituq; incredibile sit) in tanta animorum ferocia armorumq; impunitate , à rixis temperari , armorum vsu ad bellum aduersus hostem reseruato . Quippe Iapones sui, atque ire potentes , adeo sunt, ut *Iaponū mo-*
e Stoica disciplina esse videantur . Monstrik. si *deratio in*
mile est apud ipsos, iurgās, iratus, altercans Iapon *ira frenan-*
cum altero . Etenim ad iurgia, contentionesque da.

vitandas, negotia grauia,& controuersa nūquam ipsimet, semper per internuntios agunt : idque non cum alienis solum, sed cū necessarijs quoque obseruant domesticisque . Ita & ipsi equitatem animi, & pacem cum alijs tuentur . Venatione delectantur in primis , nec carnem gustant nisi venatione quæsitam . à veruecina, sunila, bubula, vitulina nō minus abhorrent, quam nos à canina equinave . A lacte autem & caseo abstinent, similiter ut nos à crudo sanguine . Gallinas & anseres alunt, non tam cibi, quam animi voluptatisq. causa . Itaque cum raro carne, eaq. ferina vescantur; plerunque pisce, pomis, oleribus, oryza viuunt : temperantieq. beneficio commoda secundaque vtuntur valetudine . plerique ad extremam perueniunt etatem : nisi vis aut casis aliquis oblitet : ut vel hęc gens quę tam bene viuit paruo , documentum sit, naturam paucis esse contentam , et si cupiditas nunquam expleatur . Adulteria apud *Iaponum*
frugalitas.

eos

eos grauissime vindicantur . Ab alea iudisq; similibus penitus refugiunt , rati hisce rebus homines alieni cupidos fieri . A furtis verò ac latrocinij tam longe absunt , nihil ut homine indignius iudicent . quocirca latrones in crucem , extremum suppliciorum , agunt . Munditiem in victu , in cultu corporis elegantiam , vrbananatis officia in congressibus , salutationibus , omniq; vitæ consuetudine non accuratius viri quam pueri , nobiles quam rustici colunt . Crederes in vna omnes pariter aula regia ad vrbananatem & elegantiam institutos . Verum tantis naturæ bonis insitum genti malum superbia officit . Nationes ceteras præse adeo contemnunt , ut arroganter vulgo & insolenter excipient aduenas . Alioquin eis ad omnem honestatem (si qua vsquam gens) natis quodammodo , fæcetisq; nihil magis , quam Euangelij lumen deest . Etenim omnes etiam rusticani ingeniosi admodum sunt , audiq; discendi , ut quidque maxime rationi congruere videtur , ita libentissime amplectuntur . Sermones de Deo potissimum , diuinisq; rebus arripiunt audire . Ad hæc litteris vulgo satis imbuti sunt , edq; impensis ad Christianam disciplinam capessendam apti . Hæc & alia multa , quæ ne longum faciam , prætermitto , cum de Iaponum ingenio ac moribus cognouisset Xauerius , de eorundem religionibus & Sacerdotibus querens . hæc ferme reperit . Deorum numero eos maxime duci , quorum iuuentur ope . Itaque ab alijs Solem , Lunam ab alijs , alias ab alijs Deos coli . Haberi etiam nonnullos ex hominibus Deos adscitos ab Sinis , inter hos Xacam & Amidam . Ceterum eorum Sacerdotibus (Bonzios appellant) nihil flagitious esse ,

Iaponum
vrbanitas.

Iaponum
Dig.

Bonzij Iapo-
num Sacer-
dotess.

esse, nihil impurius; ut Diaboli ministros facile agnoscas. Hos nefando præposteræ libidinis genere inuecto, Iaponum animis tantum offusisse caliginis, ut ad tales impuritates cæci teterium nefas vulgo peccatum esse abnuant. Ergo haud dubia numinis ira, ex eo tempore illorum ciuitates (regibus popularibusque pariter contactis scelere, ac velut iniecta rabie temere ruentibus ad arma) tumultuantes intestinis odijs bellisque perpetuo conflitantur; uti ad tantam obscenitatem fugiendam aliquando aperiant oculos. Interim Bonzijs ne peccandi materia desit, optimates suos liberos, oues scilicet lupis, committunt traduntque in disciplinam. Bonziorum Bonziarumq. plurima cœnobia, variusque (similiter ut apud nos cœnobitarum) vestitus, Diabolo Christi Ecclesiam æmulante. Etsi autem æque omnes Bonzij impuri haud falso habentur, tamen adeo tutatur eos siue religio sacerorum, siue eximia de illorum abstinentia opinio; ut insuper apud plebem iuxta, proceresque maximo in honore habeantur: quippe qaos carne, pisce, vino penitus abstinere: oleribus modo, atque oryzae victitate, ac semel dumtaxat in die cibum capere gloriiosius, quam verius fama ferat.

Cangoxime complures Christo parit.

Caput II.

His cognitis Franciscus primum sibi ipse (id quod res monebat) abstinentię arctioris legē impos-

imponendam ratus, etiam parcus duriusq. viuebat, quam Bonzij viuere dicebantur: utique cum non modo rerum inopia illum, verum etiam penitus diuersus exciperet cibus; famesq. ac necessitas consuetam victus rationem, palatumq. ipsum mutare quodammodo cogeret. Nam pro pane oryza, pro obsonio pomis fere & herbis barbato quodam modo conditis trahebat vitam. Quod ille nouum frugalitatis genus prosua animorum fame libenter arripuit, utpote cuius cibus esset facere voluntatem eius, qui se misisset. Et magna habere se dicebat Iaponiæ gratia, quod conuiuio quoque ab incolis adhibitus, delitijs omnino carebat ijs, quarum dulcedine decepti mortales voluptati magis, quam necessitati seruant, obruentes potius vires quam recreantes. Itaque ipsa ciborum condimentorumq. insolentia maiorem illi prescribebat temperantiam. Neque tamen iccirco minus ei virium, quam antea fuit, non alibi melius quam in Iaponia valuit; adeo vires, ac valetudinem non minuit, sed auget frugalitas. Ceterum haud paulo plus negotij fuit in lingua, quam in palato assuefaciendo. Iaponicum sermonem quanquam natura haud sanè difficile, tamen studia Iaponum ad summam difficultatem perduxerant. Nihil iam illa lingua copiosius est, nihil religiosius. Ad varias rerum notiones variè significandas permagnam habet verborum idem significantium sylvam, & in hisce usurpandis elegantiam, quādām, & quasi saporem vernaculum; ut non temerè quælibet assumantur vocabula, sed (ut alia grandiora, alia humiliora sunt) ad rerum personarumq. accommodentur decorum. Atque etiam (quod p̄fimirū est) longe aliter loquuntur,

ac scri-

*Francisci
summa fru
galitas in
Iaponia.*

*Iaponicus
sermo.*

ac scribunt: sermō alius virorum est, alijs mulierum: aliis litteratum nōtis epistolæ, alijs libri cōscribuntur. Quæ copia varietasque cum loquendi tum scribendi ad perdiscendū, multum & operæ requirit & temporis. Nec licet cuiquam urbano in hoc genere esse negligenti. Si quid enim ab eo rum ratione deflectas, tanquam homo imperitus, aut dissolutus ludibrio sis, haud secus qnam apud nos, qui in latina lingua, barbaris odiosisq; verbis aures offendunt delicatas. Franciscus igitur Iaponum linguam vtcumque sibi addiscendam existimans, cum capita Christianæ religionis a Paulo Iaponे litteris mandanda curaret, in magnas incidit salebras. Paulus quippe homo idiora, nihil melior interpres erat, quam magister. Et quamquam plus etiam eniteretur quam poterat, minus tamen efficiebat quam res postulabat. Nam capita illa adeo perpetuā interpretabatur, ut oratio nequitam cohæreret: ita portò scribebat imperite, ut eius scripta ab Iaponibus litteratis legi non possent sine tisu. At Xauerius, vt erat animi semper difficultatibus obluctantis, irrisiones horum contemnebat, vbi eorum salus ageretur, negotiorum vrgere perseverauit. Quocunca agens vtcumque poterat cum populo, vītæ sanctitate ac diuino quodam ardore animi consequebatur, vt plus ipse per se proficeret; quam per Paulum aut alium quempiam interpretem. Ad rei religionis que nouitatem indigenæ frequentes concurrebant, partim aduenas habitu ac moribus omnino ab ipsis discrepantes uisendi studio, partim etiam explorandi quid tandem religiōnis afferrent. Sed quoniam eos lingua inficiā non animi sensa explicare, non percontancibus satisfacere sine-

N bat,

bat, alij hæsitantiam eorum irridere, alij peregrinum vestitum ac mores illudere, alij denique miserari aduenarum uicem, rati uiros ex alio terrarum orbe nouæ religionis inuehendæ gratia, usque in Iaponiam profectos, nec stultos esse optere, nec nullius momenti res afferre. Ita aliam aliis sermonis materiam dantes, excitatis ad nouam religionem cognoscendam animis, nonnihil proficiebant. Inter hæc Paulus Iapō rebus suis cōpositis, miraculo esse cœperat popularibus suis, quippe qui peragrata India, multa sane mira & illicis inaudita narraret. Ergo ad Regulum XV. ab oppido passuum millibus salutandi causa profectus, benigne ab eo accipitur post mutuas gratulationes, Regulus multa de rebus Indicis, de Lusitanorum opibus, moribusque sciscitatur. Quibus expositis, Paulus tabulam egregie pietâ profert adiectam ex India, in qua B. Matiæ, pueriq; I E S V in matris gremio sedentis imago erat. Hanc cum Paulus pauca præfatus de Christianorum religionibus ostenderet Regulo, protinus ille venerabundus submittit genua, idemque cæteros qui aderant facere iubet. Ceterum ultra imaginis venerationem progressus non est. At Reguli mater tabulæ specie capta, eius expetij exemplum. Sed pio mulieris studio attifex defuit. Eadem cupidus subinde incessit Christianæ legis cognoscendę. Igitur postulauit, ut eius capita Iaponicus litteris sibi traderentur. Paruit quidem mulieri Paulus, sed illa Dèo haud quaquam paruit. Itaque ille irrito incepto reuertit Cágoximam. Feliciusque multo operam posuit domi quam foris. Quippe homo pius atque impiger siue Xauerij instinctu, siue sua sponte domesticos excollere

B. Maria

imaginem

Iaponiæ regu

lus supplex

meneratur.

Iere aggressus , propinquos , affines , necessarios *Paulo Iap-*
noctu' diuque docere, hortari , monere nunc sin-
gulos , nunc vniuersos non destitit prius , quā eo-
rum plērosque ad Christi per pulit fidem . Itaque *propaganda*
breui eius coniux , filia , multique præterea co-
gnati tum viri , tum feminæ instituti sunt , baptis-
moque expiati , populo haud quaquam illorum
consilium factumque improbante . Xauerius por-
rō haud dubius populi studia Bonziorum autori-
tate niti: proinde ea euersa , omnia sibi in expedi-
to fore; primum omnium Bonziorum nomē qua-
si arcem superstitionis , sibi expugnandum existi-
mavit . Opportune igitur Bonziorum antistitem *Bonziorum*
nactus (Ninxit, ipsorum lingua appellatut , non *Ninxit sue*
ætate solum ac dignitate , sed etiam eruditioñis *Ancties.*
fama inter omnes eminentis) comiter in eius fami-
liaritatem insinuauit se . Inde alium ex alio sermo-
nem serens , paulatim cum illo de religione con-
gredi cœpit . eumq; tum in alijs , tum in certami-
ne de immortalitate animorum parum sibi con-
stantem reperit , sed (ut in utramque partem im-
pulsus lababat) sœpe nutantem . Is tamen uel in-
genio , vel comitate Xauerij captus magno eum
honore coluit . Et ceteri Bonzij Ninxitis exem-
pli incitati , consuetudinem Xauerij ambitiosius
quam audius expetebant ; Nec aliud magis in il-
lo admirabantur , quam animi magnitudinem ,
quippe cum religionis dumtaxat causa , tam lon-
ginqua ac periculosa nauigatione inde usque ab
Lusitania totum ferme Oceanum emensus in ul-
timas oras penetrasset . Illud autem summa parti-
ter admiratione , ac uoluptate audiebat , pie Chri-
stum sancteque colentibus beatitudinem propo-
sitam esse in cœlo sempiternam . Ita Bonzijs par-

tim conciliatis, partim conuictis, res in proclu-
videbatur esse. Sed quoniam cum populo sine
interprete agere non poterat, conatum eius scilicet
morabatur ignoratio linguae vernaculae. Quo
circa de tot animorum periclitantium salute soli
citus Iaponicae linguae iam degustata rudimenta
celeriter deuorat. Inde ut liberius ageret cum po-
pulo, aditum sibi querit ad Regem. Et ad eam re
egregiam illi operam Paulus Iapon dedit. Nam-
que is Cagoximanum Regem audum amicitiae
commercijque Lusitanorum haud ægre petpu-
lit, ut Francisco, eiusque socijs, quippe apud Lusi-
tanos auctoritate plurimum pollutibus impen-
sius faueret. Franciscus ergo Rege deinde adito,
præparatas naestus aures, nullo negotio eum ad-
duxit, ut Christianæ religionis suscipienda venia
suis popularibus daret. Facta potestate, Bonzij
duo, alijque Iapones complures ad Christi fidem
sunt adjuncti. Paucorum mensium spatio ciues
amplius centum, libentibus quidem propinquis,
Christiani facti. Quos interiore cura instituens
Xauerius, cum Iaponicas literarum notas ver-
bis, ut diximus, difficiliores nondum teneret, no-
stræ fidei capita in Iaponicam cōuersa linguam,
nostratisbusque literis consignata ipfem et tradie-
bat Neophytis de scripto pronuntians. Inde ex
Neophytorum numero nonnullos in Indiam de-
stinauit, ingenuis disciplinis in Goano Collegio
instruendos, ut bonis deinde artibus ac moribus
exculti, suis popularibus plus non solum admirâ-
tionis, sed etiam opis afferrent.

De Antonij Criminalis martyrio cognoscere.
Cap. III.

LETVM rei Christianæ successu Xauerium
haud leui dolore affecerunt litteræ eisdem
sere diebus ad eum ex India perlatæ, ex quibus
de Antonij Criminalis morte cognouit. Is (ut su
pra ostendimus) Comorino promontorio a Fran
cisco præpositus, re Christiana per quadrienniū
præclare gesta, anno M. D. XLIX. haud mu
sto prius, quam in Iaponiā appulit Xauerius, mar
tyrij decus laborum suorum præmium adeptus
est. Nam cum magna Badagarum manus Chri
stiane religiosis odio accensa ex fini fritho regno
Bishagæ Comorinensem populus abunda inuasisset
orati, Christiani ut in re trepida, recta protinus
& viros deserere: ad naues Lusitanorum, quæ tū
forte aderant, pro se quisque cōfugere cœperūt.
Ibi in maximo plierorum ac mulierum tumultu,
Antonius multis simul anxiis curis, hortabundus
fugam trepidantibus expedire, instare cunctanti
bus, imbecillis opem ferre. Inter haec aduentan
te hoste, veritus ne forte Neophytorum aliquos
a barbaris interceptos tormentorum acerbitas a
Christi fide abstraheret, statuit, si res posceret,
bonus pastor animam suam dare pro ouibus suis. Io. 11.
Inuitabatur a Lusitanis in sua nauigia ut præfens
periculum effugeret, sed ille sui oblitus suorum
consulebat saluti, pueros maxime ac mulieres
quorum imbecillitas propior periculo erat, in tu
rum recipere festinans, ita dum alios a Saraceno
rum crudelitate vindicat, ipse interuentu hostiū
interclusus a nauibus, in præcursoribus incidit. *Antonij Cri
minalis mar
tyrium.*

Tum ille Dei amore ardens, æternæque magis, quam huius vitæ memor positis humi genibus, tollensque manus in cælum incredibili fortitudine offert se neci. Neque hostium sæuitia eius virtuti defuit. Tribus hastis transfixus mortem occubuit. Fertur, cum grauiter vulneratus spoliaretur, ipse in ueste detrahenda, prædones illos ultra iuuuisse, ne uestis tenacior esset quam vitæ. Hic nuntius varie (quod necesse fuit) animum affecit Xauerij. Nam & tali se adiutore priuatum doluit, & tanto eiusdem bono, velut paris decoris sibi quoque destinati pignore, mire lætas est. Itaque lacrimis simul & laudibus debitis tam memorabilem sancti uiri mortem prosecutus, sperare cœpit agrum illum martyris rigatum sanguine, ubetiores indies fœtus editurus. Nec Xauerij spem rei deinde fefellit euentus. Ex eo tempore nusquam extitit maior, quam in ora Comorinensi Christianorum copia; adeo multi subinde Neophyti prodierunt non facilitate magis, quam pietate præstantes.

Rei Christiane cursu Cangoxima impedito Firandi & Amangucij Euangelium prædicat.

Cap. III.

DISPAR in simili causa Cangoximanæ ciuitatis Francisciique conditio fuit. Cū enim is martyrij audius autoritatem obtriuisset Bonziorū, iamque læta Neophytorum seges niteret, subito procella a Bonzijs concitata rei Christianæ ingentem intulit calamitatem, quæ Xauerio grauior omni martyrio accidit. Multi iam cœlestis numinis instinctu christiana suscepserant sa-

cra

cra: plures ad Christi religionem perspecta ueritas pelliciebat; cum euangelij cursum (id quod tanto ante Franciscus prouiderat) Bonzij auertunt. Nam Christiana religione indueta, cuius ^{Bonzij cur-} incrementum eos sefellerat, Deorum religionē, ^{sum Eu-} suamque autoritatem ad ludibrium recedisse in- ^{gely Aver-}
^{tunt.} tuentes, enim uero flagrare ira, odio furere cœ- perunt. Ergo non magis dolore quam Diabolo stimulante, ad Regem frequentes coeunt, graui ter sane senereque illi denuntiantes. Videret etiam atque etiam quid ageret; dum integra res esset, suæ communique prospiceret saluti, si suos populares peregrinas religiones suscipere patetur, profecto Deospatrios passim ludibrio fitūros. quibus iratis, cui dubium esse, quin Can- goxima, regnumque eius uniuersum breui euer- tendum foret? An uero non uideret Christianam religionem Iaponicæ penitus aduersari, tatumq; de illa demi quotidie, quantum Christianæ acce- deret? An ignoraret acerbissimum patrijs Dijis inurere dolorem, quicunque patria sacra postfer- ret peregrinis? leuiorem culpam esse peccantis populi, quam Regis in peccato alieno connuen- tis, cælestes iras mora fieri acriores. Iaponicæ quippe religionis conditores hand dubie pro- tanta contumelia debitas de Cangoximanis expe- tituros pœnas, & paucorum impietatem Regi, regnoque exitio futuram. Quare si quis ei pa- triarum ceremoniarum, si quis Deorum respe- ctus memoriaue esset, eorum uel gratiam specta- ret, uel formidaret irā Hac Bonziorum oratione ille pertterritus & simul commercij Lusitanorum spe frustratus, protinus cum uinculorum mortisque minis edicit, atque interdicit, ut omnes

patriam retineant religionem: neu quisquam in posterum Christianis mysterijs initierat. At Xauerius meliora quotidie sperans cum summa cura exsolebat Neophytos; quod ab ea re otij erat, ex consuetudine sua tribuebat Deo, quo cum magis, quam cum hominibus versabatur, diuinum colloquium non tantum virtutis hortamentum sed laboris etiam solarium ratus. Itaque grauissima famis & frigoris incommoda aliasque maximas difficultates homo peregrinus in barbara, & infesta cruitate, mira æquitate animi pertulit.

Ceterum anno in hisce laboribus, & æruminis circuimacto, cum penitus obseptum Euangelio iter Eangoximæ cerneret, demigfare statuit aliò. Neophyti ergo valere iussis, Paulo eorum tutelam reliquit, ipse Cosmo Turriano, & Ioanne Fernando comitantibus, noua erectus spe, in

Regnum Firandum regnum, quo iter Lusitanæ auerterant, petere intendit. Incredibile dictu est, noui Christiani in Francisci digressu quantum profuderint lacrymarum. quippe illum cum alijs nominibus, tamen vero ob egregiam eius sanctitatem eximie carum habebant omnes. Quocirca flentes, eumq; magistrum, ducem, patrem consulis appellates vocibus, pro se quisq; immortales abeunt egere grates, quod eis ratio suo labore æternæ salvus monstrasset viam. Figue num regnum est in altero Iaponia parte, quam Xumum appellari do-

Firandum oppidum. enimus; Ad hanc regni oppidum (Firando nomine est) milibus passuum à Cägoxima circiter cccc. progressus Xauerius, benigne a Lusitanis, et eorum instinctu, etiam ab Rege excipitur; apud quem dies aliquot diuersatus, oppidanos facile censem ad Christi fidem. cultumque traduxit.

Ec

Amangu-
cium oppi-
dum.

Et quanquam eum operæ apud Lusitanos & Firandenses positæ haudquaquam pœnitiebat (plures quippe Firandi paucis diebus, quam Cangxius multis mensibus ad Christi adiunxerat gregem) tamen maiora mente complexus Cosmo Turriano Neophyros committit, ipse cum Ioanne Fernando in Iaponem insulam traiicit. Meacum petiturus. Verum eductus à locorum peritis, Amanguicum oppidum satis celebre in via esse, confessim ed Amangutiani Regis animum ac sensus tentandi explorandiq. studio pergit. Oppidum est maritimum in præcipua illa Iaponiæ parte, quam Iaponé proprie vocari diximus, Amangutiuni, imprimis amplum, ac nobile. quippe sedes Amangutiani Regis, qui opibus præpotens cum Meacensi Rege omnium maximo de imperio dimicat. Id oppidum gentis more testis ligneis constat: Familiarum millia amplectitur circiter decem. Abesse dicitur à Firando millia passuum ferme CCC. Huc igitur cum venisset Xauerius reperit nobiles viros permultos, pluresq; è plebe auidos cognoscendæ Christianæ religionis, de qua multa rumore ac fama dudum acceperant. Itaque in compitis ac triujs bis in die de scripto (nondum enim linguam Iaponicam probe norat) Euangelium diuulgare instituit magna hominum frequentia, concursuque. Ceterum sermonem de diuina lege, non à quæ prospere omnium excipiebant aures, multi audiebant sanè libenter: plures contra repudiabant penitus: nonnulli etiam procacius irridebant. Quocirca Xauerius ne per vias cunctem deinde Xauerium velut insanum magna puerorum, ultimæq; fortis hominum turbam prosequebantur illudentes, atque ea quæ au- dierant

dierant Christianorum mysteria legesq; nomina-
tum per iocum ac ludibrium inculcantes. Quæ
ille omnia non tam contumeliam , quam contu-
meliae causam intuens , æquo lætoq; ferebat ani-
mo . Ita plus ferendo , quam dicendo profecit .
Nam auditorum prudentiores eum minimè fa-
tuum esse intelligentes, egregiam eiusdem in tot
probris verborumque contumelijs , patientiam
æquitatemq; animi admirabantur , vtique cum
eundem audirent inde vsque ab Europa in Ja-
poniam ; dumtaxat nouæ religionis tradendæ
studio, traiecssisse . Ad vltimum peregrina virtus
miraculo esse , & multorum sermonibus, ac studijs

A Dynastis celebrari, colique . Ergo Dynastæ plures diligen-
domum ac- tius exploraturi quid tandem religionis ex alio
serficiuntur. aduexisset orbe , eum domum suam accersebant,
siapte sponte pollicentes , si religiones quas af-
ferret, ipsis probauisset, haud dubie patrijs præ-
latores . Sed nimirum id opus non est volentis ,
neque currentis , sed miserentis Dei, eadem res
aliter ab alijs, à plerisque autem autibus magis ,
quam animis admissæ . Post dies aliquot in com-
positis, & prælatorum ædibus non sine fructu con-
sumptos , ad Regem eius accersitu venit . Per-
contanti genus causamq. sui in Iaponiam aduen-
tus, respondet se natione Hispanum cò diuinæ le-
gis prædicandæ causa venisse , de ipsorum salute
solicitudinē : Neminem quippe saluum esse posse ,
qui non Deum huius vniuersitatis opificem , ac
IESVM vnicum Dei Filium omnium gentiū Sal-
uatorem agnosceret, eiusq; cælestem salutaremq;
Regi Eunn- legem impensis custodiret . Iussus ergo ab Rege
gelium pre- protinus eam legem explicare , morem illi gesit
dicitur. haud iniunctus ; bonamq; sui libri recitauit partē.

Audi-

Auditus est horam circiter attente sanè ac diligenter. Sed Rex barbarus audiendis rebus cælestibus, quam gerendis aptior, audita neglexit. Xauerius inde ad concionandi munus reuersus (vt paulatim consuetudo homines quamuis feroce mitigat mollitque) æquioribus populi animis secundioribusq; concionibus est usus. Complures iam egregia Christi facta cupide audiebant. Vbi Ethnici audiendo Chri
verò ad acerbissimos eius cruciatus indignissi
mamq; necem ventum erat, lacrimis temperare
non poterant. adeo etiam barbaris miseranda
videbatur. Misericordia religioni aperuit viam.
Nonnulliq; Christo aggregari coepi. Verū Fran
ciscus haud operæ pretium ratus in ea Vrbe ver
sari diutius, Meacum pergere decreuit ea mente,
vt à Meacensi Rege qui propter imperij magnitu
dinem, Magnus Rex dicitur, veniam diuulgandi
peteret Euangelij. Meacum quippe Vrbem to
tius Iaponis longe clarissimam sciebat esse ac
Gymnasio maxime inclytam. De cuius magni
tudine Vrbis, celebritate Collegiorum, cœ
nobiorumque multitudine in ipso itinere adeo
multa cognorat, vt ei in animo fuerit rectâ con
tendere Meacum. Sed Deo Cangoximanis fauen
te, Cangoximam, vt supra diximus, nauis appul
sa est, vbi spes Christianæ rei bene gerendæ diu
tius quam fructuosius eum retinuerat. Mea
cum igitur iterupus, dedit se in viam duobus co
mitibus Ioanne Fernando & Societate, & Ber
nardo Iapone Neophyto antiquæ probitatis vi
tro, qui Cangoximæ ad Christi fidem accesserat
primus.

Ethnici au
diendo Chri
sti crucia
tus lacry
manur.

Magnus
Rex Mea
censis.

Meacum

*Meacum magno labore contendit.
Caput V.*

Meacus vrbis in media ferme insula sica est ve
lut Iaponis vmbilicus. Distat ab Amangu-
cio, quod in primo insulæ aditu est positum, re-
cta quidem regione passuum millia non amplius
C. Sed anfractus maximi æstuariorum ac mon-
tium intercedunt. Ed iter intendit Xauerius an-
no post Christum natum M D L. mense Octo-
bri, quo mense in Iapone ingruit frigus. Erat
tum iter illud nō modo saxis asperum, sed etiam
perpetuis obsitum niubus, quas acri gelu vis hys-
mis adstrinxerat. Quocirca passim in syluis con-
cretæ ex niue glacieq; quasi trabes ex arboribus
pendebant, pestem acque exitium viatoribus mi-
nitantes. Accedebant belloruin, quibus tota re-
gio ardebat, haud leuia pericula: crebra etiam
latrocinia, quibus itinera erant infesta. Franci-
scus tamen omnium rerum præterquam diuinæ
prouidentiæ salutisq; animorum immemor iter
adeo longinquum ac periculosum alienissimo an-

Xauerius e- ni tempore suscepit. Ceterum ut certum aliquem
quit famu- talis viæ haberet ducem, equiti indigenæ Mea-
lum se ad- cum peten ti famulum semet adiunxit, seruitu-
iungit. tem quoque pro Christo sibi decoram ratus. Do-
minai ergo equitantis sarcinulam, præter suum
Missæ instrumentum, cursitans gestabat hume-
ris. herus quippe, cursus magis quam itineris
modo, concitabat equum per obnoxia latroni-
Meacessit iti bus loca. Et Franciscus pedibus ferme ibat
neris labores nudis, quod riui amnesque vado transeundi se
& arumna. passim offerrent. Itaque sèpenumero pedibus
ex niuis,

ex niuis, & algoris iniuria intumescentibus gra-
uiter laborabat. crebro etiam cursu, & sarcina-
rum gestatione fatigatus, glacie, aut asperita-
te viæ fallente vestigia, corruerat. Quæ ille
omnia non æquo solum, sed etiam intento in
Deum, & à sensibus alienato superabat ani-
mo. Quippe tanta erat vis cœlestis contempla-
tionis, ut viciis dulcedine sensibus, subinde
in vepres indueret se, ad lapides offensaret pe-
des, laceraretque sine ullo prorsus sensu dolo-
ris. Nec verò noctis conditio melior, quam
diei, saxe de nocte imbribus madefactus, fri-
gore confectus ac fame, ad diuersorium venie-
bat, vbi humana ærumnarum subsidia, solatiaq.
suppeterent nulla. Argumento est quod toto
illo itinere, oryza, eaque emendicata vitam
tolerauit, non minore alimentorum inopia,
quam corporis vexatione procedens. Tantas
hasce itineris ærumnas insolentia exasperabat
gentis. Iapones ut elato sunt, celoque animo
peregrinum hominem Iaponicæ elegantiæ, ac
moris ignarum, eundemque sui contemptorem
exagitabant velut stolidum, fatuumque. Quo-
circa in oppidis ac pagis, quæ transibat, in na-
uigijs, quibus vehebatur, in vijs passim ac di-
uersorijs omnium erat ludibrium. At ille hi-
lariter non modo patienter cuncta perferebat
cum Apostolo stultus propter Christum, & om-
nium peripsema esse gestiens. Mensibus in iti-
nere duobus exactis, demum innumerabilibus
terra marique persunctus malis, Meacum Dei Meatus urbe
benignitate saluus & incolamis peruenit. Mea- maxima &
cus Vrbs est regia Iaponicæ totius longe maxi- celeberrima
ma, ac celeberrima. Ea cum floraret (si famæ
libet)

Xauerius ex-
agitatur
ut stolidus.

libet credere) techorū prope CC. millibus frēquē tabattar; sed crebris vastata bellis, populationibus, incendijs, prope dimidio minor euanit. Sanè murorum circuitus, vrbisque vastitas ea est, quæ veram esse ostendat vetustatis famam. Cum eò venit Xauerius, domorum habebat facile centum millia. Meaci Academia est per celebris; collegia discipulorum quinque præcipua: Cœnobia verò innumera virorum mulierumque. Itaque maxima seges ac materia conuersionis offerri videbatur. Verum (quæ sunt occulta Dei consilia) ea spes prorsus irrita atque inanis fuit. Meacum ut venit, intentus in occasionem Regis adeundi, petendique ab eo ut faceret Euangelij in suo regno pronunciandi potestatem, ad Regiam dies aliquot frustra exspectauit. Iaponicæ quippe consuetudinis vrbanitatisque inscitia, vulgaris & obsoleta vestis, Christianæ vitæ simplicitas eum cohorti regiæ eludendū præbebant.

Xauerius a cohorte regia eluditur. Itaque adeo obstructos omnes ad Regem inuenit aditus, ut nunquam omnino eum adire licuerit: Ergo cum interim comperisset, ceteros Dynastas, Meacensis Regis maiestate obsolescente, nequaquam illi dicto audientes esse; mutato con filio curaq; impetrandi regij diplomatis omissa, tentare Meacenses cœpit, quo tandem animo Christianam acciperent legem. Reperit ciuitatem omnem solicitam expectatione, suspensam metu bellorum ingruentium. Itaque auersis auribus animisq; omnium, tempus terebat. Ulro etiam in compitis ad circumfusam multitudinem verba faciens (quod idem illi in alijs quoque oppidis acciderat) à pueris ac fece plebis passim obsoletis calceis, aut etiam lapidibus petebatur,

Lapidibus appetitur.

petebatur, exigebaturque. adeo nihil salutare non modo ad animos, sed ne ad aures quidem admittebat obstinata superstitione. Et ille quidem ibat gaudens quod dignus habitus esset pro nomine I E S V contumeliam pati. Demum ut per spexit nec pacatam esse ciuitatem, & ab Evangelio prorsus alienam: Enim uero doluit sibi post tantos itineris labores, re infecta nulloque cum manipulo ex tanta segete discedendum: sed tota re diuinæ voluntati, prouidentiæque permissa, Amangucium remigrat; illa se cogitatione consolans, præclarum esse pro CHRI-STO, magna non solum agere, sed etiam pati.

Act. 5.

*A Mangucij Rege manneribus conciliato
complures Christianos facit.*

Coput VI.

AMANGUCIUM igitur pari ferè labore & incommodo, atque inde Meacum ierat, reuersus, extemplo statuit Regem conuenire, eiq; à Præfecto Indiae, Episcopoque Goano litteras ac dona, quæ Firandi reliquerat, tradere. Hæc ille munera Meacensi Regi qui totius Iaponiæ maximus ferebatur, destinarat animo. Ceterū vbi animaduertit illum precario iam regnantem non tam imperio magnum esse, quam nomine, Regem autem Amangucij opibus pollere; mutata voluntate, huic danda censuit, ratus eum sibi potissimum donis cōciliandum, qui rem Christianam autoritate iuuare plurimū posset. Itaque Firandū celeriter regressus, nouā Regis adeūdi rationem,

quār

Splendore quam subiecerat necessitas , init : Iam usus eum
vestis aditū docuerat , ab Iaponibus , communi mortalium
sibi facit ad vitiō , hominēs specie cultuque corporis aestima-
Regem. tri : pannosos vero uix hominūm numero habe-
ri: Perinde ac si virti decus vestitus magis , quam
virtus foret . Quocirca Christianæ paupertatis
studium , quod ad gratiam regum iter obsepi-
ret , rei Christianæ obesse cernens , consilio non
abhorrenti ab eius ingenio , qui omnia omnibus
fieret , ut omnes Christo lucrificaret , obsoleta
veste deposita , vestitus elegantiam assumere sta-
tuit ; & iplendore vestis oculos speciosa magis
quam vera bona spectantium , capere ; ut éo-
rum deinde animis lucem offerret ueritatis .

Ergo Amangucium cum remeasset splendida in
ueste , ducbus tribusve famulis comitantibus
adijt Regem . Et consilium coimprobauit euen-
tus . Protinus ab asseclis ad Regem introductus ,
ab eo sanè benigne comiterque excipitur . Pau-
ca præfatus , à Prorege Indiae ; & Goano Episco-
po litteras amicitiae obsides , peregrina munera
amicitiae pignora , atque in his monochordūm ,

*Dona Regi
offert .*

*Regis dona
repudiat.*

& horologium Regi tradit , non tam pretio ,
quam nouitate , & admiratione artificiis grata il-
lis locis , & accepta . Rex igitur litteris , donis
quæ Lusitanoru[m] mire l[et]us , magnum argenti
aurique pondus Xauerio inuicem elargitur . At
ille memor se non mercatorem esse , sed Sacerdo-
tem , remissis quæ offerebantur , Regem precari
enixè institit , ut diuinæ legis in sua ditione sibi
promulgandæ , suis popularibus accipiendo po-
testatem regio faceret edicto : hoc dono nul-
lum sibi , nullum Lusitanis dari optatius posse .
Itaque Rex tantam abstinentiam admiratus
aspernan-

aspernantis quod alij per ingentia fretorum, terrarumque pericula peterent, non dubitauit eius religioni fauere, cuius suspiceret uirtutem. Extē-
plo igitur per omnes vrbis vias pronuntiare præ-
cones iubet; Placere Regi Christianam Religio *Edictum re-*
nem proponi suis popularibus, vt quicumq; uel gum pro re-
lent, fierēt Christiani. Proinde ne quisquam Lusi *ligione Chri-*
tanos Sacerdotes factō verboue lāderet, neu cui stiana.
quam patria sacra deseruisse fraudi foret, probro
ue. Insuper ut cum potestate facultatem daret,
Xauerio inane Bonziorum cœnobium ad habi-
tandum attribuit. Ea res & nomen Francisco, &
religioni existimationem conciliauit. Ergo per-
multi cognoscendæ nouæ religionis audi, ad eū
audiendum confluabant. Nec illorum studijs de-
erat Xauerius, aliquam iam ipsorum linguae fa-
cultatem nactus. Bis in die concionem ad popu-
lum habebat, magna semper ciuium frequentia.
Vbi perorauerat, aliquantis per cum auditoribus
de rebus pro suggestu expositis disceptabat. Aut
enim interrogantibus respondendum erat, aut
ipsi inuicem interrogandi. Id certamen, alijs su-
per alios vrgentibus, plerunque ad multam no-
tēm tenebat, vix ut esset corporis curandi locus.
Nec alia res maiori erat impedimento quām Ia-
ponicæ linguae inscitia. Quippe identidem, cum
insolens aliquod verbum fastidiosas delicatasque
eorum offendisset aures, Francisci infantia risui
erat. Itaque non deerant qui risus captandi cau-
sa quæstionibus eum onerarent. Ceterum is ora-
tionis spiritus, ea vitæ ac religionis sanctitas, tā-
que a Bonziorum vita doctrinaque discrepans
eminebat, ut quod dicta non poterant, ostende-
rent facta. Quocirca Iapones ingeniosos utique

O &

& obsequentes rationi haud fallebat; quam consentanea essent illa, vtcunque dicerentur. Conue niebant multi è cœnobijs Bonzij, Bonziæq; , plures etiam è nobilitate , è plebe verò quam plurimi . Assidue reserta erat domus omniū ordinum hominibus; ac sæpe aduentantium capere nequibat multitudinem . Interrogationes adeo multæ fuerunt, ac variæ, vt discussa demum errorum caligine, ac luce veritatis oborta , non pauci ex Francisci responsis perspicerent , leges suorum Deorum inanes, ac falsas; diuinam autem ueram esse solidamque. Nec in suscipienda vera religione , quām in excutienda segniiores fuerunt. Diebus aliquot in percontando respondendoque consumptis , plures Christiani fieri; primi autem omnium ij , quorum præcipuè peruicacia Xauerio in concionibus certaminibusque obsterat, Deo pertinaciam in facilitatem vertente.

*Fernandi
virtus.
Iaponis cu-
iusdam info-
lentia.*

Quanquam primum decus non doctrinæ fuit , sed patientiæ. Fernando Francisci socio in triuio concionante ad plebem, Iapon forte quidam præteriens ad concionem accessit. Inde , ut erat homo insolens, prodit in medium , & collectam in ore saliuam in concionantis os coniijcit; eā ille contumeliam adeo patienter tulit, vt nihil omnino commotus , abstensa linteo facie , institutum pertexeret sermonem . Tantæ patientiæ miraculo morus quidam è concione , in animum induxit suum , a viris tanta uirtute præditis non posse religionem , nisi sanctam afferril. Itaque domum ad Franciscum uenit , instituit , ac primus omnium baptizatur . Huius exem-

*Patientie
miraculo Ia-
pon conuerti-
tur.*

Luscus con- plum alij deinceps sequuti . Inter hos Laurentius tius quidam luscus tantum animo diuinæ lucis gius. acce-

accepit, ut nuntio rebus humanis remisso, totum se Deo consecraret, magno cum Iaponiæ emolumento. Is namque in Societatem à Xauerio adscriptus, egregius deinde concionator extitit: populariūmque suorum quam plurimos ad lumen adduxit Euangelij. Baptismate deinde lustrati honesti homines multi, qui summa Franciſco familiaritate deuincti tantopere ei gratificari studabant, nunquam ut satisfacerent ſibi. Quocirca de Iaponum ſectis, ac religionibus ab illo interrogati, impensis etiam quam rogabantur omnia prodebat.

Cognitis Iaponum ſectis complures eorum conuerit.

Cap. VII.

EX his igitur ille longe accuratius quam antea Iaponicas religiones, disciplinasque cognouit; ſectas uigere in Iaponia tum virorum tum seminarum omnino nouem; liberum cuique esse quam velit, ſequi. Itaque, euenire ut in ijsdem ſepte teatris, quot capita tot pene ſint disciplinæ, domèſtique inter ſe contendant, ſuam quisque alijs præferre conantes. Ex hiſce ſectis nullam de mundi, animorumque procreatione quicquam tradere. Nimirum iccirco, quod nullum horum esse principium conſentiant vniuersæ. Inter omnes conuenire poſt hanc vitam ſedes esse animorum duas, damnatorum vnam, alteram beatorū. Ceterum quale tandem ſit beatorum domiciliū, cuius imperio animæ detrudantur ad inferos, docere neminem; Tantum quasdam decantare fa-

Iaponum
ſecta.

bulas de suarum disciplinarum autoribus, quorū
 Xaca et A-
 mida Iapo-
 num Dij. Xaca & Amida principes numerentur: eos pro-
 pter aliorum salutem grauissimas vltro subiisse
 pœnas, maximeque diuturnas. Harum sectarum
 alias trecenis, quingenis alias præceptis contine-
 ri; Omnes tamen quinque tantum leges ad salu-
 tem necessarias ducere, quibus caueatur; Ne ho-
 minem occidunt; neu animal ullum occisum co-
 medant, neu furentur, neu mœchi mendacesque
 sint, non vinum bibant. Bonzios verò & Bon-
 zias hoc suscepisse, vt pro populo, qui urbanis
 curis, negotijsque impeditus eas seruare nequeat
 leges, ipsi satisfacerent, hactamen lege, vt eis do-
 micilia, redditus annuos, ceteraque attribueret
 subsidia, & scilicet honorem haberet. Quocir-
 locupletes e populo, ac Dynastas, vt peccandi li-
 centia fuerentur, conditione accepta, impense
 illis quæcunque postularent, concessisse, ratos Bō-
 zijs deprecantibus haud dubie vel ab inferorum
 pœnis se vindicatum iri. Bonzios porrò ipsos ab
 omnibus petere eleemosynam, dare nemini. His
 alijsque rebus eiusmodi compertis Xauerius, suis
 Iapones institutis, quasi armis oppugnare ador-
 tus, si apud populum cum Bonzijs cœpit agere,
 vt eorum commenta certis argumentis rationi-
 busque conuelleret. Præcipue uero docebat ex
 inferorum supplicijs Bonziorum deprecatione
 ne eximi neminem posse, utique cum Bonzij
 leges, quas pro alijs seruaturos se receperint,
 ipsi minime seruarent. Constatbat quippe il-
 los, lapsa iam vetere disciplina: potare vinum,
 carne clam vesci, palam mentiri, mœchariq;. Pro-
 inde populus patefactis Bonziorum dolis, indi-
 gnari vulgo, & illorū fraude se deceptos, bonisq;
 spo-

Bonziorum
 improbitas
 & anaritia.

spoliatos queri. Et ab ipsis Bonzijs demum veritatis confessio expressa est: Nisi soletia eos ab inopia vindicaret, enim uero fore sibi pereundum fame. Itaq; ex eo Bonzij magna non solum damna, sed etiam dedecora subierunt. Inde Xauerius cōperto ex Iaponum amicorum sermonibus litterarumq; monumentis, Xacam & Amidam duo annorum millia expleuisse: Xacam verò octies milles natum, aliaq; multa his similia risu. quam relatu digniora: extemplo ineptas fabulas exagitate instituit. illos non homines, aut Deos, sed Daboli portenta fuisse demonstrans. Quibus Bonzij, benefici, ceteriq; diuinæ legis aduersarij prorsus conuicti cum reticerent, gaudebant scilicet Christiani in suscepta fide, ac propenso confirmati: Ethnici vero qui aderant perspectis magistrorum erroribus, in suis religionibus labantes paulatim ad Christi cultum transferebant se. Ergo id indigne ferentes Bonzij grauiter eos quod patrias religiones desererent accusare; illi contra respondere, nimirum diuinam legem magis consentaneam esse, idque vel ipsis auctoribus, qui Iaponicis obiecta legibus, refellere nullo modo sinsterent. Iapones quippe qui nihil penitus de solis, luna, stellarum, orbium cœlestium, terræ, maris, animorum, ceterarumq; rerum molitione: inaudierint, huius uniuersitatis opificem & effectorum vulgo nullum agnoscent: Francisco igitur ostendente, rerum omnium ac nominatim animorum conditorem esse Deum; initabantur scilicet eiusmodi rerum principium, non Iaponibus modo, sed etiam Sinis, vnde ipsi religionem assueverint penitus occultum, & ignotum fuisse. Admiratio eò demum errupit, ut non magis Xauerium.

*Fabula Iapo
num de Xa-
ca & Ami-
da.*

*Iapones A-
stromonia
ignari.*

Christiq; religionem suspicent, quam Bonzios Iaponicasq; contemnerent sectas. Hisce ergo disputationibus adeo Bonziorum nationem conturbauit Xauerius. ut qui ante eius aduentum de suis legibus inter se contenderent, iam omisso hoc certamine, omnes pariter de una Dei lege loquerentur. Ac multi multa quotidie percontabantur ex Francisco; vnum ne esset rerum bonarum malorumq; principium; idq; vtrum bonum an malum? Respóidenti unum esse rerum omnium principium, & summe bonum, obijciebant illi diaboli humani generis hostes, quos malos esse constaret, si Deus bonus esset, cur restant pernicioſas procreasset? Tum Xauerius illos bonos procreatōs a Deo, suo uitio malos euāsisse, atq; idcirco apud inferos æternis mactari supplicijs. Et illi deinceps querere instituerunt. Cur Deus homines ab se ad suum cultum cōditos a Dæmonibus in fraudem impelli fineret? Quin humanas mentes ad virtutem propensas fecisset potius, quam proclives ad vitium? Cum uero Franciscus hominem liberum esse natura; diuinaque præsidia ad pugnam victoriamq; parata, si modo uti uelit, habere demonstrasset: & simul humanum genus ad honestatem natum, parentum uitio, maloq; cultu depravatum esse docuisse; illi ab hominum culpa in seueritatem numinis uersi, sciscitari cur tandem inferorum carcerē malorum ultimum adificasset? cur hominum æternis addictorum cruciatis nulla unquam eum misericordia caperet? Contra Xauerius ostendere tantam esse Dei maiestatem, tanta eius in homines uel vniuersos vel singulos promerita: vt nullum reperiri possit supplicium tantum, quid non hæmuncionis cælestis nū

*Acute Iaponi
num nauigati
tiones.*

mi nis

minis uiolatori pro tanto scelere deberetur. Eam tamen esse Dei clementiam, quae semper aliquid de merita remitteret poena. Et haec quidem aliaque his similia ingenti assensu audiebantur, ut cum cuncti facile acquiescerent. Ceterum illa cura eorum animos solicitabat maxime, quod nec benignus, nec equus Deus videretur, qui omnium regionum praeterquam Iaponiae memor Iaponibus ante Francisci aduentum nunquam indicasset se, utique si quotquot ignotum non coluisse Deum, ad inferorum damnasset supplicia: eodemque si uisset ipsorum maiores caelesti luce fraudatos precepites ferri, agique. Ad haec Franciscus demonstrare, diuinam legem mortaliuum animis insitam, legum omnium esse longe antiquissimam. Quippe Iapones etiam ante leges ab Sinis petitas, rationis admonitu non ignorasse, nefas esse hominem occidere, furari, peierare, & cetera quae diuina lex prohiberet. Itaque si quis tale quidpiam admisisset, conscientia quasi sceleris vindice stimulante cruciari. Id adeo in solitario homine ex plorari licere, qui in desertis siluis sine ulla litterarum legumue humanarum cognitione educatus, tamen diuinorum legum de homicidio, de furto, de periurio, rebusque ceteris haud quaquam foret ignarus. Quod si in barbaris quoque nationibus cerneretur, quid tandem in humanis ac politis futurum? An non igitur iure multari supplicij, qui diuinam legem naturae insitam violarint; quam si obseruassent, utique eis caelestis fuerit oboritur a lux? Hoc responso cum silentium esset. *Iapones* eis impositum; paulatim salubre Christi iugum *quingentibus* accipere coeperunt. Ergo duorum mensium spatio *ptizati.* ciuium capita baptizata facile quingenta. Hi

fientes vicem liberum, paratum, necessariorum, maiorumq. suorum sciscitabantur identidem de Xauerio, ecqua spes, ecqua via foret æternam ab eis miseriam depellendi: quibus ille oboris lacrimis abnuens, suadebat, ut hoc impensis ipsi, quibus diuinitus oblata lux salusque esset, Deo grates agerent, & alienæ cladi sensum suæ incolumentatis spe lenirent; quo necessitatem patientia faceret leuiorem. Inde illi ab alia querenda uersi rogitabant quæ mundi figura, qui solis, ac siderum cursus, vnde crinitæ stellæ, venti, fulgura, fulminaque existerent; quæ uis niuem, graninem, imbres effunderet. Quarum origines rerum Xauerius haud ignarus Astronomiæ Philosophiæque naturalis cum expromeret, stupebant scilicet homines ad talia rudes peregrinum ingenium pariter, doctrinamque mirantes. Et harum rerum fama cum peruafisset urbem, ingēs etiam Christianæ legi nomen fecit, ut non in publico tantum sed etiam in priuatis tectis celebraretur. Et ea res haud minus emolumenti dā sit Bonziorum familijs, quam addidit rei Christianæ, plurimorum animis à patria superstitione auersis. Iamque opinio erat breui multa illorum cœnobia compluribus Bonziorum disciplinam deserentibus, deficientibus vitæ subdijs, peritura, magno utiq. rei Christianæ incremento. Quantum porrè Bonziorum autoritas diminuta, atque obtrita sit, nel ex eo intelligi licet, quod eorum studiofissimum quemque iam non tam voluntas, quam necessitas in ueteri retinebat instituto. Dynasta quidam erat Amangucij copiosus, & opulentus in paucis, is una cum coniuge impense & Xauerio & Euangelio fauebat. Verum utrique præteriti

teriti temporis temeritas ademit in posterum libertatem. Hi nimirum multa Bonzijs domicilia ædificata magnis redditibus instruxerant, Amidā quem præcipue colerent, sibi ad beatitudinē propitiaturi. Quiccirca negabant commissuros se, ut collectam per tot annos, tantis sumptibus Amide gratiam comutata religio subito effunderet. Nisi hæc animum remorderet cura, aliud consilij esse capturos. Bis insipientes, qui & temere errant. & hærere in errore, quām emergere maluerint. Sed quod hi vano veteris instituti respectu noluerunt facere, ut spectatam Christi fidem sequentur, id alij complures veritatis luce capti impense fecerunt. Ergo Bonzij ludibrij, damniq; impatiētes ira & inuidia furere in Christianos: In suis cōcōtionibus eodem tempore habitis, multa in Deum impie iactare, multa contumeliose, quæ in ipsos conuenirent, in Franciscū euomere; minaciter Iaponibus denuntiare, Iaponiam simul Christianæ legis iugū accepisset, interitutā. Sed eorum contumelię magis ipsis odiū, quam Xauerio cōtemptū crearunt. Iapones enim haud dubij Bonziorū maledicta ex inuidia ac malevolentia oriri, non solū id ipsum prædicare, sed innoxio etiā fauere cōperunt, inuidorū obtrectatione in laudē fauoremq; cedente. Inter hæc Franciscus summa cū cura exquirens, Ecquām Iapones notitiā habuissent olim Euangelij, Christique, non cōperit Iaponiarum Iapones nul litterarū, siue Iaponū ipsorū testimonio, Iapones iam Christi ante ipsius aduentū, Christi nomen vel fama quidem accepisse. Quæ res strenuū alioquin in Euan gelio circumferēdo Xauerium, haud secus quam par erat, stimulauit nrē lētum eo religionis propagandæ causa penetrasse, ut Euangelij sonus in vlti-

in vltimis auditus terris, etiam in vltimis insulis audiretur. Pluribus iam ad Christi ouile congregatis, florebat res Christiana, cum magnum ei vel adiumentum, vel decus accessit. Banduensis

Academia Banduensis. Academia est in Iaponia & celebritate & nobilitate maxime inclyta, vt pote quæ amplius quatuor auditorum millibus frequentatur. Ex hac Academia vnis magna sapientiæ fama, ac nomine factus est Christianus memorabilis sane ratione. Genus est Bonziorum, qui commentationibus dediti, quid ipsis futurum sit post vitam, & alia eiusmodi meditantur. Ex quibus haud sane paucos sedula commentatio in eam demum adduxit sententiam, vt in Iaponum disciplinis nihil esse censerent opis ad salutem animorum. Sic enim ratiocinabantur, Nimirum oportere vnum omnium rerum principium reperiri, de eo in suis libris mirum esse silentium: cum nulla usquam de huius universitatis conditore mentio fiat. Qui igitur ignaros conditoris sui saluos esse posse? Sed ceteris inter pudorem metumq; hæsitatibus, is quem diximus ad Christianorum se addidit cœtum, salutis cupiditate verecūdiam vincente. Et quidem is in animo habuerat aggregare se ad Bonzios; verum vt ex Francisci disputationibus eorum agnouit errores; suum utique mundique opificem, quem Christiana religio proponeret, colendum ratus, mutata in diuersum mēte Christo adiunxit sese. Ea res quam Bonzijs acerba, tam iucunda Neophytis fuit. Cum enim is in sua Ciuitate eruditionis primas teneret; eius autoritas in utramque partem valebat plurimum. Quocirca illo ad baptismum ceteros suo exemplo incitante, res Christiana & dignitate & numero

mero auctior cœpit esse. Tantus autem Neophy- Iaponiï Nes
tis ea re ardor iniectus , vt pro se quisque cum phytorum ar
Ethnicis de religione decertarent, conuictos ve- dor.
lut captiuos ad baptismum adducerent , suasque
inter se pugnas ac victorias compararent. Qua
ex re Franciscus eā percipiebat animo voluptatē,
quæ omnem laborum ærumnatumq; extingue-
ret sensum. Igitur Amangucij ingenti incremen-
to Christiana res aucta est, gregisq; incrementum
pietas æquauit . Qui olim suas illas precatoria Iaponum
calculorum series ita percurrebant , vt suæ quis- precatoria
que seclæ conditorem , subinde nominatim im- corona .
plorarent, superstitione in religionem versa, stu-
dium illud suum auxerunt . Nam B. Mariæ co-
ronas ritè decurrentes salutatione angelica ad
minores orbiculos recitata, identidem inuocab-
ant salubria I E S V & Mariæ nomina : Seq; in
Francisci velut vnici exempli mores quoad fas es-
set formare nitebantur . Tantos porro Amangu-
ciani Neophyti progressus in pietate fecerunt sub
Xauerio haud penitendo magistro , vt post eius
discessum propter Regum importunitatem, à ma-
gistris ferè , ac Rectoribus destituti , quinque &
viginti annos , in medio Ethnicorum institutum
vitæ Christianæ cursum tenuerint , ipsi sibi Re-
stores magistriæ .

Bungi Regem Christianis conciliat.

Cap. VII.

MAgnum iam erat Xauerii nomen in Iapo-
nia, magna sanctitatis opinio, vt iam huma-
num fastigium propemodum excederet . Quo-
circa illum Iapones tanquam diuinum quendam
hominem

hominem venerabantur. Hæc sanctitatis fama longinquas etiam regiones peruagata, Iaponiam prope vniuersam eius nomine, egregijsque factis impleuerat. Itaque dum ea quæ exposuimus,

Franciscus à Xime gereret Amangucij, ab Rege Bungi litteras Rege Bungi accipit plenas officij, humanitatisque; Lusitanorū accersit. naui ad suæ ditionis portum appulsa, ex eis se de ipsius eximia virtute multa comperisse: illorum sermonibus incensum cupere corā certas cum eo res communicare. Proinde ad se Bungum primo quoque tempore proficisci ne grauaretur. Ergo Franciscus cum noua affulisset spes rei benerendæ, Cosmo Turriano & Ioanne Fernando in Neophytorum tutela relictis, Bungum protinus ipse transmittit. Bungus urbs est regia in altera Iaponis parte, quam Ximum appellari demonstrevimus, ab Amangucio millia passuum amplius

Rex Bungensis. CXX. Rex Bungensis ætate quidem iuuenis, sed ingenio doctrinaq; insignis, per id tempus Bungi tantum imperitabat, vir apud Iapones prudētia, quam opibus clarius. Lusitano nomini non aliis magis studebat. Quippe Lusitanorum amicitiæ, ac societariscupidine accensus, ad Lusitanæ Regem Prætoremq; Indiae iamdudum litteras cum muneribus destinabat. Ad eum igitur veniens Franciscus comiter reuerenterq; excipitur. Cœperat iam ante Regem ex fama rerum egregiarū, admiratio viri, sed longe maior ex congressu veneratio cœpit. adeo speciem quātumuis amplam ac magnificam, quam rex animo subiecerat, Xauerij præsentia superauit. Nam oris maiestatem, quam natura, & cana iam ætas dederat ei, quidam sanctitatis adornabat fulgor, contra intuentium oculos pene perstringens. Cum Rege col-

Xauerij maiestas, & o-
ris dignitas. locutus

locutus, cuius sermonis summa tradita non est, Euangelij in eius ditione pronunciandi haud ægre impetrat veniam. Inde Rex indies magis Francisci sanctimoniam admiratus, vt simul ilius, simul Lusitanorum gratiam iniret, Societati IESV in suo regno vltro detulit domicilium. Eodem tempore Xauerius rebus præsentibus latus (Deo aduersa secundis miscente) quæ Amangucij varie gesta essent post digressum suum, cognoscit. Iam Cosmus Turrianus non minus feliciter in Bonzijs coagendis, quam in Neophytis excolendis versabatur, cum intestinum bellum repente natum cuncta turbauit. Præpotens quidam Dynasta Regem suum magna armatorum manu ex improviso adortus exegerrat regno. Et ille haud ignarus queri se ad necem, ne in hostis popularis sui potestatem viuus perueniret, sibijs pse manus attulerat. Inter hæc in tumultuante ciuitate nulla facies maldeerat, cum armatorum crudelitas, ac licentia per omnes ordines atque ætates vagata, etiam in ipsa saeviret tecta. In tot cædibus, atque incendijs Christiani, eorumque magistri, infestis Bonzijs utique interissenit nisi eos diuina benignitas præsenti exemisset periculo. Ceterum sub Regis cædem, ex tam tristi bello, latta repente pax. Regni Primores, compositis rebus, Bungensis Regis germano imperium per legatos deferunt. Xauerius ergo nouum Regem Amangucianis Neophytis conciliandum ratus, Bungi Regem adit, orans vt Societatis Patres, Christianosque Amangucij incolas fratri commendaret suo. Fecit Rex impense quod rogabatur, sic vt ille Francisco omnia polliceretur.

At

At Bungensis rex, ut facta pondus adderent verbis, protinus quod fratri suadebat, ipse met in suo regno facere instituit. & institutum illud suum, perpetuo conseruauit, ingenti Iaponiæ bono, & scilicet suo. Quippe & Christiana res, Ethnico fauente Rege, magna deinceps incrementa cœpit, & ipse, Christi benignitate qualecunque meritum suo tempore remunerante, non modo quatuor alia regna paterno adiecit, verum etiam trigesimo fere post Xauerij obitum anno, repente factus est Christianus. Nec nihil ea res ad Francisci demortui meritum decusq; pertinuit. Rex enim cum rite baptizaretur siue suæ erga Franciscum Xauerium venerationis memor, siue eriam illi secundum Deum, tantum Baptismi beneficiū debere se testatus, Francisci potissimum nomen optauit. Sapientissimi Regis exemplum atque auctoritatem Iapones plurimi è prima nobilitate secuti, quibus ille etiam hodie, non minus pietate, quam dignitate præstat. Huius legatum ad Pontificem Max. Deus nostræ ætati nuper dedit ut videremus; cum tis iuuenes regis à tribus Iaponiæ partim regibus, partim Dynastis Christianis missi, Pontificem Romanum, religionum antistitem, gentiumque omnium parentem rite agnouerunt. Eorumq; aduentum ex alio orbe terrarum non modo Roma & Italia, verum etiam Hispania summis celebrauit studijs. Xauerius igitur tunc temporis Bungi Rege satis conciliato, Lusitanis primum operam dedit, deinde ad Bangenses colendos conuertit animum. Verum nihil admodum profecit, nemine propemodum nec salubria consilia animis, nec verba auribus accipiente. Aduersabatur negotio primum Sinai à quibus

Rex Bungi
in baptismō
Frāncisci no-
men adama-
uit.

à quibus religionem acceperant, auctoritas, ad quam rationibus conuicti confugiebant, illud iacentes, Si vera esset Christiana religio, cur eam non probauissent Sinæ? Deinde Regis ipsius obstabat exemplum, qui prudentia atque eruditio ne longe clarissimus, Christianorum sacra, & instituta quoniam ipse non suscipiebat, suo iudicio improbare videbatur.

Sinas aditurus remigrat in Indiam.

Cap. IX.

Ergo Franciscus Regem in adolescentiæ illecebribus hærentem ad Christi cultum traducere frustra conatus, postquam in irritam spem tempus teri sensit; aliò consilia vertit, curasque. Nam cum videret, nisi expugnata Sinarum superstitione, Iaponum animos capi non posse, decreuit ipsam Iaponicæ religionis inuadere arcem, ratus Sinis ad Christum conuersis, eorum auctoritatem Iapones haud ægrè secuturos. Ita vna opera res duas posse confici. Cum de Sinis percontaretur, *Sina Iaponi* reperiebat eorū fines à Iaponia qua breuissimus *bus proximi* traiectus est, non amplius passuum millibus CC. *Regnum Sinarum.* distare. Regnum in continenti longe amplissimum, pacatissimumq; esse totius Orientis. Nec aliam regionem pluribus, maioribus, opulentioribus frequentari vrbibus oppidisque. Nec eam populorū modo, omniumq; rerum copia, sed etiā ingenij liberalibusq; studijs abundare. Vnius imperio parere vniuersam, omnibus eius nutum intuētibus. Quippe nulli usquam Regi toto orbe terrarum, neque populos, neque Magistratus magis dicto audientes esse. Regem porrò ipsum moderationis potius, quam potestatis memorem, nō ad libi-

ad libidinem atque arbitrium suum , sed de
 Senatus sententia , vt ex patrijs legibus omnia
 administrare . Reipublicam potius quam re-
 gnum esse credas . Gentem quidem similiter ut
 Iaponicam, albam & ingeniosam; ceterum non si-
 militer deditam studio armorum . Bonzios autem
 nullo apud eos esse honore ac pretio . Non aliā fer-
 me nationem aptiore ad Christi religionē videri .
 Verum Satanae profecto suis rebus timētis opera,
 omnē quasi sub signo & claustris teneri regionē,
 Euangelij præconibus prorsus exclusis . Antiquissi-
 mis quippe Sinarum legibus peregrinos omnes,
 præter legatos aditu prohiberi : Si quis iniussu Re-
 gis accesserit , capitale esse . His rebus coimpertis
 Xauerius rationē inire cœpit in Sinas insinuandi
 sese . Cogitanti illud occurrit , ut in Indiam reuer-
 sus cum Prorege , Goanoq; Episcopo ageret de le-
 gatione ad Sinarum Regem mittenda : Ipse Le-
 gati comes , patefacto introitu , Euangelium Sinis
 inferret . Biennium totū iam in Iaponia versatus
 in præcipuis eius partibus nō solum Christo gre-
 ges , sed etiam sedes Societati quæsierat , cū cœpit
 de reuersione in Indiā cogitare . Præter eam quā
 diximus legationis adornandæ causam , suorum
 quoque respectus , & cura domū illum aliquando
 reuocabat , non tam quod locorū longinquitate ,
 ac suorum desiderio cōmouere:ur , quā quod com-
 mittendū non putaret , ut Ethnicos ad Ecclesiā ag-
 gregans sibi cōmissum desereret gregē . Etsi enim
 absens per litteras quæcunque à Socijs gereretur
 subinde cognoscebat , & res omnes administrabat
 prope vti si adesset præsens ; tamen animum subi-
 bat illa cogitatio , frontem (vt dicitur) esse occi-
 pitio priorem , ac sedulos pastores suis potius ocu-
 lis , quam

lis, quam alienis greges suos lustrare oportere. Quocirca statuit, Indicos socios quibus præterat, longo interiallo reuise, ac delectu habitu, ex eis aliquot submittere in Iaponiam: ipse autem rebus compositis, & legatione instructa, penetra te in Sinas pariter cum legato. Lusitanæ ergo natus Indiam repetentis occasione inuitatus Aman-gucianis socijs omissis, Bungisimul cum Regis Bungensis Legato concendit, Nouembri mense anni M. D LI. Ex Iaponia Bernardum Iaponem ab se baptizatum, & in Societatem adscitum secum deduxit, simul specimen gentis Iaponicæ, simul idoneum spectatorem Christianæ amplitudinis missurus deinde Romam, ut scilicet is Romanæ in primis Ecclesiæ ornamentis opibusque exploratis conciliaret apud Iapones nomini Chri stiano maiestatem. Discedentem Xauerium Iapones item alij plura eodem consilio secuti. Igitur Indiam repetens secunda tempestate ad Cinceū Sinarum portum delatus paulisper substitit. Ibi peropportune Iacobum Pereiram amicissimum suum, virum nobilitate ac diuitijs clarum offendit propediem Indiam versus uela facturum. Salute accepta redditaque, cum ingentibus benevolentiæ signis atque lætitiae, Franciscus de ratione ad Sinarum Regem penetrandi eum consu lens, suum ipse consilium expromit. Et ille ut erat homo prudens, taliumque rerum peritus, optimum factu censuit curare legationem; atque insuper munera ab Indiae Protege ad Sinatum Regem exprimere, & simul (adeo animū eius amor pariter Xauerij, religioque stimulabant) ad eam rem suam ipse operam, nauim, fortunas offert Xauerio, non speciosa oratione magis, quam pro-

Bernardum
sociu-n desti
nat Romanam.

P pensa

pensa voluntate. Franciscus gratijs actis, præmij illi precatur à Deo. Inde eius nauim consensurus repente cōuersus ad comites, qui frequētes aderant, deprecemur, inquit, Deum pro vrbe Malaca, quæ ab hostibus oblessa valde premitur. Quid si quis subsidium ferre laboranti potest, matureret: ne perditis rebus serum veniat auxiliū. Ea denuutiatio commouit omnes, vel Malacensiū periculo, vel miraculo vaticinationis. Quippe aberat ab eo loco Malaca leucas circiter nōgētas Itaq. omnes pariter Frācīsco autore dant sese in preces. Neq. irrita supplicatio fuit, dum nautæ se ad reliquum instruunt iter, Iacobus Pereria Xauerij, quem probe norat, denuntiatione permotus, arma ac milites subsidium obsessorum comparabat. quem ille Malacensis periculi metu sollicitum intuens. Mitte inquit, Iacobe timorem, apparatumque bellicum, & nobiscum vna Deo gratulare. Iam enim Malacam diuina benignitas obſidione liberauit, ut satis appareret fusas nuper preces Malacensibus saluti fuisse. Inde cum in Pereria nauī ē Cinco Sinarum soluisset portu quadragesimo quam ex Iaponia soluerant die, ad freti Sincapurani portum CXX. milia pasuum à Malaca, nauim appulerunt; ibique paucos dies sibi titerunt. Hinc Xauerius, ne qua fortæ Malacæ suum iter moraretur, datis ad Malacenses socios litteris, eos de suo reditu facit certiores, monens ut quam primum res sibi necessarias ad profecitionem Indicam comparent, ne qua festinationi suæ obijciatur mora. Bona iama pars idoneæ ad Indicum iter tempestatisabierat, cum à Sincapurano freto Malacam perrexere, In diam petituri. Quocirca Pereria sollicito suspensoque

*Sincapura-
nus portus.*

Vaticinatio

soque animo erat, veritus ne nulla iam foret reliqua Malacæ navis, quæ Franciscum transportaret in Indiam. Tum Xauerius, Desine, inquit, Iacobæ vereri, atque istam omitte curam. Antonius enim Pereria naui ad profecitionem parata, nos iamdudum opperitur. Prænuntiationem breuires ipsa comprobauit. Malacam ut uentum est Antonium inteniuunt tertium iam diem Xauerij aduentum instructa atque expedita naui præstolantem. Et simul comperiunt Malacam nuper à Iais barbara gente ac finitima obsessam esse acriter, ac paulo post exemptam obsidione periculo que, omnia iisdem plane temporibus, quibus Frá ciscus prænuntiarat. Ut primum Xauerium ex Iaponia Malacam reuertisse fama vulgauit, ex templo magni ad eum concursus omnium ordinum facti sunt reuersionem, incolumitatemque gratulantium. Quippe sollicitis omnium animis in Iaponiam soluens tam longinquæ periculoseq. nauigationi commiserat se: simul autem illum in Iaponiam saluum atque incolumem peruenisse, Malacam nuntiatum fuerat, vltro Malacensis Ciuitas supplicatione ad Societatis IE S V^e, templum indicta, & immortali Deo publicè gratulatione facta, satis ostenderat, & quam unice diligeret Xauerium, & quam bene de Iaponica eius expeditione speraret. Quocirca eius reuersio cum lætis de Iaponum conuersione nuntijs, multiplex vniuersæ ciuitati attulit gaudium.

Goam uenit, suoque aduentu socium moribundum sanat. Cap. X.

FRANCISCVS Malacæ in gratiam Sociorum Malacensium paucos dies moratus, in nauim iam dudum paratam concendit, & secundo cursu appellit Cocrinum, ibi pari omnium lætitia & gratulatione exceptus est. Cocrinum Franciscus tenuerat, cum iam naues Goam petentes essent vela facturæ; Mox igitur expeditum *Simul Goā nactus nauigium, summa celeritate aduolat Goā.* uenit ægros. Ut primum in terram egressus est, ex consuetudine ad valetudinaria priusquam ad Societatis domicilium contulit se. Inde ægros blande solatus, domum aliquando uenit sunme a socijs expectatus. Ibi post mutuas salutationes, amplexusq. fraternali amoris indices, ne humanior in alienos, quam in domesticos foret, statim cogitat ecquis æger iaceat domi. Respondetur unum esse omnino, euestigio Xauerius priusquam se in cubiculum reciperet, hominem adir. Is tum vergente vi mali, proximus erat morti, & desperata a medicis corporis salute, diem noctemque custodiebatur à sociis animæ saluti consulentibus. Iamq. omnia erant ad sepulturam ac funus parata, neq. tamen æger ipse, et si iam penè animam ageret, vitæ amittebat spem, interruptis ac moribundis uocibus dictans, si Xauerij aduentus (in dies expectabatur) suum prævertisset obitum, eius utiq. *Socium moribundum saepe recuperaturum. Nec ægroti spem Franciscus secessit, moribundum salutat; Euangelium recitat, interitu eximit. Quippe ille confessim releuat*

tus morbo, paulo post prorsus conualuit. diuini
tus & ægrum Xauerij aduentum expectasse, &
Xauerium iter, accessumque ad illum acceleras-
se crederes.

Res a socijs gestas cognoscit. Cap. XI.

IN CREDIBILES inde fuerunt non dome-
sticorum solum, sed primariorum quoque ci-
uium Iaponicas res cognoscere expertum gra-
tulationes. Ibi Xauerius se absente rem Chri-
stianam pariter, Societatemque repperit ingenti
auctam incremento. Nam Goæ Lusitanj cum fra-
trum ordinis sancti Dominici & Sancti Franci-
isci egregia industria, tum Sociorum opera excul-
ti, euulsis vitiorum fibris, in summa rerum om-
nium licentia, honeste, pieque viuebat. Viri quip-
pe bellicosi, ac pugnaces non modo sine simulta-
tibus, rixis, iniurijsque, sed etiam sine conces-
sis vulgo voluptatum illecebris vitam degebant,
ut portenti simile esset, eorum quempiam habe-
re pellicem. Adeo cœlestium mysteriorum uis
militarem coercebat licentiam. Sæpius namque
in anno, & quoties in expeditionem mittendi fo-
rent, confessionis & Eucharistiaæ Sacramentis se-
sse armabant: dices religiosos magis viros, quā
milites Paulus item Francisci Vicarius Nosco-
mio pauperibus curandis Goæ instituto, ad id su-
stentandum ipsem per urbem eleemosynas cor-
rogabat, non minore incitamento piorum, quam
egentium commodo. Antonius quoque Gomes
Prætoris & Episcopi missu in Malauariam profe-
ctus Tanoridis Regem nuper a Vincentio Fran-
ciscano conuersum clamque baptizatum imbu-
e

Dominica-
norum in de-
stria.

Tanoridis
Rex baptiza-
tus.

rat Christianis misterijs, præceptisque. Inde eundem sermones hominum uerentem perpulerat tamen; ut religionem metu duceret potiorem; se que Christianum palam professus Goam contenteret. Vbi omni honore apparatuque ab Episcopo, ac Prorege exceptus multis Dynastis, ac Regibus exemplo fuerat experiundæ Christianæ religionis, popularibus autem suis etiam suscipiédæ. Neque interim Socij a Xauerio in uaria loca dimissi non strenue pro se quisq; Domini uineam coluerunt. In Comorino quidem promontorio, quod Antonij Criminalis laboribus excultum, sanguine rigatum diximus, lætissima animorum extabat seges. Quippe ad CCCC. millia Christianorum capitum censemantur, ut dubium sit uitane illius, an mors Christianam rem magis au millia Christianorum censemantur.

In Comori.

Armuzia.

P. Gasparis Belga facinus memorabile.

Christianorum capitum censemantur, ut dubium sit uitane illius, an mors Christianam rem magis au xerit. Armuziae uero, quam urbem pulcherrimam opulentissimamque in fauibus sinus Persici sitam esse docuimus, Gaspar Berzeus Belga egregie rē gesserat. In ea Ciuitate propter Ethni corum Saracenorum, Iudeorumq; colluisionem Christiani palam cupiditates suas soluerant, iam degeneres, & patrij ritus prorsus ignati. Gaspar igitur Francisci missu institutoque corruptos, ac depravatos eoram mores breui correxit emienda nūque; haud indignus illo magistro discipulus. Egregia eius facta ab alijs prodita sunt; Quorum eō unum dumtaxat hoc loco commemorare nō grauabor, ut ex uno factō siat de ceteris coniectura. Fanum est Armuziae amplissimum ac celeberrimum Mahometi sacram, hic summa cærimonia ac Religione Mahometes ab Saracenis colebatur. Gaspar ferre non poterat debitum Christo cultum nefario desertori Christianæ Religionis

bis adhiberi. Itaq. diuino zelo int̄esus facinus edi
dit memorabile. Canentiū agmē puerorum ingē
tibus arrhatum crucibus ducens , luce palam fa-
num aggreditur; ipse tum cruce in medium uo-
ciferantium Saracenorum turbam irrumpit pri-
mus, & inspectantibus attonitisque miraculo bar-
baris, sex in eo templo per otium desigit cruces:
fentires sahaticorum hominum furorem diuina
virtute cōpressum teneri, ne quid ei nocerent,
cui praeclāri facinoris Deus autor fuisset. Idem
planius rei exitu declaratum est. Quippe inuidē *Crucis nis.*
crucis aspectus importunos illos vociferatōres,
Saracenosque vniuersos adeo fregit , terruitque,
ut lymphatis similes deserto in perpetuum Ma-
hometis fano, item ut dæmones solent , obiectu
crucis, repente diffugerent. Habitauit primo Ga-
spat Francisci instituto in hospitali domo. deinde
Armuziana ciuitas eius ac Sociorum virtute per-
specta, certum societati domicilium ac templum
extruxit. Quod utrumque postea Societas certis
de causis relinquendū rata Dominicanis in Chri- *Dominica -*
sti vinea magna cum laude fructuque desudanti-
bus, pro sua erga sanctissimam illam familiā ob-
seruantia concessit ultro. Nihilo segnus in oppi-
do Sancti Thomæ Cyprianus versatus est. Is cum
eō venisset, concionibus, atq; exemplis adeo per-
mouit oppidanos, vt sedem Societati perpetuam
suapte sponte traderent. Multa inibi eaque pre-
clara Cyprianus diuinitus fecit. Sed illud egre- *Cypriani uir-*
giuns Nauicularius quidam Christianam mulie- *tus egregia.*
rem uito per uim ereptam imponebat in nauim,
non inscio Nauarcho. Cyprianus re cognita, cum
tantum flagitium nulla ratione impedire quiuis-
set, pro suggestu vaticinans ita pronūtiat. Coniu

cie, vt vñus ex antiquis illis Anachoretis vide-
retur. Is Christianis præceptis breviter eruditus, cum puerum IESVM lactentem in gre-
mio matris depictum conspexisset in tabula, ex-
templo diuinum puerum venerabundus ample-
xari cœpit, & protinus quasi alter Simeon in
Christi complexu de vitæ exitu admonitus, vrge-
re Patres, instare vehementius, vt nulla inter-
posita mora, fieret Christianus, imminere sibi
mortem, adesse supremum vitæ diem. Ergo
quamprimum baptizatus, postridie prima luce
moriens, cum iam Dei salutare vidisset, est di-
missus in pace. Xauerius itaque de rebus, quæ
vbique gererentur, deq; difficultatibus suorum
certior factus, pro cuiusque loci conditione, ac
necessitate non subsidia tantum socijs submitte-
bat, verum etiam præcepta: quæ nos ne historiæ
series interrumpatur, hic prætermittenda duxi-
mus, suo deinde loco exposituri. Interim cum
ceteri omnes lætis de Iaponia nuntijs alacres,
præcipua lætitia, laudeque Iaponicas res vulgo
ferrent, vñus qui gesserat, inexplebili animo-
rum diuinæque gloriæ cupiditate flagrans, par-
uum quiddam præ ijs quæ spe, atque animo
concepisset, imbutam Euangelio Iaponiam du-
cebat. Iamdudum Sinas, frequentissimasque il-
las cultoribus regiones, ipsamq; amplissimi or-
bis terrarum regni spectabat regiam, velut con-
summatum suæ peregrinationis munus, salu-
temque orientis.

*Legatione & profectione adornata, Sinas petis.
Cap. XII.*

Vix dum Goam peruererat (adeo de Sinis imminens illi cura erat) cum profectionem suam summo studio parare instituit , quicquid temporis intercederet , id morari Sinarum salutem ratus . Confestim igitur cum Alfonso Nortonia Indiae Prorege , & Joanne Alboquercio Goano Episcopo de Legato ad Sinas mittendo transigit . Decretus est Iacobus Pereria ob pie-
*Iacobi Pere
ria pietas &
liberalitas
egregia.*
 tatem egregiam , summamque familiaritatem à Franciscō omnibus votis expeditus . Qui haud-
 quaquam eius fefellit spem . Quippe pro suo propagandæ religionis studio , ita rem suscepit , ut in legationis instrumentum , ac donorum ap-
 paratum maximam fortunatum suarum consu-
 meret partem . In eo negotio confiendo , exi-
 mia Xauerij celeritas exitit . Namque vnius
 mensis spatio , non tantum legationem , diplo-
 mata , litteras , munera à Prorege & Episcopo ex-
 pressit , sed quæcunque ad tam difficilem expedi-
 tionem opus erant , comparavit . Quam ad rem plurimum momenti habuit Alfonsi Proregis viri
 pij , & Francisco amicissimi sedula liberalitas .
 Quippe & legatum ei ad voluntatem dedit , &
 res omnes adire illud necessarias non impēsius ,
 quam maturitus paravit . Nihilo seclus Xauerius
 sui officij memor , interea dum legationem &
 profectionem in Sinas curat , quæ ad Indiam ce-
 teraq; Sociorum loca pertinebant , curare per-
 gebat . Nam Gasparem Belgam Armuzia euoca-
 tum , suum Vicarium , eundemque Goani Colle-
 gij Re-

*Gaspar Bel-
ga Fräcisci
Vicarius.*

gij Rectorem constituit, sapientissimis saluber-
rimisq; præcepis instructum. Eodem tempore
Dium (Lusitani imperij propugnaculum est in Dium oppo-
stio Indi fluminis positum). Sacerdos cum suo dum.
administro missus, itemq; alij alio, suis quisque
monitis ad locum aptis ornati. Andreas quoque
Fernandus in Lusitaniam ad Regem, & Romam
ad Ignatium Societatis parentem allegatus ea-
mente, vt ad laponicam, & scilicet Sinicam ex-
peditionem, sociorum quamplurimos deduceret,
& maxime idoneos. Quid sui consilij esset in
Sinarum expeditione, in ijs quas ad Regem Lu-
sitanæ per id tempus dedit, litteris ostendit his
verbis. Tres omnino è Societate cum Iacobo
Pereria Legato ad Sinas proficisciunt eo consi- Caput litter-
tarum Fran-
cisci ad Re-
gem Lusita-
nia. „
lio, vt Lusitanos captiuos in libertatem vindice-
mus; Sinarum Regem ad Lusitanorum perduca-
mus amicitiam; Dæmonibus & eorum cultori-
bus bellum inferamus. Itaque Regi primum, „
deinde reliquis cœlestis Regis nomine denuntia-
bimus, ne Diabolum posthac, sed Deum homi-
num conditorem, & I E S V M Christum corun-
dem vindicem, ac Salvatorem colant. Audax, „
incœptum videri potest, barbaros populos, ac, „
præpotentem opibus Regem adire increpandi, „
erroris gratia, prædicandæq; veritatis: Verum, „
illud ingentes nobis addit animos, quod hanc, „
nobis mentem haud dubie Deus iniecit, idemq; „
nos bonæ spei, ac fiduciae adeo impleuit, vt eius, „
benignitate freti nihil de immensa eius potentia, „
quæ infinitis partibus Sinarum Regem superat, „
dubitemus. Multa præterea scribit Regi Lusita-
niae in eadem epistola, ex quibus incredibilis
quædam eius animi magnitudo eminet pari cum

submis-

submissione coniuncta: simulq; ardor, ac studium
 singulare Christianæ religionis vel cum certo ca-
 pitis periculo propagandæ. Sed ea nos, quia
 persequi operæ non est, hoc loco prætermissa in
 proprium reseruamus volumen, quo ferme om-
 nes Francisci epistolas, quæ in nostras manus per-
 uenerunt, coniecimus. Goa discessurus, vt hu-
 militatis & obedientiæ studium iniiceret, In cœ-
 tu Patrum, Fratrumque obedientiæ magister
 egregius, omnibus ad obsequendi studium ve-
 hementius inflammatis, quod verbis docuerat,
 facto egregio confirmauit. Nam cum P. Gaspa-
 rem Belgam socijs omnibus Indicis sibique ipsi
 præposuisset, eius genibus aduolutus, nouo mo-
 re professus est in eiusdem se potestate futurum:
 non minus ceteris quam ipso Gaspare attonitis
 rei admirandæ nouitate. Igitur exemplò reli-
 qui ex intimo animorum sensu flentes, pro se
 quisque in genua procumbunt, idemque ex or-
 dine profitentur, nullo detrectante exemplum,
 quod ipse occupasset Xauerius. Inde Socios vl-
 titum illud visurus, mutuis perfusis lacrymis
 amplexatur, & ex omni domesticorum sequi-
 gestientium numero, quattuor tantum delegit,
 non tam in Sinarum ducturus expeditionem,
 quam in Iaponiam subsidio missurus. Goa di-
 scessit xvij. Kal. Maias anni post Christum na-
 tum M. D. LII. magnum & sui & illius expe-
 ditionis desiderium relinques. Octauo fermè die
 Cocinum appellit. Ibi Socios magna & sua, & illo
 rū lætitia cum reuiuisset, de Comorinensium &
 Colanensiū Sociorū necessitatibus certior factus,
 litteras ad Gasparem Vicariū suum propè dedit,
 vt eis subueniret quāprimum, & quicquid in hoc
 genere

*Christianæ
 humilitatis
 exemplum.*

genere fecisset, ad se primo quoque tempore perscriberet, satis gnarus celerius ac diligenterius prouisurum, qui sciret eius ipsius rei protinus reddendā esse rationem. Cocini paucos moratus dies, Malacam eodē mense contendit. In medio ferè cursu atrox procella nauim adorta vectores in maximū adduxit metum. Pr̄esentis periculi species omniū *Tempestas a Xauerio di-*
animos horrore perstrinxerat, cum Xauerius ce-
teris suam, suorumq; calamitatem deplorātibus, uinitus sedā
hilari yulti procedit in medium, bono illos esse tur.

animo, & omittere timorem iubet. Statim cōscens
sa puppi sacrarum reliquiarum thecam funiculo
religatam in fluctus dejicit, & simul Deum precatus
in cubiculum recipit se, operam cōfidentibus
daturus. Mirum dictu, extemplo venti cadunt, se-
datur tempestas, sereno cælo cursus tenetur. Gratijs
(vt par erat) diuino numini actis, solicitude, vt
fit, in securitatē versa est. At Franciscus gubernatorē
nauis ut apud se esset admonens. Valde ve-
reri se dixit, ne in eodem itinere alia ip̄sis non mi-
nora imminerent incommoda. Atque ita prorsus
accidit. bis enim nauis latentes per scopulos, ac
saxa decurrens, prope fecit naufragiū; factura for-
tasse, nisi preces eiusdem, qui præuiderat, pericu-
lum auertissent. Nec domestica solum in eo cursu
discrimina, sed etiā externas calamitates dissimu-
lanter denūtiauit. Aberat etiā tuim longe à Ma-
la-
ca, nec quisquā inde per eos aduenerat dięs, cum
subito vectores impense obsecrauit, vt Deū enīcē
precarentur pro Malensi Ciuitate, quā eo ipso
tempore afflictā crederet morbo. Diuinā pr̄esagi-
tionem sorte fuisse ostendit euentus. Vbi Malacā
applicuerunt, Vrbem graui lue populatam offendūt.
Is morbus ex recentis obsidionis angustijs
ortus

ortus primum per ciuium capita vagatus est: post
incolarum stragem, aduenas quoque corripuit;
& in classem quæ modo è Lusitania aduenerat,
serpendo peruersit: Ceterum quanquam in illa
ipsa naui, qua aduectus Xauerius erat, ad qua-
draginta homines eadem absumpsit lues, comi-
tum tamen Francisci nullum Dei benignitate,
attigit.

Malaca. Praefecto sacris interdicit.
Cap. XIII.

X Auerius Malacæ à ciuibus, pro malis qui-
bus urgebantur, benignius, quam à Præfe-
cto Vrbis exceptus est. Ut primum in ædes So-
cietatis venit, imminentis certaminis haud igna-
tus, socios etiam atque etiam rogauit, impensis
ut pteebus Deo commendarent suam in Sinas
expeditionem. Pertimescere enim se ne huma-
ni generis hostis omni eam ope per suos admini-
stros impedire moliretur. Nec vanus is timor
fuit. Præfectus urbis minime Lusitani ingenij
homo, nescio quid emolumenti sperans, si cum
Francisco ipse Legatus tenderet in Sinas, primo-
rum ciuitatis consilio atque opera usus, per cau-
sam obsidionis urbi imminentis, Jacobum Perei-
ram retinuit, quo minus obite posset Legatione.
Ibi Franciscus de sua expeditione solitus, cœ-
pit Præfecti animum omnes in partes vtsare.
Ceterum auaritia non mentem solum excæcarat,
sed etiam aures occluserat. Non illum Episcopi
Goani litteræ, non Proregis diplomata, non alle-
gationes, & preces amicorum quicquā mouebat.
Venit ad eum Xauerius, qui modo ipsius egerat
negotium

negocium cū Prorege , pecuniamq; illi mercedis nomine curarat, summa demissione orat pro amicitia , obtestatur per Christum cōmunem Dominum, vti se cum Legato quem Prorex Indiæ desti nasset, in Sinas ire permittat: ne cursum Euāgelij impedit aut moretur: ne hanc à Diabolo gratiā, quam ille tantopere velit, ineat : neu tam insignē Christi sanguini ac nomini iniuriā inurat. At homo hianti auaritia , qui Legationem illā iam spe, & opinione deuorasset, non minus ingratus in homines exitit, quam impius in Deum. Quippe vēcordia captus non modo Francisci auctoritate recentiq; merito , sed ne obiecta quidem religione commotus est. Et Franciscus miscens precibus minas, magnopere eū monere institit , denuntians, caueretne in Proregis Indiæ , Regis Lusitaniae , Dei denique immortalis incurreret offenditionē , iramq; vt pote qui in vno negotio simul omnium illorum autoritatē, numenq. violaret. Sed ille obstinate abnuens , contēptim omnia eludebat . Incertus igitur animi Xauerius, cum cerneret vēsanum hominē non Regis, non Dei reuerentia, metuq; tangi, consilium à necessitate petijt. Nunquā ad eam diem publice se pro Apostolico Legato gesserat, verum apud obstinatū animum nihil proficiens verbis, personā ab humilitate positā paulisper sumendā, præsentemq; cælestis iræ terrorē illi incutiendum existimauit. Ergo Pontificium diploma diu reconditū tanquam ē vagina gladiū educere decreuit, execracionesq; & excomunications ostendere, quibus extemplo iugularetur, si qui suis in augenda religione conatibus obstat, ausi forent. Non aliās magis Francisci moderatio enituit. Quoniam tam atrox Deo potius quā sibi illata

Frāncisci moderatio in signis in inaus-
tria.

illata iniuria eius mouerat animū, quando ius obtinere nequibat suum, vt æquitatē animi obtineret, laborabat. Quocirca dolorē quamvis iustum vicit, iraq; cuius mirè potens erat, cōpressa, in tanta hominis insolentia, nō magis auctoritatē suam retinuit, quam modestiam, ac lenitatem. Nā (qua erat in omnes homines beneuelētia) illud ipsum diploma ita protulit vt non ad vulnerandum, sed ad minitādum prolatum veller. Ceterum si lenitas nihil proficeret, seueritatem adhibere statuit, demūq; omnibus rebus ante tētatis, necessarium illi vulnus imponere. Nec moderatius, quā prudētius rē exsecurus est. Vt sine turba ac tumultu res ageretur, optimū factu ratus per internuntiū, Iaponum more, negotiū gerere, impotentis Prēfecti congressum ipse vitavit. Malacēsem Vicariū adit, rem ostendit, negotium vt suscipiat, precatur. Cū ille se vero id non pro suo munere magis, quā pro amicitia sedulo fakturum recepisset, libellum supplicē apud eum Franciscus relinquit, indicem nō minus modestiæ, quām potestatis suæ, quem nos libellum operæ pretium duximus historiæ intexe re, quò magis appareat Xauerij in tā acerba iniuria, æquitas animi, moderatioque. Is igitur est huiusmodi. Paulus III. Pont. Max. nostri Regis roga tu me in Orientē, ad Ethnicorū conuersionē lega uit, vt quantū in me esset, Euangeliū diuulgādum & Mundi effectorē ab hominibus ad eius similitu dinē conditis agnoscendū, colendumq; curarem.

Quod negotiū vt cumulatius, ac maiore cū auctoritate perageretur, idē Pontifex me Legatū Apostolicū creavit, eiusq; rei testes Pōtificias litteras cū diplomate ad Regem Lusitaniae misit, vt ipse si videretur (quoniā quidē eius efflagitatu me hoc legabat)

*In excōmu-
nicatione in-
fligenda mo-
derarso.*

*Iaponū mo-
re internun-
tiū agit cū
Prefecto ur-
bis.*

*Xauerij li-
bellus sup-
plex.*

hisce præsidijs autoritatem instrueret , ac muni-
ret meam . Rex igitur , cum ad eum Olyssiponem ,
eius accersitu venissem , ipse mihi Pontificium di-
ploma legationis Apostolicæ testimonium , simul
cum regijs litteris tradidit . Hæc ego vt primum
Indiam attigi , ad Ioannem Alboquerium Goa-
num Episcopum detuli , qui vti par fuit , & agno-
uit & approbavit . Itaq; idem ratus Christianam
rem apud Sinas bene geti posse , eò me allegauit
ea mente , vt ueram illis populis , ac salutarem ex
ponerem religionem . Id adeo ex eiusdem ad Si-
narum Regem epistola cognosci licet , quam tibi
eo misi , vt in ea Episcopi super mea in Sinas pro-
fessione sententiam perspicias , & voluntatem .
Prorex autem Indiae è re diuina esse credens tu-
to me in Sinarum fines penetrare , Iacobum Pe-
teriam mecum ad Sinarum legauit Regem . Id
ita esse eiusdem Proregis mandata ac litteræ Ia-
cobo datæ testantur . Franciscus item Aluarus
Arcis Goanæ custos , idem Regius Procurator , &
regiorum negotiorum cognitor omnia uti Pro-
rex præceperat , fieri imperauit . Atqui Malacen-
sis Præfectus iter tam acceptum Deo , tam homi-
nibus salutare , tot tantisq; autoribus initum mo-
rari , Euangilioque obstatre non veretur . Hic ego
te Dei , & Episcopi Goani , in cuius potestate es , no
mine vehementer oro , quæsoque ut quoniā Epis-
copi hoc loco personam geris , Præfecto urbis de-
creta Pontificia , quorum initium est ; Qui verò
de cætero (quibus decretis quicunque Legatis
Apostolicis impedimento sunt , anathemate se-
riuntur) diligenter explices ; eumque per Deum
obtestaris , ne iter nostrum ex Proregis , & Epis-
copi autoritate suscepsum inhibeat . Sin minus ,

Q de-

„ denunties ei statim sacris interdici, non quidem
 „ Episcopi, aut tua, aut mea auctoritate, sed San-
 „ ctorum Pontificum, qui decreta illa & Canones
 „ condiderunt, suprema vi, ac potestate. Quocirca
 „ eum per IES V Christi Domini nostri mortem,
 „ plagasq. meis verbis obsecrabis, ne in tā graues
 „ pœnas ecclesiasticas præceps tuat. Nā longe profe-
 „ cto maiores, quam putat, Deo exsolueret pœnas:
 „ Hunc ipsum deinde libellum supplicē simul cum
 „ Præfecti responso ad me remittas oro, ut Episco-
 „ po testis sit, non negligentia mea factum esse, ut
 „ profecitionem in Sinas de ipsius sententia susce-
 „ piām' omittam'. Id autem quamprimum vt pera-
 „ gas, te vehementer etiam atque etiā rogo. Abit
 „ enim tempestas ad Sinicam nauigationem idō-
 „ nea. Id si feceris, eadem opera, Deo rē gratam,
 „ mihi exoptatam feceris. Neque enim adduci pos-
 „ sum, vt credam Præfectum vsque eo durum, ac
 „ ferreum esse, vt decretis Pontificijs cognitis non
 „ continuo nos dimittat. Ergo Vicarius hoc Franci-
 „ sci libello, & precibus adductus Præfectum con-
 „ uenit seuere denuntians, extemplo ei Pontificia
 „ auctoritate anathema infligi, nisi desistat Franci-
 „ sci conatibus obstatore, orat per Christi mortem
 „ ac vulnera ne committat, vt mortiferam plagam
 „ accipiat summo dedecori iunctam; caueat ne se
 „ tam graui, & inexpiabili obstringat scelere, pro
 „ quo haud dubie maiora omnium opinione sup-
 „ plicia cælesti numini sit daturus. Sed surdæ erāt
 „ aures vesania obstrepente. Ne Pontificali qui-
 „ dem auctoritate, & anathematis fulmine inten-
 „ tato, homo auditus (adeo nihil nefas auaritiæ est)
 „ incœpto destitut, vt satis appareret, nō tam homi-
 „ nis illam pertinaciam esse, quā Satanæ Sinarum

re-

regno ac suæditioni pertimescentis. Ægrè tandem ab illo imperatum, ut pateretur Frâciscum in Sinas abire; ut autem Pereriam Legatum dimit *Legatio in Sina* teret, nullo modo exprimi potuit. Ita constituta *nas impedi-legatio, consiliumq. omne Xauerij* (quod postea ^{ta.} ostendit euentus) impotentis hominis vitio ad nihilum recidit. Tum verò Franciscus tam proiecte audaciae infestus, ne quis in posterum tale aliquid auderet, edendum sibi duxit exemplum teueritatis suæ. Itaque præfecto urbis, eiusque administris, ac satellitibus nominatim sacris interdictu esse Pontificia auctoritate rite pronuntian-dum curat, non quidem ut eis infligeret vulnus, sed ut saucijs iam inflictum agnoscerent. Quippe *De excommunicatis Xauerij sententia.* Xauerius ipse dixisse perhibetur, nunquam se quidem cuiquam autorem futurum tam grauem alteri excommunicationis plagam imponendi: tamen omnino esse turum, ut qui Pontificum decretis propter contumaciam vulnerati iam essent, eorum vulnera omnibus aperirentur, quod cæteros illorum poena a simili ucordia deterriret, ipsos vero saltem admoneret pudor, ut properè tam fœdis vulneribus remedium quaererent. Ceterum haud leue in eo certamine vulnus accepit Xauerius. Satis constat ex omnibus ætumnis ac molestijs, quas in omni vita plurimas maximasq. percessus erat, nihil vñquam illi acerbius accidisse, quam quod tam salubris profectio ab eo impedita foret, a quo adiutam oportuisset. Itaq. mœstus non tam suam, quam Præfecti vicem ipsius vitio pericitantis, cum gemitu exclamasse dicitur. Enim uero breui ille humani, diuinque iuris uiolator insanam pecunias, & honoris cupidi- *Vaticinatio grauis.* nem, non pecunia solum, & honore, sed etiam

Q. 2 cor-

corpo^re (vtinam non etiam anima) luet. Nec uana prædictio cecidit. Haud ita multo post ille , cum & alia multa per summam iniuriam fecisset , & eodem ore atque audacia , qua Xauerij autoritatem contempserat , Proregis contempsisset imperium , memori numinis cælestis ira , in arrogantiæ cumulo debitas pœnas exsoluit . Confestim namque homini contumaci quasi deficere ab Rege moliretur , Proregis iussu iniiciuntur catenæ. Mox ita vt erat vincitus Goam ad Proregem , inde in Lusitaniam ad Regem abripitur , ibi bonis male partis spoliatus , notatus ignominia , æternis addictus vinculis , lepra insuper teterima coopertus interiit , vt non magis rex imperium , quam Deus numen suum vindicas se videatur.

*Fra^ctio legationis consilio , nihilominus in Sinas
pergit. Cap. XIIII.*

NEC vero fra^ctio consilio , ini^citus Xauerij animus fractus est , sed sibi non tam cum hominibus quam cum cōmunitib^s hostibus esse certamen ratus , ne quid omnino Satanæ cederet , summa ope contra tendendum putauit , Itaq. etsi videbat , hominum improbitate humanum sibi auxilium in difficulti , ac periculo negotio ereptum esse , nihilо secius tamen diuino fretus præsidio in Sinas pergere statuit , rem per semet ut cunque tentaturus : ut si minus ipse in Sinarum regnum penetrare posset , at certe aperiret socijs aditum , & pastoris exemplum uel facti vel conatus relinqueret. Ergo Balthasarem Gagum , Duarem Syluam & Petrum Alcaceuam socios & comites

mites suos dimittit in Iaponiam, ipse uero uno
sibi socio & Sina interprete reliquo Malaca disce-
dit. In urbis porta puluere de calceis (vti Chri- Puluere de
stus præceperat Apostolis) excusso, Ciuitati cæle
stem iram, multasque & graues denunciat cala
mitates. Et denuntiationi respondit euentus.

Nam breui bellis, fame, morbis urbs ita uastata Denuncia-
atque exhausta est, ut ex celeberrima ciuitate ad
solitudinem propemodum redigeretur. Ceterū
Xauerius quamquam Pereriam Legatum, ob im-
peditam legationem maximosque frustra in eam
rem sumptus factos, mœrere non ignorabat, cum
tamen ne mutuus conspectus, ut sit, utriusq; au-
geret mœrorem, discedens alloqui non sustinuit,

tio calamita-
sem.
Itaque illius sollicitudine magis anxius, quam
sua, amicissimum hominem e naui per litteras so-
latur, pollicens illam damno implicatam contu-
meliam & emolumento ipsi & honori futuram.

Idque ita postea accidit. Nam ab Rege Lusita-
niæ (cui Franciscus eum impense commendaue-
rat) magnis vel copijs, uel honoribus auctus est
ornatusque. Xauerius igitur Sinas petens in Pe-
teriæ Legati nauim, ipso reliquo, concendit eius
dem permisso: vt nauis illum de amantissimi ho-
minis non minus desiderio, quam beneficio ad-
moneret. Sub profectionem ad eum in nauim Vi-
carius venit rogans, vt ad Profectum urbis salu-
taturus eat prius, quam soluat Malaca. uideat ne
sermonum præbeat materiam, si prætermisso fa-
lutionis officio, tanquam abalienata uolunta-
te discedat. At Franciscus diuini honoris magis
studio, quam iusta inflammatus ira; Ego ne (in-
quit) ut hominem fidelium communione exclu-
sum adeam salutandi causa? Enim uero nunquā

Excommuni-
cati congrega-
sum omni o-
pe miser.

Q 3 posthac

posthac neque ego illum , neque ille me uisurus est in hac uita,ne post mortem quidem, nisi cum apud summum illum Iudicem in ualle Iosaphati eum accusaturus sum, quod improbissima turpis simaque cupiditate occæcatus,tatam animorum impedierit messem. Nam rumores , & suspicio- nes hominum neutiquam uereor, cum satis con stet ei factis interdictum esse. Proinde eius ser monis, congressusque contagionem omnibus de fugiendam ; idque mea potissimum autoritate exemplo declarari oportere. Quin potius per iculum foret (inquit) ne mea execrandi homini salutatio multū de Póticia nota, deque excō municationis detraheret pœna , cōmitterem uti que , vt alij cum illo & congressu & colloquio si ne illa religione,me autore iungerentur, Quocirca suas secum ipse res agat, me quidem amicū non habebit, quamdiu habuerit iniūicum Deū, Hac oratione Vicarium conuictum cum dimisif set , Malaca quam primum excedere festinans mense Iulio soluit. Inde ad Sicapuranum fretum cum substitisset, amicorum haud parum memor , Iacobum Pereriam legatum recēti casu afflictum rursus non amica magis quam pia epistola recreauit, enixe orans yr accepto vulneri consilio , ac prudentia mederetur; atq. illo ipso tempore au

Mæroris & dius quam alias per confessionis , & communio- erumnarum nis Sacraenta Deo mente applicans , certam solatia a Deo ab eo solati; peteret medicinam ; seque ad diui- peenda per nam voluntatem totum fingeret , formareque. *Sacraenta.* Neque enim dubitandum esse : quin illa contumelia , ac molestia in decus , ac lætitiam esset ei aliquando cessura. Inde nauigatione repetita co mites eius duo diuturnum in morbum incide runt,

runt, quibus in curandis, subleuandisque assidue
Francisci benignitas, patientiaque exercita est;
ne crucis amatori ullo tempore deesset crux. Ce-
terum secundis ventis usus tertio mense, quam à
Malaca soluerat, ad Sinas peruenit.

Sinarum fines frustra patefacere conatur.

Caput XV.

SINARVM regio Asia pars est ultima, spa- *Sinarum re-*
tio locorum, & oppidorum frequentia, nulli *gionis descri-*
carum gentium secunda. quippe eius longitudo *ptio.*
amplius CCCC Leucarum, latitudo CCC. per
hibetur, vrbibus autem habitatur ita frequen-
tibus, ut superante multitudine, etiam flumina
ipsa distentis constrata nauigijs, incolantur. Ab
Oriente ac Meridie, Oceano cingitur: a Septen-
trionibus muro latissimo ac pene infinito diuidi-
tur ab ijs Asiae Scythis, quos uocamus Tartaros:
ab Occidente ulteriore spectat Indiam. Sinæ
ipsi pacis, quam belli artibus aptiores; vnius re-
gis nutum intuentur. Nulli apud eos reguli, nul-
li Dynastes: rex unus in omnes æque dominatur.
Is per Praefectos prouincias administrans, ex his
cognoscit grauiora cuiusque loci negotia. Praefec-
torum uero seminarium non aula, sed Academ-
mia est. Quippe ipsorum legibus, regis propin-
qui ac necessarij prolsus abstinent administratio-
ne regni. Ex Gymnasijs viri eloquentia simul, iu-
risque prudentia præstantes delecti, vrbibus ac
Prouincijs, non utique suarum ciuitatum aut gen-
tium, præponuntur. Deos vulgo adeo contem-
nunt, ut seu preces irritæ fuerint, seu grauior ali-
quis inciderit casus, Deos suos penates tanquam

*Sinarum me-
res.*

Q 4 seruos

seruos accipient plagis. Nullus apud illos præter. Magistratus, quorum propter eximiam seueritatem numen horrent, Deos esse credas. Complura qui dem haud sanè vulgaria traduntur de Sinarum moribus, quæ a nostro instituto aliena sciens prætereo, ceterum illud haud facile dixerim inhumanius sit, an prudentius institutum, quod cæterarū

*Sancianus in
sula.* nationum fugientes mutuos usus, terrore mortis aduenas omnes procul à suis arcent finibus. Oræ maritimæ adiacet insula inculta, desertaque

Sancianus nomine, a continenti passuum milibus circiter C XX. Eo tum Lusitani, ac Sinæ commercij causa commeantes, ibidem stramine, aut ramis ruguria sibi breuis diuersorij causa, raptim construebant. Huc igitur Xauerio quoq; sui cōmercij gratia petente, Insulæ oram legens gubernator dubitare cœpit, an Cunianū portum, quem peteret, esset præteriectus. Iamq. ratus adhuc procul abesse, uela facere parabat, cum hæsistanti Franciscus liquido affirmat, eum portum iā esse præteritū. Ille dubius animi supersedit primò deinde quia nunquā eum Xauerij affirmatio fefellerat, illi magis quam sibi credendum existimans iactis anchoris, scaphan in mare deiici iubet. certosque homines propere mittit rem diligentius exploraturos. Paucis horis intermissis, scapha cū Lusitanis aliquot in insula diuersantibus ad fidē rei faciendā reuertitur, portum Cunianum, uti Xauerius confirmarat, præteritū esse renuntians. Quo nuntio admirabundi nautæ conclamant, diuinitus profecto id Xauerio indicatum memorantes, & sublati anchoris, conuersaq. uelificatione repetunt portum. Vbi fama ad incolas perlata est, Franciscum Xauerium, celebre etiam illis locis nomen

nomen aduentare; propere Lusitani omnes lati obuiam se illi effundunt in littore. Ut terram attigit, mutua gratulatione perfuncti pro se quisq; hospitio tales virum excipere certabant. Ille sine cuiusquam iniuria certamen ita direxit, ut apud Georgium Aluarum veterem amicum, sive que per studiosum diuenteret. Tum Lusitanos communiter obsecrat, ut sacram sibi ædiculam, quam minimo sumptu, ex ramis & stramine excitaret: ubi rem diuinam faceret, ministraret sacramenta, pueros ac seruos ex sua consuetudine, catechismo eruditret. Exemplo illi libentissimis animis Xauerio gerunt morem, & satis strenue administrata res est. In colle qui à summo æqualiter declivis vergit ad portum, ædicula biduo stetit. Protinus ergo Xauerius veteri instituto, sacra ibi ministeria impigre obire. Et modo ægros in nauibus morbo afflictos omni obsequio recreare: modo egentibus subleuandis ipsemet à locupletioribus corrogare stipem: interdum cum Sinis mercatoribus qua de ipsorum, qua de Christianorū religione differere. In his laboribus ac munieribus duos menses ac dimidiatum, ingenti animi ardore consumpsit. Quæ res illum etiam apud Sinas non minus sapientia, quam sanctitate conspicuum fecit. Interim e Lusitanis, ac Sinis percōtabatur, ecqua tandem via reperiri posset Euan gelij in Sinas inferendi. Verum & Lusitani, & Sinæ ipsi, difficillimum negotium dicebant esse, periculiq; plenissimū. Regis quippe ipsius iussu, omnia regni claustra acribus septa custodijs tene ri, omnes aditus peregrinis penitus esse clausos, morte pposita, & aduenæ introeuti, & indigenæ aduenæ introducēti. Omnino iniussu magistratus

Sina adu-
nas exili-
dunt.

ali-

alicuius, continentem attingere peregrino homini nefas esse : Veniam autem ab eis petere neque Sinas audere , propter summum illorum imperij tretorem, neque Lusitanos posse , qui haud secus quam reliqui aduenæ excludantur . Quocirca non Lusitanus, non Sina ullus omnino reperiebatur , qui in eius gratiam sustineret manifestum necis aut certe seruitutis periculū adire . At

*Inuictus
Frācisci ani-
mus ad pe-
ricula.*

Fran- ciscus ut erat inuictus ad ea quibus ceteri terreri solent, perpetua suorum conatum felicitate ad discrimen adeundem acceditur . Itaque statuit, quoniam nulla præterea rei conficiendæ patebat via, per illa ipsa pericula rem aggredi, moliri que omni ope , atque opera , vt in Vrbem Sinarum aliquam occultè deuestus , Prætorem adiret , negotium transigeret . Hoc Xauerij consilium tanquam audax, ac temerarium vulgo improbabant Lusitani . Igitur non desuerunt qui eum pro amicitia ac familiaritate ab incœpto deterrere summa vi niterentur, orantes ne se in acerbissimæ ne- cis, seruitutisve discrimen daret . Magistratus quippe (Lutias incolæ , Mandarinos Lusitani ap- crudelitas in- pellant) in legibus custodiendis adeo seueros , aut potius acerbos, & crudeles esse, vt leuissimas ob noxas nullo discrimine indigenas ac peregrinos verberibus cedant vsque ad necem . Recens documentum, & quidem domesticum esse Lusitanos quosdam , qui superiore anno , tempestate ad illorum littus eiecti , longe saeuiores Oceani fluctibus Sinarum animos experti forent : verberibusq; fœdum in modum lacerati adhuc in carcere & squallore iacerent , incisa in perpetuum spe pristinæ libertatis . Proinde quam rationem esse, omissa certa tutaque aliarum gentium cultu- ra, vt

ra, ut efferratæ nationi Euangelium per vim obtrudas, vtique in dubiam libertatis, ac seruitij aleam ire? & Lusitanorum denuntiationem Sinarum, consensus adfittimabat. Ad hæc Franciscus interritus (ad eo diuinus amor sanctis viris potior humano timore est) non aliud magis se omni voto experere respondit, quam vel morte sua Sinarum salutem repræsentare. Quid enim? Num ignorarent quod ipsos identidem usus doceret, cedere spei metum, ubi maiora sint periculis præmia? An ambigerent, Sinarum ciuitates, si semel Euangelij semen accepissent, propter accuratissimum disciplinæ, atque administrationis genus, longe uberrimos fœtus edituros? Ut enim dubium esset an prospere succederet quod conaretur, ita certum esse conatum & obsequium suum Deo gratum futurum. Nam vincula, cruciatus, mortem denique ipsam pro Christo, beatitudinis & immortalitatis instar sibi esse debere. Iam silentium imposuerat amicis, cum has curas maxime agitant, febris superuenit, qua per dies quidecim afflictus demum Deo bene iuuante conualuit quidem, sed ita, ut morbus ille aduentantis mortis nuntius esse videretur. Ceterum ut conualescere coepit, ad pristinos labores retulit se, nullius rei magis, quam otij, & quietis impatiens.

Transigit cum Sina, ut se clam Cantonem inuehat. Cap. XVI.

Nihilo autem segnus idoneum aliquem mercatorem queritans, à quo transmitteretur in Sinas, Lusitanos primum, deinde Sinas omni artificio tentare coepit, multas rationes rei celandas propo-

proponens, sibique in tam honesto postulato ut
 gratificarentur, obtestans. Verum obstinatos ad
 cauendum animos nullæ attes, nullæ molliebant
 preces. Aures omnium timor clauserat, abnuen-
 tium fortunas; caputque suum manifesto pericu-
 lo offerre. Itaque Franciscus non auxiliij modo,
 sed etiam consilij inops fluctuabat animo. Ac ne
 quid deesset incommodi, eius comites grauis
 vrgebat morbus. Et Antonius Sanctæ fidei na-
 tione Sina Goani Collegij alumnus, quem pro
 interprete inde usque ab India secum adduxe-
 rat. Sinarum sermonem desuetudine oblitus,
 usui esse iam nequibat, utique cum urbanæ re-
 conditæque eorum linguae, qua Magistratus uti
 solerent prorsus esset ignarus, rudisque. At Xa-
 uerius ad omnia inuiditus, nihilque inexpertum,
 nihil inausum relinquendum ratus, nihil se-
 cius tem vrgere; institit, confidens fore, ut in Deo
 suo transgrederetur murum. Inter haec haud par-
 ua res eius cupiditatem simul, & fiduciam ac-
 cedit. Eodem tempore compérit Sinarum Re-
 gem Legatos quoquo versus dimisisse exploratu-
 rus aliorum leges institutaque regnorum. Quo-
 circa magna spes erat, gratum illi aciucundum
 fore, Christianam legem ac disciplinam cognoscere. Ex ipsis etiam Sinis homines locupletes at-
 que honesti Francisci familiares, eum ut ad Sinarum Regem sese conferret, magnopere hortaban-
 tur ipsius sanctimoniam christianam æstimantes
 religionem, ijsq; libris quos afferret secum præ-
 clarum aliquā legem, suaq; meliorem contineri
 credentes. Enimuero his rebus multo etiam ma-
 gis excitatus Xauerius, eam mentem ratus est Si-
 nis eorumq; Regi datā diuinitus, ut Euangeliūm
 ali-

aliquando intraret. Sinarum fines: urbesq; incolis
st equentissimas peruaderet. Ergo diuinæ spei ac
fiduciæ plenus, omnes rei maturandæ vias tenta-
re decretuit. Se enim aut sine ullo periculo magno
que cum rei Christianæ emolumento ad Regem
perueniurū, aut si quid grauius accidisset, in ma-
gnopositum lucro. Nā pro Christo excruciatū
necari, quod summū periculum videretur, id ue-
ro maximum Dei beneficium duci oportere. Igi-
tur cedentibus, vt fere fit, constantiæ difficultati-
bus, breui aliis se illi interpres obtulit. Inde Si-
nā mercatorem minime timidum nactus, spe ac
pollicitationibus sollicitat atq; impellit ad audē-
dum, cum sine presenti pretio nihil spes efficeret,
pretiū a mercatoribus Lusitanis corrogat: & ma-
gno piperis numero, quod erat aureis propè du-
centis, cum illo transigit, vti se cum interprete, ac
libellis suis de nocte in Sinas quam occultissime
deportatum, in Cantonij portus littore exponat
ante lucem. Ille igitur ad rem penitus occultandā
ne caput suum committeret dubiæ nautarum fi-
dei; liberis suis, seruorumq; fidelissimis pro remi-
migibus vti, Franciscumque noctu parua nauicu-
la transmittere cogitauerat. Vltro etiam polli-
citus erat Xauerio, bidui aut tridui apud se
receptum, ac latebras, donec tuto emersus,
Cantonis oppidi Præfecto sui in Sinas aduentus
exponeret causam. Duo tamen in hoc nego-
tio pericula Xauerio ab amicis denuntiaban-
tur, unum ne mercatore, accepta per frau-
dem pecunia, fidem proderet, ipsumque sup-
primendæ rei gratia in desertam aliquam insu-
lam, aut etiam in altum præcipitem daret. Alterū
(vt sancta esset barbaro fides, eumq; in

Can-

Cantonio portu exponeret) ne Praefectus urbis
in aduenam contra edicta Regis, sine fide publi-
ca , eò se insinuantem exempla ederet ; verberi-
busq; crudeliter cæsum aut vltimo afficeret sup-
plicio, aut certe in perpetuam seruitutem redige-
ret . His ille alia haud paulò maiora opponebat
discrimina, que ceteros latebant . Primum peri-
culum dicebat esse , ne sua diffidentia verius, quā
cautio Dei bonitatem, ac prouidentiam offendere,
si prouinciam illius instinctu ac monitu susce-
ptam homuncionum terricula excuterent . Dein-
de ne Christo indignus foret discipulus, si eum,

Matth. 10. non audiret denuntiantem , Qui perdiderit ani-
mam suam propter me inueniet eam : Quocirca
fatis gnarus, animi periculis pericula corporis es-
se longe leuiora , tutius ratus est per vitæ discri-
mina perrumpere, quam animi salutem in discri-
men adducere , vtique cum haud difficilius, quā
præclarius foret , Sinas Deo fauente , inuitis eius
hostibus , peti , subigique . Inter hæc Sinæ mer-
catoris, cum quo deciderat, redditum opperiens ,
complures & ad socios, & ad amicos litteras de-
dit . Primum quidem ad Gasparem Goani Col-
legij Rectorem, vt ex Episcopi auctoritate (adeo
nihil sibi Legatus Apostolicus sumebat) Malac-
censisibus illis qui suæ in Sinas profectioni impe-
dimento fuissent , Pontificia auctoritate interdi-
ctum esse sacris , quam primum rite pronuntian-
dum curaret : quo scilicet miseros illos lethalis
plaga restricata aliquando remedij admoneret .
Ad Franciscum etiam Peren' scripsit , vt Malaca-
relicta, cuius Prætor suam in Sinas profectionem
impedisset, cum omnibus socijs in Indiam disce-
deret primo quoque tempore . Nec Iacobi Pere-
rix

riæ sui oblitus, eius mœrorem consolando per litteras tertio leuauit, quarum litterarum hæc est clausula eximiæ virtutis index. Utinam nos aliquando in Sinarum Regis aula reuisamus: quam ego si ad Sinas perueniero, spero futurum, ut ibi me aut seruitio addictum, aut in Cantonis carcere, regiave custodia vincatum offendas.

Transmissione dilata, suum obitum prædicis.

Cap. XVII.

Ecce autem Sinaqum conuersionem, & martyrij palmam meditati Xauerio nouæ magnæq; difficultates obiectæ. Interea dum proxima spe lætus profectionem adornat suam; repente nouum eius interget ab incœpto siue occulta Lusitanorum ars, siue imminentium suppliciorum, terror auertit. Itaque timoris magis, quam fidei memor, Franciscum nihil minus metuentem subito deserit. Nihil tamen improviso malo cessit Xauerij constantia. Sed cum veteri interprete, et si parum idoneo, quod Sinarum linguam, ut diximus non satis tenebat, nihilo secius constituit ire. Confestim igitur ad eum ex cōposito coeunt Lusitani mercatores non Xauerij vice solliciti magis quam sua. Circumfusi pro se quisque precantur, ut incœpto desistat aliquando. Quod si suo periculo non tangatur, at moueatur alieno. Agit ea in re non ipsius solum, sed etiam Lusitanorum omnium salutem; Prætores quippe Sinarum tanta audacia irritatos non vnius pœna contentos fore: omne nomen Lusitanum ad supplicium vocaturos: Proinde ne amicorum fortunas, vitamque ipsam in eundem traheret casum. Quod si certum

ac

ac liberatum sit, fortunæ aleam tentare; at ex-
pectaret dum opportuna profectio Lusitanas na-
ues iniuriæ subtraheret. Tum Xauerius bonum
illos animum habere iubet. Se vnum vile caput
si quid impendeat periculi, subire velle. Quocir-
ca nihil omnino tentaturum, priusquam ipsi in-
tutum receperissent se. Illis ergo iter maturantibus,
Franciscus quoque ad expeditionem suam
se instruebat. Ceterum in Sinarum fines eum
penetrare Deo vtiq; cordi non suit. Ne quid de-
esseret difficultatis, mercatoris quoque illius Sinæ,
quo cum transgerat, eum fides fecellit. Is quip-
pe siue casus alicuius interuentu, siue metu pœ-
næ, siue etiam Diaboli ipsius instinctu, non stetit
promissis. Et Franciscus, cum frustra eum diutius
expedasset, denique suam transmissionis spem
pene damnauit. Quocirca nihilo fideliorem Si-
nam mercatorem, quam interpretem expertus,
consilij inops cogitationem in omnes versabat
partes. Non tamen illum ab ingenti spe destitu-
tum defecit animus: quin potius humanæ opis
desperatio diuinæ fiduciam accendit. Ergo diuinæ
bonitati confisus, nouam in Sinas transmitten-
dæ occasionem captare, ignarus transmittendum
esse sibi propediem in cælum. Inter hæc noua illi
sed vana spes affulxit, cognovit quippe Sionis Re-
gem (quod regnū Malacæ, quam Sinis proprius
est.) Legationem in proximum annum ad Sina-
rum Regem destinasse: Proinde opportunò nunti-
o lætus nouæ legationi adjicit animum: statuit-
que si Sina ille mercator ad tempus non occur-
rat, ipse ad Sionem nauigare, atque omni ope ad-
niti, ut cù Regio legato penetraret in Sinas. Sed
iam nō in limine operum, ac laborū suorū, ut sibi
vide-

Xauerij bu-
manitas in
Lusitanos.

videbatur, sed in exitu stabat. Itaq; dū, si vetus de-
stituat spes, noua auxilia moliens regnum Sionis
cogitat, ad cælestem Sionis arcem vocatus est. Iā
socium illum suum ægrotum, ne sibi in Sinas trāf-
missuro oneri, atque impedimento foret, Lusita-
nis Indiam repetentibus bene cōmendatum de-
uehendum tradiderat, ipse cum Antonio Sanctæ
fidei, alioque seruo remanserat in Sanciano. Et
post Lusitanorum profec̄tionem nauium, Franci-
cus (vt spes pertinax est) adhuc mercatorem illum
Sinam expectans, consueta caritatis munia haud
segnius exsequebatur, Satanam a quo artes om-
nes ad suos conatus auertendos adhiberi cerne-
bat, Deo Duce, & adiutore, victurus. Sed Deo cu-
ius inscrutabilia consilia, & inuestigabiles viæ
sunt, aliter visum; quippe eius conatu contetus,
Sinarum conuertendorum decus (fortasse quod
tum bene maturum tempus non erat) alijs reser-
uabat. Itaque incenso Xauerij agendi, patiendiq;
studio latus, laboriosissimo honiini veterum la-
borum, quos plurimos, ac maximos sustinue-
rat. præmia persoluere, quam aditum ad nouos
labores aperire maluit. Igitur eodem ipso die,
quo die in portum Cantonum traijcere destina-
rat in morbum incidit; quo deinde extinctus est.
Morbi occasio hospitis inhumanitas fuit. Sub di-
scessum enim nauium Indiam petentium, etiam
Francisci hospes mutato consilio, desertoque iu-
re hospitijs repente discessit. Subita impotentem
animum seu cupiditas, seu dementia stimulauit:
adeoque præcipitem egit ut Xauerium veterem
amicum atque hospitem salutare, nauemque in
alia Sinarū insula emptum operiri festinatio pro-
hiberet. Franciscus more suo rem diuinam facie

R bat

*Franciscus
ab hospite
destitutus in
morbum in-
cidit.*

bat, cum bonus. ille hospes omisso sacro, cui intererat, & hospite destituto, fugienti magis quam abeunti similis soluit ex insula. Sacrificio peracto & precatione funebri pro mortuis de more facta, circumferens oculos Xauerius, hospitem abesse cernit. Quærenti quid illo factum esset; respondetur, eum propere admodum Malacam uersus è Sanciano soluisse. Tum Franciscus, Enimuero (inquit) vereor ne illum sceleris alicuius conscientia exagitet, irato Deo. Quorsum enim ista tam præpropera festinatio? En aduentat nauis quam modo emendam curarat? eius tamen aduentum expectare grauatus est; sed abeat sane Malacam, vndeabiturus est nunquam; ibi enim vitam amitteret miser. Ex duabus prædictionibus altera mox, alteram deinceps euentuscepit. Vix qui aderant è templo excesserant, cum nauis illa repente comparuit, mirantibus omnibus, & Xaueriumtā quam diuinum hominem intuentibus. Hospes verò (utī postea cognitum est) paucis diebus, qui bus Malacam venerat, cum lignatumisset in syluam, a latronibus intersectus perijt, fœdam ac misseram mortem sortitus, quod Francisco causa im maturæ mortis fuisset. Et Xauerius haud ignarus sibi propediem e uita migrandum, id ipsum familiaribus prædictum: non admirabili magis, quam salubri ratione. (In circulo Lusitanorum cum esset) numerum inite, inquit, diligenter eorum, qui hic sumus; nam intra annum plerique nostrum moriemur. Vaticinatio uerior fuit, quam lætior. Nam è septem qui tum aderant, quinque eo anno sunt mortui. ex quibus ipsem Xauerius fuit, haud dubie imminentis sibi mortis & gnatrus & uates. Et ijsdem fere diebus, Franciscum diui-

Duplex Vaticinatio.

diuinitus mortalitatis oblitum ingens Dei visen-
di cupido cœpit, haud leue proximæ beatitudi-
nis pignus. Itaque in Epistola quadam scripsit,
tametsi ad id tēpus uitā sibi suppeditari optasset,
ad Christi obsequiū Christianiq. nominis propa-
gationē; tamen iam eos igniculos ardenti diuinæ
Maiestatis visendæ fruēdæq. desiderio restixisse.

Sanctissime moritur. Cap. XVII.

IN HOSPITALIS discessus hospitis necef-
sitatem imposuit Xauerio viētus emendan-
di. Eoque grauior eum inopia vexauit, quo ar-
cta omnia tum Lutiarum custodiæ fecerant, Xauerius e-
mendatio
cibo uitam
toleras.
ne quis annonam ex Sinarum finibus exporta-
ret, intentiore cauentes cura. Quod ille incom-
modum Euangelicæ paupertatis magis quam suę
necessitatis memor libentissime perferebat. quo
circa nouum hospitem nequaquam sibi quæren-
dum, sed precario uictu defungendum existima-
uit. Verum et si animus patiënti audius fortiter
occurrebat tantis rerum omnium difficultatibus
incommodeisque; corpus tamen utpote iam con-
fectum ærate, assiduis laboribus, & scilicet recen-
ti morbo: ex quo nondum satis conualuerat, ne-
cessario frangebatur. Ad hæc angebant eum in-
gentes animi curæ, quas ex desiderio suę in Si-
nas profectionis capiebat. Itaque æger non corpo-
ris solum, sed etiam animi, cum petijset animæ
suæ ut moreretur, XII. Kal. Decembris recidit
in morbum. Missæ sacrificium pro mortuo sece-
rat, cum mortifera illum febris inuasit; quæ adi-
tum ei ad æternam vitam aperiret. Igitur cum fe-
bri ad nauim, qua aduectus erat, recipit se, simul
visendi de more egros, simul inter eos diuersan-

*Recidit in
morbum.*

Reg. 3.

di studio. Sed ingrauescens morbus, cum iactatio
nem nauis ferre non ualeret, remigrare eū coe-
git in terram. Lusitanus igitur quidam talem vi-
rum misere febri cœtuātem, iacentemque in pu-
blico conspicatus, misericordiaque captus, exté-

*Tugurio ex-
cipitur a Lu-
sitano.* plo eum benigne inuitat hospitio. ac domum
suam, (ea erat deserto in colle casa uerius quam
domus) deductum pro rerum inopia liberaliter
tractat. tum eius saluti consulens rogat, atque
obsecrat, vt incidi sibi patiatur venam. Et Xa-
uerius quāquam non ignarus quale standem me-
dicos deserta haberet insula, tamen ait se in re-
bus omnibus quæ ad curationem corporis sui
pertinerent, omnino in medentium fore pote-
state. Idque alacrius fecit, quam dixit, vnde cu-
nque obedientiæ materiam querens. Sanguinem
misit non sine spasmis, ac distentatione neruorū.
Dolorem corporis subsecutum est fastidium cibo-
rum omnium, quanquam cibi nulli ægrotis ido-
nei suppetebant præter paucas amygdalas, quæ
à Lusitano Nauarcho traditæ ad eum perlatæ sūt
serò. Iam enim cibum adeo fastidiebat, nihil ut
sumere omnino posset. Biduo iam inedia tradu-
cto, cum morbus magis, magisq. ingrauesceret,
magis etiam Francisci patientia, ac virtus eni-
tuit. Namq; etsi humanis subsidijs omnibus de-
stitutus inita iam hyeme, in tugurio ventis atque
imbribus peruio iacebat, maximoque pestiferæ
febris iactabatur æstu; tamen incommoda om-
nia ac uim morbi æquissimo subibat animo pa-
tientia autem tanta, ut nullum prorsus eius uer-
bum exciperetur, aut de grauitate morbi que-
rentis aut ullam circumstantium opem, (vt in-
graibus morbis fit) implorantis; contraque om-

*Morbi dolo-
res.*

*Cibi fasti-
dium.*

Aerumna.

*Patientia
eximia.*

nia & dicta & gestus erant tales, ut satis appareret, morbum uelut solidæ uirtutis, æternæque materiam gloriæ, ab eo in diuini beneficij loco numerari. Vnum scilicet ægre serebat; naturali se vulgariquæ morte extingui in lectulo: omnibusque experitam uotis martyrij palmam sibi pene in manibus infringi. Ceterum haud ignarus martyrij decus donum Dei esse gratuitum, quod sepe negetur expertentibus, aliud agéntibus offeratur; ad diuinæ prouidentiæ rationem animalium composuit suum, tam insigni beneficio se indignum existimans. Sed profecto Christus, cui Ecclesia circundata varietate cordi est, destinarat illi uoluntariorum martyrum insignia, quibus dilectum discipulum aliosque sanctissimos viros, atq; adeo carissimam parentem suam, reginam martyrum honestarat. Inde uis mali uehementior penitus insitam Francisci sanctimoniam declarauit.

Nam cum ex febri cœpisset insanire, desipiebat *Delirat intra uerba*: Sed ita ut quæ diceret, haud quam desipientis hominis dicta crederes. Nimirum eximia eius virtus altas adeo radices egerat; *tra uerba, cū indicijs insitatis* ut ne uacillante quidem ui morbi, mente potuerit dimoueri loco. Itaque ut in cæteris fere cum insaniunt, tum maxime vitiosa se prodit natura, ita in Francisco tum præcipue solida, atque egregia pietas emicabat. Quippe eadem propemodum faciebat insaniens, quæ sanus facere consuerat, nunc defixo in cœlum oculorum obtutu læta fronte ac vultu cum Christo Domino, quasi adesset colloquens; nūc psalmorū uersus pie admodum usurpans, identidemq; illas iterans uoces, I E S V fili Dauid miserere mei.

Tu autem peccatorum meorum miserere; Mater Dei memento mei. Hisce aliquaque eiusmodi uocibus biduum extraxit. Inde ad extremum usque spiritum fortissime cum morbo ac morte luctatus, quarto Nonas Decembris (qui dies S. Bibianæ virginis sacer est) I E S V M & M A R I A M saepius inclamans æquissimo animo obdormiuit in Domino; atque ad eos ipsos, quos viuus in visceribus, moriens in ore semper habuerat, migravit in cœlū. Vultus adeo hilaris mansit, ac latus ut species ipsa corporis animi beatitudinem indicaret. Decessit annos natus circiter. L I I. decennio post suum in Indiam aduentū anno post Christum natum M. D. LII. vir planè admirabilis cū veteris virtutibus, tū uero incredibili animi magnitudine, studioq; conuertēdorum Etnicorum. Nullum unquam laborem aut discrimen Dei causa recusauit; & Indorum, finitimarumque gentium salute non contentus omnem Orientem complexus est caritate illa, cui nimis auctoritas ad beneferendum, orbis terræ videbatur. Itaq; Euangeliō, ac Societate toto pene Oriente disseminatis, in ipsa cuja, ac meditatione Cantonij portus petendi, defunctus huius vitæ fluctibus, æternæ felicitatis tenuit portum, Sinas præsentibus apud Deum precibus adiuturus. Nec uero dubitandum est, quin eius iam beati assidue ad Deum preces adiutum in Sinas patet fecerint non tantum Societati IESV sed Lusitanis mercatoribus, Christianæq; religioni. Nam paulo post Francisci obitum, ad Cantonium portum accedendi, ibique commercij causa commorandi, vulgo facta copia est Lusitanis. Itaque eorum opinio fuit Xauerium suis precibus obseptos Sinarum fines aperuisse. Anno autem

*Discedit e
uisca.*

*Moreuus a-
ditum pare-
fecit in Si-
nas.*

autem post Francisci excessum circiter XXX. remissa paulisper a Sinis finium custodia Patres aliquot e Societate I E S V, Francisci virtutis æmuli aliquando penetrarunt in Sinas, ibiq; Deo propitio Christianæ religionis fundamenta iecerūt.

Viva in calce sepelitur. Cap. XIX.

VBI Francisci mortem fama vulgauit (quippe febris perniciösior quam minačior omnes præter ipsum , fefellerat) Lusitani pene omnes , qui reliqui erant in Insula , tam tristi nuntio exanimati confessim ad eius, velut ad communis parentis funus conuolant . Ac primo gemitibus ac lamentis tota circa tugurium personabat area ; deinde triste silentium consecutum est , ad contemplandum Xauerium dolore conuerso . Ceterum eius corpus, imaginem animi, effigiem cælestis felicitatis intuentes fletum integrabant iucū diffissimoque aspectu neque animos neque oculos satiare poterant . Corpore Franciscus fuit satis Fræcisi foramplo robustoque : statura procera, iustum haud ma atfigura sane multum excedente , colore candido , facie honesta ac liberali, uultu hilari quidem sed uiuendo & ardentí, cæls uegetisque oculis, naso modico, barba & capillo natura nigro , sed iam æta te aut curis potius, cano; uestitu tenui vulgarisq; Sacerdotali sed mundo . Tunica talari, ut supra diximus in- uestitu sepe duebatur (Indorum ritu sacerdotum) distincta, ut togæ etiam uicem impleret . Itaque subibat spectantium animos eximia illius comitas, benignitas in omnes singularis . Magnitudo animi periculis , ac difficultatibus inuicta . Mortis, cu-

Lusitanorū
sensus in mor
te Xauerij.

ius cæteri nomen horrent perpetua contemptio : Diuinæ gloriae , ac religionis proferendæ infinita cupido : Demissio magnitudini animi par . Pietas ac sanctitas proorsus egregia . Quocirca illam suauitatem morum , illud exemplum fortitudinis , illud ægrotorum auxilium sibi erexit : talem præconem religioni , tantum præsidium adeniptum esse rebus humanis : nouum sydus quod perpetuæ peacè Indorum nocti illuminixer , quod Evangelij lucem caliganti attulisset orienti , subito occidisse querebantur . Quem propagaturum in ultimas terras religionem , Quem ægris Lusitanorum corporibus atque animis saluti fore ? Quem in Francisci locum successarum ? Interea dum Lusitani grabato circumfusi iucundissima Francisci specie memoriaque oculo's , & animos pascunt siuos , tantamque iacturam lacrymarum pleni , suique iam immemores lamentantur ; Antonius interpres , qui Francisco ægrotanti , ac morienti præsto fuerat , accurrat ad nauim , Sacerdotalem Francisci habitum (ibi enim asseruabatur) petiturus . Lusitani qui erant in naui , Xauerij obitu nuntiato , obortis lacrimis crebros ediderunt gemitus , non præsenti suo tantum , sed futuro quoque Peteriæ domini sui absentis dolore percussi .

His igitur comitatus interpres , non sine fletu domum reuertitur . Francisci deinde corpus sacerdotali vestitu rite indutum de sententia Lusitanorum , ligneo loculo (vt Sinarum mos est) , includere statuit . Quod quidem diuino potius quam humano consilio factum ostendit euentus ; vt ea scilicet , quæ sancto corpori diuinitus contigerunt , essent hominibus notiora . Corpus igitur

tum arca lignea inclusum postera die multis pro-
sequentibus effertur, & funere quantis maxi-
mis in illa terum inopia studijs potuit, celebra-
to, in portu ipso rite mandatur sepulturæ. Iam
terram erant iniecturi, cum repente, diuino uti-
que instinctu, placuit ad carnem exedendam,
viam corpori calcem adhibeti, vt nuda dein-
de ossa in Indiam deferrentur. Itaque aperto lo-
culo magna vis calcis inditur, quæ citius confice
ret carnem, tum arca diligenter occlusa ibidem
humatur. Tumulo grandes lapides sepulcri indi-
ees impositi; vt si quis e Societate id quereret,
illis indiciis admonitus nullo negotio reperiret.
Discellum est à funere multis cum lacrimis, in-
credibili cum mœstre, ac desiderio, talis ac tan-
ti viri

*Loculo una
calx inditur.*

Corpus integrum reportum Malacæ denuo

humatur. Cap. XX.

VERE deinde primo, cum adesset tēpus, quod
tempore nauis, quæ Franciscum aduixerat,
Malacam solueret, Sina interpres, quē diximus,
sive Xauerij catitate, sive diuina magis vi stimu-
lante, Nauarchum adit, & ingemiscens, Ita ne ve-
ro (inquit) Franciscum Xauerium, qui nobis eum
una, inde usque ab India huc venit, hic in deser-
ta Sinarum Insula, apud barbaros relinquemus
populos? At qualem virum, népe eum cuius egre-
giam vitæ ac mortis sanctitatem nos ipsi perspe-
ximus, posteritas omnis intuebitur. Quin potius
sacrum eius corpus deferimus in Indiā, vt ibi po-
tius sit, ubi colatur, quam hic ubi contemnitur?
Tum ille, ego vero libenter mecum in Indiam
eius

eius asportarem reliquias , si consumpta carne , ossa deferenda forent . Proinde rem extemplo per certum hominem explorabo . Quod si spes responderit voto , enim uero facturus sum , quod rogas , non tua magis causa , quam mea . Neque enim ignoro quantam hoc munere gratiam Iacobii Pererit Domini mei sim initurus , cui haud sane leue solatium erit , si Franciscum , quem viuum eximia caritate dilexerit videre , atque habere apud se licuerit mortuum . Protinus igitur spectata virum fide mittit , qui effosso , aper-toque loculo , an Francisci corpus calce absumptum esset , intentius exploraret ; secumque si cisci integrum videretur auferret . Venit ille ad tumultum , arcam effodit , excussaque calce , inspicit corpus .

Corpus Fr. A. mirum dictu , protus integrum reperit , modo humatum crederes . Nullus grauis odor , sed potius suavis , nulla tabes , ne in naso quidem , qui primus mortuis effluete solet ; color viuax , caro plane recens , vestimenta nulla ex parte tabefacta . Ne vigor quidem qui ex spiritu constat , destituerat vultum . Vix ut ille Xauerio velut spiranti admouere manus sustineret . Attonitus ergo rei miraculo , diuinum beneficium agnoscere , integritate corporis integritatem aestimans animi . Et hoc maior eum coepit admiratio , quod Xauerius natura non siccus , sed succipiens erat , & ipse exploratum habebat , eundem quartum iam mensem facere viua obrutum calce . Ergo veritus ne vana asserre crederetur , tantillum carnis & coxendice desectum , incorrupti corporis specimen , Nauarcho affert ; explorata renuntiat . Fecit abscissa caro fidem miraculi . Extemploque Nauarchus , nautæ vectoresque admirabundi

di Deum collaudare , cui etiā cādauera curæ sīnt seruorum suorū . Tum Nauarchus Francisci corpus , sic vt erat , in sarcophago & calce , dēferri ad nauim imperat . miraculū vel certius exploratus ipse , vel planius alijs ostensurus . Ad vltimum satis explorata re , atque perspecta venerabundus arcā cum calce ; vt erat , imponit in nauim , & e Sanciano profectus mense Martio , secundissima nauigatione peruenit Malacam . Francisco ventos ipsos obsecundare sentires . Onerariæ aduentum scapha præcurrrens Xauerij corpus integrum repertum aduehi Malacam nuntiaret . Quo nuntio exciti Malacenses , & simul veterē iniuriā officio nouo compensaturi , quem viuum cum aliqua dimiserant cōtumelia , mortuum summo cum honore excipere decreuerūt . Ardor Xauerij & vultus concionantis ad populum , perditos ad salutē renocantis , ægros curantis , & energumenos ; futura absentiaque prædicentis , occurrebant oculis . Itaque contumacia in venerationem versa , profe quisque funus celebrare tanti certabat viri . Iacobus Peteriæ Legati , qui etiā tum Malacæ morabatur , inter ceteros vt desiderium , ita studium eminebat . Namq; is dolore in ex amici morte perceptum eius aduentu corporis abstergi posse ratus , maximam vim cereorum , ceteraque ad funebrem pompā necessaria egregia sedulitate cōparauit . Inter hæc applicata ad terrā nani , loculum in ædes portui proximas inferunt , dū ciuitas obuiam prodeat , expēctantes . Ut primum in urbem fama perlata est , integrum Xauerij corpus in terram expositum ; cuncta illi ciuitas obuiā se plenis portis effudit , tum visendi studio , tū etiā rosarijs cōtingēdi . Processit etiā eō cū sacerdotū agmine

Malacensiū
studia in ex
cipiendo Xa
uerij corpore .

Mala-

Malacensis Vicarius, apertaq; palā arca, inuenit corpus integrum, ac recens, nulla tabe, ne nimio quidē liuore corruptum; nulloq; tetro odore, sed magis suaui ac iucundo. Cōfestim omnes stupen tibus similes pro se quisq; diuinū numen efferre: sanctas reliquias deosculari, coronisq; cōtingere cōperunt. Pereria præcipue ex magno luctu in magnum gaudiū versus, extincti amici aduētum quantis maximis poterat studijs celebrabat. Ce-

Tactus corporis agrum sanat. terum vt humanis iudicijs indicium diuinū addē ret fidem, æger quidam tacto Xauerij corpore, extemplo conualuit. Postera ergo die mane sacer

Funus Malacense Xauerij. dotum ac totius ciuitatis agmen accensis cādelis ac funeralibus, processit obuiā, summo cum sensu lātitiae, pietatisq;. Nullus tum erat Malacæ e Societate IESV: nuper enim ipsius Francisci iussu Patres omnes decesserant. Placuit tamē Ciuitati eiusdē corpus in templū qnod Societatis fuerat, inferri vt eiusdē reuersionis prædē ac vadem haberent Xaueriū. Quocirca supplicatione frequen tissima celeberrimaque multis vndiq; collucen tibus facibus, ad id quod dixi templum, arca defertur. Ibi post sacrum solēni titu ac cārimonia decantatū, Franciscus excussa calce in nouo loco, celeberrimo loco sepelitur, collacrimantibus plerisque, & recētis lātitia miraculi, & misto dolore, ac desiderio tanti viri. Mox miraculum miraculo additur: Noui loculi breuitas coegerat eos, qui operā dabant funeri, Xauerij corpus nō nihil cōprimere, atq; inflectere. Itaq; ex humeris repētē profluxit sanguis mirā afflans odoris sua uitatē. Quæ res obiecta oculis animisq; omnes qui aderāt stupore ac miraculo attonitos defixit.

E mortuo Xauerij corpore sanguis effluit mense quinto. Quippe cum corpus quod quintū iam mēsem va cabat

cabat animo (adeo rarum pariter ac diuturnum miraculum fuit) nō modo carnē, succum, & colo ré, sed etiā sanguinem, eumq; odoriferum retine ret, vt ille odor non tā sanguinis videretur esse , quā sanctitatis. Quocirca cum sine loculo condi placuisset, arca exēptum, non honorifice solum à Malacensibus humatum est, sed velut diuinæ cle mentiæ pignus asseruatum. Nec vero sua illos fru strata spes est. Iisdē diebus, haud dubia Dei ira , contagiosa tota vrbe grassabatur lues , quæ bonā Ciuitatis partē depopulata , terrore omnes per culerat. Subibat anxios religione anímos Xauerii prædictio ex iniuria , iratiq; numinis causam non aliam esse credebant. Hæc lues ed , quo Xauerio parentatum est die , compressa satis ostendit, eundem iam placatum, irarum cælestium ve niā, pestique finem attulisse .

Francisci be neficio Ma laca lue li beratur.

Corpus in Indiam aduehitur. Cap. XXI.

I DIBVS porrò Augusti Ioannes Beira Sacerdos è Societate IESV, cum aliquot socijs Malucum petens diuertit Malacam , is pro sua erga Xauerium obseruantia, pietateque, corpus eius , quod incorruptum esse fama acceperat, inspicere mirum in modum expetebat. Quocirca nocte intempesta cum socijs in téplum occultè venit; se pulcroque patefacto ; Franciscum velut spiran tem , & nihilo minus integrum ex humo, quam pus integrū antea ex calce , reperit mense post obitum nono. Ergo omnes collaudato Deo, qui admirabilis est obitū nono . in sanctis suis, venerabundi sacra quæ extabant, membra multis cum lacrimis exosculantur . Nec nouum miraculum defuit . Velum , quo eius fa cies operta fuerat , ob superingestā cōpressamq; ti cōtūm in humatione terrā, animaduertūt velut recēti im butum.

butum

butum cruento. Tum Beira manifesto motus miraculo, ad Xauerium ornandum animum vertit. Igitur re cum Iacobo Pereria communicata in cōclavi ædium asseruandum Francisci corpus censuit, & Pereria nouam curavit arcam ab interiore parte Damascena veste subsutam, extrinsecus aureo vestitum textili. Itaque Beira Xauerio in nouum loculum inclusō, discedens Emmanuelē Taberam unum è socijs Malacæ relinquit, quitatum thesaurum primo quoque tempore transpotet Goam. Is igitur nauigādi facultatem nactus, arcam in nauim imponit; Nauarcho, nautis, veteribusque non modo non inuitis, sed etiam libentibus; quippe qui multum in eo ponerent aduersus tempestates præsidij. Protinus sacro corpori cubiculum assignatum in nauī: ibi loculus serica amictus veste positus: ad eum odores, & cerei. Pro his officijs Franciscus gratiā illis cumulatissime retulit. Quippe nauis sēpe in manifestum naufragij discrimen adducta, Xauerio quē vehebat implorato, statim præsenti ēuasit periculo, & Cocinum peruenit innoxia. Simul incorruptum Francisci corpus adesse fama nuntiavit, cunctam ciuitatem rei nouæ miraculo conciuit. Ex templo cerneret portum hominibus compleri, scaphas a primis occupatas accelerare ad onerariam, cæteris eorum redditum opperientibus in littore. Transgressi alij super alios in nauim ad cubiculum tendunt. mox pro se quisque sacras reliquias manu, osculoque contingere; admirabundi integrum corpus intueri, diuinamque benignitatem prædicare, quæ in sanctorum virorū etiam mortua redundaret corpora. Nauis paucos dies Cocini morata Goampetens, ex itinere ad Baticulam

Honos corpori habitus in nauī.

Goanorum studia in uisendo Xauerij corpore.

Baticulam Indiæ oppidum millia passuum a Goa octoginta, substitit, haud exiguo incolarum bono. Ibi Francisci beneficio primaria femina Lusitana graui morbo liberata est; alia præterea edita miracula, quæ à nobis suo deinceps exponētur loco. Ceterū aduerso uento nauim morante, quo minus Goam perueniret, Nauarchus ipse actua-
ria nauī Goam præcurrens, rem Xauerij sociis nuntiat. Mora atque expectatio (vt sit) cupidita-
tem accedit. Quocirca cum Patres diutius Frá-
cisci desiderium nequirent ferre, Melchior Nun-
nius Collegij Rector Pro rege adito: ab eo celo-
cem haud ægrè impetrat ad sacram arcām prope
re deportandā, erat ea celox Alphonsi Noroniæ
viri pij, & Francisci studiosi, qui nauigium im-
pensius quam exigebatur commodans, operam
quoque suam ad eam rem prolixè deferebat. Ad
hæc Nauarchus qui Xauerij corpus Malaca deue-
xerat, reclamare, obtestarique ne (quando sua na-
uis iam prope abesset a Goa) tam certo ac saluta-
ri nudaretur præsidio; sed vicit Xauerij visendi
cupido postulati eius æquitatem: Ergo Melchior
inhibita domesticorum comitari cupientium tur-
ba, cum præcipuis aliquot Patribus, & orphano-
rum agmine celocem conscendit. Et quanta ina-
xima celeritate potest applicat ad onerariam.
Confestim in eam transgressus, cubiculum ubi lo-
culus asseruabatur, intrat: offenditque Xauerium
summa integritate eademque specie qua uiuens
fuerat. vt modo uita defunctus, aut potius adhuc
spirans uideri posset. Quocirca manantibus gau-
dio lacrimis, vultum illum cælestis felicitatis in-
dicem paulisper contemplatus, magno cum pietä
tis sensu sacras manus pedesque suauiatur.

Idem

Honos Xau-
rio tributus
a nautis a-
lysque. Idem cæteri certatim faciunt. Inde arcam ornatā atque compositam efferunt ē cubiculo. Inter quæ Nauarchus onerariam multis vexillis ac tapetibus exornari, tormenta bellica veste serica integri iussérat. Vbi in foros nauis corpus delatum est, pueri qui Goa aduenerant, floribus coronisque redimiti, ramos tenentes manibus, Zachariæ cāticum piè admodum nec sine suis, aliorumque lacrimis decantare cœperunt. Hoc concentu arca in celoem demissa sensim locatur in puppi. One raria interim festa bombardarum displosione, Frā cisci discessum prosecuta, lætitiam lacrimasq. omnium integravit, reputantium animo summam Dei liberalitatem, qui tam magnifice serum suū uel in medio honestaret mari. Celox inde sub ve speram applicuit ad ædem S. Mariæ cognomento Rebandariae, passibus circiter mille, & quingentis ab Urbe Goa, propter flumen, quod Goam insulam præterit. Ibi Melchior Xauerij corpus per otium inspiciundi, contemplandi audius, de media nocte remotis arbitris, valuisque clausis,

*Corpus Frā-
cisci integrū
mense post
obitum deci-
mosexto.*

*Francisci su-
bucula quo-
que illa sa-
post tot men-
sium sepul-
tura.*

Franciscum in Sacerdotali ornatū, sicut erat, ex arca eximit, mense post obitum sextodecimo. Re perit eadem prorsus facie, habituque corporis, quo constabat eum fuisse cum uiueret. caro succi plena, cutis recens, color viuidus. crederes eum soplum potius quam extinctum. Erat carbasina veste indutus, quam ille secum in Sinas detuleraat eo consilio, vt illa, gentis more, amictus, Sinarum Regem adiret. Hac quia viuus nunquam erat usus, indutus est mortuus pro subucula. Ea ipsa etsi extincta membra tot menses proxime vestierat diu quidem uel calce, vel humo obsita; tamen adeo integra visebatur, ac munda, vt eam modo

mōdō illi iniectam dicerēs, & seruatam magis a corpore, quam vlla ex parte lēsam. Post actas (vt par erat) numini grates laudesque, Melchiotem memorem quantum incitamenti ad virtutēm Antonius in palmea S. Pauli Heremitæ tunica, quantum præsidij Eliœus in Heliæ pallio reperisset, cupido cœpit subuculæ Xauerij auferendæ. Itaque illi detraictam apud se diligentissime seruauit, vel pignus Francisci, vel ornamentum suum. Quippe eandem postea in Iaponiam detulit secum, vt illa indutus Iaponum Reges, ac Dynastas conueniret Franciscoque Deum propitiante, non oculos solum, sed etiam animos eorum caperet.

Eius funus Goæ omni apparatu celebratur.

Caput XXII l.

HOC interim spatiō Prorex (is tū erat Goæ) de Xauerij aduentu prima nocte certior factus, pro sua erga illum veneratione, magnūex eo nūtio gaudiū cœpit, statimq; solemnē pompā atq; apparatum in posterū imperauit diem. At Patres quos inuitos Melchior domi reliquerat, tāta exultarunt lætitia, vt pectoribus visendi carissimi parentis cupidine occupatis, somnum aut quietem ea nocte capere nequirent. Neque eorum tam remisso ac languido animo, aut corpore quisquam fuit, qui illa nocte conquieuerit. Tanta erat Francisci expectatio, ita eius caritas omnium ad se trahebat animos. Quocirca intempesta nocte cum surrexisserent omnes, pro se quisque templum frondibus, peristromatis, ac veste stragula exornarunt optatissimum parentem apparatu quam maximo

S exce-

excepturi. Forte res in ipsam sanctam hebdomadam inciderat: tamen laeto festoq; cultu aras, quam elegantissime exornari placuit. Sic enim statuebant, sanctum virum, cuius funus insigni pompa Deus celebrari vellet, festo potius, quam funebri sacræ ædis apparatu excipi oportere. Ut dies illuxit, qui dies fuit xvij. Kal. Aprilis; anni

FUNUS MARI post Christum natum M. D. LIV. Loculus ueste amictus aurea, in myoparonis puppi reponitur, plurimis circum cereis collucentibus: mox Patribus in alba ueste, & pupillis rite coronatis, diuinos circa hymnos ac laudes inuicem canentibus, adiœhitur Goam.

Vbi aduentantis Xaverij fama peruersit urbem; confessim Iacobus Pereira, qui per eos dies Malaca reuerterat, moræ impatiens cum amicorum manu in nauigium actuarium consendit, & candidis facibus accensis, lacrimabundus amicissimo suo procurrit obuiam; Myoparonique se adiūgit pompa speciem aucturus. collucebat mare flammis, littora cantibus personabant, & plerisque pius animi sensus eliciebat lacrimas. Ut uero nauis tot cereorum fulgore insignis, in virbis conspectu fuit, & ex inuisita luminum copia intellectum est adesse Xavérium; tum uero ingens cunctæ ciuitatis extitit motus. exultare eam, ac triumphare gaudio crederes. Etsi enim Patres modestiæ memores sedulo cum Prorege & Episcopo egerant, vti Xaverius non tanquam vir, sanctus, sed veluti Dei seruus (quo ad Pontifici Maximo aliter uisum foret) acciperetur, habereturque tamen Proregis ipsius iussu, campanæ urbis omnes percrepare laeto, festoque cœperunt sono. Qua significatione vniuersa ciuitas excita, sese Francisco obuiam

uiam effudit. Littora, vrbis muri, fenestræ summa testa, solaria, vnde conspici modo nauis adueniens posset, hominibus complebantur. Quo proprius spes, naui accedente, admouebatur, hoc magis concurrentium multitudo, cupidoque visendi crescebat. Itaque plurimi impetu quodam ardoris ruentis, certatim desiliebant in mare, ut sacram loculū contingent priimi. Iam Prorex cunctaq; nobilitas, & maxima ciuium frequentia in portu eū cereis ardentibus præstolabātur nauim. Et maximæ ædis canonici, cæterique sacerdotes linteati cum suis processerant crucibus. Aduenerat quoque sodalitas Misericordiæ cuin suis vexillis atque insignibus argento auroque fulgentibus. sequebantur magnifica pheretra duo Attalica veste constrata. Sodales quippe magnificientiorem pompa speciem præbituri censuerat, sacrum loculum inter duo illa locandum pheretra. Ut primum arca in terram à Patribus exposita est quasi signo dato; omnibus in unū conuolantibus, tati repente concursus vndiq; facti adire, contingerere; osculari eā cupientium, ut se mutuo premeteret alij super alios corruerent. Ad loculū portu, cū recessum primis ultimi non darent, adeo cōstipauerant se; ut necesse foret multos coarctatos, atq; oppressos exanimari, nisi prudentia obuiamisset periculo. Prorex satellitibus immissis ruentem submoueri turbam, supplicationemque aliquando institui iussit. Multitudine ægre submotâ, supplicatio instituta est, peractaque quanta maxima potuit pompa. Nouissime feretrum magnifice exornatum Patru humeris ferebatur, duobus pari ornatu ferreis inanibus latera cingentibus, Funus terro
Prorege cū cohorte, omniq; nobilitate, & ciuitate.

*Concursus
ad Xanthij
corpus.*

te vniuersa prosequente, tanta funalium ac lumen-
num copia ut vrbs ardere videretur: tam insolita
omnium ordinum lætitia, plausuque ut non fu-
nus, sed triumphum videre te crederes, loculus
quippe aurea fulgebat veste. Totum iter erat fron-
dibus, floribusque constratum: tectorum fene-
stræ parietesque veste pretiosa ornati. In via mul-
ta passim ab vtroque latere odoramenta disposi-
ta. Feretri porrò latera thuribulis argenteis cin-
cta, perpetuis odoribus complebantur. Hoc igi-
tur triumphali funere Franciscus è Sinarum expe-
ditione rediens Goam in Societatis templum in-
uectus. Ut intelligeretur cuiusmodi tandem ho-
nore insignis eius animus esset in cœlo, cuius cor-
pus extinctum, propter animi sanctitatem, in ter-
ris quodammodo triumpharet. Vbi ad Societa-
tis sedem ventum est, Missæ sacrificium solemni-
ritu ac ceremonia decantatum. Feretrum intra
cancellos aduersus impetum multitudinis consti-
tutum. Fama exierat, sub sacrum, arca patefacta,

*Concursus fore omnibus corporis visendi copiam. Quocirca
incredibilis ingruente multitudine septa haud difficulter per
ad Xauerij fracta sunt, sed clausam arcam nihil magis quam
multitudo seipsa impediens tutabatur.*

Ibi Colle-
gij Rector auidæ plebis impetum ueritus, pete-
re uehementer etiam atque etiam a Prorege, vti
domini cum vniuersa nobilitate reciperet se; ple-
bem vtique eorum exemplum secuturum: ipsos
deinde laxato facello, turbaque semota, commo-
dius corpus Xauerij conspecturos. Igitur Prorex
illi morem gerens discedit. Eum cuncta nobilitas
sequitur. At cæteri obfirmato animo hætere in-
vestigio, instare, flagitare, ut ostenderetur; se nisi
uoti compotes haud quaquam inde moturos ve-
stigium

stigium. Demum perseverantia incœpium obtinuit. Cum enim mora nihil proficeret, Melchior ad ultimum cessit temporis. Itaq; submota paulisper multitudine, septisque restitutis, atque obscuratis, Xauerij corpus amicū sacerdotali, ut delatum erat, eminus ostentatur. Quod conspicata multitudo tanto minus visendi desiderio exarserit, ut ingenti impetu ruens, iterum facelli perrumperet sepra. Proinde repentinus Patrum metus, ad vim arcendam, loculum confessum operuit, obstinataque texit. Ergo præcisæ inspiciendi spe, & expectatione defatigati, qui proximi steterant, Xauerijque integrum conspexerant corpus, aliquando recesserunt, & quod dorsi viderant, ceteris enarrarunt. Et illi hac commemoratione accensi, obstinatione quadam animi usque eo institerunt, dum cancellis deniq; obiectis, ipsis quoque monstraretur. Ceterum non explebatur videndi sitis videndo, sed excitabatur magis, ita ijdem reuisendi gratia sapientis redibant, noua etiam in horas multitudo visendi causa confluebat in templum. Ergo necessitas consilium mutauit. Ut infinitæ multitudinis cupiditatî satisficeret, corpus in cancello validis cancellis præsepro, triduum totum omnium oculis expositum fuit, potestas ut esset omnibus per otium contemplandi. Tum vero in credibiles vndique concursus facti visentium Xauerium, coronisq; tangentis, magna uincularum, sensuque pietatis. Inter hæc quorundam dubitatio rem non certiore modo, uerum etiam insigniorem fecit. Quoniam rei miraculum excudebat fidem, non defuerunt cœnobitæ aliquot viri graues, ac religiosi, qui Franciscum exemptis intestinis curatum, balsamoque conditum esse pro-

*Prorogis ius palam dicitarent. Ergo Prōrex rem exploratu-
ſu medicus Cossnum Sarainam inter inedicos artis exi-
eius corporis integratē tentare atque inspicere corpus iubet. & ille
explorat.*

recētem adhuc manare sanguinem , miraculo at-
tonitus incæpto destitit , insertis deinde in vul-
nus digitis , integra ac solida intestina comperit ,
riullo balsamii , oleiue īdicio . Idque iuratus pu-
blico testimonio confirmauit Quocirca re perspe-
cta , atq; vulgata non magis ceteri , quam cœnobiti
tā Xauerij corpus celebrare , uenerarique cœpe-
runt , prō se quisque pedes eius osculantes , ma-
nusq; rostatijs cōtingentes . tāta autem in sederat
animis omnium de Xauerij sanctitate opinio , ut
certatim aliquid ex eius corpore aut vestimento
succipere conarentur . Itaque intenta ad præca-
uendum Patrum cura ægre valuit pia arcere vim
populi . Inter hęc passim Franciscus laudibus fe-
rebatur , egregiaq; eius facta , Vaticinationes mi-
racula , ab ijs qui aut ipsi viderant , experti q; erāt ,
aut ex idoneis cognorant autoribus , memorabā-
tur , India Vniuersa velut uno ore Xauerij sancti-
tatem célébrante . Et vetera miracula nouis adfir-
mata sunt . Complures eorum ; qui ad id spectacu-
lum confluxerant , iurati cōfirmarunt , accessisse
eo certos homines partim membris capros , aut
dēbilitatos , partim varijs morbis laborantes , ta-
ctoque Francisci corpore , abiisse sanos , ac valen-
tes . Exacto triduo , et si Hondum expletis oculis
animisque multitudinis , arca propter aram ma-
ximam ad desetetam in sepulcro per eos dies pa-
rat , ad tempus condita est , dum pro dignitate ta-
lis viri , Patrumq; studijs , & Goanorum religio-
ne , monumentum eius satis exornaretur . Si rex

magis

Lusita-

Lusitanus ut spes erat, eum innumerum cælestium
referendum à Pontifice curasset. Decimo circiter
post sepulturam die, D. Antonius Ribera Goani Episcopi vi
Episcopi Vicarius, & Inquisitor generalis pro suo carius ren
munere atq; officio, suis ipse oculis explorare sta rursus expla
tuit, Verane de Francisci integritate fama ema
rasset sepulcroque apesto circa meridiem, mul
tis colluctentibus facibus, omne pertentauit per
spexitque corpus; cumque nihil non integrum
repperisset, suum testimonium consignatum litte
ris ad posteros tradidit Rex postd Lusitanæ his
nuntijs commotus, cum egregia Xauerij facta, at
que miracula per Indiæ Protagem cœquisita per
scribi sedulo iussisset, ea Rōnam ad Legatum suū
misit, vt ageret cum Pontifice de Francisco Xau
rio in Sanctos reponendo. Ceterum pios optimi
Regis conatus intempestiuā occupauit mors. Pa
tres igitur nouo templo absoluto, ac veteri di
stutbo, Xauerij loculum in domesticum translu
lerunt sacellum, vbi hodie eius memoriae ac no
mini priuatim honos habetur, donec per Pontif
icem Max. (si Deo cordi erit) publice solennes
haberi honores liceat.

Rex Lusita
nia Francis
cum in san
ctorum nu
mero repo
nendum es
rat.

HORATII
TVRSELLINI
DE VITA
FRANCISCI XAVERII.
LIBER QVARTVS.

Francisci facta ac miracula Lusitani Re
gis Imperio perscribuntur.

Caput. I:

T.S. I diuina dona ac munera, quibus Franciscus cumulatus fuit, in omnibus eius vitæ partibus quas demonstrauimus, identidem eni^m tuerunt; tamen nō erit ab re quæ cursim; & obscure significata sūt, propalam, otioseque contemplanda proponere. Atque (vt primum exponamus ea, quæ vulgo plus admirationis habent, atque in se æquos iniquosque conuertunt) non solum in toto vitæ cur su, sed multo etiam magis in ipso funere permulta Francisco contigere diuinitus, quæ nulla naturalis causa miraculo eximere queat. Ea nos igitur, diuina indicia, ac testimonia eius sanctitatis diligentius persequemur. Omnium autem rerum eos autores citabimus ac testes, quorum de autoritate, ac fide dubitare nefas sit. Ioannes ergo Lusitanæ Rex hoc nomine tertius, cuius mis^su, ut ante diximus, Franciscus Xauerius in Indiam

diam cōtendit, cum cognitam, exploratamq; ha-
beret eius sanctimoniam, non minus honoris ha-
buit mortuo, quā vīo habuerat. Nā Xauerij mor-
te nuntiata, haud secus quam par erat, tanti yiti-
iactura motus, orientis ingemuit cladem, qua
nullam fortasse maiorem ab irato Deo accipere
potuisset. Inde vbi animum laxauit dolor, vt eum
egregia sua pietas, ac prudentia facere admone-
bat, vnde dolorem acceperat, indidem remediu-
petij dolotis. Plurima per Franciscum vt in vi-
ta sic post mortem diuinitus edita ad eum fama Pro regi In-
pertulerat. Quocirca tum hominis tum Reli- dia negotiū
gionis studio accensus Francisco Barreto Indiæ datur a Rr-
Protegi negotium per litteras dat, vt illustria ge ut Fran-
Xauerij facta, miraculaque omnibus indicijs cisci illustria
peruestigata perscribat ad se. Sibi enim in ani- facta ad eis
mo esse, eam testificationem, Romam mittente perscribat.
ad Pontificem Max; vt ille pro sua autoritate Regis consi-
ac prudentia quod in tali re optimum sit factu, lium ut Xa
statuat. Ut antea optimi Regis de Xauerij vir- merius in id
tute opinio nota, ac testata sit omnibus, operæ merum ad-
preium duximus exemplum regiatum intex- scriberetur.
re litteratum. Prorex amice tibi ego Rex sa- Regis episo-
ludem plurimam. Francisci Xauerij vita ac la- la ad Prora
bores exempli adeo salutaris extiterunt, vt g̃e India.
Deo gratissimum fore existimemus, si ea ad
diuinam gloriam, laudemque proferantur in lu-
cem. Quocirca vt illa in vulgus edita quam par
est apud omnes autoritatem habeant, ac fidem,
magnopere tibi mandamus, vt vsquequaq; in In-
dia, vbi cunq; locupletes atq; idonei huiusmodi
rerum testes esse videbuntur (qui scilicet cum
Frācisco usum consuetudinemque habuerint) ta-
bulas publicas, ac testificationes, testibus iure-
juran-

„ iurando adactis , ritè conficiendas quam diligen-
 „ tissime cures , cum de vita eius ac moribus , dē-
 „ que rebus omnibus ab eo ad hominum salutem ,
 „ & exemplum laudabiliter gestis ; tum verò de
 „ ijs , quæ diuinitus ille & viuus patrauit , &
 „ mortuus . Eas tabulas simul cum testimonijis ,
 „ autoritatibusque omnibus tuo chirographo sub-
 „ scriptas , annuloque obsignatas , triplici ad nos
 „ transmises via . Hoc sedulo & celeriter si feceris ,
 magnam à nobis inieris gratiam : Olyssipone V.
 Kal. Apr. M. D. L VI. Prorex igitur Indiæ per-
 lectis regijs litteris , ex ijs confessim per idoneos
 homines intentius inquire iussit , non solum Goæ
 in Indiæ metropoli , verum etiam in ora Indiæ
 vniuersa , Malacæ , ceterisque locis , vbi Franciscum
 versatum esse constabat . Comperta sunt
 haud dubijs autoribus permulta per Franciscum
 & in vita & post mortem , vel salubriter gesta ,
 vel patrata diuinitus . Ea Prorex in tabulas pu-
 blicas relata ; suaque subscripta manu , atque an-
 nulo obsignata ad Regem celeriter perferenda
 curauit . Res eo loci iam erat , vt Rex iisdem ta-
 bulis Romanam transmissis , per legatum suum age-
 ret cum Pontifice uti Xauerium rite in sanctoru-
 morum numero reponeret ; cum pijs eius consi-
 liis immatura interuenit mors . Extat apud nos
 regiarum tabularum exemplum , rite obsigna-
 tum , subscriptumque Proregis manu , vnde sunt
 ea , quæ adhuc exposuimus , quæque deinceps ex-
 posituri sumus , maxima ex parte deprompta , &
 quoniā superioribus libris illorum pleraq; com-
 præhendimus , iam reliqua subtexemus , quæ de
 industria in hunc reiecumus locum : quædam etiā
 necessario in narrationis cursu leuiter tacta per-

scribe-

scribemus vberius , vt ex coniunctis rebus miraculorum vis ac magnitudo magis existat .

Xauerius futura , & absentia prædit .

Cap. II.

MVLTIS quidem Xauerius, præclarisque Dei muneribus , sed non alio magis quam multiplici prophetiæ dono conspicuus fuit . Eius rei haud dubia indicia elucet in omnibus sermone virtutæ eius partibus , sed illa maxime excellunt . Cosmio Ioannes procurator regius adamantem eximia magnitudine coemerat in India octo aureorum millibus , quadruplo pluris in Lusitaniam futurum . Hunc Ferdinando Aluaro in Lusitaniam soluenti crediderat deferendum ad Regem . Sub id tempus Franciscus Goam ad eum uenit , pro familiaritate , uti mercimonia eius habeant , rogat . Ille cum de ceteris mercibus in Lusitaniam missis , tum uero de adamante illo narrat ; feliciter secum agi ratus . Tum Xauerius rogitat cui tandem nauitam pretiosam commisisset gemmam . Simul nauis nomen accepit ; Nolim inquit ; isti nauis credidisses . Cur tandem inquit ille , an quia superiore anno penitus pericitata est ? minime , inquit Franciscus , sed quia grauius ei impendet periculum . Tum uero ille Xauerium etiam atque etiam rogaro , ait Deum pro illo nauigio orare ne desistere , præterea cum adamantem illum suo periculo mitteret ad Regem . Anxio deinde Cosmo de nauis illius eventu , nuntiatum est nauim tabula ui tempestatis reuulsam ; prope fecisse naufragium , ceterum denuntiato perfunctam pericu-

riculo, afflantibus Xauerij precibus, Lusitaniam
Malaca pro secundo cursu. Pridie vero quām Malacain Si-
spicit ani- nas soluererat, (vri eius socij, qui præsentes adfue-
mo pericu- rant, cōmemorarunt) cum inusitato quodam mo-
lum quod re super lectulum toto pronus corpore, inter som-
Societas IESV ni vigiliaeque speciem iaceret; diutissimè con-
SV subibat stantissimèque in eodem habitu corporis, in
in Lusita- quem se composuerat, durauit alienato à sensi-
nia. bus animo. Nam socios, qui forte interuenie-
 rāt rei nouitate attonitos tanti viri reverentia
 tenebat, quō minus eum affari, aut excitare susti-
 nerent. Itaque à stupore ad curam versi, solici-
 to animo atque suspenso, rei præstolabantur e-
 uentum. Demum ille velut ex alto experrectus
 somno, & ingenti aliqua molestia emersus, cer-
 tum hominem qui tum in Lusitania versabatur,
 nominatim appellans crebro inclamauit, Deus
 tibi ignoscat. Atque in præsentia quidem quor-
 sum tandem illa conquestio spectaret, ipso qui
 unus norat, reticente, omnes latuit, verum litté-
 ræ deinde allatae ex Lusitania rem patefecerūt,
 per id tempus vitio illius, quem toties lamen-
 tans nomine appellasset Xauerius, magnum So-
 cietati IESV in Lusitania detrimentum illa-
 tum: quod tamen Dei beneficio, & scilicet de-
 precatione Xauerij, cessit in commodum. Ex
 quo satijs apparuit Deum illi, quid in Lusitania
 tum ageretur, ostendisse, vt imminēns Socie-
 tati periculum, precibus auerteret suis. Nec

*Cruit ani-
 mo quidloā
 ns Duro, in
 deserta In-
 sula accide-
 rit.*

longinqua solū Malacæ, sed etiam futura præ-
 dixit. Ioannes Durus) vt supra ostendimus)
                   eius socius, & comes suit; is Francisci com-
                   moditati consulendum ratus illo insciente, audi-
                   dius quam prudentius nummos aliquot ab Lusi-
                   tanis

tanis acceperat eleemosynæ nomine . Id vbi
resciuit Xauerius (vt erat non minus diligens
vindex , quam cultor paupertatis) eum proti-
nus in desertam insulam , quæ e regione portus
Malacensis posita est , ad breue tempus rele-
gauit . Ille igitur cum ibi in æde quadam sa-
cra moraretur , Dei parentem (incertum vigi-
lans an somnians) ad aram maximam loco
exornato , in puluino sedentem conspicit .

Apud eam puer IESVS erat , qui Durum
manu præhensum ad matrem suam adducere
conabatur . Illa primò Duro infensa repellere
hominem : deinde pacem ac veniam orantem
admittere . Ad ultimum certis de vitijs admo-
nitum dimittens simul cum puero I E S V sub-
limis abijt . Res fuit eiusmodi , quam præter
Durum sciret nemo , ipse autem nemini enun-
tiarat . Itaque Malacam deinde reuocatus , cum
sua delicta de more Francisco confiteretur , rem
omnem contra eius præcepta , silentio texit .
At Xauerius rei non ignarus , sub confessionem
ex ipso querit quidnam ei in desertæ insulæ tem-
plo acciderit nuper . Mihi vero nihil inquit ille:
instare comiter Xauerius , Durus abnuere , ac
pernegare . sæpius interrogatus (vt erat obsti-
nato ad rem suppressoram animo) immemor
obedientiæ ac religionis alia omnia responde-
bat . Deniq; Franciscus vbi vidit , cum duro ore
sibi rem esse , ulro ipse visum illud narrare orsus
cuncta persequi cœpit . præsentem eum crederes
adfuisse . Tum vero Durus stupens , ac facio per-
fusus horrore omnem rem ordine , vti gesta erat ,
exponit . Hoc ipsemet Ioannes Durus dum viue-
ret , Francisco mortuo multis iuratus enarravit .

Nec

Nec minus testatum est quod subijciam. Sinas
cum peteret in Malacensi cursu rostrata nauis
qua vehebatur inter insulas Sainatræ adiacen-
tes, tempestate subito iactata apertum naufragij
adibat periculū. Ingens iam omnium mentes
desperatio incesserat, cum mortis imminētis spe-
cies omnium obuersaretur animis. Ibi tum Fran-
ciscus Iacobum Sosam Nauarchum adit, eumque
ac cæteros qui aderant bonum habere animum
iubet, eodem die sub vesperam sedata tempesta-
te nauim portum esse capturam, idque uti prædi-
xerat prorsus euénit. ante uesperam tempestas
sedatur. terra inde conspicitur, portus tenetur.
Illud autem in hoc genere ext̄mum. Ex Iaponia

Predicit &c. reuertens cum ex portu Sinarum soluisset in na-
missam sca- ui Odoardi Gamæ, subito graui, atque atroci
pham recu- coorta tempestate, repentina procellæ uis sca-
peratum iri. pham abrupto retinaculo, a conspectu omnium
in diuersum procul abripuit. Itaque nauis, amiss-
sa eius recuperandæ spe, cursum tenebat suum.
Forte erant in scapha nautæ Saraceni duo, quo-
rum vicem miseratus Xauerius, Nauicularium
pariter & Nauarchum rogat, uela demittant,
scapham operiantur; confidere utique se par il-
lud hominum Dei benignitate seruatum iri. Illi
abnuere primo, simul quod frustra iam expecta-
retur scapha, quæ ne è summo quidem mali car-
chesio conspiceretur; simul quod sine perspicuo
onerariæ periculo expectari nequiret. Denique
Francisci vicii precibus dolones, quibus propter
impetum maris tum solis utebantur, submitti
paulisper iubent. Ceterum intermissò temporis
spatio, cum nihilo magis quam ante scapha com-
pareret, & iam periclitati ipsa uideretur nauis;
tolli

tolli propere uela imperant. Tum Franciscus orare, adhuc paululum præstolentur, pro certo affirmans, scapham nullo periculo onerariæ, paulo post assuturam. Cumque illi desperata re, nihilominus sustollerent vela; accurrit Xauerius, manuqne antennæ iniecta, inhibitos nautas per Christi mortem, ac vulnera enixe obsecrare obtestarique institit, ne pigeret etiamnum morari paulisper. Non dubitare se, quin miseri nautæ Dei benignitate ac misericordia, corporis pariter & animi eripi possent interitu. Morem gerūt, illi; ipse se ad nunien orandum dat. Inter hæc eius rogatu Antonius Dias fastigium ascenderat mali, is longe lateque speculatus nihil dispicere se renuntiat, demum rogit Xauerium, ut sibi bona cum eius uenia liceat descendere. Ille contra rogare ut parum per adhuc moraretur, & simul ipse sublatis in cœlum manibus diuinū numen precatus, Nauarchum atq; alios bonum animum habere iubet. Interea nauis expectans, qua *Nauis Francisci* Francisco periculum præstante, ingentibus agitata fluctibus impune fluitabat in salo. Iam scaphā exque per tres ferme horas dilata omnium expectatione, pro desperata res erat; cum repente Dias scapham apparere, atque aduentare proclamat. Tum uero læti omnes pro se quisque cœperunt Deo Franciscoque gratulari confessim ad scapham excipiendam nauis in obliquum statuitur. Illa Deo scilicet ducente, recta ad onerariam tendit. Aduentanti alacres nautæ funem spōte ad one de more eminus iniucere parabant, cum Xauerius nihil fune opus est, inquit, per se sua sponsa tead onerariæ accedet latus. Idque omnibus miraculo attonitis, ita euénit. Atq; hoc amplius, dū *Xauerius*, misce-

Stat scapha miseri illi exciperentur, scapha in medijs fluctibus, retinente nemine, tam diu stetit, quoad recessibus retinetur ad nauim ut satis appareret eiusdem cum ius adducta foret, precibus eam in medijs fluctibus retineri.

Saraceni ad Christum conuersi, & post institutionem baptizati. Ita perditis hominibus duplex per Xauerium uno tempore salutis allata. Nec salutem aduentantem modo, sed mortem etiam impendentem multis saepe praedixit. Nam ut de Ioannis Arausij prænuntiata morte raceamus, Malacæ cum Antonio Sosa familiariter colloquens, mentione de Præfecto urbis illata, liquido affirmauit illum etsi optime tum valeret, haud ita multo post è vita cessurum. Prædictionem mors eiusdem intra alterum mensem cōprobauit. Soluens inde in Sinas Iacobum Pereriam mercatorem locupletem cuius nauis hendus erat, pro amicitia monuit, aliū ut substitueret curatorem mercium suarum: nam quē destinasset, in Sinas haud quaquam esse peruenturū. Et vaticinationi respondit euentus. Curator ille in ipso cursu extintus est, prius quam Sinarū fines attingeret. Malucū deinde lembo petens cū Ioāne Galuano mercatore, qui alio lēbo vehebatur, haud multo post vi tempestatis abreptus Xauerius destinatū tenuit portum. Ibi ceteris Galuanū audie expectantibus, ipse pro concione repente auditores pro Galuano modo extincto, ad comprecandum Deum hortatur. Et triduo post Galuani merces repertæ in littore, dominī naufragium & interitum ostenderunt. Illa quoque eius vaticinatio admirabilis, quam nuper comprobauit euentus. Nauis erat in India adeo vetustate, fluctibusque labefactata, ut plerique ve-

*Vaticinatio
de naui in
portu peritū*

76.

retener-

terentur, ne si mari se commisisset, tempestate dissolueretur prius, quam aspiceret portum. Tum Xauerius (nam forte aderat) diuino instinctus spiritu, bono animo estote, inquit, neque enim hoc itinere est interitura nauis isthæc, sed demum sine cuiusquam damno peritura. Et fuit prædictioni fides, nec defuit euentus. Quippe inflitores haud dubij, quin id, ut alia multa, Francis cus prædixisset diuinitus, pro se quisque in eam nauim suas merces imponere certabat, rati, quod erat, se sine ullo naufragij iacturæue discriminé, illa nauis ultro citroque commeare posse. Nec eos sua fecellit opinio, nauis quamuis vetusta & cariosa, usque ad annum huius sæculi LXXXIII. in tot cursibus, ac tempestatibus incolumis semper mansit, annos prope XXX ipsi superstes Xauerio. Tandem cum mercibus vacua federet in portu, sua spōte dissoluta, sine cuiusquam damno interiit, haud certior in incolumitate sua; quam in interitu, testis Francisci vaticinationis.

Cogitationes & animos hominum introspicit.

Cap. III.

NEC vero futura solum, atque absentia Prophetarum more p̄tanuntiauit, sed animos etiam hominum, cogitationes, & maculas introspexit. Id adeo eti⁹ arcantum fugæ consilium a Ioanne Duro initum a Francisco diuinitus cognitum (ut suo loco demonstrauimus) satis ostendit; tamen multo etiam magis declarabunt ea, quæ deinceps dicturi sumus. Bazainum oppidum est Indiæ, quod inter Goam & Indum flumen situm diximus pari ferme utrinque distare spatio. Huc Xauerius sub Iaponicam profectionem Proregis conueniendi causa, qui in Cambaia versabatur,

T diuer-

diuerterat. Ecce autem Malaceñis quidam eius studiosus atq. amicus , obuio complexū serebat; Hunc Franciscus a perdita vitæ ratione ad honestum piumq; viuēdi genus perductum, vt animæ suę cōsuleret saluti iustissimis de causis in Lusitaniam remigrare iusserat, & sacramētum frequente confessionis. Verum is etsi primo receperat, se utrumq. facturum; deinde tamē in utroq. sefelle rat fidē: abiecto Lusitanicæ profectionis cōsilio, tertium iam annum sine cōfessione traducens. Egō ut eum in India adhuc hærentem conspexit Xauerius, simulq. cōscientiæ eius vulnera diuinitus vīdit; amici amplexum amicumq. ipsum pariter auersatus, Apage te; inquit, siccine bone vir stetiſti promissi? en (ut sileam cetera) ex quo in Indiā a meo dīgressu nauigasti vitæ noxas confessus es nunquam. ego vero te neq. alloquar, neq. amicū agnoscam prius, quam delicta confessione expiaueris. Tum ille qui & dilatæ confessionis, & flagitiorum suorum conscius sibi esset, hac voce percussus facile animaduertit, id ipsū diuinitus (neq. enim humanitus poterat) a Xauerio obiectum. Quocirca culpam agnoscens ac præ se ferens suā, extēplo confessione eluit animi sordes, quas Francisco senserat suboluisse. Alium item amicum Comum scelus cini cum rogasset vti valeret, illeq. recte responsolentis in disset, corpore tu quidem recte uales, inquit, Xauerius, sed animo non item. Tum enim uero ille, vt qui nescio quid fraudis, ac sceleris illo ipso agitaret tempore, conscientia ictus fateretur ingenue, Franciscum verius quam se, de sua valetudine iudicare Itaque peccata apud eum rite expiat, scelestoque illo consilio abiecto mentis recuperat sanitatem, quam illi Xauerius deesse persenserat.

Pridie

*Amici vec-
cata diuini-
tus uiae &
quandiu is
confessione
abstineat.*

*Amici ani-
mum scelus
molientis in
prospicit.*

Pridie vero quam excuderet vita, alterum è comitibus, qui sibi ægrotanti præsto erant acrioribus intuens oculis, miserabili voce ter succlamat perniciem uit, vœ tibi. Nec irrita denuntiatio fuit. Haud ita multo post ille cum meretricis iampridem amoribus implicatus teneretur, subito cæsus interiit, ut triplex illa Xauerij comminatio videatur triplicem illi pestem denuntiasse, conscientia vulnus, corporis cladem, interitum animæ.

*Energumenos liberat agrotos sanat mortuos
excitat. Caput. I & II.*

DAEMONES vero nō tantum ipse pugnando vicit, cum Meliaporæ in æde Sæti Thomæ, quamvis acriter cæsus, illorum terrores minasque contempsit; iterumque in Iaponica nauigatione, cum eorundem incursiones atque terribilia magnitudine animi superauit; verum etiam sæpe in ora Comorinensi, & alibi ex obcessis eicit corporibus. Malacæ quidem adolescens indigena: (Antonio Fernando nomen erat) diabolo exagitante mutus repente factus in periculum insuper inciderat morbum ex quo desperata a medicis salute, iacebat iā triduū. Adhibetur ergo a cognatis superstitionis hominibus, atq. impiis, venifici nefariū medicorū genus. Ceterū postea quā beneficia nihil proficiebant, accersitur Xauerius; quo in cubiculū ubi æger iacebat, ingresso, subito ille energumenorū ritu furere, vociferari, vultus, oculos ora distorquere, sentires demonem acuere se ad pugnā, quā instare cerneret. Ibi Fraciscus miserabili specie permotus, cōfestim genibus.

*Energumenum
agrotæ
tem diabolo
simul acmor
bo liberat.*

humis positis, Deum enixe orare primum, deinde affectum iuuenō rite exorcizare instituit, Quid multa? Francisci beneficio mentis compos in præsentia ex iactatione illa conquieuit. Sub vesperā discedens Xauerius eius parētes bono esse animo iubet, postridie se pro ægro sacram B. Mariæ facturum: nec dubitare quin illa fauente breui recuperaturus esset sanitatē corporis animique. Postero igitur die cum pro eo sacrum fecisset, repente excusso importuno exagitatore, & loquēdi facultas ægro, & mentis sanitas redditur, quam deinde valetudo corporis secuta celebre Xauerij nomen Malacæfecit. Nec vero infestos dæmones per se ipse tantum, sed etiam per alios fugauit. In ora Comorinensi energumenus quidam miserandum in modum exercebat a vexatore Diabolo: ad quem Franciscus rogatus cum per occupationes ire non posset ipse, pueros aliquot Christianæ doctrinæ ministros allegauit cum cruce, monitos quid facto opus esset. Adeunt exagitatum hominem pueri, Xauerij crucem ex eius præscripto illi osculandam offerunt, ipsi precationes quasdam, quas tenebant memoria, super eum recitant. protinus nō tam puerorum utiq., quam Francisci fides, ac virtus vexatum liberat. Meliaporæ quoque (quod oppidum S. Thomæ dicitur) ad prædiuitem hominem misere a diabolis obselsum vexatumq; accersitus Xauerius, vnum e pueris ad eum cum cruce misit; qui Euangeliō super Energumenum rite recitato, confessim vexatores illos dæmones expulit, hoc magis indignantes, quod per puerum pellebantur, eumq; Neophytem. Haud minor in morbis quam in malis dæmonibus depellendis Francisci vis extitit. Atque

Energumenes
nos per pue-
ros Neophy-
tos sanat.

vt complures prætereamus, quibus in eadem ora
 Comorinensi (vt ostendimus) tum ipsem et tum
 per pueros Catechismi ministros febrim aliosq;
 excusit morbos: In insula Ceilano Michaelem
 Fernandum grauiter ex calculo laborantem inui-
 sens, bono animo magna que Dei fiducia esse ius-
 sit, se postridie rem diuinam pro illo facturum:
 nec dubitare quin propitiatio Deo, spe maturius
 animi corporisque recuperaturus esset vigorem.
 Idque ita prorsus evenit, vti prædixerat. Nec nul-
 lam moribundis aut ijs qui naturæ vitio, casuue
 aliquo sensibus membrisue capti erant, attulit *Claudos mis-*
opem. Amangucij quidem satis constat, claudo *tos surdos fa-*
ingrediendi, mutis duobus loquendi, totidem sur *nas.*

dis audiendi facultatem a Francisco redditam. :
 Moribundis etiam multis ad eum deportatis cru-
 cis signo velaque sacræ aspersione desperatam sa-
 nitatem corporis restitutam. Goæ verò (vt ante
 ostendimus) socium iam depositum, ac sepultu-
 ræ destinatum è laponia rediens cum inuiseret,
 Euangelio super eum recitato, ex faucibus eri-
 puit mortis. Nec moribundos solum a morte sed
 etiā mortuos in vitam reuocauit. Fama est duos
 tresue ab illo in ora Comorinensi a mortuis exci-
 tatos. Adolescens quidam nobilis *vita functus*
 ad Franciscum delatus a suis, & ingenti clamore
 multorum ante eius pedes positus dicitur, qui ma-
 nu præhensus ab eo, iussusque in Christi nomine
 surgere, continuo surrexit. Id Franciscus humi-
 litati indulgens suæ, quantum potuit dissimulan-
 do suppressere conatus est frustra. Quippe ea dis-
 simulatio & rem ipsam & dissimulantis insuper
 sanctimoniam illustriorem fecit. Suscitati quippe
 mortui fama Goam perlata, passim nomen cele-

*Mortuos ex-
citat.*

brabat Xauerij. Itaq; cum deinde Goā reuersum Iacobus Borbanus pro veteri familiaritate seducit enixe orans & obtestans , vt ad Dei laudē sibi īdicet verāne fama emanarit , iuuenem ab illo in Comorino Promōtorio reuocatum a mortuis. Ad hæc, Xauerij vultum pudor nō modestiæ magis, quām veritatis index virginali suffudit rubore . Verum ille rem sibi gloriosam salua veritate , per ambages tegere moliens Iacobum comiter amplexatur . atque subridens . Ego ne (inquit) IESV bone , vt mortuum excitatim ? O me hominem nequam . Iuuenem ad me quidam detulerunt mortui specie . is a me Christi nomine iussus surgere repente surrexit ; Id videlicet ij , qui aderant pro re admirabili vulgaerunt ; Hęc tanti dissimulatio miraculi (uultrū vriq. prodente veritatem) nec quicquam apud Borbanum & aliōs de illius famæ detraxit fide : & ipso penè miraculo admirabilior fuit . Eandem fidem consimile deinde factum confirmasuit. Ibidem Christiana mulier adiit Xauerium , & flens ac suam orbitatem deplorans suppliciter obsecravit , vt ad paruum filium suum in puto extinctum domum suam venire ne graueretur . Tam ille negans puerum esse mortuum , bono esse animo iubet mulierem : & simul haud grauare ei morem gerit . Ad eius tecta ubi ventum est , procumbit in genua ; Deum aliquamdiu precatus , mortui pueri corpus signat cruce . Extemplo puer exilit ē lecto , non viuus tantum sed etiā valens . Enim uero Christiani , qui aderant obstupescere , miraculum clamitare . At Xauerius eos obtestatus , vt rem omni ope tacerent , protinus inde protipuit se . Ioannes

nes quoque Triaga Lusitanus haud ignobilis vir
pius, & grauiſ idemque Francisci familiaris iura
tus affirmauit, Punicali, (oppidum est in ora Co
morinensi) interfuisse se, cū Franciscus puerum
quendam itemque puellam reuocaret ad vitam.
Accepisse etiam se alium præterea ab eodem a
mortuis excitatum: de quo interrogatum ab se
Xauerium ita rem humilitatis studio, suppressis
se, ut tamen suppressa ueritas emicaret.

Alia miracula in uita per Xauerium patrata.

Caput V.

C O M P L V R A porrò aliorum etiā generum
miracula perpetrauit. Semorum oppidū est
vultra Malacam, quod latus pariter altusq; amnis
præterit. In cuius ripa accolæ mali dæmonis in
stinctu Franciscum lapidibus petebant sagittis
que. Itaque is cum à barbaris acrius premeretur,
ingenti trabe, quæ in aggere fluminis in transuer
sum defixa obstabat fugæ, haud ægre submota, fa
cilem receptionem habuit. Quæ res stupore ac mira
culo torpentes defixit hostes, & ab inseguendo
deterruit, constabat quippe trabem illam vix a
magna hominum manu moueriposse: & diuinam
vtiq; vim, non humanam saluti fuisse Francisco.
Illud pene inauditū Amangucij ad Bonzios alios
que Ethnicos de Christiana Religione quotidie
verba faciebat. Sub sermonē (vt gens est nō ma
gis acri, quā aduersus aduenas insolēti ingenio)
alij super alios perimulta illis de rebus odiose per
cōtabātur. Itaq; Xauerius cum multis multorum
vno tempore sane varijs diuersisq; vigeretur in- cit.

Vno responsō
uarījs Ia--
ponum per--
contationi...
bus satisfa-

terrogationibus, uno sepe responso (mirum dictu) satisfaciebat vniuersis, perinde ac si separatum singulis respondisset. Id testificatus est Bernardus Iapon vir antiqua probitate, ac fide, qui tum certaminibus illis intersuit, remque non semel ipsem cū alijs obseruauit plurimis. Haud minus testatum est, & admirandum, quod in Indiae oppido (Coramandeli nomine est) accidisse me

Naufragos
aureos num
m los denu
mrus suppe
ditatoe lar
gitur.

morant. Hic cum esset Xauerius, naufragus quidam mendicus ad eum venit pro sua calamitate petitum aliquid opis atque subsidij. Franciscus et si benignæ voluntati deerat facultas, non potuit tamen miserum illum spei irritum dimittere. Ergo cum suæ egestatis immemor (& benignitas stimulabat) in sacculum suum inseruisset manum, nihil prorsus inuenit. Nec tamen incœpro destitit, sed respicere cœpit eum cuius est aurum, & argentum. Igitur tollens in cœlum oculos, mendicum diuinæ confidere largitati iubet. Nec Xauerij spem Deus, nec mendici decepit Xauerius, ditiq; fiducię plenus manum rursus inanes in loculos iniecta aureis nummulis (fanoos incolæ appellant) plenam educit, protinusque pecuniam diuinitus suppeditatam naufragio elargitur omnem, inexhausto diuinæ spei thesauro sati fidens. Nec terra solum sed etiam mari, diuina fiducia Xauerium conspicuum fecit. In Sinas proficisciens ex itinere petebat Malacaim; cum esset in cursu, tam atrox ac periculosa tempestas coorta est, ut ad leuandam onere nauim, necessitas iacturam fecerit merciū. omnibus metu exanimatis, supremamque horam adesse existimanti bus Franciscus alacer in medium prodit, bonum eos animum & in Deo spem habere iubens; tuis inspe-

Sedat tem
pestate ma
ris.

inspectantibus cæteris in summam prouolat pup
pim sanctorum reliquiarum thecam, quam suspē
sam gestabat è collo, sibi detrahit, suniculoque ne
periret religatam in medios deicet fluctus. & si-
mul manu super mare dicens signum crucis, ita
precatur; In nomine Patris, & filij, & spiritus san-
cti, ut Deus trinus, & unus nostri misereatur. In-
de se in cubiculum suum recipit simul supplicatu-
rus Deo, simul confitentibus operam daturus. mi-
ra res visu dictuq; repente diuino numine, quasi
infecto freno, maris agitatio compressa est, tanta-
que subito tranquillitas consecuta, uti si nulla om-
nino tempestas extitisset. Cunctique in ea re di-
uinam benignitatem Xauerio obsequentem ad-
mirabundi notarunt. Ceterum illud eximum ac
singulare. Maluci Præses Francisco pij belli feli-
cem exitum pollicente, classem ad Mauricæ oppi-
dum (Tolo nomen est) miserat; quæ de Insulæ Re-
gulo vexatore Neophytorum, eodemque Lusita-
næ fidei desertore meritas expeteret pœnas. Arx
in editissimo loco posita est nec minus manu, quā
situ munita. Lusitanus igitur eò cum applicuisset,
excensione facta, arcem oppugnare moliebatur.
Exitialis non solum irritus conatus fuisset, nisi
Dei benignitas interclusum aperuisset aditum;
præsentemque pestem piæ Francisci propulsasset
preces. Ante Lusitanorum aduentum, hostes im-
minentis belli non ignari decreuerant aduersus
virtutem dolopugnare; Itaque circum munimen-
ta longe ac late stimulos, muricesque ferreos dis-
seminatos defoderat, in quos Lusitani sese indu-
rent, si accessissent proprius ad arcem. Verum ea
ipsa nocte, quæ proxime oppugnationem anteces-
sit, mira opportunitate diuinitus (quod nunquam
antea

Pij bellifam
ter oportu-
num cineris
auxilium &
Deo preci-
bus impe-
rat.

antea inibi accidisse constat) ingens è cælo vis
decidit cineris, quæ hostes rei miraculo percus-
sos in fugam compulit. Et stimulis illis penitus
obrutis, expeditum ad arcem iter Lusitanis co-
pijs dedit. Ita præclara de Tolano Tyranno victo-
ria diuina magis quam humana ope est parta. Po-
stridie hostes deditio[n]e facta se suaque permit-
tunt Victori, restituunt ablata Neophytis: euersa
Christianorum temp[or]a ex pacto reficere instituūt.
Tam opportunum cineris auxilium cōmunis Lu-
sitanorum consensus acceptum Franciso retulit,
qui quasi alter Moses, ipsis cum hoste bellatis, Dei opem exposcens, cuius belli fauor fuerat, præcipiuus quoque fuit adiutor. Illud quoque admirabile quod in Sanciano Insula accidit. Sarace-
nos complures eximia corporū magnitudine ba-
ptizans Xauerius, visus est Lusitanis, qui eminus-
rē spectabant, longe eminere. Itaq. tanta eos cœ-
pit admiratio, ut propius accederent exploraturi,
an baptizaret ē suggestu. Verum cominus intue-
tes reperiunt Franciscum ex æquo loco exercere
baptismum, tum vero intelligunt animi magnitu-
dinem tantum eius adiecisse corpori, ut humanæ
magnitudinis formam exceedere videretur. Nec
leue est virtutis pietatisque eius monumentum,
quod mare Sancianicum furioso quodam vento
(Typhoni nomen est) & crebris naufragijs antea
infame, ex quo tempore Franciscus Sancianum
Insulan sacris mysterijs inibi peractis velut ex-
piavit, adeo sedatum placatumque est, ut Typho-
ne ferme cessante, raro admodum sauiat in na-
ues. Tantum seu Xauerii pietas, seu Missæ sancti-
tas valuit.

Mira-

Miracula per eum post mortem edita.

Cap. VI.

NIHILO autem magis Xauerij vita, quam mors talibus sanctimoniae notis clara fuit, & insignis. Quippe Deus, qui mirabilis est in sanctis suis, Francisci corpus, templum dum viueret spiritus sancti, post mortem multis illustribusque adornauit miraculis. Namque (ut ante diximus) eius cadauer effosum cum tertium iam mensem in calce viua fuisset, prorsus integrum repertum, cum odore quidem iucundo ac suavi. Quod sane miraculum & perpetuum fuit, & multiplex. Eandem enim integritatem suavitatemq; odoris per petuo retinuit, etiam posteaquam Malacæ menses sex humatum iacuerat sine loculo. Ad hæc diuina illa corpori impertita vis redundas in vestimenta, ea quoq; penitus incorrupta, atq. intacta ab omni seruauit tabe. Atq. etiam (quod admirabilius est) quinque post obitum mensibus, cum Malacæ humaretur, effudit cruentem; cuius vestigia usque ad Goanam sepulturam, hoc est ad decimum sextum post excessum eius mensem, recentia manserunt. Itaque non magis inclyta Francisci sanctitas, quam fama de eius corporis integritate Goanos quoque cunctamq; pene Indiae ad eius funus exciuit. cuius quidem species (ut ostendimus) triumpho fuit quam funeri similior. Tanti porro omnium ordinum vndiq; ad sanctum corpus etiam sub funus concursus facti sunt, quatos nemo unquam meminerat, ut triduum totum ut diximus omni oculis expositum relinquere oportuerit. Adde huc, quod sacri illius corporis religio adeo cunctorum perfuderat animos, ut omnes certatim

fa-

sacras illas reliquias rosarijs contingere , & aliquid inde surripere conniterentur . Denique hoc ipsum corporis miraculum Deus ipse ita multis , & apertis miraculis (quæ deinceps exponentur) honestauit , vt æquis , inquisque omnibus animi beati fecerit fidem . Atque hæc quidem , quæ de Francisci commemorauimus corpore , adeo testata sunt , vt tot habuerint testes , quot per eos dies Goæ fuerunt : hoc est Indiam propemodum vniuersam . Ceterum ne forte tam insigne Dei immortalis beneficium apud aliquem plus admirationis haberet quam fidei ; humano pariter diuinoque consilio factum , vt priuatis testimonijs accederent publica . Namque Ambrosius Ribera Inquisitor , idemque Goani Episcopi Vicarius generalis cum tanti miraculi fama totâ Indiam persuasisset , eam rē pertinere ad munus suum ratus , vna cum periliissimis medicis ad Francisci corpus prius quam sepeliretur , inspiciendum accessit , exploraturus an integrum incorruptumque penitus esset , quod ferebat fama . Is igitur perspecta in præsentia corporis integritate fidem excedente , ac deinde eximia viri sanctitate , Regis Lusitani iusu , inquirendo explorata , clarissimum dedit testimonium veritati . Quod totidem verbis interponere hoc loco , operæ pretium visum est .

*Inquisitoris
& Vicarij
testimonij
de sanctitate
et Xauerij.* Testificor ego D. Antonius Ribera Inquisitor & Vicarius generalis idemq; adiutor Episcopi Goani atque Indici , nouem iam annos , quibus hisce in locis versor , Franciscum Xauerium oppida , ac vicos Indiae Malacæ , Maluci , Iaponiæ , & alia re-
,, motissima Barbarorum loca circumcursasse con-
,, cionando , & Christianæ fidei mysteria ac præce-
,, pta tradendo , tum Lusitanis hominibus , tum ve-

eo ce-

ro ceteris gentibus ac nationibus : ijsdemque in „
locis maximum Ethnicorum numerum ad Chri- „
sti conuertisse cultum : complura passim tempa „
excitasse : eiusque rei causa plurimis maximisq. „
ærumnis ac laboribus ad extremum usque spiritu „
esse perfunditum . Eiusdem porro corpus Goam „
aduenitum , sole inique exceptum pompa , ab vni „
uerso clero ac ciuitate ad Collegium S. Pauli de- „
latum , sepultumque . Verum quia rumor de eius ^{Eiusdem se} corporis integritate percreuerat , cum videretur ^{simonium} supra vires naturæ , ac diuinum prorsus miracu- ^{de integrata} lum , corpus tamdiu vita functum , quippe quod ^{re corporis.} menses undecim humatum fuisse , tres apud Si- „
nas , octo Malacæ , (vti Prorex Indiæ Alphonsus „
Noronia , & ego haud dubijs autoribus comperi- „
mus) ab omni tate alienum , atque immune per- „
stare mensem iam sextum decimum ; rem utique „
mihi pro meo munere cognoscendam atque ex- „
plorandam existimau . Itaque templum ubi ia- „
cebat , adij , arcam aperiri iussi , facibus accensis , „
una circiter ante meridiem hora , Francisci cor- „
pus inspexi brachia crura usque ad genua & co- „
xendices , & maximam corporis partem (vt ex a- „
pertis facilis esset detectis partibus conjectura) „
diu multumque tentaui , tractauiq; ac totum cor- „
pus integrum inueni , omnisque plane tabis expers: „
atque insuper omnino recens , carne solida , nati- „
uo succo & colore , vidi etiam in coxendice sini- „
stra paulum supra genu , quasi vulnus , unde frustu- „
lum carnis instar digiti abscissum erat . Itemque „
aliud vulnus in ventre , in quod ego ipse digitis „
insertis , nihil non integrum , atque incorruptum „
reperi , & sine graui odore . Ad hæc os meum ori- „
illius admoui , totamque faciem summa cum cura „
per- „

„ pertentauit, atque perspexi. Quare hæc omnia ex-
 „ plorata, vti à me cōperta erant, tabellionem meū
 „ litteris cōsignare iussi, & ipse mea manu testimo-
 „ nium subscripti, & obsignauit. Kal. Decembris M.
 „ D. LVI. Proregis quoque medicus nobilis, Do-
 „ mini iussu, perspecto Francisci corpore, nihilo ob-
 „ scurius eius integritati tribuit testimoniū , quod

*De corporis eiusmodi suit. Testificor ego D. Cosmus Saraina
 integrat̄ medicus Alphonsi Noronie Proregis Indiæ. Cū
 eximij Mē Francisci Xauerij corpus Goā delatum foret, in-
 dici testim.*

„ spectum a me ac pertentatum, præcipue vero ven-
 „ trē, quæ pars maxime obnoxia solet esse tabi: ibi-
 „ que rep̄ta à me intestina integra prorsus, solida
 „ que; cum neque balsamo, neque oleo nec alia re-
 „ villa aduersus tabem condita, illitaue esse consta-
 „ ret. Inde cum me autore in plagam, quæ propter
 „ cot in sinistro patebat Latere, quidam è Societate
 „ I E S V digitos immersisset; aqua mistus effluxit
 „ crux, quem ego olfaciens hand quaquam graui-
 „ ter olere sensi. Orura quoque, & reliquas corporis
 „ partes integras comperti, carne adeo solida, atque
 „ nativa, vt medicorum opera illo modo conserua-
 „ ri neuriquā possit. Quippe iam ferè sesquiannum
 „ id corpus uacabat animo, & prope annum totum
 „ iacuerat in sepulcro. Hæc ego iuratus testificor
 „ pro eo, quod mihi datum est in hac re, negotio.
 „ Goæ XIV. Kal. Decembris M.D.LVI. Ceterum
 „ humana testimonia diuinis cumulantur indicijs.
 „ Per multa enim per idem tempus miracula edidit
 „ diuina vis, ad testificādam Fr̄ancisci sanctimoniam,
 „ cælestemq; felicitatem: Ioannis Médozæ nauis,
 „ qua reuehebatur Xauerij corpus in Indiam, ma-
 „ xima pericula diuinitus eus sit, maxime vero ad
 „ Insulam Ceilanum. Quippe yi aduersæ tempesta-
 „ tis in

tis in medias coniecta syrtes, penitus hærebāt; ac malo diffracto, abscissaque vndique salutis spe, certa cum vectorū pernicie periclitabatur; cū nautæ ac cæteri Xauerio, cuius corpus penes se habebant, inuocato, præsentē eius senserunt opē aperi-
tis repente, superfuso mari, syrtibus, nauis pericu-
lo eximitur, vectoresq; omnes pariter conseruan-
tur, Francisco secundū Deum nautæ simul ac ve-
ctores tantū beneficium debere se profitetur. In-
de ad Baticalā Indiae oppidum ubi uētum est, Ma-
ria Sarra regij procuratoris vxor, femina Lusita-
na satis honesta, graui affecta iacebat morbo ea
de Xauerij corpore certior facta extēplo eo se de-
uehi, deferrīq; imperat, sancti viri nō minore fi-
ducia, quā pietate opē implorans. Haud incassum corpus vene-
missæ preces. protinus deprecatione Xauerij, diui-
noq; munere cōualescit. & eadē mulier cinguli,
quo præcinctus Franciscus erat, frustulū summis
precibus expressum in argenteā inclusit thecam,
eamq; suspensam ē ceruice gestauit, vel monumē-
tum Frācisci, vel morborū remedium. Nec sua il-
lā pietas frustrata est. Paruum filiū sextū iam men-
sem graui febri cōflictatum theca illa admota sa-
nauit. eundemq; deinde relevauit diutina oppres-
sum apoplexia. Ancillæ item periculose parturiē-
tis collo alligata ei præstirit partum. Febrim quo
que viro ægrotanti discussit: pustulosisque pueris
duobus grauiter laborantibus pustulas ac mor-
bum abstersit omnem. Hæc omnia ipsamer Pro-
curatoris Baticalensis coniux iurata narrauit.
Goæ porrò satis constat, ægros plures Francisci
corporis contactu valetudinem recuperasse. In
his ancillam inter parturiendum ex animatam ac
morti

Francisco
morrivo inuo-
cato tempe-
stas sedatur.

Aegra mu-
lier Francis-
corpus vene-
rata sanar-
tur.

Xauerij cō-
gulum mul-
tis & graui-
bus morbis
medetur.

morti proximam (quippe fœtus materno in ventre extictus , & in transuersum iacens extrahi nulla nequibat arte) aliquot Francisci capilllis , qui in theca religiose asseruabantur, admotis, statim præsenti periculo ereptam fœtu mortuo effuso . Id eius dominus Antonius Saa iuratus testificatus est , qui etiam adiecit domi suæ mulierem indigenam partus difficultate iam deploratam, eadem reliquiaria theca admota, statim fœtum incolunem enixam esse constat: alios item plures variis eiusdem reliquijs varios depulisse morbos . Illud memorabile . Antonius Rodericus vir minime obscurus , diutina pituita adeo captus erat oculis , vt ne eos quidem cerneret , quibuscum cominus loqueretur, is damnata medicorum spe , quorum medicamenta frustra expertus fuerat , ad Xauerij sepulcrum duci se iubet . Patres exorat , vt loculum aperiant, Francisci manus oculis admoueret suis , repente caligine excussa cernere incipit, breuique pristinum recipit lumen oculorum . Id adeo ipse iuratus expousit . Nec minus memorabile est quod contigit Balthasari Dias Sacerdoti . Is angina fauces premente , nihil prorsus deglutire poterat . Itaque

Vir nobilis *Franciscus* manus oculis admoueret suis , repente caligine excussa cernere incipit, breuique pristinum recipit lumen oculorum . Id adeo ipse iuratus expousit . Nec minus memorabile est quod contigit Balthasari Dias Sacerdoti . Is angina fauces premente , nihil prorsus deglutire poterat . Itaque *Loenli clausus* humana ope desperata, vertit se ad diuinam: clavis pietatis uem loculi, vbi Franciscus asseruatur, petit, attingit , sanatur. adeoque repente pituita defluxit , ut clavis illa beneficio Xauerij, gutturis claustra aperuisse videretur. Ceterum illud longe clarissimum . Ioanna femina primaria diurno conflicta morbo, iamque morti proxima erat cum diu noctuque ad eius lectum domesticis excubatiibus Xauerij corpus delatum est Goam. Ergo simul festo campanarum sono, simul sanctimoniaz mira-

*Primaria femina cu-
pidia visen-
di Xauerij ex graui
morbo con-
valescitur.*

miraculorumque eius fama excta mulier Christophorum Pereriani virum suum aliosq. qui aderant, rogat etiam atq; etiam, vt ad Xauerij funus deferri se sinant. negant illi sine manifesto mortis eius discrimine fieri posse, atque in eo obstinato animo perstant. Non tamen mulieris pie tas incassum cecidit. ex eo tempore melius habere coepit, magnisque indies virium incrementis haud multo post conualuit prorsus. adeo non solum tangendi, verum etiam uidendi cupido ipsa ægris saluti fuit. Certis etiam autoribus compertum, flagella ex funiculis, quibus Franciscus se diuerberare solitus erat, a Neophyto quodam pie admodum asseruata, atque horum beneficio sanitatem redditam nonnullis, aliaque multa sane admirabilia perpetrata. Quocirca Fräcisci Xauerij nomen in India, totoq; Oriente & est & fuit magna apud omnes non gloria solum, sed etiam veneratione, vulgoq; mortales eius tanquam communis patroni fidem, & patrocinium implorant. Itaque nautæ ac vectores quoties Säcianum insulam, vbi primum Xauerium humatum diximus, preteruehuntur, Franciscum consuerunt inuocare, velut sanctum uirum in beatorum cætu collo catu. Neq; verò Indiæ & Oriëtis finibus Xauerij vis & fama se tenuit; Sed Oceanū transgressa pervasit in Europā. Ebora vrbs est Lusitaniae, egregia in primis, ac nobilis, vbi collegiū est Societatis IE SV ab Hérico Card. qui deinde Rex fuit; exedificati, nec illius munificētia, nec amplitudine vrbis indignū. Hic per id tēpus quo nuntij de Xauerij obitu miraculifq. allati sunt (ut mihi uir haudquaquam uana fide narrauit talia scribēti) primores patru duo Leo Héricus Coll. Rect. & Andr. Capreda

Fräcisci flagellum mul
tis salutare.

Confessarius eximius , graui vrgebantur febre ,
quos admirabiliū Francisci rerum fama ad spem
recuperandæ sanitatis erexit . Leo igitur Indicas
litteras vbi felix Francisci excessus , & illustre mi-
raculis funus perscribebatur , afferrisibi recitariq;
iussit . Quibus recitatis , extemplo quasi diuino in
stinctus numine , & Xauerianæ virtutis admiratio
ne excitatus , super lectum vbi iacebat , cubito al-
leuat se , & manus oculosque tendens in cœlum ,
pari pietate ac fiducia contra vim morbi , Fran-
ciscum implorat , ne minus benignus in suos fo-
ret , quam fuisset in alienos . Nec vana spes , aut

*Francisci in imploratio fuit , preces sanitas exceptit . Conti-
nuo Henricus febrim sibi , quasi diuina manu
depulsam , vires præterea redditas sensit . Ergo
gaudio exclamans , obortis lacrimis , suppliciter
gratulatur Deo , Francisciisque vim prædicat , om-
nibus qui aderant stupore attonitis , Mox sanus ,
ac valens exilit è lecto , & ad Capredam morbi
socium latus accurrit . Ille haud ignatus quam
grauiter modo Leo ægrotaret , stupere scilicet ,
& quid tandem rei eslet rogitare . Tum Leo to-
ta re breuiter exposita , non verbis magis quam
rebus ostendit , in sui morbi depulsione quam
præsentem Xauerij expertus sit opem : simulque
monet , idem ipse ut faciat , profecto simili in
causa , par eiusdem auxilium experturus . Hand
mora , paret ille , excitat fiduciam ; Xauerium in
uocat . Nec spe frustratur sua . Ipse quoque ci-
tius omnium expectatione , febri liberatur . Ita
gemino miraculo sociorum duplicata lætitia , &
Francisci sanctimonia clarius comprobata . Ho-
rum , quos nominauimus , Leo Henricus hodie-
que superstes est in Lusitania , expertæ Xauerij*

vir-

virtutis testis luculentus. Quæ deinde fama cum emanasset, plures non modo è Societate verum etiam alieni homines Francisci virtutem mirati, sanctitatemq; venerari cæperunt. Parisijs (vt minora omittamus) superest vir qui dam honestus, ac pius non minus probitate, quam ætate venerabilis. Is ita commemorat, se cum primum allatum sit de obitu Francisci Xauerij, quem fama tantum & auditione cognouisset, mire ad illius venerationem excitatum. Itaque cum per id tempus vxor sua ex labore partus iaceret moribunda, desperata à medicis ualeatudine, quædam illi de Xauerij sanctimonia, ac virtute narrasse: ac magnopere suæfuisse, vt sancti viri imploraret auxilium, haud dubie affuturum. Paruisté illam impensis momenti viro. Ne multa. Implorata Xauerij ope, coniugem incolumem facili felicique partu enixam esse fætum. Sic matrem simul ac prole Xauerij deprecatione a præsenti periculo vindicatam. Nec vero natale Francisci solum extimam alumni sui sanctitatem eodem tempore ignorauit. Compertum est domesticis prodigijs præsignificatam eius mortem eodem loco, ubi acceperat vitam. In Xaueria villa (quæ Francisci incunabula fuisse diximus) Christi crucifixi effigies religiosissima, & illis locis antiquissima visitatur. hic prodigium sicut visu eventuque mirabile. Constat ligneum hoc quod dixi Christi simulacrum, eo ipso anno, quo Xauerius extinctus est ferijs sextis deinceps omnibus per annum totum sudasse sanguine: Sudandi autem initium das sanguiferia item sexta, fecisse. Quod homines sic sunt ne.

*Parisijs im-
ploratus fæ-
mina mori-
bunda par-
tum facilē
præbet.*

interpretati perinde quasi Francisci (qui crucis mortificationem iugiter in suo corpore portaue-

*Christi effi-
gies crucifi-
xi in Xau-
eria villa su-
da sanguin-
feria item sex-
ta fecisse.*

308 FRANC. XAVERII
rat,) morte post maximos diutinos labores Chri-
sti causa exsudatos portenderet.

Studium orationis. Caput VII.

RE S admirabiles, qnæ vti demonstrauimus,
partim diuina ui patratæ sunt a Xauerio, par-
tim ei diuinitus contigere, testimonia quædā fue-
runt, atque indicia eximiarum virtutum atque
donorum, quæ in eius animum diuina bonitas
plena (vt dicitur) congesserat manu. Neque
enim miraculis, quam cœlestibus virtutibus in-
signior fuit'. Ex quo numero aliquot a nobis
(quæ etsi sedulo ab illo occultatæ, tamen sua
sponte foras eminebant) in vulgus edentur.
Eoque libentius hæc quam superiora persequar,
quod sanctimoniae sint non indicia solum, sed
etiam exempla quippe cum illa in admirationem
tantum hæc etiam in imitationem cadant.
Atque vt ab ea virtute initium capiamus, quæ
caput est ac fons aliarum; orationis, contem-
plationis, meditationisque studium in illo exi-
miū extitit. etsi enim mentem in Dei diuina-
rumque rerum cognitione defixam perpetuo ha-
bebat, statum tamen ac certum quotidie se po-
nebat tempus, quod eruptum negotijs tribue-
ret meditationi rerum cœlestium. Maxime ve-
ro in CHRISTI vitę mortisque meditatione
acquiescebat; satis gnarus ibi eximia omnis exē-
pli documenta in illustri posita monumento in-
tueri atque imitari licere. Hoc meditationis ge-
nus maxime salubre; ac frugiferum. præcipuum
vtique exemplar Christianę vitę, & ingens in-
uitamentum diuinę caritatis impense & comple-
ctebatur ipse, & alijs commendabat. Quo in ne-
gotio

*Christi uita
mortisq. me-
ditatio.*

gotio haud maiore mentis ardore versabatur, quam animi constantia. Id adeo non aliis magis intellectum est, quam cum daret operam valetudinarijs. Etenim cum assiduæ occupationes nullam ei diurni temporis partem ad orandum vacuam relinquerent, orationis magis, quam somni memor, nocturnæ corporis quieti detrahebat horas semper aliquot, ne animus cœlesti illa, optatissimaque fraudaretur requie: adeo cuius mentem diuini dulcedo colloquij cœperat. Binas fetme, cum plurimum, ternas somno horas tribuebat, sed ita ut ne somnus quidem uacaret oratione. Sæpius enim per somnum emittebat einsmodi uoces; O IESV bone, o Creator mi, aliasq; consimiles: orare illum nō dormire crederes. Cōstat orandi morē ab eo ne in summis quidē Como rini Promotorij occupationibus intermissū, quippe cum meditādi occupationē præcipuā duceret. Meliaporæ quoq; ad ædē S. Thomæ cū diuersare tur (ut supra docuimus) de nocte surgens itabat in téplum, nec ullis aut hominū sermonibus, aut plagiis, ac turbis Dæmonum adiuino colloquio deterreri potuit. Sæpe etiā ibidē totas pene noctes extraxit precibus. Malacę uero cum in cubiculo è storeis habitaret, quidā sanctitatis eius opinione suadente, ex insidiis per storearū rimas (vt ipſi postea narrarunt) quid tandem rerum noctu Frācis cus ageret, obseruarunt sæpius, ac semper eum uidetur, cum, nixus genibus ante Christi Crucifixi imaginē iā ad multā orasset nocte, uegeto tamen animo, ac corpore perseverare, donec ingruētē somno, naturę necessitati paulisper cedens humili procuberet. Inde in saxum instar ceruicalis recubētē fracta diurno nocturnoq; labore mēbra re-

Nocturna
oratio.

ficere parumper : sentires illum somno uti p^{ro} medicamento , & inquiete capienda , nihil minus amare quam quietem . Ceterum haud dubius quin Deus in sacris locis . vbi sanctius colitur , benignius audiret orantes ; vbi copia erat , haud paulo libentius in sacris orabat ædibus .

*Quoties co-
pias erat, ora-
bat in tem-
plo.* Quocirca vbiunque res ferret , cubiculum sibi quærebat proximum templo , eo se de nocte clausus supplicandi causa recepturus . Observatum est Malacæ a socijs eum fere in sacrario , quasi alterum Samuelem , humi cubitare solitum : intempestiva inde nocte in templum obrepere , & ante aram maximam , sacrosanctamque Eucharistiam submissis genibus orare : crutibus autem defatigatis , super aræ gradus projectum , aut manibus innixum perseverare in negotio . donec aut somni necessitas , aut aurora lux superueniret . Quod si facultas templi deesset , non tamen studium deerat orandi . Sacerdos quidam Xauerij hospes narrabat s^æpe illum ab se repertum domini suæ , multa iam nocte supplicantem , & (siue quod aptior locus non esset , siue quod fratres iam genibus niti ultra nequiret) sediculæ subnixum precibus insistentem . Malacensium porro nonnulli ciues honesti commemorarunt , Franciscum s^æpenumero cum ipsis summa affabilitate sermonis versantem , sensim se clam omnibus , subduxisse de circulo ; inde cum ab eis diu multumque requisitus foret , in sylua aliqua aut solitudine suppliciter orantem , aut corpus suum verberantem esse deprehensum : ita ne molesti interpellatores interuenirent , re penitus disimulata , relictum . Nec terra quam mari constantior Xauerij pietas in orando fuit . Eius rei indi-

inditia ita multa eniuerunt in eius nauigatiōnibus à nobis expositis, vt exemplorum conquirendorum labor nonsuperuacaneus tantum futu-
rus sit, sed etiam molestus. Quippe in dissimili-
misi etiam locis ac negotijs semper sui similis
vitam omnem vno quasi tenore traduxit. Illud
tamen quod maris proprium fuit, reticendum
non est. Constat eum in nauī ex media ferme
nocte ad lucem ysque in oratione pernoctare so-
litum, & in medijs tempestatibus, summisque
periculis æquissimo animo Deum otare. Itaque
persæpe nautas perinde ac vectores suam nauis-
que salutem Francisci precibus acceptam retulisse.
Erat Xauerij oratio ardens semper & accen-
sa, plerumque cælestibus quoque gaudijs af-
fluens. id quod plurimis ac maximis argumen-
tis declaratum est. Atque vt omittam eximias
illas in Comarinensibus, & Mauricis laboribus
diuinitus haustas voluptates, de quibus suis lo-
cis diximus. Obseruarunt eum sæpe Goæ Pa-
tres quidam intempesta nocte, fixo in cœlū oculorū obtutu, in hortis domesticis inambu-
lantem, totumque ex Dei cogitatione, atque
amore pendentem: vt non ambigeres eius ani-
mum a sensibus abstractum eminere foras.
Inde ad se cum redisset. tunica de more ab æ-
stuanti pectore manibus diducta, hanc identi-
dem vocem iterantem exaudierunt, Sat est Do-
mine, sat est, eo vocis sono, qui facile ostende-
ret tantam vim esse supersudentis se lætitia cæ-
lestis, quantam capere vix posset mortalitas.

*Oratio in us
ui.*

*Oratio ar-
dens.*

*Tunicam di-
ducit a pe-
tore ut ora-
tionis estua-
re.*

Goa quoque in cœtu Patrum comiter agentem
sæpe immensa quædam animi lætitia subterfu-
gere hominum cogebat oculos. quod tantum

*Vultus ar-*gaudiorum dissimulare haud quaquam valeret.
*dor. ac spe.-*Quanquam in negotijs etiam humanis ita diuinā
quēdā in eo elucebat species, vt qui cum illo ver-
sabantut. Veneratione capti oculos vultūq; quāsi
alterius Mosis, nequirent aduersum intueri. De-
niqne in Meacensi itinere sane aspero impedito-
que (vti antea diximus) cum iucundissime diui-
na meditans animum in Deo defixum abduxisset
à corpore, crura ac pedes stirpibus, lapidibusq; of-
fensans, sine vlo lacerabat sensu; tantisq; incede-
bat lætitijs, vt beatorum gaudia præcipere, nō so-
lum uitā meditari videretur. Et sane miraculi in-
star est, tantā in illo contemplationis cum actione

*Sūma actio-*cōiunctionē esse potuisse. Quippe fidem excedit,
*nis cum con-*quod de illo accepimus, hominem ingentibus né-
*templatione]*gotijs, quotidianis itineribus, difficillimis nauig-
ationibus perpetuo implicatum, eundemque in
vitę consuetudine comem, ac iucundum, tam exi-
mio diuinæ cōntemplationis dono fuisse prædi-
tum; tanto sancti spiritus cœlestique fluminis im-
petu lætificatum. Verum enim uero diuinus ille
vir vbiq; esset, quicquid ageret, secum sem-
per, & cum Deo habitabat. Itaq; ex ipsis negotijs
cœtuq; hominum, vsq; eo vegeta, & erecta eius
mens veniebat ad meditandum, vt statim in iu-
cundissimam cœlestis sponsi consuetudinem pe-
nitus sese daret, immergeretq;. Crederes eum in
summa solitudine vitā degere. adeo in maximis
etiam negotiis & congressibus hominum, fixum
*Officium di-*ac locatum animum habeat in Deo. Haud multo
uinum reci-
tat summa
preparatio-
ne & inten-
tione animi. minor in oratione vocali, quæ dicitur, psalmisq;
& hymnis recitandis, vel pietatis sensus, vel sedu-
litas in illo fuit. Antiquissimum quippe habebat
diuinum officium, horasque canonicas diligenter

ter simul ac pie recitare'. Initio igitur Ecclesiasticum audiens monentem. Ante oratio-^{Eccl.c.18.} nem prepara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum, intentiore cura comparabat sese. Namque ad mentis attentio-
nem ac pietatem vehementius accendendam, hymno, Veni creator, ante singulas horas pro-
nuntiato, haud segniter sancti spiritus exposce-
bat opem Quem quidem ille hymnum tato sem-
per pronunciabat ardore, ut ei cor e pectori exi-
lire, animusque deficere videretur. Et satis con-
stat per saepe eum hominum interuenetu alloquio-
que ut sit, interpellatum, eundem illum a princi-
pio iterasse hymnum, tam intento animo, quam
si nemo interuenisset. Insignem vero eius in
hoc genere religionem fecit illorum licentia
temporum. Nuper nouum ternarum lectionum Breuiarum (Sancte Crucis dicebatur) occupatorum hominum leuamen editum erat, longius pre-
eiisque usus Francisco propter occupationes ab fere breviori initio concessus. Ille tamen quamuis inge-
nitibus curis negotiisque distentus, nuuquam permissa uti voluit licentia: vetusque Breuiar-
rium nouenarum lectionum haud paullo lo-
gius perpetuo recitauit, ut qui iucundissime cum
Deo ageret, cuin eodem quam diutissime col-
loqueretur. Super cetera in sacro faciendo, pie Ardor Xa-
tatis ardor in illo pricipuus eminebat, utique uerij in sa-
cum ad consecrandam eucharistiam, suinendam. cro faciendo.
que vatum erat. Tum enim manantibus gaudio
lacrimis, ora complebat sinumq; Nec defuerunt
qui confirmarent eum dum rem diuinam faceret,
sublatum paullum à terra, sublimemq; ab se vi-
sum.

sum. In missæ porrò sacrificio conuersionem ethnicorum p̄ticipue à Christo Domino per eius mortem illorum causa obitam, enixe petere conseruerat. Ad eam rem quoque precationem ab se compositam frequenter adhibebat. Ea erat eius-

Oratio Xa. modi. Aeterne rerum omnium effector Deus, uerij pro cō- memento abs te animas infidelium procreatās, uerſione infi- easque ad imaginem & similitudinem tuam con delūm. ditas. Ecce Domine in opprobrium tuum his
 " ipsiſis infernus impletur ; Memento I E S V M fi-
 " lium tuum pro illorum salute atrocissimam sub-
 " iisse necem. Noli quæſo Domine vltra permit-
 " tere, vt filius tuus ab infidelibus contemnatur ;
 " sed precibus Sanctorum virorum, & Ecclesiae,
 " sanctissimæ filii tui sponsæ placatus ; recordare
 " misericordiæ tuæ, & oblitus Idololatriæ & infi-
 " delitatis eorum, effice, vt ipſi quoque agnoscant
 " aliquando, quem misisti Dominum I E S V M
 " C H R I S T V M . qui est salus, vita, & resur-
 " rectio noſtra, per quem ſaluati, ac liberati ſu-
 " mus, cui ſit gloria per infinita ſæcula ſæculorum.

Sub missam Amen. Sub ſacrum porrò gratijs Deo rite actis,
* oratio pro ſolemne illi erat, certam pro mortuis recitare
mortuis. precationem, vt etiam cum pro viuis faceret, ſubleuaret animas mortuorum. Egregia verò pie

Eius pietas in ſanctissimam Trinitatem fuit quippe ſolitudo in S. Trinitatem & B. re. Christum humanæ ſalutis autorem vnicè diligebat, B. Mariæ Dei parenti, benignissimæque hominum patronæ maxime addictus erat. Itaque moribundus ſacrosanctæ Trinitatis, IESV Christi, B. Mariæ, vſu magistro, identidem exposcebat opem, vt quotum cum eximia veneratione vixerat eorum crebra cum imploratione morere tur.

tur. Secundum hos, Archangelum Michaelem
 cælestium principem, ac propugnatorem Eccle-
 siæ egregio colebat studio. Inde beatorum om-
 nium, ac fidelium cætum, Christique sponsam
 Ecclesiæ, cuius auxilium sæpius implorabat. An-
 gelum quoque custodem suum, itemque Archan-
 gelos locorum, ubi versaretur, aut quo tenderet,
 Præsides frequenter in suis conatibus, ærumnis,
 periculis inuocabat. Nec raro puerorum catechis-
 tum discentium pœcibus iuuari se volebat, sa-
 tis fidës baptismalem illorum integritatem, Deo
 esse acceptissimam.

Pietas eius
 in Archag.
 Michaeli.

Cordis mundities, & castimonia. Cap. VIIII.

HANC Francisci excellenteim in orando pie-
 tam partem animi mundities acuebat ad vi-
 dendum Deum. Id adeo declarat talis munditiæ
 index innocentia vitæ, multorum eius familia-
 riū testimonio comprobata. Hi quippe professi
 sunt nihil se vñquam in illo deprehendisse, quod
 cuiusquam oculos aut animum offenderet. Illud
 quoque indicio est, quod & sæpius in die diligen-
 tius conscientiam excutiebat suam, & cæteros ad
 idem faciendum magnopere hortabatur, in eo
 perfectè vitæ cardinem verti ratus. Sacramento
 verò confessionis ubi sacerdotis copia erat, vte-
 batur quotidie. Animi porro sanctitatem perpe-
 tua corporis sanctitas honestauit. Satis constat
 ab eo virginalem pudicitiæ florem ad extremum
 usque spiritum custoditum. Id & Meliaporæ Vi-
 carius ex sermone cum Francisco ibidem habito
 se comperto liquido confirmauit, & alii eius co-
 fessiones excipere soliti se perspexisse testati.

Sæpius in
 die conscienti-
 tiæ excutit.

Solitus confi-
 teri quoti-
 die.
 Virginalis
 pudicitia.

Insi-

Insignis profecto in illo amor castimoniae, insigne odium libidinis fuit, adeo ut vel minimas huius generis labeculas exosus, ipsum horreret libidinis nomen. Quod velex eo quod subijciam, existimari licebit. Olyssippone profectionis Indicæ diem opperiens, cum Simone Rode-

*Horror impurorum eō
gitationum.* rico in eodem diuersabatur cubiculo. Ibi intempestiva nocte, repente excitatur e somno, adeo comotus ut ē naribus magnam vim cruxis profunditeret. Eius deinde rei causam Simonē rogantem obstinato silentio cœlauit, quādiu in Lusitania fuit. Ad ultimum ubi soluendi aduenit tempus, sub digressum in nauis angulum cum eo secessit,

& sine arbitris, nunc demum, inquit, tempus est enuntiandi, quod toties ex me Simon frustra es sciscitatus. quippe hoc ultimū (ut arbitror) sum te in hac vita visurus, scito igitur illa nocte impuram speciem per somnium mihi oblatā: summaq; vi repellere conanti tantā illam copiā sanguinis erupisse. Hisce signis humanisq; testimonijs diuinum indicium ac testimentiū, extincti corporis accessit integritas. Quod eximium Dei beneficium inter alia egregiæ Virginali castimoniae concessum accepimus. Ceterum Franciscus, ut tantum custodiret thesaurum, non castior fuit, quam cautior. Etsi enim vir sanctissimus cœlestium rerum contemplationi maxime deditus excellentisq; temperantiae armis tectus, nullo negotio tela nequissimi ignea extingueret; tamen adeo timidus in hoc genere, & cautus erat, ut si maxime obnoxius esset libidini, Nunquam cum femina villa nisi luce palam, & adhibitis arbitris de rebus utique necessariis collocutus est, ratus mulieres fémè adiri minore emolumento, quam periculo.

Mor-

*Cautio in
pudicitia ser-
uanda.
Ephes.6.*

Mortificationis, & Euangelica paupertatis studium. Cap. IX.

VITAE quoque asperitas, integritatis custos, in Xauerio eximia fuit. Namque & ad edemandā lasciuientem ætatem (vt antea dictū est) nudos artus funiculis s̄epe ac diu constrictos habuit, cum acri sensu doloris; & in omni vita tū frequentibus ieiunijs, tū crebris verberationibus corpus afflictauit suum. Viētus tenuis semper, ac *Viētus tenuis* parabilis, isq; aut precario quæsitus, aut eleemosynæ nomine vltro delatus. Ceterum foris apud alienos cænans Christo autore promiscue comedebat quæcunq; apponebantur, ita nec molestus erat hospitibus; & singularem illam suam abstinentiam occultans, deinde hospitalis mensæ latitiā priuata viētus duritie vindicabat, cibi, potonisque modus naturali desiderio finitus, non voluptate. Mos illi erat semel dumtaxat in die cibum, & vnius ferme generis capere, qui non tam mit semel in delectaret palatum, quam sustineret naturam. *Cibum sufficiens* Cibus quemcunque occupatus parasset, satiabat. Carnem ac vinum raro admodum gustabat nisi apud cōnuiuas, hospitesq; ne pane quidem ipso (etiamsi suppeteret) explebat famem. In Meacensi itinere sane longo impeditoque oryza aſſa perpetuo vixit. Quamdiu autem in Iaponia versatus est, adeo insulis laponum cibis, insolitaque frugalitate assueuit, vt Goam deinde reuersus nostrarium pristinorumque ciborum gustum haberet nullum. Vino multos abstinuit annos, quoad affecta ætas & laboribus attenuata valetudo subegit adhibere paullū vini bene diluti.

Itaque

Itaque cum ad eum in Comorinensi promonto-
 riu[m] versantem Alphōsus Sosa Indiae Prætor duos
 uini cados dono misisset; id ipsum uinum Xau-
 riū ingustatum dispergiuit pauperibus. Iam le-
 &culi mollitiem ita non amabat, ut quicunque lo-
 cus ad cubandum aptus uideretur, illi esset pro-
Humi cu-
bisabat. Itaque ei saepissime humus (quod in
 Promontorio Comorino, in Maluco, in Iapōnia
 solemne fuit) nuda, inquam, humus cubile præ-
 buit. In naui aut asseres aut anchorarii funis uo-
 lumenta stratum dederunt. Si qua lectuli esset fa-
 cultas, eam ferme omittebat, ægrotis suapte spō-
 te concedens. Atque etiam in ora Comorinensi
 ut liberius cubaret humi, culcitrā cum ceruica
 li ad se ab Indiae Prætore missā donauit ægrotis.
 Terrestria itinera, quanquam saepē esset equi co-
 pia, fere confecit pēdes, idque etiam in Iaponia,
Mortifica-
tio animi
suique victo-
rii
 ubi passim cum saxis, niue, glacie, torrentibus
 erat luctandum. Verum nihil antiquius illi fuit,
 quam ut cupiditates, motusque animi abhorren-
 tes à ratione atque honestate, quam maxime
 strangeret: seque ipsum (quod difficillimum ac
 pulcherrimum victoriae genus est) omnib[us] in
 rebus penitus vinceret. Argumento est quod Ve-
 netiis ualetudinario insanabilium inseruens (ut
 supra ostendimus) in ulceroso homine à quo ani-
 mus abhorret, in perpetuum se ipse uicit. So-
 cios autem identidem admonebat, ut seinet par-
 uis in rebus vincere assuescerent, ita demum ma-
 gnorum certaminum fore uictores. Itaque ipse
 hanc quam aliis præcipiebat rationem secutus,
 omnes animi motus & affectus domitos compres-
 fosque in sua ditione habuit. Hinc illa perpetua
 per uultus. mentis tranquillitas, & idem semper uultus.

Quod

Quod si quando uitium aliquod , aut delictum
 grauiter incusandum erat, seueritatem uelut re-
 præhensionis aculeus ita sumebat, ut sub obiur-
 gationem quasi persona deposita , ad pristinam
 comitatem ac facilitatem rediret. Verum illi ani-
 mi moderatio afflictatione corporis potior erat.
 Prauos quippe atque impotentes animi motus
 maxime domandos ratus , eo referēdam esse cen-
 sebat corporis vexationem, ut externa mortifica-
 tio interiorē iuuaret. Quocirca ea maxime mor-
 tificationum genera probabat, quibus interiores
 sensus perstringerentur, acueretur uirtus, pietas-
 que Itæ perinde potens fuit, quasi nesciret irasci. *tra potens.*
 Eximia eius mansuetudo cum sëpe alibi, tum ue-
 ro Malacæ spectaculo suit , ubi cum insana Præ-
 fecti urbis insolentia certauit. Nam cum ille Si-
 nensis legatione per summam iniuriam intercepta
 (ut ante docuimus) impudenter æque, & obsti-
 nate egregios Francisci conatus Euangeliique
 impediret cursum , tanta Xauerii extitit lenitas ,
 ut demum temerario homini, ac uesano Pontifi-
 calis excommunicationis fulmen intentans, Nun-
 tius Apostolicus supplicem Episcopi Vicarium ad
 eum sapius allegarit. Crederes Franciscum non
 accepisse iniuriam , sed fecisse, & uulnus depreca-
 ri potius , quam minari . In grauissimis uero con-
 tumeliis, ærumnis , & uexationibus nunquā de-
 quopiam querebatur, sed pro uexatoribus suis *Orat pro ini-*
orabat numen; ut eos misericordia potius exci-*micis.*
 peret quam diuinæ reseruaret iustitiæ. Itaque illo
 ipso tempore a Malacensis Præfecti emissarijs ul-
 tro omni contumeliatum genere appetitus , pro
 importunissimo homine quotidie fecit sacrum ,
 ne qui semel ruere cæperat , interiret . Haud mi-
 nor

nor emicuit in eo voluntariæ paupertatis amor, quam animi moderatio. Nam diu multumque meditatus egestatem Christi qui propter nos egenus factus est, cum esset diues, euangelicam paupertatem vnice dilexit. vtique cum quotidie magis eum vsus doceret, quam opulenta foret eiusmodi paupertas, quæ animum anxijs curis solutum ac liberum cælestibus affatim dita retbonis, efficeretque ut nihil habenti nihil de-
esset. Quocirca ferè etiam in Goano Collegio, vbi vltro omnia supperebant, mendicato victita uit'cibo, nec terra solum sed etiā mari sine viati-
co & cōmeatu iter fecit, Eximiæq; illius pauper-
tatis exépla tota illius suppeditat vita. Atque ut minus illastria sileantur, subeat animum memo-
ria profectionis Indicę ex Lusitania, cū magistra-
tibus regiis, Regis imperio etiā atque etiam in-
stantibus, præter centonem aduersus Bonæ spei
promontorium antarcticis frigoribus infame,
paucosq; necessarios libellos, accepit nihil. In ip-
sa vero naui nullis neq; primiorum hominum,
nec Prætoris ipsius precibus deduci a precario vi-
ctu, vestituque potuit. Quippe non solum alime-
ta sed etiam calceos, indusia, ceteraque necessa-
ria a militibus classiarijs Christi nomine men-
dicare, quam à Prætore, Prætorisue coimilitibus
vltro oblatā accipere malebat. tanta erat dul-
cedo euangelicę paupertatis. Indico itineri
haud absimilis fuit Comorinensis profectio,
solis ocreis contenta. Ceterum vestitu erat
Franciscus cultuque corporis vulgari. Pan-
nosus ex Vrbe in Lusitaniam, atque inde in
Indiam perrexit. In India honesto vestitu,
qui offerebatur, repudiato, cannabinam ad-
ama-

amauit tunicam sine pallio , veritus ne splendo
rem habitus (vt fit) aliqua animi elatio seque-
retur. Summa Iaponiæ frigora , quanquam sæpe
algens ac tremens, consueta in tunica tolleravit.
Ex Iaponia porrò cum egregijs paupertatis insi-
gnibus pileo obsoleto, subucula detrita; tunica la-
cera, varijsque temere astutis pannis deformata ,
de luxu quodammodo triumphans reuertit Goā.
Quam libenter autem paupertatis iocommoda
subierit, quantopere in omnium rerum angustijs
tanquam in cælestibus delitijs, gestire sit solitus,
facile intelligi potest ex clausula eius epistolæ ,
quam ex Maurica misit ad socios Romanos . Vbi
regionem illam describens cum omnibus eam vi-
etus, vitæq; commodis carere dixisset, affirmat,
nunquam alias maiores, ac liquidores diuinitus
se habuisse voluptates . In litteris quoque , quas
ad Goanos socios ex Iaponia misit . Quæso uos
(inquit) fratres charissimi vt me in agendis Deo ,
gratijs pro tanto beneficio adiuuetis. Nam singula ,
ri Dei munere Iaponiam peruenimus, vbi summa ,
est rerum omnium inopia. quod equidem in ma ,
ximis diuinæ prouidentiæ beneficijs numero .
Namque alijs in locis ciborum commodorumq;
copia plerumque homines inuitat ad effrenatas ,
corporum cupiditates explendas , Itaque & eo-
rum animi euangelicæ paupertatis expertes cæle ,
stium donorum deliciarumque inopia laborant ,
& sæpe etiam corpora morbis alijsque incommo-
dis afflita , haud leues brevesue intemperantie ,
lidunt pœnas.

obedientia. Obedientia. Cap. X.

NEC se ceterarum rerum facultate magis, quam sua libertate arbitrioque abdicauerat, in quo summa obedientiae laus cernitur. Quæ virtus præcipuum Societatis I E S V decus in Francisco inde usque ab initio, maxime enituit, cum ab Ignatio missus in Iodiam est. Satis constabat nauigationem Indicam non minus periculosa esse quam longinquam. Et Societas qualisunque erat, tum non imperio Ignatij, sed auctoritate administrabatur. Franciscus tamen omnium præterquam obedientię immemor pròptius etiam paruit, quam iubebatur. nullaq; interposita mora, in posterum diem ad iter pene infinitum paruit se: ut summæ illi in obsequendo alacritati Deus ultimæ orientis oras aperuisse videatur. In Lusitania porro Indiaque incredibile dictu est, quam libenti, pròlixoque animo exsequeretur quæcumque illi per litteras præcepisset Ignatius. Itaque homini th̄cta ad obedientię normam exigenti adeo satisfecit, vt non aliud obsequij laude clarior fuerit, dignus prorsus tali magistro discipulū.

*Ignatio quā lus: Franciscus quippe tantum tribuebat Ignatij
sum, tribus sanctimoniz, vt eum rāquam cælestē diuinumq.
rit. virum suspiceret: Quocirca illum in sermone, il-
lum in litteris nominans semper aut benedictum
appellabat, aut sanctum. In reliquaria quoq; th̄-
ca quam suspensam gestabat ē collo, Ignatij no-
men ipsius manuscriptum (absciderat enim eius
epistolæ subscriptionē) vna cum sacris reliquijs,
suæque professionis formula incluserat. Socijs au-
tem præcipiens adiçere solitus erat, hoc vobis*

pro

pro vestra reuerentia obedientiaque aduersis san-

ctum patrem nostrum Ignatium, præcipio Haud Ignati^m opinio
minus fiduciæ Ignatio erat in modestia obsequio ^{nō d} Xau-
que Francisci. Eius rei vel illud certissimum in ^{rī} obedien-
dium fuit, quod res quamvis arduas sane fidēs ^{īta}.

ter ei imperabat, hand dubius quin exsequen-
dum foret, quicquid imperasset Xauerio. Proin-
de prouidens velocem sore depositionem taber-
naculi sui, cum Franciscum præciputum Societa-
tis columen Romanam reuocandum censuisset, epi-
stolam ad eum ita scripsit ut una littera. I. rem
designaret omnem. Significabat scilicet adeo se
Francisi obedientiæ confidere, ut nō dubitaret,
quin Romanus, vel ex ultimis terris, & ex medio
Euangelij cursu reuocanti, etiam nulla talis itine-
ris causa demonstrata; obtēperaturū esset, una
dumtaxat littera, qua ire iuberetur, invitatus.

Neque sua Ignatium de Francisci obedientia opini-
o se felississet: omnino enim illud, I., eius perpu-
lisset animum, ut euestigio ab ultimo fere Oriente
in Europam iret, nisi ante Ignati^m litteras perla-
tas, ille tam ad suorum laborum præmia abiisset
in cœlum Franciscus porto, ut ipse in omni vita
obsequendi studio præstari, ita socijs omnibus hu-
ius virtutis primam voluit esse curam. Ergo illos
subinde & coram & per litteras admonens incul-
cabat, sine uera germanaque obedientia, hoc est
prompta, atque hilari, verum germanumque So-
cietatis alumnū, ac filium esse neminem. quod
ea virtute vacuus cum animi lætitia, fructuq; in
Societate perseverare non possit. Præcipiebat igit
tur socijs ut ex animo obsequentes totos se ad ar-
bitrium Præpositorum Societatis Ecclesiaeque fin-
gerent, ad eorum nō modo imperium, sed etiam

Obedientia
commenda-
tio.

nutum intenti. Longe enim tutius esse regi quam regere, & parere quam imperare. Quocirca Pauli Goani Collegij Rectorem quem Iacobo Borbano è Franciscana familia eiusdem Collegij curatori parere iusserat, ad obsequendi studium incitans, ad eum scripsit se quidem, si ipsius esset loco, nihil antiquius habiturum quam ut obtemperaret imperanti. Quippe nō aliam esse certiorem tutioremque rationem, recta ac sine errore, quod intendas perueniendi, quam peritum itineris sequi ducem: contraque nihil periculosius, quā suo arbitratu viuere, eorum qui præsunt, præcepta spernētem. Erga Episcopos uero eorumq; Vicarios ueneratione iuxta & obsequio insignis fuit. Nam diuinum in eis numen uenerans ex illorum autoritate sua munia obire gestiebat. eisdemq; prorsus omnibus in rebus dicto audiens erat. Idemque ceteros è Societate facere iubebat, a nostris hominibus obedientiæ in Præpositos Ecclesiasticos prodendum exēplum dictitans. Omnino cuicunque disciplina Societatis quæ obedientia maxime continetur, cordi non esset, hunc à Societate censebat alienum, nec expectādum putabat dum grauius aliquid cōtra Societatis existimationem committeret, quem (vti principia se dabant) commissurum aliquando prouideret. Proinde incolumi Societatis dignitate, missionem representabat, vt & ille amādatus, quod facturus erat faceret citius, & cæteri illius exemplo fierent in eodem genere cautiiores. Eandem obediētiā aduersus Præpositos Ecclesiasticos exigebat a socijs, vt non conciones haberent ad populum, non Societatis munera obirent, nisi facta ab Episcopo aut Vicario potestate, neue committerent ut

Præpositi

Obedientia
Xaverij er-
ga Episco-
pos, eorumq;
Vicarios.

Obedientia
aduersus pre-
positos Eccl
esiasticos.

Præpositi Ecclesiastici talibus ministerijs iure of-
fenderentur, neue unquam ab illis, quamvis ita-
sta causa oblata, sese ab alienarent. Quod si quan-
do contra accidisset, sane grauiter ferebat: Ita-
que cum duo Vicarij de Patribus duobus, qui
apud eos erant, cum Francisco quæsti essent per
litteras, protinus ad illos scripsit, ut exemplo
Vicarios adirent, & dexteram eorum suppli-
citer ex osculati peterent veniam, atque in poste-
rum summam obseruantæ significationem præ-
se ferentes singulis hebdomadis ad eosirent sa-
lutandi gratia. Talem uero tantamque mode-
modestiam, ac submissionem necessariam esse
dictabat; cum ad diabolum superbiæ caput de-
bellandum, tum vero ad Ecclesias Præpositos insi-
gni obsequio promerendos, ut illis secundis ac
propitijs christiana res melius gereretur.

Demissio atque humilitas. Caput XI.

IA M. Obedientiæ parens & diuinæ humanæ
que benevolentiæ conciliatrix humilitas in
Francisco enituit. Cuius indicia in eius vita,
nec pauca sunt nec obscura. Nam proficiscens
in Lusitaniam ut supra docuimus, comitum se-
dulo curauit equos, & perpetuo, tum domi tum
in valetudinarijs ad abiectissima quæque mini-
stertia audiisse descendit. Goam autem Lega-
tus apostolicus cum venisset; Episcopi genibus ad
uolutus litteras regias, ac Pófificium diploma tra-
didit, his nō secus quā illi uisū foret usurus, quæ
demissio, sic Episcopi deuinxit animū, ut nō ma-
gis in Xauerio potestate vereretur, quā suspiceret

Reuerentia demissionem. Præcipua vero Francisci in Ecclesiæ
Xavery er- Præpositos veneratio fuit, quos quasi Dei faciem
ga Ecclesie præferentes diuino propemodum honore coluit.
Præpositos. Namque & venerabundus eorum osculari solitus.

Interior hu- est manus: & interdum ad eorum genua sese pro-
militas. stravit. Ceterum (quæ eius humilitas erat singu-
 laris) non solum aduersus Episcopum, eiusq. Vi-
 carios, verum etiam erga priuatos Sacerdotes, &
 clericos maximam semper obseruantiam, ac sub-
 missione adhibuit, pro omnium seruo magis

quam pro Legato Apostolico se gerens. Nec ve-
 ro exteriorem modo demissionem. coluit indicé
 interioris (sine qua exterior illa simulatio, & illu-
 sius verius est, quam demissio) sed multo magis in-
 teriorē illam, quæ sita est in sui ipsius cognitio-
 ne, despiciencia. Et enim cum propter eximiā
 sanctimoniam hanc securus quam vir Apostolicus
 suspiceretur, & iam vulgo appellaretur Aposto-
 lus; se tamen ipse nequissimum omnium mortali-
 um iudicabat: Id quod vel ex plurimis eius lit-
 teris perspici licet. Itaque sui contemptor vnicus
 non minus laudem, & honorem inuitamenta ar-
 rogat, quam cæteri vituperationem, ac dede-
 gus horrebat. Quippe honorem perosus hono-
 rantes ita auersabatur, ut iam constaret inter om-
 nes, veterem illi simplicitatem esse cordi fuct om-
 nis & ambitionis expertem. Proinde laudabili-
 ter, & præclare ab se facta solerter occultans, si
 quando ea vulgare aliorum virtutis cogeret, ita
 expromebat, ut ad alium quempia crederes perti-
 here. Veluti ex Comotino Promotorio de rebus
 ab se gestis ad socios scribens, valetudinæ ægris
 plustibus per se restitutam attribuit pueris, qnorū
 qualicunq. usus erat opera. Itemq; de cœlestibus

Honoris ho-

dium.

Occultatio
nominum &
leffisionis.

nam & ambitionis expertem. Proinde laudabili-
 ter, & præclare ab se facta solerter occultans, si
 quando ea vulgare aliorum virtutis cogeret, ita
 expromebat, ut ad alium quempia crederes perti-
 here. Veluti ex Comotino Promotorio de rebus
 ab se gestis ad socios scribens, valetudinæ ægris
 plustibus per se restitutam attribuit pueris, qnorū
 qualicunq. usus erat opera. Itemq; de cœlestibus

gaudijs exponens; quæ eodem loco Detis sua cau-
sa laborantibus impertiret, quod ipsimet vsu ve-
neratu (Similiter vt olim S. Paulus) quasi de aliis
quopiam circa mendacium narrat. Nec eius egræ
giam modestiam vlla res magis prodebat, quam
insignis quidam in suis laudibus audiēdis rubor,
intimæ humilitatis index. Quam vniuersi exēm-
plo notasse satis erit, Gōam ex ora Comorinensi
reversus Iacobo Borbano sciscitantे, vere nē mol-
tum ab eo ad vitam reuocatum fama. vulgasset;
ad eo pudore exanimatus est; vt Borbanum misere-
ricordia simul & uerecundia instandi, urgendiq;
cæperit. Dignitatis porto titulos adeo non ama-
uit, vt eum auctiūm esse Apostolicum per decen-
nij spatiū (tamdiu enim ilhs in locis vixit) pte-
ter Goanum Episcopū sciret nōmo, ipso rem so-
lerti consilio tegente. Neque prius suam alijs au-
toritatem aperuit, quam necessitas subegit; ni-
mirum ad proiectam Malacensis Præfecti auda-
ciam retundendam. In quo tamen ipso ita autori-
tate est vsus, vt multo etiam magis modestia exsi-
stet quam potestas. Iam (quoniam ex abundan-
tia cordis os loquitur) ploræque eius cohortatio-
nes ad socios totæ sere ponebantur in arrogātia;
& propriæ virtutis opinione radicitus ex animis
euellenda. Quantis quisque Dei iudicio: & exi-
stimatione esset, tantum dicebat esse; nihiloque
maiores, et si mortales omnes secus existimatē.
Quocirca eos monebat, ne quisquam bonā de se
hominum opinione afferretur; sed sui cognitionē
libratus demitteret se. illud animo reputās, alium
sesua opinione ac Dei iudicio esse; alium homini
bus videri. Ceterum qui sui ipsorum notitia ua-
tent, facile mortalium inflatos laudibus extollī,

Insignis pu-
dor Xauerij
in suis laudi-
bus.

*Titulorum
fuga.*

Cohortatio-
nes de uera
humilitate.

ratos se tales esse , quales ab hominibus habeantur: veluti si Deum perinde possint , & homines fallere. Illud autem ingemiscens subinde in ore habebat, O arrogantia venenum christianæ virtutis, quantum obsuisti, obes, obsfutura es orbi terrarum? quam es instituto & perfectioni Societatis I E S V contraria? Negabat enim quenquam germanum Societatis I E S V alumnum esse, ac Deo fideliter operam nauare posse, nisi contemporem sui, & de seipso suisque rebus abiecte demisseque sententem. Itaq. ut immodicos sui æsti matores, qui per demissionis simulationem , aut propter nobilitatem maiorum suorum, in honore haberi vellent, nequibat concoquere; sic vere humiles, seq; ac sua contemnentes; quanquam infimæ fortis homines, eximie diligebat,

De magnitudine animi diuinaque fiducia.

Cap. XII.

NEC vero hæc Francisci humilitas eius ab ijs ciebat mentem, quominus auderet alta spectare, ingötiaq. conari; sed nixus Deo nihil arduū nihil nimis amplum dicens, immensa quadā magnitudine animi maxima quęq; moliebatur. Vbi cūq; enim diuinus honor ageretur, nulli cedebat difficultati periculoue. ita nihil moliebatur quod non efficeret: nihil inchoabat, quod non absolueret. Est hoc seruorum Dei proprium, ut apud seipcos humiles & abiecti, in diuinis negotijs mira fortes sint atque constantes. Hæc altitudo animi, difficultatumq., & periculorum contéptio passim eminet in eius vita, & quidē sępe cōmunitis fortitudinis tantopere vslitatū excedit modū, ut temeritas

temeritas censeri posset ; nisi diuinis magis quam humanis consilijs auxilijsque niteretur . Nam & Trauacoriensi itinere , quod per medios erat hostes , manifestum periculum adire visus est ; & longe manifestius cum Mauricæ in colis feritate insignibus excolendis animum adiecit , nulla alia re aduersus barbarorum infestissimorumque hominum rabiem , nisi Dei fiducia armatus . In Iaponiam quoque ultimam orientis regionem piratico vectus lembo ire sustinuit , securus periculorum , quæ ab amicissimis peritissimisque hominibus & plurima denuntiabantur , & maxima . Qua de re ad præpositum Provincialem Lusitanæ scripsit ipse his verbis . Ob-
stupescut studiosi mei omnes & amici , quod tam
longinquum ac periculose suscipere iter non
vereat . Multa mihi tempestatum , syrtium pirata
rum pericula proponunt ; Ceterum haud paulo
magis ego illos inuicem obstupesco , quod tam
exiguam habeant Dei fiduciam , cuius illa omnia in ditione sunt ; ac potestate . Evidem cum
Dei nutu atque imperio omnia gubernari certos
sciam , nihil omnino metuo , præter ipsum
Deum , né scilicet de mea , in suo obsequio religioneisque studio , negligentia inertiaque mea
ritas exigat penas . Quocirca reliquos terrores ,
discrimina , ærumnas , cruces , nihil admodum
pertinesco . Vnum quippe timeo rerum omnium
effectorem , ac moderatorem Deum ; quod res
cæteræ quamvis noxiæ non nisi quatenus ille
sinit , nocere hominibus queant . Mirum quantum
ille spei in diuina reponeret ope . Itaque
Dei vnius præsidio , per tot maris terræque discri
muna , per tot g̃etes sermone moribusq; dissonas ,

ad ultima orientis penetrauit, Oceanoque rotis remenso, Christianis mysterijs feras ac barbaras instituit gentes. Nec vero unquam illum Dei fecellit fiducia: sed hostium tempestatum, ceterarumque clodium periculis semper exemit.

Atque ut mittant cætera, quæ suis locis exposuitur, in Iaponicorum fretorum trajectu, non semel cum peteretur barbarorum sagittis, tela omnia Deo propulsante innoxia ceciderunt. In mari Malucico ter naufragium fecit; ac semel tabulae incubans, biduum triduumque fluctibus impune iactatus euasit. Armatum in se Saracenorum

Barbarorū sagittis petitus.

Ter naufragium fecit.

Periculis varijs creptus,

futorem effugit; plures dies in proxima latitans sylua. Venena quoque non soluti, tela hostium elasit. & mari piratarum, terra lattonum sepius simile vitavit occursus. Quanquam ille Dei amore ardens ardissimatis periculorumque non contemptor modo, sed etiam amator fuit. Itaque pariendi auditus in ipsis incommodis ac periculis Deum enixe precabatur, ne his ipsum eriperet malis, nisi ad misericordia dei diuinæ glorie causa reseruerat. Quocirca diuino numine egregia illius virtus indulgence, seruum patiter ac meritis cumularius est, hanc in nomine Christi approbatione, quam beatissima habet. In difficultima porro Sinarum expeditibne sui sapilis fuit. Cum enim insinuare se sine capitibus aut servitutis periculo peregrinus nemo posset, passi pena aduentus introeunti, & adueniam inuenientie constituta, tamen Deo piæ consiliique auctoré satis consilus, Sinæ mercatoris filii dei, quæ non minus anceps ac periculosa erat, quam ipse Sinarum introitus, sium credere caput statuerat. Super ea re ipse in epistola ad Fran-

ciscum

ciscunī Peren Malacam ita scripsit. Duo mihi in
hoc negotio ab amicis pericula denuntiantur , „
vnum ne mercator ille accepta mercede prodat „
fidem , neque in desertam aliquam insulam , aut „
etiam in altum præcipitet , ne transmissionis pa- „
ctum ullis patefiat indicijs . Alterum si ille stete- „
rit promissis , ne Præfectus urbis in aduenam qui „
contra Regis edicta , sine fide publica eò se insi- „
nuauerit , edat exemplum neque aut cruciaribus af- „
fектum necet , aut in perpetuam redigat seruitu- „
tem . His ego periculis alia haud paulo maiora pe- „
ricula oppono , quæ cæteros latent . Primū enim „
periculum est ne dinina bonitate ac prouidentia „
diffidamus , si quidem Dei vnius causa huc veni- „
mus , ut sacrosanctam eius legem , eiusdemque fi- „
lium I E S V M Christum humani generis Sal- „
uatorem his gentibus prædicemus . Icūius rei ip- „
se mihi conscius est , qui hanc mihi mentem inie- „
cit , Deus . Proinde diuinæ nunc prouidentiæ „
atque potestatis spem fiduciamque abiijcere , pro „
pter discrimina quæ etius causam agenti impen- „
dere dicantur , næ id haud paulo maius pericu- „
lum est existimandum , quam quicquid periculi „
mihi creare Dei , atque hominum hostes possunt . „
Præsertim vero cūm neque dæmones ipsi , neque „
eorum satellites ; ac ministri quicquam nos læde- „
re queant , nisi Dei permisso ac voluntate . Quid „
quod , si Deus nostros conatus probat ac iuuat , „
non modo eiusdem nru omnibus eripiatur pe- „
riculis , sed etiam Christū Dominum audiemus „
admonentem , Qui perdiderit animam suam in „
hoc mundo propter me inueniet eam ? Quocir- „
ca cum hæc animi pericula longe maiora corpo- „
ris periculis iudicemus ; satius ac tutius esse du- „
cimus

„ cimis , per vitæ discrimina perrumpere , quam
 „ in discrimen adducere animi salutem . Omni-
 „ no deliberatum est mihi in Sinas Deo fauente ,
 „ inuitis eius hostibus , penetrare . Nam si Deus pro
 „ nobis , quis cōtra nos ? Magnum omnino adimus
 „ periculum (si nihil aliud) perpetuæ seruitutis .
 „ Verumtamen hæc me cogitatio cōsolatur , satius
 „ esse Dei causa seruitutem seruire , quam Crucis
 „ fuga perfaci libertate . Quibus sane in verbis in-
 „ territus ad omnia pericula animus satis eminet .
 Quantopere autem Xauerius quicquid malorū
 est contemneret , apparet ex epistola ad Iacobum
 Pereriam cuius clausulam suo subtexuimus loco
 Haud minor animi magnitudo aduersus Christianorum hominum potentiam , quam aduersus
 barbarorum ininas , ac terrores fuit . Oræ Co-
 morinensis Præfectus homo Lusitanus sane po-
 tens acerbe auareq; imperabat Neophytis . Qua
 recognita Xauerius minatus est homini , nisi hu-
 maniorem in posterum se Christianis præberet ,
 de eius iniurijs ac tyrânide cum Rege Lusitanæ
 per litteras expostulaturum . Lusitano item Du-
 ci nouos Christianos iniuriose tractanti denun-
 tiari per socium iussit , nisi crudalitate desisteret ,
 fore ipsum multo immaniorē Herode quoniam
 ille corpore dumtaxat innocentium puerorum ,
 ipse etiam animas perderet . Id enim procul
 futurum , si Patribus propter eius importunitatem
 ex illa ora digressis , infantes pueri inter-
 rent sine baptismo . Malacensi porrò Præfecto
 suum in Sinas iter per summam iniuriam perui-
 caciāmque impedienti (vt supra diximus) de-
 rum patientia in seueritatem versa , sacris in-
 terdixit ; eamque rem pro sacris ædibus pronun-
 tian-

tiandam rite curauit, ut ceteros in officio similis ignominiae contineret metus. Verum nulla res magis incredibilem eius animi magnitudinem ostendit, quam infinita quædam cupidus euangelij toto orbe terrarum circumferendi. Nam Indiæ vastitate non contentus, Malacam, Lucas insulas, Mauricam, Iaponiam, Sinas, omnem denique animo atque industria complexus est orientem: omnes utique terras deinde complexurus, si animi ardori vita respondisset: Ultima quippe orientis tanta celeritate lustravit, ut eius animo angustus videretur orbis terrarum.

Dei caritas, & proximorum. Cap. XIII.

P AR tantæ fortitudini, Dei hominumque caritas fuit, namque in omnibus vitæ partibus non alia virtus magis, quam diuini cultus proferendi, hominumq; conseruâdorum emicat studium. Nimirum caritate in Deum tanta flagravit, quantum existere oportuit in eo, qui humanis rebus penitus contemptis, assidue rerum cœlestium commentationi deditus foret. Hinc in Deum summum bonum, munificentissimique conditoris conseruatorisque sui amorem mens erecta, vel in medijs hominum congressibus iucundissimos sermones miscebat cum Deo. Hinc inflammatus ille in IESVM Christum benignissimum Dominum Saluatoremq; suum amor, identidem suauissimum illud ac salutare non men dulcissime usurpans. Indidem accensa, illa martyrii cupiditas, quæ a Turcarū finibus exclusa, ad ultimas terrarum oras progressa, ex feris atque

atque immanibus nationibus, ex pestilētīx, naufragiorum; prædonumque manifestis periculis martyrij decus quæsiuit millies, vt illi martyriū potius, quam ipse martyrio defuerit. Et sane nul lūm illi martyrium atrocius esse potuisset, quam fuit caruisse martyrio. Immensa hæc Dei caritas haud disparem in Francisci animo caritatē hominum accēderat, quæ nec cessare vñquam illum, nec defatigari pauebatur. Hæc illum vbi-que ægris, vinctis, miseris quasi seruum addixit, contagiosisque morbis inter ipsa funera obiecit intrepidum. Hæc ad seras & immanes nationes, vel cum aperto capitis discriminē instituendas impulit, atque apud eas quamdiu opus fuit, retinuit omnium rērum inopia laborantem. Hæc de- nique contemptis exæstuantis Oceani fluctibus, piratarum latrocinijs, incommodis infinitæ nauigationis, ad vltimas vsque gentes perduxit, vt Ia- pones quoque Euangelij penitus ignaros aggre- garet Ecclesiæ. Et tamen cum tot iam terras, tot maria eimēnsus, omnibus prope maritimis regio- nibus Euangēlio Lustratis, ad vltimū mundi ter- minū peruenisset, eadem hominum caritas eū perpulit, vt Sinarum claustra seuerissimis legibus & custodijs firmata tentaret, vel cum aperto ca- pitis periculo adeo insatiabilis animorum cupido nihil inuium; nihil metuēdum videri sinebat. Quin etiam tot gentibus ac populis ad Christi si- dem adiunctis, ferebat ægerrime prohiberi se Si narum aditu, vtpote qui orientis salutem mente complexus, in primordio suorum operū stare se crederet. Nec dubium quinsi ei contigisset, vt Sinarum expeditioni superstes, Romam quo ab Ignatio accersabatur, perueniret; Occidenti quo- que,

que, depositisque Ecclesiæ partibus fuerit par-
ter salutis futurus. Quippe siue Præpositus Gene-
ralis, siue Præpositi adiutor, contactas heresi na-
tiones per Socios curandi non prius sinem feci-
set, quam illum aut curanda gens, aut vita ipsa de-
ficeret. Incredibile dictu est, quia ut opere ille fue-
rit in mortalium salutem intentus. Malacæ qui-
dem & alibi confessionibus audiendis, reconcili-
liandis dissidentibus, & gravis subleuandis, ceteris
que pietatis officijs assiduam dabat operam, adeo *Proximis fer-
cibi ac potionis oblitus, ut saepe biduum, triduū-*
*ut Cibi &
ue traduceret ieunus, sentires eum talibus mi-
nistris diuinoq; obsequio pasci. Nec vero Xauerij caritas ita ciuitates gentesq; totas adiuuabat,*
*vt singulos negligeret homines, quamuis pertina-
ces & obstinatos. Ternate decedens ex maximo
Ternatinorum numero duxat reliquerat duos
quibus detrahere nequiverat pellices. Amboi-
num igitur reuersus (misericordia indignatio-
nis locum occupante) litteras ad Ternatinum
amicum dedit; rogans ut duos illos suis verbis
quam bellissime salutatos commonefaceret, si
quando in animam tandem induixerint, è flagi-
tiorum cano emergere, confessim se illuc aduo-
tum; interim nunquam cessaturum eorum sa-
lutem a Deo communis parente deprecari. Mala-
ca verò cum identidem verba faceret ad popu-
lum, audiebatur interdum ab Iudeo eruditio illo
quidem, sed (quod illius gentis vitium propriu-
est) peruiaci, nec minus Xauerij irritore, quam
veritatis. Is vitij simul & erroribus implicati
obstinate obstabat Euangelio, eiusque au-
toritas ceteros Iudeos à Christi fide deterrebat.
Hunc igitur Franciscus omni obsequio demul-*

*Zelus anima-
marum.*

*Iudeum con-
uertit.*

cens,

eens, & comiter apud eum cænitans adeo flexit,
vt in contrarium mutatus, è pertinaci Iudæo pro
bus ac pius fieret Christianus. Hæc porrò proximi
morum caritas haud fortior, quam solertia fuit.
Canonorum arx est Lusitanorum, portu cele-
bris inter Goam, & Cacinum interiecta. Hunc
Mira soler- portum petens ex itinere Xauerius, quendam in
tia in flectē ipsa nauis ad confessionem peccatorum perducere
dis obstina- frustra conatus, incæpto paulisper destitit, vt
tis in scelere securum ex improviso adoriretur. Namque ille
hominibus. cum vrgeretur acrius, obstinato ad negandum ani-
mo confirmarat iureiurando, se numquam omni-
no id esse facturum. Franciscus ergo vbi in terrâ
descensum est, statuit in exitiali morbo, ultima
experiri auxilia. Itaque aliud se iam agere simu-
lans, peruicacem hominem comiter per speciem
animi relaxandi, in saltum (vt regionis natura-
fert) frequentibus palmis consitum ducit. Ut in
locum ab arbitris remotum ventum est, subito
deposita veste, tergoque nudato, procumbit in
genua mox stupente illo, & quid tandem rerum
tanto impetu acturus esset, expectante; flagrum
depromit aculeis ferreis sane asperū; atq; in eius
conspectu tergum suum strenue diuerberans, ex-
clamat se eius causa id quicquid esset supplicij su-
bire, vt cælestē ab eo auertat iram; Inter hæc pal-
metum resonabat iictibus plagarum: spectator il-
le stupens, & attonito similis Francisci cruento re-
spargebatur. Ergo admiratione in misericordiam
versa, statim ad pedes Xauerij prouolutus, rogit
alienam culpam suo tergo luere desistat: se para-
tum esse sua aliquando expiare peccata. Itaq; Xa-
uerius victoria latus extemplo induit uestem, e-
iusq; confessione nudita, perditum hominem in
viam

viā ac spem salutis reducit. In ægra verò ac propo deposita Malacensi ciuitate curanda, haud paulo plus & prudentiæ adhibuit, & industriae. Etenim cum animaduerteret Malacensiū animos vsque eo flagitiorū senio ac tabe confectos, vt remedia funditus repudiarent, medicus animorū eximius nouā ac salutarem iniijt medendi rationem. Mira *Omnibus* illos dissimulatione abortus inferebat se militū *omnia fir, no* lasciuientium circulis, ludētibus de industria su- *omnes Chri* perueniebat, se illorum lusibus & consuetudine *slo lucrisfa-* *ciat.* delectari simulans. si quis eius interuentu vere- cundiaque desisteret a lusu; comiter eū ad vitę hi laritatem reuocabat; se quoq; talis oblectationis studio teneri; milites vtiq; monachorū ritu viue- re non debere: Si nulla intercederet iniuria diui nī nominis, satius esse ludere ac iocari, quā detra here de aliis, aut quidpiā patrare flagitiū. Inde cō ciliatis comitate animis, per omne obsequiū in quam maxime familiarē usum insinuare se, vt at canos illorū eliceret sensus morbisq. demum per occasionē mederetur. Vlto etiam alijs pellicum amore implicatis ad prandiū aut cenam condice re super mensam familiari sermone illato, proba re apposita fercula; de famula, quæ illa tam scite condidisset, percontari; rogitare hospitē, vt eam accerseret; collaudatamq; de solertia in cibis con diendis, dimittere, sat habēs in præsentia, viā sibi ad destinata, fecisse. Si cui grauis contiuua futu- rus erat, ex improviso instabat, vt sibi eius tecta inspicere liceret; introductus mira comitate de uinciebat hospitem. dissimulatoq; cōsilio velut fe rā vestigās nullum omittebat angulum, quē non perlustraret oculis. si in hospitis incidisset pellicē, quenā illa mulier, & cuius esset, sciscitabatur; se-

Y que

que omnia quæ videret, probare simulabat, occasionē rei bēne gerēdā captans. Adeo autē omnia omnibus siebat, vt inter milites miles, inter mercatores mercator esse videretur. Quocirca non modo Lusitani, verū eorum etiā pellices ipsæ propter singularē eius comitātē, illum hospitē, illum conviuam expetebāt, quid tandem moliretur ignaræ. At Xauerius ubi se totū in illorum insinuarat familiaritatē, tum vero dissimulanter affectis animis mederi aggrediebatur; Si quem nactus erat at formosæ ancillæ amore captiū, huic mulierē commendare. eam vero propter egregiā formam atq[ue] in dolem, dignā quæ pudica foret, dignā quæ honesto alicui nuberet viro. Inde percontari ex hospite, cur si vnicē illam amaret, cū vtriusque de decore perniciose, cōcubinam, quam honeste, sancte que coniugē habere mallet. ita mali causa in remedū versa, flagitia mutabat nuptiis. Sin autē mulier deformis erat, rogitabat hospitem, satis ne samus esset, qui adeo deformem famulam in delitijs haberet, propter quam in Lusitanorum incurriteret sermones, irrisionesque? Quin potius se dignam coniugem quæreret? si vellet, se ei virginem formam ac virtute præstantem in matrimonium daturum, vt simul ipse à libidinis emerget cœno, & orbæ virginis pudicitia consuleret. Id illi magno utique honori item vt alijs fuisset (quos nominabat) futurum. Alios porr̄ minus ad nuptias expeditos, quod multarum ancillarum amoribus irretiti tenebantur, alia adorabantur via. Quærebat primum cur tandem domi suī tantum alerent ancillarum, quæ nullum penē usum haberent alium, nisi vt dominorum salutem ac rem familiarem perderent; domesticum

cum otium contentionibus rixisque turbarent? Quod si omnes dimittere aut non possent, aut nolent, magnopere monebat, ut certe vna aliquam missam facerent. Inde ad eosdem intermissis aliquot diebus reuersus, amice instabat, ut alteram, deinceps ut reliquas omnes dimitterent, praeter unam. Minus quippe iniurios esse Deo, ac facilius veniam impetrare vnius mulieris, quam multarum amore implicatos. Demum noui natus occasionem, urgebat ut illa ipsa, quam libido sibi reliquam fecerat, dimissa; aut in matrimoniu ducta, cælestem aliquando iram placarent. Ita paulatim perditos homines, demptis omnibus peccandi illecebribus, ad honestatis salutisque viam reuocabat. Fuit autem hoc proprium ac perpetuum Xauerio, ut facinorosissimi cuiusque familiaritatem ambiret maxime, ratus periclitantibus potissimum opus esse medico, medicinaque. Nec prius eos dimitebat quam ad sanitatem perduceret mentis. Illud vero summe semper curè Francisco fuit, ut suis ac sociorum exemplis omnes ad virtutem pie-tatemq; accenderentur, offendere tur nemo. Nec aliud magis socijs aliquo ituris solitus erat inculcare, quam ut prouiderent bonacorā Deo & omnibus hominibus, certa etiam hac de re precepta abeuntibus tradita, identidem per litteras in memoriā redigebat. Quod si quid a quopia offenditur esset vspiam, adeo angebatur animo, ut in eum quadraret illud Apostoli, *Quis scandalizatur, & ego non voro?* Quocirca Gaspati Goani Collegij Rectori plane mandauit per litteras, ut quicumque è Societate offensioni publice foret, eum dimitteret omnino: dimissumque nullo modo recipieret, grauiorē famae Societatis, quam cuiusuis

Rom. 12. Quantopere
vitarit scandalum proximorum.

2. Cor. 15.

socij iacturam ratus . In quo illam quotidiano usū cōprobatam usurpabat luocem Apostoli . Modicum fermētum totam massam corruptit . Ceterum ubi offenditum esset , ibi censebat satisfieri oportere , ut præsens satisfactio offenditos sanaret animos . Nec offendis modo , sed etiam infensis satisfaciendum parabat . Cocini (ut supra demō strauimus) cum sodales quosdam , qui Societati I E S V templum concesserant , Patribus infestiores esse cognouisset ; ipse metu , maxima honestissimorum hominum frequentia , prostratus claves templi ante eorum posuit pedes : Eaque demissione infensis animos penitus mitigavit . Illud autem habebat in ore , se quicquid diuinarū quicquid opū esset in terris , bono Societatis nomini posthabere : utique cum Deus pijs hominibus sua commoda præ communi religionis existimatione contemnentibus , meliores diuturnioresq; redderet opes , quam quibus sui uiris , atque utilitatis retinentes , cum existimationis detimento , iacturaque fruerentur . Quocirca litteris ad socios datis , illud solitus erat adscribere , sibi modicum fructum sine offenditione , quam ingentem cum aliqua offenditione esse potiorem . exiguā quippe segetem animorum sine offenditionibus , uelut sine noxijs herbis crescere ac permanere : at quā uis magnam sementem offenditionibus , quasi inimicis herbis , oppressam extenuari & euanscere . Atque hæc multo etiam impensis seruabat ipse , quam alijs præcipiebat , exemplis utique quam præceptis clarior .

Comitas grauitati innēta.

Cap. IIII.

AD salutem porro hominum procurandā uel plurimum valebat grauitati iuncta comitas; quæ virtutes specie dispare ita in illo copulabantur, ut neutra quicquā detrahente de alterius ut idem & grauissimus esset, & suauissimus. Quippe incredibilis quædam in Xauerio, vt supra ostendi, comitas ex vultu, gestu, sermone, consuetudine facile eminebat, quæ a natura insita, a Deo cumulata quēuis facile caperet, teneretq;. Mira in ore hilaritas in congressu facilitas, in consuetudine usque suavitas. *Aspectus Xauerij si- sentibus in- cundi,* *ad eum* adeo iucūdus; vt ægris solatium, valentibus lætitiam afferret. Itaque sa- pe usuuerit, vt multis sociorum nulla alia de causa viserent eum, nisi vt celesti illo aspectu exhilarati ad beatæ vitæ studium, illius eximiæ alacritatis, ardorisque cogitatione accenderentur. Nōquam enim tristes aut languentes ab eo recedebāt, quo ties haurire potuerant ipsius alacritatem, & tan- ti animi spiritum. Eximia vero vultus ac sermo- nis iucunditas bonos iuxta ac malos. sūmos æque & infimos pelliciebat. adeoque cūctorum tene- bat animos vt eos quoquā postularet, impelle- ret: nihil a quoquam postularet quamvis magnū arduum mq, cuius nō facili negotio fieret compos. Ceterum hanc comitatē moderbatur par graui- tas, vt in summa consuetudinis iucunditate, om- nia tum diēta tum facta redolerent sanctitatem. Cuius quidem tanta erat apud omnes opinio, vt quamquam vulgo cum flagitosissimis hominibus per familiariter versaretur, nihil tamē turpissimo-

rū hominū consuetudo Xauerij pollueret nomē, constanti sanctimoniae fama suspiciones hominū non solum sermones arcente. Nec vero illi, si quādo res posceret, grauitatis aculeus, seueritas defuit. Namque acerrimus vindex præcipue contumaciae fuit. Postò in Comorino promontorio cum cognoscet Idolum à Neophyto quodam esse consecratum, enim uero tanti facinoris indignitate commotus, protinus sacrilegis tectis iniijci iussit ignem, ut pœnè magnitudo ceteros à tam nefario absterret scelere. Multis honestis virtis supplicij grauitatem deprecātibus hoc solummodo permisit, ut rem familiarem domo liceret efferre. domum ipsam sacrilegij receptaculum, omnino incendio absumi voluit.

Eius prudentia, & præcepta Paulo Goani Collegij Rektori data. Cap. XV.

ITEM ceterarum moderatrix virtutum prudenter, non modo in conciliandorum conuertendorumque hominum solertia, quæ passim in tota Francisci emicat vita, verum etiam in propagazione religionis & administratione Societatis enituit. Quippe satis gnarus nihil æque obstare Christianæ fidei, ac virtutia, prauaque exempla improborum Christianorum, non prius ad ethnicos religione imbuendos accessit, quam lapsos veterum Christianorum restituit mores. Neophytes autem ingenti labore ac patiētia Christo partos ipse primum maxima assiduitate coluit; inde socijs alijs, idoneisque hominibus excolendos tradidit. Socios porro ipsos nullain loca misit unquam, nisi ante ab se lustrata. Quos verò mittebat

bat, aduersus omnia incommoda, salutaribus ac proprijs armabat monitis, rudes imperitosque rerum edocens, quæ ipse longo vsu, diuinoque instinctu didicerat. Et quoniam in iis quæ dixi præceptis, vel maxime Francisci elucet prudentia, haud salubrior illorum hominum magista, quæ aliorum; operæ pretium me facturum censui, si magnam exponetem partem eius monitorum; quippe quæ non magis illum admirabilem, quæ nos prouidos facere queant. Paulo igitur Goani collegij Rectori constituto hæc præcepta discedens reliquit:

Omnium primum te oro, quæsq; , ut pro tua erga Deum caritate, obseruantiaque in Parente nostrum Ignatium, Societatemque I E S V: universam, Patres, fratresque omnes siue ex Lusitania venientes, siue tota India sparsos, benigne modisque accipias, tractesque . Evidem de socio rum omnium virtute eam habeo opinionem, ut (quantum coniectare potui) nequaquam existimem eos egere Rectore; tamen ut nec alijs defit obediendi materia, & recte atque ordine res administrantur, placet esse vnum aliquem, cui me absente obtemperent cæteri. Proinde tua submissione, prudentia, sapientiaque fretus cunctis socijs te præficiendum censui, ut omnes, qui extra Goam sunt e Societate pareant tibi, quoad alienud statuatur. Antonius Gomes præterit Goano collegio, vestigalia exiget, atque in res necessarias suo impendet arbitrio. Harum rerum summa ei à me potestas permissa: quo circa tuam autoritatem neutram interpones. Si quid secus visum erit, consilio eum reges potius quam impeario. Iterum te oro quæsq; vehementer, ut pro Cura cura.

„ obedientia quam P. Ignatio debes, intentius ca-
 „ ueas; ne qua forte res inter te & Antonium Go-
 „ mem serat discordiam; neu domesticis alienisue
 „ materiam aliquam præbeat sermonum.contraq;
 „ omni ope tendas, ut perpetuo concordibus rem
 „ geratis animis , studijsque . Si quando socij Co-
 „ morinenses ceteriue, qui in Christi vinea elabo-
 „ rant,rem aliquam abs te petierint ad animorum
 „ salutem quoquomodo pertinentem , sedulo eis,
 „ atque impense curabis . Quoties vero ad mi-
 „ se ros illos maximis ærumnis oppressos das litteras
 „ caue quicquam durius scribas , quod offendere
 „ queat afflictos : Ceterum strenue Dei causa la-
 „ borantibus res necessarias impigre benigneq:
 „ submittes, maxime verò Comorinensibus & Ma-
 „ lucensibus, qui grauissimam ferentes crucē, por-
 „ tant pondus diei & æstus . Itaque eis non modo
 „ animarum , sed etiā corporū subsidia ad animos
 „ pertinentia enixe simul ac tempestiue submini-
 „ strabis . Quod si quis eorū colligendi causa Goā
 „ receperit se; haud secus quā te illisq; dignum est,
 „ excipies fouebisque. Idq; ego tibi Dei, & P. Igna-
 „ tij nomine mando ac præcipio. Ad hæc oro te mi-
 „ frater, ut quotidie in virtutibus procedas , atque
 „ omnibus omnium virtutum exemplum sis , vti
 „ adhuc fuisti; crebroq; in Iaponiā litteras des quæ
 „ me sigillatim edoceant de tuis domesticorumq;
 „ rationibus, & scilicet de amore, & concordia in-
 „ ter te & Antoniū Gomē, ceterosq; socios; deq. nu-
 „ mero & facultatibus vel humanis, vel diuinis Pa-
 „ trum deinceps aduectorū è Lusitania. Id omnino
 „ bis in anno facies, Aprili mense, atq; Septembri.
 „ Ac de singulis Patribus fratribusque tota India
 „ sparsis, quæ me scire velle arbitraris , per dome-
 „ sticum

sticum quempiam (vt alienus labor tuum minuat,,
laborem) perscribenda curabis. Quod si quid erit,,
arcani id tua subscribes manu. Rogo te etiam, at,,
que etiam, yti haec præcepta tibi cordi sint eaque,,
singulis hebdomadis perlegas. & simul vt mei me,,
mor assidue pro me, & ipse depreceris Deum , &,,
tui studiosos ad deprecandum accendas.

*Præcepta P. Gaspari Belga Armuziam ituro,
alijsq; Patribus India cultoribus tra-
dita. Cap. XV I,*

P R A E C I P V E attende tibi, simul de cultu
Dei, tuaque salute solitus profecto enim
duobus hisce præsidiis fultus & alijs plus opis af-
feres, & ipse ad christianæ humilitatis religionis-
que ministeria eris paratior, Itaq. Lusitanorum li-
beros, & seruitia, ceterosque idiotas christianis
præceptis erudies, neq; hoc munus (quippe quod
ad salutem animorum, hominumque benevolen-
tiam plurimum habet momenti) committes alte-
ri. In valetudinario miseros subinde ægros visita-
bis, monitosq; morbū fere pœnam esse peccati, al-
licies ad conscientiam exutiendam, delictaque
expiāda. Inde eorum cōfessionibus per otium audi-
tis, cælesti refectos pane, valetudinarij Præfecto
cōmendari, necessarijsq; subsidijs iuuari oportebit.
In custodias quoq; itare conuenit ad uictos,
eosq; hortari, vt totius ante actæ vitæ cōfessionē in-
stituāt. Ex eo enim hominū genere plerosq; inue-
nias, qui cōceptas animi labes rite expiauerint nū
quā. Et omnes quidē sodalitio Misericordiæ cōmē-
dabis, ne qua cuiquā fiat iniuria; ceterū egentibus
res insuper corrogabis ad uictū necessarias, vt mi-
serorū subuenias egestati, Misericordiæ autē soda-
litio, quātū in te erit prospicies. Proinde si quādo
in cer-

incertorum dominorum pecunia restituenda sit,
 eam magnopere céso illi sodaliti potissimum
~~Pereexternos~~ attribuas. Et si enim non desunt egentes, quorū
~~eleemosyna~~ inopia recte talibus subleuetur subsidij, sēpe ta
~~diuidenda~~ men mendicantium fraudus aut infamia inquinare
~~pauperibus~~ hoc negotium solet. Quæ pestes quémuis facilius
 quam Misericordię sodales fallant, quorum pru
 dentiam satis vsus erudiuit ad prēcauēdum. Quo
 circa optimum factu est, rem omnem sodalibus
 permittere, qui egentibus notis spectatisq; ele
 mosynam illam proportione dispergiant. Id adeo
 faciendum multis magnisque de causis. Primum
 quia si pér te ipse pecuniam pauperibus diuidas,
 profecto multi abs te petat subsidia maxime cor
 porū: quod scilicet haud quaquā facient, si te ani
 morū tātū difficultatibus subuenire cōstabit. De
 inde ut suspicione tumoresq; fugias eorū, qui il
 lastibi pecunias egētibus diuidēdas tradiderint.
 Namque (vt proni sunt hominum ad deteriora
 credenda animi) verendum est, ne quam auaritę
 suspicionem præbeat exactio pecunie: perinde
 quasi exactum ab eis argentum pér speciem iuuā
 di pauperes, moliaris in tuum vsum & cōmodum
 auertere. Quocirca præstat id muneris in alios
 transferre, in quos nulla cadat suspicio. Quod si
 quando tamen res ipsa contra suadeat, sequi lice
 bit maiorem Dei gloriam, maiusque animorum
 emolumenntum.

*Apud ami
 cos uiuendū
 ut si futuri
 sint inimici.* Et apud eos, quibus cum versaris, quamuis ami
 cos & familiares ita semper te geres, vt si ali
 quando futuri sint inimici. Hęc cogitatio lafci
 uientē licentia vitam facile cohibebit, ut ne quid
 amicitia ac familiaritate prouectus offendas; si
 mulque talis cautio illos in verecundiam addu
 cet,

cet; sine vltia causa amicitiam tibi renuntiandi;
 Hæc inquam cautio non alienam modo arcet in
 probitatem, sed nostram etiam pietatem foner,
 quippe si apud te sis, & magis fruaris Deo, & ma-
 iorem notitiam habeas tui. Nimurum ignoratio
 atque obliuio sui ipsius multa vtiōrum monstra-
 parit, quæ amicos alienant, irritant inimicos, vt
 nostrorum haud ignari morum acrius in nos, ve-
 hementiusque coortiantur. Aduersus Episcopi Vi-
 carium egregiam semper adhibebis reuerentiam
 obedientiamque. Quocitca ut primum oppidū, Reuerentia
erga Vtice
 vbi is versatur, attigeris; protinus eius genibus
 aduolutis de móre osculaberis manum. Inde pe-
 res ut tibi potestatem faciat concionandi, audien-
 di cōfessiones, ceteraque pietatis munera obeun-
 di. Nec vñquam te ab eo, quantatunque offen-
 sio alienabit; sed accendet potius ad illius pectus
 omni comitatis genere permulcendum, vt is ali-
 quando pijs in meditationibus excultus, & commo-
 dior fiat & melior. Ceterorum quoque Sacerdo-
 tum gratia captanda tuendaque, quo impensius
 ipsi quoque ad salutares illas meditationes pelli-
 ciantur. Oppidorum vero Præfectis dicto audiēs
 eris: omnique obsequio, & (quoad eius fieri po-
 rit) familiaritate eorum tibi deuincies animos.
 Neque ulla de causa, quamvis iusta, in eorum of-
 fensionem, atque odium incurres. Si quid scele-
 ris illorum admiserit quispiam; primum opportu-
 no sermone illato, amice comiterque ei oītēdes, Admonendo
rum Princi-
pum ratio.
 magnum te capere dolorē ex infamia, quæ eius,
 dignitatem nomenque fedarit: tum pari comita-
 té ac submissione ita expones rumores de illo vul-
 gatos, vt peccatum suum per se ipse & agnoscat,
 & corrigat. Id autem tam fieri oportet, cum spes

lætum

lætum prosperumque spondet amonitionis euentum. Sin minus omitti totum hoc negotium præstat, quam frustra niti, nec aliud ut dicitur, laborando, quam odium querere.

Dominicis ac festis diebus post meridiem, seruis & ancillis, itemque libertis ac liberis Lusitanorum, tintinabulo in sacram ædem conuocatis, præter fidei Christianæ capita, ratio quoq. orandi tradetur, animæque curandæ. Atque huius rationis usus idiotis hominibus confessione expiatæ pœnæ loco imponetur ad certum tempus, ut paulatim assuefactos salubris illa consuetudo deinceps sequatur. exploratum habeo multis eam rem saluti fuisse. Eadem ratio in tabella prescripta proponetur in templo, ut potestas describendi sit ijs, qui uti velint. Aliquid etiam temporis, atque operæ pacificatio inimicorum, dissidentiumq; inter se reconcilia tio vindicabit. In controuersijs litibusque tollendis, illud inculcandum, plerumq; plus impensæ in lites fieri, quam quanti id sit de quo litigatur. Video hoc officium Iurisconsultis, ac tabellionibus ingratum atq; inuisum fore. Quocirca isti præcipue captandi sunt, & appositis meditationibus ad æquitatem conformâdi. Nâ si recte cōsiderabimus, istos cōtrouersiarum, ac litium (quippe quæ in ipsorum cedunt lucrum) architectos ac machinatores esse reperiemus. Si quâdo incideris in homines fraudibus, libidinibus, odijs adeo implicatos, ut nō solum hi hemines, sed & virtutis expediri nō laborent, verum necessaria respuât remedia; omni humana diuinaq; ope animi sum erit, ut eorum animi quâuis iam depositi, aliqua tandem ratione sanentur. Proinde ille, nisi plane insaniant, amor & reuerentia quam

*Litium diri
mendarum
modus.*

*Sceleratos
homines con-
siderandi ra-
tio.*

Chri-

Christo Deo, ac domino suo debeat, propnenda; mortis impendentis, ac gehenæ incutiendus metus. si quos neq; amor Dei, neq; timor flectet, eos vero acerbissimis pœnis , quas cœlestis ira ex improbis etiam in hac vita expetit, territari oportebit. Itaq; denuntiandi graues, diuturniq: morbi, damna & iacturæ rei familiaris; orbitas ac solitudo liberorū. coniugum probra, pericula, tum maritima, tum terrestria, casus inopinati, & atroces; atque alia generis eiusdē, quibus inueterata maxime scelera, ac flagitia solitus est Deus vindicare. Quippe multos uidemus esse, quos multo magis talium incommodorum timor moueat, quam cruciatuum æternorum . Verum enim uero tam effusæ uecordiæ, atq; insaniæ causa, vel diuini nominis obliuio, vel ingens negligentia consciëtiæ, vel cœlestis fidei tenuitas est, hominibus vtiq nequam & sceleratis ; qui uelut pecudes rebus ijs , quas oculis cernunt, quasque ante pedes habent cuncta metiuntur , immemores bonorum cœstium, vltimique discriminis, in quo ipsorū æterna vertitursors. vtrum scilicet beati an miseri futuri sint in omnem æternitatem . Nonnullos etiā interdum repertis in peccatorum harentes cæno , qui tuam amicitiam familiaritate inque captent; non ut è vitijs extrahantur suis; sed simul ut meritam obiurgationem uitent, simul ut tua couuetudine ad opinionem commendentur probitatis . Idcirco moneo , vt apud te sis , ac si quando te isti homines ad cœnam aut prandium inuitent, donisue colant, videoas né tua libertas deliniatur muneribus , quominus acriter peccantes admoneat . Itaque ad prandium invitatus non recusabis tu quidem , sed inuicem

*Cause obſli
nationis in
ſceleribus ac
flagitijs.*

illos

*Concionato-
ribus dona
repanda.
Inuitatio ad
prandium
quatenus ac
cipienda.*

illos ad sacram inuitabis Confessionem. Quod si animaduertes, te nihil omnino proficere, & prorsus ludere operam; seuere denuntiabis, nisi resipiscant, illis iam te amicitiam & consuetudinem renuntiare. Neque vero ego cum quicquam à quoquam accipi veto, patua, ac rara munuscula intelligo, qualia sunt poma, & alia eiusdem modi quæ remissa grauiter offendunt eos, qui miserūt; sed dona magna ac pretiosa, quæ si accipias, capia ris. Si quādo magna vis missa fuerit cibariorum, ea valetudinario, carceri, ceterisque egentibus diuidentur, ut omnes intelligent, istarum etiam rerum maximam partem dispergiri pauperibus: tibi vix minimam quādam particulam reseruari. Hæc benignitas plus ad exemplum abstinentiae proficiet, quā taliū recusatio muncrū, cū præser-
tim qui ea mittunt, sibi ducat dedecori domū re-
mitti, quæ miserint. Iam prauos cuiuspiam mo-
res emendaturus, non prius manum admouebis,
quam intimos eius perspexeris sensus. Quocirca
magnopere tibi suadeo, ut primū podoferis, atq.
inuestiges, an iusitio aliquo, aut mentis perturba-
tione occupatus ab animi sui salute abhorreat. Si
æquo erit animo, & ad accipiemad admónitionem parato, tum vero eum sedulo, quæ videbun-
tur, monebis. Sin autem ira aut quauis molestia
perturbatum senseris; supersedendum erit moni-
toris officio, & affectus animus insinuatione qua-
dam ac dulcedine orationis delinendus. Inde ad
salutis suæ cogitationem, curamque traduci eum
oportebit, leuioribus initio retando monitis; quæ
si belle processerint; grauioribus inde oppugnando. Ad ultimum ubi eum in tuam redēgeris ditio-
nē, obnoxio ad arbitrium tuum leges impones,

*Corrigendi
modus.*

& quæ-

& quæcunque opus erunt, plane, aperteque præ-
scribes. Ac leuandæ molestiæ, iræue sedandæ uni
cum remedium est, angoris iracundiæve causam Ira sedæde,
molestiæve
leuanda re-
medium.
prudenter extenuari, eleuarique uerbis. si iratus
sit, iniuriam imprudentiæ potius, quam maleuo-
lentiæ attribuete; aut delictorum eius poenas di-
uinitus expetitas dicere: ipsum fortasse in paren-
tes aut propinquos inimice, aut in alios innocen-
tes commisisse aliquando aliquid, pro quo nunc
poenas cœlesti numini iustas ac debitas soluat.
Hæc aliaque eiusmodi, quæ ad extinguedam
valent iram inculcanda sunt. Quod de ira præce-
pi, ad cæteros impotentes animi motus transfe-
rendum. Illud autem vrgebittn, et si aliqua veri
species obiecta animum eius commouerit: tamē
si colligat se, cogitationemq; ad ipsam referēs ve-
ritatem, res omnes consideret, atque circumspi-
ciat int̄̄tius, profecto intellecturum causam quā
obrem tantopere moueatur, nullam esse. Ita de-
mum hilari lētoque vultu illam animi absterges
molestiam. ac pro hominis conditione & propen-
sione voluntatis, quid factò opus sit, amice eni-
xeque commonebis.

Iam omni ope efficere niteris, ut quos erudis
ad pietatem, suas tibi tentationes, incurvantespq. Efficiendū,
animum cogitationes aperiant. Hoc quippe ad ut quos ex-
virtutis absolutionem præcipuum præsidium est colis, suas ti-
rudibus in hoc genere pugnæ, aut non satis peri- bi tentatio-
nis, exercitatisque. Ceterum si seuerior ia eos nes apériat,
quam benignior fueris (ut seueritas excludit fidu-
ciam) facile quibus à Satana oppugnentur mo- Benignitas
dis, silentio supprimet, leuius rati dæmonis insi magistro ne-
dias subire, quam acerbitatem magistri. Ita neces- cessaria.
fario nudati præsidio, telisque acerrimi hostis ex
positi

*Vitia corri-
gendi ratio.*

positi usque eo incessentur præmenturque donec
malis dōmiti faciant deditonem. Si quos aut su-
perbia, aut libidine, aut alio quopiam vitio ten-
tari senseris, optimum factu erit, spatio ad cogi-
tandum dato, iubere ipsos remedia aduersus illa
ipsa via excogitare, quod ut succedat ex senten-
tia, viam primum aperies ad eiusmodi res inue-
niendas: deinde præcipes ut rationes exquirat,
quibus ipsi in cohortationibus cōgros uiuetos, aut
alios à talibus deterreant vitiis. Ita medentes
aliis ipsi medebuntur sibi. Quippe & illa alijs
communicata proderunt, & ipsi sua sponte ad ea
quæ alijs suadent, incitabuntur. Eadem regula
etiam ceteris usq; esse potest, quos propter impe-
dimētum aliquod nō licet absoluī. Scitum enim
est ex ijs percontari, si quem ab illiusmodi, quo
vrgentur ipsi, vitio reuocare conarentur, quam
tandem essent inititi rationē ad ultimum suade-
re, ut id sibi cōsiliij capiant, quod in tali re, ac tem-
pore alteri forent daturi. Illud etiā videndum, vt
in exercendis alumnis nostræ disciplinæ virtu-
tumq; muneribus iniungendis, adhibeat modus;
& onera pro cuiusque imponantur viribus.
Nam si maiora erunt, quam vt ferri commodè
queant, non excitabunt virtutem, sed opprimēt,
Itaq; illi fracti animo, ac debilitati, imponēdum
onus detrectabunt, impositum abijcent. Et quo-
niā Rex Lusitanæ pro sua munificentia iussit om-
nia nobis necessaria vbiique suppeditari; eius po-
tius, quam alterius cuiusvis liberalitate utaris cē-
seo. Nā profecto qui alienas res accipit, libertatē
amittit suam: quippe cum beneficentia necessita-
tē imponat obsequendi beneficio; emptaq. bene-
ficio libertas adeo seruat, vt etiamsi quid audeat

*Modus adhi-
bendus in ex-
ercenda vir-
tute.*

*Libertatis
raeda ratio.*

eius verba longe minus habeant ponderis, quam haberet, si sui esset iuris. Adde huc, quod si quid ab illo, qui dedit, peccatum sit, libere increpare nequaquam valeas. Quod enim os tantum est, ut sustineat allatratre pascentem?

Præcepta Ioanni Brauio Malacæ diversanti, alijsque socijs Cocinum petenibus data. Cap. XVII.

VBI mane ex lectulo surrexeris, hanc tenebis regulam, ut minimum per semihoram aliquid è Christi vita mediteris, idque hoc ordine, *Meditandi modus.* ut initio ab eius ortu facto, deinceps cetera egre-gia eiusdem facinora, ad gloriosum usque ascensum in cælum, sensim progrediens meditatio per sequatur. Verum singulis diebus singula attribuentur capita, eadem plane ratione, quam exercitorum spiritualium libellus prescribit. ut singuli menses totam Christi domini vitam meditando percurrant. Iam tibi autor sum quotidie sub meditationem, vota paupertatis, castitatis, obedientiae renouandi, quo uix ullum est hominibus Deo sacratissutius contra Diaboli intestini que hostis impetus munimentum. Quocirca antiquissimum habebis quotidie salutaribus hisce armis munire pectus. Promeridianis autem horis, post curatum corpus, tantundem fere temporis iteratio matutinæ meditationis absunt, eamque pariter excipiet instauratio votorum. Nosturno porro tempore post cænam, priusquam cubitum eas, recipies te ad excutiendam conscientiam, & facta, dicta, cogitata eius diei examinas, videbis ecqua in re Deum offenderis homines, idque perinde exequaris, ut si esset mox secuitura confessio. Tum delictorum omnium veniam à Deo petes, emeditationem uitæ ex animo tibi pro-

Vota quotidiæ renouan-
da.

Conscientia excutienda ratio.

ponens. Demuin precationibus solemnibus Pater, & Aue, recitantis¹, paulisper rationem inibis corrigendi peccata illa quamprimum. Postridie igitur mane inter surgendum vestesq; induendas recētia superioris diei delicta rediges tibi in memoriam, diuinaq; ope suppliciter implorata, ne quid eo die offendas, nominatim vero ne in noctis illas domesticas incurras; meditationem aggredieris eo, quem dixi modo; Hoc idem quotidie facies. Si quid autem horum omiseris per incuriam, id vero tibi religioni dicens de more tuam culpam agnosces, prædicabisq; apud sodales, quod tibi præscripta neglexeris. Ceterū, omnibus in rebus, a quibus appetitum vitiosumque naturam senseris abhorrente, strenue te ipse vences, haud ignarus nobis primam esse oportere Christianæ humilitatis curam. Nam sine demissione animi germanaq; humilitate non tibi, alijs que prodesse poteris; non Deo carus eris, non dignus, quē Societas I E S V diutius ferat, ut pote quæ elatos suique iuris, ac sententiæ homines cōquerere haud quaquam valet.

Humilitas & Obedientia nostris hominibus necessaria.

Proinde studebis sedulo & vsquequaque Præposito obtemperare, & quidem sine recusatione vlla, aut detractione: haud secus quam si imperaret ipse Pater Ignatius. Tentationes diabolicas cuiusque generis eidem enuntiabis, ut eius consilio auxilioque instructus, acerrimi hostis petitiones facilius declines, atque propulses. Quippe demissio hostiles tentationes, insidiasq; aperiens, haud minus opis impetrat a Deo, quā init gratiæ. Itaq; nō solū callidissimi hostis artes in præsens eludit, sed etiam vires conatusq; frāgit in posterum. Nāq; ille suas artes deprehēsum iri cernēs, paulatim cum spe victoriae amittit oppugnationis voluntatem. Hæc

Bra-

Braui Malacæ vetsanti , alia porro alijs Cociñū
petentibus monita data.

Ante omnia quantum erit in vobis , amorem conciliabitis Ciuitatis , præcipue verò cœnobitarum, ac Sodalitatis B. Mariæ. Proinde dicta, facta que fidem faciant nihil esse vobis potius , quam omnibus gratificari, & pietate tum ciues, tum sodales illos augere . Comitas in adeundis salutans *Comitas in di causa sodalibus, haud ægre illorum vobis in ve salutando, et stris difficultatibus impetrabit auxilium , si qua adeundo.*
re ad pauperum inopiam subleuandam opus erit ab eis potissimum petetis; sed ita, ut egentes edo cti a vobis illos agnoscant benigitatis autores. Hæc autem cum pauperibus tenebitur ratio ; vt *Cum paupo- ribus, qua ra- nent, vos inuicem eis quam per seipsi nō cernunt necessitatē exponatis animi. curatisq; eorum mē tibus , tum demum corporibus , si quid opis po- teritis, afferatis. In congressibus & colloquijs ca- uendum est, ne nimia quædam grauitas suspicio- nem præbeat reuerentiam exigentis arrogantiæ: sed potius facilitatem vultus præferat, affabilita- temque sermonis. Præcipua cura erit, ut omnibus in rebus submisso vos ac modeste geratis. Itaque etiam Sacerdotibus ceterisque omnibus , non tam Ecclesiæ Præpositis , impense habebitur ho- nos. Operæ pretium vero est, res a vobis bene ge- fas communicare eis, vltroq; concedere, ut quo- rum operum fructum capiant, sautores euadant, ac patrioni.*

Nimia gra- uitas visu- da.

Ecclesiæ Præ- positis res a- nostris bene- gesta cōmu- nicanda.

In concionibus quoque comiter auditores ab erroribus ac vitijs, in quibus versantur, reuocan- di sunt . Sed identidem intentata diuina seue- titate atque iustitia territandi duri homines ac

Varia ratio agendi cum vario audi- tori genero

peruicaces: contraque resipiscentes, Dei clementia, ac misericordia proposita, erigendi, recreandique. Pertinaces porro animos atq; in flagitorum cono hæsitantes oportet ita cælestibus urge ri minis, ut eis nequaquam incidatur diuinæ clementiæ spes: sed eius interdum commemoratione eorundem pectora muleantur. Omnino efficite ut per vos bonus Societatis odor, lōge latèq; fundatur. Quā ad rem non alia virtus plus habet momenti quam vera ac germana animi demissio. Mementote Societatis nostræ amplificatores multis ac magnis ærumnis exercitos virtutes omnes enix e coluisse, uosque ita demum illorum meritiæ ac gloriæ participes futuros, si in Societatis nomine amplificando, fueritis imitatores industriæ. Illud quoque meminisse oportebit, auctoritatem apud populū ac salutaribus, donuvi esse diuinum, quod bonis viris, ac pijs deseratur vltro, callidis, & humana id arte quærentibus negetur; ne scilicet humana peruersitas Dei dona contemptui habeat, si forte modestis iuxta & arrogantibus suppetant. Impē se igitur rogitanus est Deus, prorsus ut vobis in dicer, atque aperiat impedimenta, quæ diuinis conatibus (quominus sua per uos dona hominibus impertiat) per imprudentiam obijcitis; cōmittentes vtique ut auctoritatem vobis abnuat, existimationemque ad id negotium necessariam. Id enim uero summa animi prouisione cauendum est.

In examine conscientiæ, intentiore cura speciatim exquireris, ecquid peccatum à vobis sit in conçionando, in confessionibus audiendis, in congressibus, & colloquijs. eritque deinde vobis cordi vitia deprehensa corrigere, animumq; noxijs affectibus repurgare. Nimirum quanta-

cun-

*In examine
conscientiæ
in nostra of-
ficia ac mu-
nera inqui-
rendum.*

cunque decessio de vitijs, tanta sit cœlestium ac-
cessio donorum. Ac nolite mirari, imitarique eos *Aura popu-*
qui nouas populo placendi excogitant artes, po-
*pularem admirationem ac laudem au^{modo capti}
cupantes.* *da.*
Namqne isti suæ potius quam diuinæ gloriæ ser-
uiunt, de suis commo^dis magis solliciti, quam de
salute animorū. Quocirca illorū ratio sane lubri-
ca est, ac præceps, quippe quæ cœca cupiditate glo-
riæ elata iactationē habet in populo inuisā Deo.

Omni ope annitendū, vt hæc quæ a me sugge-
runtur, & meditando sentiatis ipsi, & exsequami-
ni sedulo. Proinde si qui huius generis sensus ac
motus diuino instinctu in mentibus vestris exi-
stent, eos memorie causa litteris consignatos ex
primetis identidem factis. ita meditata exsequē-
do, virtus velut pabulo nutrita crescit. Nam quæ *Meditata re-*
nobis talibus de rebus sancti viri scripta relique *coledia.*
runt, in ijs mirum est; quantum intersit inter gu-
stum sensumque scriptoris, & scripta legētum,
audientiūtue. Res quippe ab eo meditatæ atq;
perceptæ, ingentia ipsimet sanctitatis incitamen-
ta, plerumque nostros animos haud fane acriter
stimulant. Quocirca magnopere vobis suadeo,
vt sua quisque sensa animi, ac pietatis diuinitus
hausta litteris custodire, & impense recolere ne
grauemini. Quæ vt in dies augeantur à Deo, quo
tidie vobis altius radices agendæ sunt humilita-
tis. Quærendi etiam fideles amici ac monito-
res, qui si quid a vobis in vestris peccatū erit mu-
neribus, amice vos, libereque admoneant, vt ve-
strā vitiā quæ vos ipsis fugiunt (in suis enim quis-
que vitijs hebetiore est, quam in alienis) per alios
cognita exuat. Hæc & his similia monita Fráci-
scus Xauerius partim Præpositis Societatis, par-
tim alijs dabat. Illa uero egregia quæ P. Gaspari

*Meditata
exequenda.*

*Fideles mo-
nitores qua-
rendi.*

Vicario suo reliquit prosectorus Sinas. Ceterum ea nos item ut alia (ne iteratio pariat satietatem) de industria hic omissa reseruamus alio. Quippe eadē præcepta varijs hominum generibus informandis accommodata cum sint, placuit in certa capita dirigere, ut sibi quisque sumeret, quod ad se pertinere sentiret.

*Præpositos ac superiores Societatis quales requiri-
reren. Caput XX.*

QUALIS ipsæ præpositus erat Societatis, requirebat ceteros. Super omnia oportere aiebat eis priorem sui tuendi esse, quam alios iuuandi curam. Neque enim alios curæ esse posse, qui sibi ipse non esset. neque aliorum commodis seruire, qui negligeret sua. Quocirca negabat cuiusvis esse alijs imperare: Quippe Præpositi personam ab hominibus vulgaribus, ac minus per se & tis haud quaquam suscipi, ac sustineri sine ingeniti ipsorum periculo. Præpositos vero magnopere monebat, ne sineret implicari se curis alienis maxime vero ciuilibus negotiis, utpote quæ impediunt propria ac domèstica: nemo enim militans Deo (ait Apostolus) implicat se negotijs secularibus. Proinde præcipua eis cura esset suo fungendi munere, & sibi commissos custodiendi, iuuandique: In alienos autem quod suis excolendis superesset curæ operæque, deriuaret, quo illâ Christi accommodabat sententiam; Hæc oportuit facere & illa non omittere. Itaque præcipuum hoc Gaspari Vicario suo præceptum dedit. Prior ac posterior tui tibi cura sit, quam eorum, quibus præses. „ Nam qui sibi nequam est, cui bonus erit? Tua in- „ quam tibi, domesticorumque salus antiquior sit, quam

*Sui ipsius cu-
ta.*

*Nō cuiusvis
est impera-
re.*

*Negotia ci-
uilia fugien-
da.*

2. Tim. 2.

*Præpositis
prima cura
suum.*

Matth. 23.

Eccl. 14.

quam alienorum: quia nos ipsos nobisque credi-
 tos potissimum Deo præstare debemus . Perinde ,
 enim errant, qui domesticis omissis, curam auer-
 tūt ad alienos, vt qui Dei suiq; immemores, homi
 num oculis ac voluntatibus seruiunt . Quocirca ,
 domesticorum primum deinde si vacabit , aliorū ,
 saluti consules. Iuuandi uero ratio ut maxime cō-
 munis est, ita prodest plurimum . Talia munia sūt ,
 concionum frequentatio, explicatio Catechismi, *Prepositi hu-*
 confitentium expiatio. Iam Præpositos demissio- *militate ce-*
 ne animi moderatione, caritate, prudentia, haud *terisque uir-*
 secus quam potestate, præstare, alijs volebat . eo- *tutibus pra-*
 tuinque quibus præsenter paterne & imbecillita- *stare debent.*
 tem sustentare, & ærumnas ac molestias depelle-
 re magnopereq. eis autor erat , vt diligi se quam
 metui mallent, omnique ope niterentur, vt eis es-
 sent parentum loco. ita demum & ipsos admoni-
 tiones prospere adhibituros, ad morum emenda-
 tionem: & illos omnia in bonam accepituros esse
 partem. Itaque lenitate potius modestiaque in re-
 gendo vterentur , quam autoritate imperioq; ne-
 gregem pascerent vt dominantes in cleris , quod
 Petrus Apostolus vetat . Hanc autem rationem
 præcipue seruarēt aduersus quietos atque demis-
 sos Nam turbulentos, arrogantes , immodicosq; *Arrogantes*
 sui estimatores acriter de suis arguendos errori- *retundentes*
 bus, & seueritate, ac si opus foret, animaduersio-
 ne coercendos, vt virga disciplinæ ingeniorū per-
 uicaciam domet . Quo de genere Gaspari præce-
 pit his verbis. Patribus Fratribusq; tuæ curæ com-
 missis benignum te moderatumq. præbe potius ,
 quam grauein ac seuerum nisi forte quis tua be-
 nignitate abutatur. tum enim vt eius rationibus ,
 consulas , assumendum est aliquid seueritatis .
 Proinde si quem arrogantia aut superbia ef- ,

Dilig i se
quam metnu
malunt.

ferri senseris; vesanos eius spiritus grauiter com-
 primi fetundique oportebit. Nimirum ut lapsis
 per imprudentiam aut obliuionem ignoscere ex-
 pedit, ita necesse est comprimere & coercere, si
 quem arrogantia retractantem fecerit, & contu-
 macem. Neque ullo modo committendum, vt
 quisquam in animum inducat, demum insolentia
 peruvicaciaque victum Rectorem, ipsius indulgen-
 re peccatis. Quippe non alia pernicies maior per-
 uicibus ingenij accidere potest, quam si ea ti-
 mide indulgenterque tractans, in vitijs contuma-
 ciaque conniveas. Quippe cum talis remissio &
 maiores eis afferat spiritus, & spem faciat impuni-
 tatis licentiaeque.

A. Agili.
 Del. Hus ha-
 bendus eorū
 qui asciscun-
 tur in socie-
 tatem.

Nolebat moderatores superioresque Societatis in hominibus ad suum cētum sine delectu ag-
 gregandis, faciles nimium esse ac liberales, sed
 paucos è multis deligere, eosq; maxime idoneos,
 quod longe plus roboris sic in delecta virorum
 manu, quam in infinita hominum turba. Tales
 vtique esse deligidos, qui ad Societatis institu-
 tū nati, factique viderentur. quorum scilicet vir-
 tute, considereliceret, tum domi, tum foris. Quos
 uero difficultas aut necessitas aliqua magis, quā
 pietas diuinique obsequij cupido ad societatem
 cōpelleret; his haud quaque patere debere So-
 cietatem. Atque hoc adeo imbiberait animo, ut
 pti nulla de famulos mercede aut alia ratione inductos habe-
 causa acci-
 ri præoptaret, quam ad societatem homines mi-
 plendi. nus aptos, ob domesticorum munētiū necessita-
 tem, aggregari. Quocirca Gaspari ita præcipit.
 Noli facile, ac sine delectu multos in Societate
 adsciscere, sed paucos & maxime idoneos. Nam
 que & societatis ratio id postulat, & maiori usui
 sunt pauci egregij, quam mille vulgares. Proinde
 imbe-

imbecillos, inertes abie^ctæque virtutis homines reijcies, velut alienos à Societate expertente viros nauos, generosos, eximiaque virtute præditos, qui magna efficientes tamen contenti sint paruo. Quos vero animi ac virtutis indoles adeo commendasset, vt apti ad Societatem censerentur, eos diu ac multum exerceti volebat, probrique; donec illorum virtus multis ac magnis experimentis spectata foret satis. Spectari autem *Virtus adsci* virtutem iubebat ex sui ipsius victoria, & turbulentorum animi motuum, cupiditatumque sedatione magis, quam ex specie quadam pietatis, la
crimis, suspiciojs, acrique corporis uexatione.

Proinde ita præcipiebat mortificari membra quæ sunt super terram, vt ea mortificatio ad exuendū veterē hominem, nouumq. induendum referretur. Et in hoc genere hunc præscribebat modū, vt ne nouis inuentis indulgendo, ipsa rei insolentia oculos animosque hominum offenderet Qna de re Gaspari præcipit in hunc modum. Quos ad Societatem aggregaueris, in impotentibus animi motibus, cupiditatibusque edomandis magis exerceas censeo, quam in corporis afflictionibus, notisque eius genetis inuentis. Quod si ad coercendos interiores animorum impetus, externa aliqua admoueatur mortificatio, talis utiq: sit, que non irrfisionem, sed approbationem moueat intuentum. veluti assiduitas ministrandi in valetudinarijs, stipis eleemosynæque ad vinctorum inopiam sustentandam corrogatio: atque alia generis eiusdem. Magnoque nonnullis ad humilitatem adiumento est, superioris vitæ, ante initam societatem, auctæ conditio: nem, munia, occupationes, taliaq; quæ ad submis: sionem

Mortificatio
num modus.

Virtus adsci
scendorum
quomodo spe
stanta.

sionem ualeant, interdum sotij audientibus enū
riare. Verum in hoc genere personarum ratio ha-
benda videndumq; diligenter quid cuiusque cō-
ditio, ac uirtus ferat. Quæ cautionib adhibeatur
plus damni fiat quam lucri. Assuesaciēdos quoq;
Tyrones censebat seipso rectoribus indicare, té-
tationesq; omnes, propensiones, motus, sensus et
iā pietatis, diuina solatia, pēnas uoluntarias ape-
rire: quo scilicet artes omnes hostis ibi maxime
insidiantis, ubi minime fraus timetur, a peritis
talium rerum patefactas eluderēt, & si quid for-
te aberrarent, ab ijsdem in re&tam reducerentur
viam. Præpositorum uero summam in eo requi-
rebat cautionem, ut ne temere quoslibet initia-
tos uellent sacrī; sed viros tantum fide ac uirtute
diu spectata, prudentiaq. & doctrina saltem me-
diocri. Hisce enim præfidijs Societatis Sacerdo-
tes, ut ex instituto uiuant, siue magoo periculo
catere non posse. Quocirca ita Gasparem monet.
Sacerdotio aptum idoneumq; neminem indica-
bis, quem non doctrina ac uirtus diu multumq.
spectata commendat. Societas quippe, ad sui insti-
tuti ministeria obeunda, probata uirtute doctri-
naq. expedit sacerdotes. Id adeo usus ac res ipsa
doçuit, qui enim tales non fuerunt, eos detrimē-
to potius quam adiumento scimus Societati suis-
se. Ante omnes absentium, & procul a cætu fra-
trum in vinea Domini desudantium commodis
præcipue consultum uolebat, quippe cum illi do-
mum operarij (ut ipse solitus erat dicere) porta-
rent pondus diei & æstus. Itaque eorum necessi-
tates uel corporum uel animorum cognoscendas
simul, & subleuandas sedulo dicebat. E re quoq;
esse, uiros bonos illinc aduenientes, quemadmo-

Nō quilibet
initiandi sa-
crist.

Absentium
maxime rá-
io habenda.

dum se illi gerant, rogitari, ipsis autem per littorem adhiberi solatia: nec quidquam scribi asperius, quod aut molestiam, aut desperationem operis exequendi afferre queat. Satis eos ætumnarū ibi sustinere, ut temperandum sit severitate, ne afflictio addatur afflictis. Ceterum eos crebro mutari (nisi forte necessitas cogeret) veterabat. maxime à moderatoribus nondum satis gnaris locorum, nationum, negotiorumq; , in quibus illi versarentur. Periculum enim esse, ne frugifera ac salubria opera disturbaret mutatio cultoris. Reætoribus porrò ac Præpositis antiquissimum volebat esse, ut bonus ubique Societatis diffundetur odor: omnisque offendit & scandalum omni ope fuderetur, vel cum detimento rei familiaris. Melius utique esse bonum nomen quam diuitias multas. Quocirca magnopere eos monebat, ut virtutum magis quam domorum ædificijs dediti, ædificatioem ædium non ad elegantiam referrent, sed ad necessitatem, commoditatemque habitationis. Si quid esset in bonis ac fortunis, quod facesseret negotium, velut vestigium, pecuniaeque debite exatio, id munus haud minus inuidiosum quam necessarium, conducto procuratori potus, quam domestico demandarent. Impèse vero Præpositos Societatis orabat, ut aliarum familiarum Religionumq; moderatores religiosaque viros omnes ac Sacerdotes conciliarent si gionum habibi: & cum eis quam concordissime, amicissimeq; mines conciuuerent. Proinde ad eos interdum irent salutatum, seu benevolentiae captandæ tuendæque gratia, seu concordiae coniunctionisque declarandæ.

Crebra sociorū mutatione fugiendu.

Scandalum omni ope nützandu.

*Quales esse optaret homines è Societate.
Cap. XXXI.*

SOCIETATIS homines expetebat demissos, obedientes, moderatos, & omnibus in rebus, à quibus virtiosa abhorret natura, vñctores sui. Sine his quippe virtutibus neminem è Societate, nec Deo carum acceptumq;, nec sibi aut alijs vtilem fore: nec æquio quietoque animo in Societate vñcturum. Proinde omnes in sui ipius cognitione multum ac diu versari oportere, & fibris euulsi cupiditatum, vere humilitatis ac virtutis radices altius agere. Namque ut qui ex acerbissima Christi morte & cruciatibus dolore ardeat, facile talem dolorem inurat alijs, ita qui impotens animi sui motus domitos habeat cōpressosque, haud sâne difficulter eosdem in alijs

Nemo sibi quoque regere & coercere posse. Neminem ve-
mum debet rō aiebat hoc nomine multum sibi tribuere de-
sumere quod. *bere, quod iam diu esset in Societate: neq; enim*
diu fuerit in temporis diuinitute, sed magnitudine virtutis
societate. *sociorum metiendam esse dignitatem.* Quippe
cum sui pudere magis, quam sibi placere par-
ret eos, qui tam diu versati in schola virtutis, tam
paruos in virtute progressus haberent, semper

Timot. 2.

Opiniò homi-
nus de no-
bis contem-
nenda.

Sui cognitio
fundamētū
humilitatis.

discentes & nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes. Iam uerabat hominum de se opinio-nem intueri, ne forte fallax illa rerum facies superbiā elationemq; animi pareret, certissimā pestem ac uenenum Societatis. Contraque auertere animos iubebat ad suæ cognitionem imbe-cillitatis, præcipue uero ad salutarem illam cog-i-tationem, quantum tandem inter humana iudi-cia

cia intersit & diuina; atque inibi fundamenta iacere humilitatis suæ. Nam qui intentius consideret, quanto secus de hominibus Deus scrutator cordium iudicet, quam homines actionū spectatores, profecto coram Deo quam maxime demissurum se, humanasque laudes, quippe tam longe abhorrentes a uero, pro crucibus, irrisiōnibus que subiturum. Neque tamen committēdum esse ut nostræ nobis infirmitatis conscientij in Christi militia obsequio que cadamus animis; sed porius id agendum, ut quam nostris diffisi uitibus, tam *Dei fiducia.*
 freti diuinis, ingentes protrsus animos capiamus,
 egregiam numini operam ipso iuvante nauaturi.
 Hanc vero perfectæ virtutis consequendæ ostendebat viam, vt sui cuique prima esset cura: & suā quisque conscientiam his in die (si fieri posset).
 certe semel excuteret, summa vi tendens, vt vitia
 in se ipso deprehensa protrsus corrigeret, antiquis
 simum insuper haberet quotidiam rerum diuinarum meditationem, nullumque diem sine tali
 mentis pabulo sineret praterire. Et meditationē
 versari atque hærere in vita, cruciatibus, ac nece
 Christi Domini volebat, utpote materia absolutæ virtutis, propriaque Societatis I.E.S.V. Autem
 etiam erat, sub meditationem contra satanæ impetus atque insidias, vota renouandi quotidie:
 tentationesque omnes Diaboli & virtutum studia, non tantum vitiosas affectiones enuntiandi
 Confessarijs, Præpositis, spiritualibusque viris,
 qui eos consilio possent, aut auxilio iuuare. Eam
 quippe vim esse demissionis huius, vt non modo
 plus lucis opisque diuinæ impetraret ad pugnam,
 veru metiam importunissimos ludificetur hostes,
 qui suas insidias patescatas, petitiones depulsas,
 consi-

*Rerum diuinarum
parum mediatio
tatio cōmen
datur.*

consilia fracta intuentes, profecto segniores fiunt ad oppugnandum: demumque victi discedunt ab ijs, à quibus victores ante discenderant.

Obedientia
qualis esse
debeat.

Obedientiam vero requirebat cęcam, vt suo iudicio, atque opinione omissa, omnibus in rebus (diuina scilicet lege salua.) sine retractatione aut cunctatione parerent; neu optata odiose, importuneque efflagitarent à rectoribus, aut eorundem imperium arte quadā ad suam detorquerent cupiditatem: sed vltro suam quisque sententiam dirigeret ad illorum voluntatis interpretationem. seq; totos hominum Dei personā gerentium arbitrio permitterent traderentq; rati omnibus in rebus præcipiendis eā illis mentem diuinitus datus iri, quæ plus & Deo honoris, & ipsis commodi esset paritura. Nā qui secus faceret, s̄pē in magnas molestias perturbationes, miseriāsq; incide re dicebat, quæ mala homines perniciose errore excæcati, existimarent à Domini cruce obedientiaq; nasci, cum nascerentur ex praua ipsorum voluntate, ac iudicio. Quocirca semper patere malent, quam imperare. cum præsertim regi ab alio tutuvi sit, seipsum regere periculosum. Vt enim interduim recte sibi quis imperet, certe cæco sui quemque amore deceptum s̄pius errare. Præcipiebat etiam, vt si quando in humilibus, abiectisque versarentur ministerijs, impēse enixequ ea exsequerentur; vt quam maximum ex ijs humiliatis cæperent fructum: nihilque eo tempore gratius & acceptius Deo, cuius nomine illud imperaretur ab se fieri posse crederet, memores minorum rudimenta esse maiorum: segnem in infimis animum non solere in summis excellere: contraque præstantem in paruis facile in magnis quo-

Humilia
munia am-
plianda.

quoque præstare. Namque ut Christus ait. Qui si
delis est in minimo, etiam in maximo. Illud por- Luc. 16.
rò sapienter monebat, ne tametsi vberioris spes Locum affi-
fructus aliò eos vocaret; locum sibi à Præposito gnatum non
assignatum desererent negligenterue. Haud du- deserendum
biam enim esse fraudem inferni hostis, futurum
atque incertum alieni loci fructum ostentatis, vt
nos à præsenti cerroq; fructu destinatae abducatur
regionis: quo videlicet ancipiti distractos cura lu-
dificitur, inanesq; dimittat: quippe cum neq; a-
grum alienum à quo absis, neque tuum a quo ab
horreas, ambiguus colere animus queat. saluta-
re hoc præceptum trita illa firmabat Apostoli vo Gal. 10.
ce. Dum tēpus habemus operemur bonum. Quo
circa confidere eos iubebat, si Deo cordi foret,
quod expeterent, iniecturum utique illum hanc
mentem Rectori, ut ipsos mitteret, quo magis è
re foret diuina. Verum enim uero errare graui- Honos ex
ter aiebat eos, qui vellent in honore haberí pro- maiorū uir-
pter virtutes & facta egregia maiorum suorum, a nite vanus.
quibus ipsis degenerassent. Similiter enim istos
facere, ut qui alienis ornati uestibus, honorem ac
diuitiatum opinionē aucupentur. Nimurum sa-
tius esse ijsdem insistentē uestigijs, maiorum uir-
tutem ac decus æmulari, quam ab eis degeneran-
tem aliena bona ostentare pro suis. Cæterum il-
lud non sapientius monitum, quā salubrius. Præ-
cipiebat domesticis in umbratili adhuc discipli-
na uersantibus, ne ante tempus in aciē ac pugnā Non ante tē
exit gestirent: neue nimium suis considerent ui- pus exequendū
ribus, cernētes iamdiu se grauiore noxa uaca- ad alios in-
re: utique cum sape Tyronum salutem non tam
virtus, quam ipse tutetur locus, facile aicens ho-
stiles impetus illecebrasque peccandi. Proinde
dum

corrigendos, singendosq; accommodata. Proin- Motus audi-
 de crebræ vitiōrum reprehēsiones, graues de in- torum.
 iurijs Christo Dominō illatis querimoniæ: acres
 cœlestium iratum minæ, æternumq; supplicio-
 rum, quæ facinorosos, atq; improbos homines,
 apud inferos manent; imminentes mortis (quæ
 sæpe ex improviso homines nec opinantes occu-
 pat) terrores. Certa etiā capita proponentur per
 colloquium, siue hominis resipiscētis cum Deo,
 siue irati Dei, cum homine scelerato. Summa ve-
 ro vi tendendum est, ut auditorum animi, admo-
 tis dicendi facibus, oculos aliquando aperiāt ad
 agnoscēda cōsciētiæ vulnera, sacramentorūq; re-
 medijs curāda. ita demū vtiles erunt, frugiferæq;
 cōciones. Verū cauendū diligēterne quēquā neq;
 præsentiuū neq; absentiū, maxime vero Præposito Nemo nomi-
 nū ac magistratuū nominatim increpet, aut cōpel natim incre-
 let pro cōcione incōsulta vox. nam si quid ab eis
 peccatū erit, tutius accertius secreta prudēsq; ad
 monitio domi quēq; suæ, aut in confessione cura-
 bit. Quippe publica obiurgatio lubricum est peri
 culosumq; negotiū, adeo exasperantur homines
 palā increpiti magis, quam corrigitur; Præpositi
 præcipue, quorū autoritas reprehēsione apud po-
 pulares haud dubie obteritur. Et quoniā magn
 honores magnos animos faciunt, minimeq; patiē-
 tes monitionis, si quando illorum quispiā sine ar-
 bitris monēdus erit, hic tenebitur admonitionis
 modus, ut pro familiaritate grauior, aut leuior
 adhibetur. Nā quæ in familiaribus libertas est,
 in alienis licentia videri solet. Ipsam quoque re- Admonitio-
 prehēsionis seueritatē hilaritas vultus mitigabit,
 coitasq; vēborū. Quocirca remoueatur oris,
 ac vultus truculētia, omnisiq; acerbitas orationis:

„ interponantur tempestiui complexus (si persona
 „ illius ferat) crebraq; demissionis indicia, quò sci
 „ licet hisce ille rebus delinitus æquiore animo sa-
 „ lubre admonitionis medicamentum hauriat. Nā
 „ que si ad ipsam reprehensionis amaritatem acces-
 „ serit acerbitas reprehensionis ; profecto ingenti
 „ spiritu homines rei insolentia stomachantes, ob-
 „ seruantiam erga nos vniuersam abijciant, repen-
 „ te amore in odium verso . Hæc autem de princi-
 „ pibus viris accipi uolo , deque his qui sunt cum
 „ imperio ac potestate.

*Crebritas cō-
gionum.*

Conciones autem quam cteberrimas expete-
 bat , ratus ex cōmuni hoc bono multa ac magna
 bona priuata manare. Proinde nec concionem te-
 mere omitti sinebat , nec concionatores alienis
 implicari curis. Quia de resimulq; de cōcionato-
 ris solertia, diuinitus P. Gaspari prēcipit. Nunquā
 „ inquit, publico bono priuatum antepones. Qua-
 „ re nec audiendarum confessionum causa omitte-
 tur concio: nec puerorum idiotarumque institu-
 „ tio priuatis pietatis muneribus postferetur . Si
 „ ignotum in oppidum ueneris, prima cura erit ex-

*Concionato-
ris solertia
in populi vi-
tis ac mori-
bus cognoscē-
dis.*

probatae uirtutis ac fidei uiris cognoscere oppi-
 danorum incolarumque uitia, & negotia inique-
 contracta; in quæ scilicet certo impetu conciones
 incurvant; ut per confessiones deinde pestes illæ
 acribus admonitionibus profligētur. Caput quip-
 pe est ad homines iuuandos, gentis uniuersæ in-
 genium ac mores nosse, & quoad liceat, singulo-
 rum morbos animorum : qui dissideant inter se,
 „ qui inimicitias gerant, quæ fraudes, quæ iudicio-
 rum iniqüitas, quæ perfidia testium , quæ ludicū-
 corruptelæ. Quocirca ex uiris prudentibus, ac pe-
 ritis & hæc percontanda sunt, & simul exquiren-
 dum

dum, qua tandem infistere oporteat uia, ad illo- „
rum mores mentesque sanandas. Ad hæc omni „
ope confitentes pellicies ad suum tibi pectus ape „
riendum; Nec alia magis ratione eorum, quibus- „
cum uerseris, saluti consules, quam si eorundem „
sensus, mores, honestæq; uitæ impedimenta per- „
spexeris. Præcipuum utique hoc studium esse de „
bet animorum saluti studentium: hoc demum est „
niuos lectitare. libros docentes, quæ in mortuis *Libri vini.*
libris nequaquam reperias; Neq; enim semper „
ab istis tradita æque usui esse solent, atque illa, „
quæ traduntur a uiuis, qui ijsdem in negotijs ipsi „
met in præsentia uersantur. Hi profecto libri fa- „
cile nos doceat, & cautè agendi cum hominibus, „
& utiliter ad populum cōcionandi prudentiam. „
Nec uero hæc ita dico, ut sanctorum eruditorum „
que uirorum monumenta legi interdum nolim; „
sed ut moneam ex illis sententias petendas esse, „
quibus vitiorum remedia ex viuis deprompta li- „
bris comprobentur. Quippe cum ad fidem facie „
dam, tum exempla vocesq; sanctorum hominum „
tum sacrarum litterarum testimonia plurimum „
habeant momenti. In congressibus verò & collo „
quijs vultus hilaritas facilitasque potius, quā tri- *Vultus hil-*
stitia ac seueritas emineat. Nam si mœstitiā & ni- *ritas.*
miam quandam præ te feras grauitatē; multi pro „
fecto tristi oris specie deterriti à tua consuetudi- „
ne refugient, parata lupis præda, quia absterruit „
pastor. Nimirum in funiculis Adæ trahi oportet *Os. I.*
homines, quos comitas allicit, grauitas terret. „
Proinde satius est dare operam, vt omnibus beni „
gnum te præbeas, & affabilem. Reprehensio- „
nes vtique benignæ sint, & moliantur spiritu le- „
nitatis, caueaturque intentius, ne qua morum „

asperitas nostram consuetudinem molestam o-
diosamque faciat.

Vera humi-
litas.

Concionatores porro demisse & de seipsis sen-
tire, & pro suggestu se gerere iubebat, ut demis-
sionem animi vultus & oratio ipsa facile declara-
ret. Quicquid boni dicerent. facerentue, Deo tri-
buerent bonorum omnium auctori, quicquid vi-
tij incideret, aut mali assignantes sibi. Oportere
quippe aiebat, eos in suas subinde inquirere con-
ciones, ut si quid in concionando delinquissent, di-
uinæq. gloriæ, aut populi offecissent commodis,
ueniam identidē peterent a Deo. In talium enim
uitiorum emendatione uel maxime sacrarum cō-
cionum constare fructum. Quo in genere extat
præclarum eius præceptum ad Gasparē Vicarium
suum eundemq. cōcionatoriē egregium. Ad Chri-
stianā, inquit, humilitatē cōparandā, cum in cete-
ris, tum uero in concionandi munere caput est,
Deo honorū omnium fonti quicquid inde fluat
boni, acceptum referre. Namq. ille profecto pie-
tatis sensum & populo ad audiendum Dei uerbū
præberet, & tibi ad prædicandum. Id ipsum autem
memēto, accepisse te nō tā tuo merito, quam de-
precatione Societatis, diuina socijs dona iden-
tidem exposcentis. Et simul meior, quicquid
pro concione recti pijke exprompsieris, nequa-
quam esse tuum, sed ore tuo loquentis Dei, so-
licite ac sedulo diuinum talentum exerce, cuius
aliquando redditurus es rationem. Nec quic-
quam tibi tribue, præter delicta, socordiam, elati-
onem, ingratumque animum in Deum, in po-
pulum, in socios, quorum preces id tibi donum
diuitius impetrarunt. Quocirca suppliciter etiam
atque etiam a Deo petes, plane ut tibi ostendat,
quibus

quibus nā rebus diuinos impediās conatus, quo- „
 minus per te perficiāt quæ velit, tua negotijs ma „
 ioribus obstante nequitia. Ita demum submit- „
 tes te ex animo coram scrutante corda & renes „
 Deo, impensē sollicitus, ne in concionibus con- „
 gressibusue cuiusquam animum offendas. Hæc „
 meditatio nutrix est veræ germanæque demissio „
 nis. Cognitio quippe sui ipsius, hoc est imbecil- Humilitatis
initia.
 litatis, nequitiaque suæ notitia intimo concepta „
 animo, Christianam humilitatem ac virtutem pa- „
 rit, alit, augerque. Illud enim uero meminisse te „
 velim, ac sæpius animo reputare multos concio- „
 natores apud inferos cruciari, qui plus habuerint „
 vel copiæ vel leporis in dicendo, quam tu; plures „
 que à scelerata, flagitiosaque vita ad honestam „
 piamque traduxerint. Et quod monstri simile „
 est, cum plurimis saluti fuerint, ipsi tamen mi- „
 serrime periere. Cur ita? nempe ob eam maxi- „
 me causam, quia ab elatione & arrogantia infor- „
 lentes, diuina dona non Deo retulerunt accepta, „
 sed vindicarunt sibi. Quocirca humanæ audios „
 laudis vanaque sui opinione inflatos, insana glo- „
 riae cupidio præcipitem in locum prouexit, vnde „
 in exitium reuerent sempiternum. Proinde se „
 quisque colligat, suisque consulat rationibus. Nā „
 si res attentius considerabimus, facile intellige- „
 mus, nihil omnino in nobis esse, in quo glorie- „
 mur, nisi forte ex nostra infirmitate a delictis pe- „
 tamus gloriam. Hæc enim domi nostræ nascun- „
 tur, hæc vtique nostra sunt. Nam recte facto- „
 rum culpa si qua est, penes nos est: decus penes „
 Deum, qui per nostram imbecillitatem inter- „
 dum boni aliquid efficit, abiecit hominibus ad „
 egregia vtens opera; simul ut infinitam vim boni „

„ tatemque declarat suam; simul ut nostram retun
 „ dat comprimatque arrogantiam. Itaque caue
 „ socios ac fratres præ te contemnas, quasi plus
 „ quam illi oneris, laborisque sustineas. Quin
 „ potius sic in animum inducas tuum, pijs eorum
 „ precibus diuinam flecti benignitatem, ut ma-
 „ iores tibi vires suggerat ad munus tuum rite ob-
 „ eundum. Ita plus te illis debere, quam illos tibi.
 „ Hæc profecto cogitatio non modo elatione pre-
 „ met, ne quem omnino despicias, sed etiam accen-
 „ det caritatē, ut omnes paterno cōplete taris amore.

Monitorescō Magnopere autem suadebat Cōcionatoribus,
cionatoris. vt amicos aliquos pararent sibi, siue domesticos,
 siue alienos, viros vtiq; prudentes ac pios, à qui-
 bus de suarum concionum vitijs libere admoni-
 ti, ea & agnoscerent facilius, & corrigerent. Ora-
Meditatio- tionis præcipue dederent se, meditationique re-
rerum expo- rum pro concione exponendarum, summaq; vi-
mendarum. niterentur proponenda alijs ipsi prægustare ani-
 mo; protusq; eorum vim intimis percipere sen-
 sibus. Magnum quippe interuallum esse, inter vi-
 brantem animi viribus meditata, & segniter ex
 memoria conquista promentem. Ceterum vole-
 bat vt facta dictis fidem facerent, muniaq; pieta-
 tis ac misericordiæ concionem sequerentur. Pro
 inde ægris in valetudinatijs, vincit in custodijs
 ministrarent, egentibus necessaria compararent
 subsidia, ceteraque Christianæ benignitatis, hu-
 militatisq; ministeria impigre obirent. Nimirum
 & hęc officia concionibus iuuari, & his officijs in
 uicem conciones. Morem gererent interdum Pa-
 rochis, & Vicarijs rogantibus, ut in eorum tem-
 plis ad populum verba facerent. Gentem porrò
 quacunq; erudiēdā sermonibus suscepissent, præ-
 cipue

cipue diligenter, impenseq; seruirent auditorum
saluti, commodisq.

Iam cōtentiones & certamina pro suggestu cū
alijs concionatoribus , maxime cum Episcopi Vi-
carijs, prorsus vitari iubebat , quāuis iustæ causæ
certaminum, multæq; ac magnæ incidissent . Ex
talibus enim contentionibus non solum Dei po-
puliq; offenditionē oriri; sed etiā certātium pertur-
bationē, cultusq; diuini . Societatis vtiq; nomen
famāq; nō certaminibus de dignitate sua, sed co-
natibus in diuina gloria augenda, niti oportere.
Proinde nō obtrēctatione & superbia cum alijs
sed comitate & demissione certandum esse : om-
niq; tēdendum ope, ne dignitatis æmulatio cui-
quā nos infestos, inuisosue faciat. Quod si quādo
exotta forte cōtrouersia nullum inueniret finem,
occultis disceptationibus ad Præpositos Ecclesia-
sticos potius, quām publicis ad populum offendio-
nibus rem transigendā. Quo de genere P. Gaspa-
ri Vicario suo non minus salubriter quam prudē-
ter ita præcepit. Cum cœnobitis, sacerdotibusq;
omnibus facilitate modestiaque certabis. Si qua
forte offendio exorta fuerit, eorum siue iustum si-
ue iniustā iram tua leniet demissio, quāuis tibi in
noxiis videaris. Nec grauiorē requires vltionē,
quam vt iniuriā premas silentio, vbi nullus est iu-
ri locus. Quocirca si quādo eorum quispiā ab of-
ficio discesserit, ex animo eius dolebis vicē, quip
pe daturi, nisi resipiscat , serius aut ocios pœnas
omnium opinione maiores. Itaq. hotminis casum
miseratus, eiusdē deprecator apud Deum eris af-
fiduu; Neq. solum factō aut verbo iniuriā vlcisci
religioni erit, sed etiā aliquid apud te iracundię
aut offendionis residere. Ira enim pariter & vltio

*Certamina
cum alijs cō-
cionatoribus
fugienda.*

*Iniuria vi-
ciscenda re-
tio.*

„ fugienda , cum utriusque una origo sit . Verum
 „ enim uero multa Deus ac magna ijs largitur do-
 „ na , qui illatas exhibitasque molestias Christi cau-
 „ sa patienter fertunt . Idemque tardus , sed grauis
 „ vltor est iniuria diuino numini reliqtæ : piorum-
 „ que ministeriorum aduersarijs tandem haud-im-
 „ meritam injurit notam . At nequaquam te Deus
 „ vlciscatur , si facto , dictoue aut etiam cogitato tu-
 „ ; te iniuriam vlciscaris tuam . Si forte (quod Deus-
 „ auertat) inter vos , ac cœnobitas aliqua extiterit

Discordia, dissensio , solerti consilio suppressimenda erit , caue-
sedanda „ dumque ne Præfecto urbis , aut cœteris ciuibus ,
modus. „ villa alienati animi signa rem prodant . Mirum
 „ enim quantum profanos homines offendat sa-
 „ crotum Deo virorum discordia . Proinde si qua-
 „ forte controversia oriatur , utrique arbitrum su-
 „ metis Episcopum , qui pro autoritate , item si ne
 „ cuiusquam offensione , componat . Ac meis ver-
 „ bis Episcopum rogabis , vt si quando inimicus in-
 „ ter fratres seuerit discordias , pacem pater ipse
 „ constituat ; & concordiae autor quicquid inter
 „ vos fuerit controversiae tollat , ne res deueniat
 „ ad magistratus , ac tribunalia . Simul memen-
 „ tote , si quando illi vobis maledixerint , nequa-
 „ quam maledictis cum eis esse certandum , sed
 „ lingua , iraque cohibita , conueniendum Epis-
 „ copum , vti dixi , qui rebus rite compositis , ma-
 „ teriam certamini subtrahat . Tuque imprimis
 „ haud ignarus Societatis dignitatem & existima-
 „ tionem non in hominum opinione , sed in Dei
 „ gratia præsidioque positam ; enixe cauebis , ne
 „ ita tuteris decus Societatis , vt Dei hominum-
 „ que offensionem incuttas . Denique Conciona-
 „ tores monebat , vt si qui primarij præsertim vi-
     ri pu-

ri publicis flagitijs cooperti ita eorum expeterent consuetudinem amicitiamque: ut ex peccatorum cæno nollent emergere: his denuntiarerent, nostras amicitias, ac familiaritates cotantum spectare, vt amicos & familiares ad sanitatem salutemque reuocemus animorum. Quocirca eatenus dumtaxat nos cum ipsis acturros, quatenus nostra eis consuetudo futura sit saluti. Atque illud etiam addebat, concionatores vbiunque eis res ad viçtum necessariae suppeterent, nihil ab alijs accipere oportere, quod doha eripiant libertatem. Ceterum si patua quædam mitterentur, indicia benevolentiae verius quam munera, non esse respuenda, ne amicitiam respuere videaris.

Confessarios Societatis quare effingeret.

Cap. XXXII.

CONFESSARIO S magnopere hortabatur, vt in confessionibus audiendis, animotū sanctorum cupidine accensi, comiter benignaque confitentes exciperent: quo spiritualium mediorum lenitas eos pelliceret, ad omnia conscientiæ vulnera haud cunctanter aperienda. Proinde ne initio præsertim confessionis grauitatem seueritatemque præ se ferrent, sed facilitatem, potius ac lenitatem. Itaque P. Gaspari Armuziam ituro tale præceptum dedit. Videndum est etiam atque etiam, ne inter audiendas confessiones metus obster libertati, seuere excipiendo delicta; sed pugnandum potius, vt timidis animum comitas addat, diuinam efferendo clementiam, hominumque noxas eleuando, donec libero ani-

mo

„ mo atque ore peccatorum omne euomuerint vi-
 „ rus. Et in hoc genere cautio adhibenda est, velma
 „ xima. Neque enim desunt qui pudore impediti
 „ cōmissa scelera maiore scelere suppressant, salu-
 „ bri confessionis remedio in perniciē uerso. Quo-
 Remediuū
 aduersus
 uerecun-
 diam con-
 fitētium.
 „ circa aduersus exitialem illam verecundiam om-
 „ ni ope, &c arte certandum est. Flagitijs eliciendis
 „ non alia via expeditior, quam denuntiare, nos lō
 „ ge grauiora foedioraque aliorum cognouisse faci-
 „ nora: & simul illa ipsa quæ timide cunctanterque
 „ exposuerint, aptis extenuare verbis, vt facilitate
 „ confirmatus pudor fidentius reliquas vitæ ape-
 „ riat noxas. Illud uero ad liberam vocem exprimē
 „ dā vltimum (etsi raro assumendum cauteq:) auxi-
 „ lium est, vt tua superioris vitæ peccata generatim
 „ scilicet vniuerseque signifiques, quod ita esse ipse
 „ te usus docebit ad dies. Hancille rationem aduer-
 sus timidos præscribebat: aliā porro aduersus di-

Sceleris ho-
 mines quo-
 modo acci-
 piendi.
 utinis flagitijs, sceleribus implicitos. Donec con-
 fitens delicta omnia euomuisset, inter fiduciā me-
 tumque hæsitantī animos facerent, diuinæ clem-
 entiæ misericordiæque commemoratione, no-
 minatimque proferrent homines nefandis sceleri-
 bus infames, olim in gratiam à Deo receptos, in
 quorum numerū ipse quoq; uenire possit, si pari
 ingenuitate ac dolore sua confiteatur delicta.
 Ad vltimum perspectis omnibus conscientiæ vul-
 neribus, eorum grauitatē ac turpitudinem acriter
 ostenderent; fluctuantemque animum impenden-
 ti numinis ira, supplicijsque in homines consele-
 ratos diuinitus expeditis territando, ad odiū do-
 lorem compellerent peccatorum: absolutione
 quomodo fit, etiam, si res poscat, in aliud tempus dilata. Obsti-
 tendi. tis uero animis non modo æterna inferoru sup-
 plicia,

plicia, sed etiam pœnas in hac vita ab hominibus facinorosis exætas proponi iubebat, nominatimque notos aliquot appellari, qui sua demum sceleris graibus & atrocibus fuerint suppliciis, ut documento sui similibus forent. Ac se usu doctum aiebat, tales homines longe plus præsentibus corporum, fortunarumque detrimentis commoueri, quam futuris animorum cruciatibus, qui præcul abesse videantur.

Si quando locupletes, atque opulent negotiatori, Magistratus, aut Præsides vitæ solitioris ad confessionem accederent, ante omnia censebat eos sedulo admonendos, ut sumpto spatio biderii triduiue, intentius in anteactam vitam suam inquirentes delicta omnia (si diffiderent memoria) mandarent litteris, dolorisq; sensum contritionemq; a Deo suppliciter pererent. Inde principio confessionis, rationem ab eis exquirendā dicebat munerum, curationumq; quibus præessent, negotiorum quæ tractarent; qua sedulitate, qua fide in ijs se gererent gessissentue. Quippe hisce percontationibus explorari facilius posse, ecquid oporteteret restitui, quam si generatim interrogarentur numquid cuiquā restituere deberent. quia ad tales interrogationes prorsus abnuere consuerint, seu lucri cupiditate, seu rerū inscitia excæsti. Cofessionibus deinde eorum exceptis, metes monitis quibusdā ac remedijs curandas. Neq; tamē à cofessione absoluēdos illico, sed posteaqua interdū ab ea quæ deberēt, persoluerint. Quocircal^P. Gaspari *Differenda* solutio de talibus hominibus præcipit in hūc modū. Cōfessionē nō cōtinuo sequetur absolutio sed bidū „ triduūne dabitur eorū pectoribus certarū rerum „ meditatione præparādis, ut interim animorū māculas „

*Implicati
negotijs homines quo-
modo acci-
piendi.*

*interdū ab-
ea*

culas

„ cuſas lacrimis, ac uoluntarijs etiuāt pœnis. Si quid
 „ cui debent, restituant: ſimultatibus ſi quas habēt,
 „ depositis. redeāt cū inimicis in gratiam; a libidi
 „ nis conſuetudine, ceterisq; quibus impliciti ſunt,
 „ flagitijs expediāntur. Hæc omnia absorptionem
 „ p̄ecurrunt rectius, quam ſequuntur. Nāq; iſtiuſ-
 „ modi homines in ipsa confeſſione promittunt, ſe
 „ cuncta facturos: poſt absorptionem fidei datæ im
 „ memores, poimissa irrita cadere patiuntur. Quo
 „ circa elaborandum eſt, vt hi abſoluendi repræſen-

*Nutantes in tent, quod p̄eſtare debent abſoluti. De nutantiſ-
 fide confir- bus vero in fide confirmandis, hæc eidem Gaspa-
 mandi.*

ri p̄ecepta dedit. Nonnullos, reperies, atque
 „ utinam non multos in sacramentorum, maxime
 „ vero Eucharistiæ labantes fide, ſiue quod iā diu
 „ eius fructu carent: ſiue quod magnam conſuetu-
 „ dinem habent cum Ethnicis, ſeu quod impura
 „ quorundam Sacerdotum vita apud imperitos,
 „ huius sacramenti officit maiestati. Cum his igi-
 „ tur ſic agendum erit, vt primo ſuspiciones eorū,
 „ ac dubitationes elicias, deinde eos docendo, in
 „ fide conſirmes: vt verum Christi corpus in eo my
 „ ſterio contineri haud dubie credant. Nec aliud

*Mulierum p̄eſentius tanti mali remedium eſt, quam pia ac
 familiari- diligens ipsius Eucharistiæ frequentatio. Iam ve-
 ras pericolo- ro quoniam in familiaritate mulierū ferme plus
 ſa.*

periculi eſt, quam emolumenti, magnopere au-
 tor erat confeſſatijs, vt in confeſſionibus, in col-
 loquijſ, in congreſionibus earum, in reconcilia-
 tione cum coniugib⁹ cauti eſſent, intentique ad
 ſuspiciones rumoresque hominum, non tantum
 ad culpam crimenue uitandum. Quibus de re-
 bus egregia ſane ac ſalubria P. Gaspari Vicario
 ſuo reliquit monita: quæ attexere operæ pretrum
 duxi.

duxi. Cum mulieribus inquit, cuiusvis conditio,,
 nis non nisi luce palam, atque in publico, hoc est,,
 in æde sacra colloqueris. Nec unquam domum *Cum multis*
 ad eas ibis, nisi forte grauiore aliquo casu cogen*ribus caute-*
te, ueluti ægræ cuiuspiam confessionem exceptu agendum.
 rus: ac tum curandum erit sedulo, vt illius mari-,,
 tus adsit, aut cognatus aliquis, aut certe uicinus,,
 idoneus. Si forte virginem, aut viduam conueni,,
 ri oportebit, ad eius domum accedes, viris spe-,,
 ctatae integritatis comitantibus: quorum scilicet,,
 comitatus non solum offensionem, verum etiam,,
 suspicionem hominum excludat. Talia vero offi-,,
 cia conueniendarum mulierum & rara sint & ne,,
 cessaria. Quippe lubricum negotium est: ubi mi-,,
 nimus lucri sit maximo periculo. Et quoniam,,
 feminæ (quæ mobilitas ac leuitas muliebris inge-,,
 nij est) plerumque multum negotij confessarijs fa-,,
 cessunt, cum eis hæc maxime tenenda cautio, vt,,
 viros Christo adiunctos impensis excolas, quam,,
 eorum uxores. Nam cum natura constantiores,,
 sint viri, & ab eis domestica pendeat disciplina; *Viri potius*
 rectius profecto apud eos atque utilius opera col*excolendi*
 locatur. Rector enim sapiens. Qualis est, inquit,*qua uxores.*
 rector ciuitatis, tales qui habitant in ea. Et simul,,
 inultæ offensiones, sermonesque qui oriri solent,,
 ex feminarum familiaritate vitantur. Si quod in-,,
 ter coniuges oriatur dissidium, ad contiouersiā,,
 tollendam, animosque eorum sedandos, omniū,,
 primum id ages, ut uterque idoneis meditatio-,,
 nibus præparati, sacram confessionem anteactæ,,
 instituant vitæ: Absolutionemque tantisper ii vi,,
 debitur, differes, vt ad vitæ emendationem, con-,,
 cordiamque inter se constituendam paratores,,
 reuertantur: Feminis affimantibus se enixius di-,,
 uinis

„ uinis rebus operam daturas , si abstineant a con-
„ suetudine virorum . neutquam habebis fidem .

„ Nam & ille muliebris feruor facile refrigescit ,

Viri potius nec unquam fere suscipitur sine graui aliqua ui-
quam uxo- rorum offensione . Coram uxore caue culpam cō-
ris patroci- feras in maritum , quamuis haud dubie penes il-
num susci- lum sit culpa ; sed re in p̄senta suppressa , deinde
piendum . sine arbitris , eum ad uniuersam uitam confessio-

„ ne expiandam impelles : tum uero sub confessio-

„ nem quam modestissime reprehensum admone-

„ bis , ut enixe domesticæ studeat cōcordiæ . Cete-

rum omni cura , in id eris intentus , ne (quod suspi-

„ ciosissimum negotium est) uxoris patronus ui-

„ dearis uenire cōtra uirum . Itaque is amice ac sen-

„ sim monendus est primum , ut suam ipse culpam

„ agnoscat , demum comiter ac beneuole absoluē-

„ dus . Indorum quippe animos amor flectit , uis

„ frangit . Cauebis igitur (ut paulo ante dixi) ui-

„ rum accusare audiente coniuge . Namque ut mu-

„ lieres natura subimpudentes sunt , ac procaces , fa-

„ cile uiris ipsorum noxas , p̄sertim sacerdotum

„ iudicio damnatas obiciunt . Quocirca satius est ,

„ re dissimulata , obseruantiam maritis debitā pro-

„ ponere uxoribus , & simul demōstrare ipsas quod

„ uiros suos s̄aepē despiciat ui habuerint , graui utiq;

„ dignas esse p̄ena . Proinde demisse , ac patienter ,

„ si quid molestiæ a uiris accidat , perferre , eisque

„ dicto audientes esse oportere . Noli facile coniu-

„ gis alterius de altero querelis credere (s̄aepē enim

„ & falluntur & fallunt) sed summa animi cōquita-

„ te utrumq; audies ; nec incognita causa condem-

„ nabis alterutrum . Hoc eo dico , ut illis ad con-

„ cordiam tibi ad suspicionum fugam facilior pa-

„ teat uia . Quod si quando eos inter se reconcilia-

re ipse nequiuferis , ad Episcopum aut Vicarium „
 generalem rem totam reijcies ; sed ita ut neutrū „
 lēdas e dissidentibus . Lēdas autem nécesse est „
 alterum, si alteri magis fauere uidearis . S:immā „
 profecto prudentia opus est, ut ne quid offendās : „
 in hoc seculo nequam, longeque prospiciendi ad „
 uersi rerum, quæ geruntur, euentus . Aduersarius „
 namque noster Diabolus non cessat, sed circuit „
 quærens quem deuoret . Maximæ autem impru- 1. Pet. 5.
 dentiæ est, incommoda quæ ex actionibus quam „
 uis bono animo suscep̄tis euēnire possunt mini- „
 me prouidere.. „

Pecuniam uero, neque restitutionis neq; ele- Pecunia
nulla ratio-
ne accipien-
da.
 mosynæ nomine diuidendam pauperibus accipe-
 re confessarios nolebat : sed uel arbitrio erogan-
 tium, certis pijs operibus nominatim, uel genera-
 tim sodalitati Misericordiæ attribuendam cura-
 re: ita melius & sodales illos pauperum egestati,
 & Sacerdotes Societatis famæ utique consultu-
 ros . Si qui ad confessionem accederent, non tam
 peccatis, animorumque suorum incōmodis , quā
 paupertati, ac difficultatibus rei familiaris reme-
 dium petituri, hos de usu sacræ confessionis ad-
 monitos, ad curam traduci iubebat animorum ,
 demonstrando quanto grauiora animorum incō-
 moda sint, quam corporum: Postremo si uidere-
 tur, sodalitati Misericordiæ commendari . Confi-
 tentibus porro non festinatain, sed diligenter
 nauandam operam censebat, monens ut præop-
 tarent; confessiones paucas rite factas audire ,
 quain multas temere properatas . Qui enim confi-
 tentes intentius excuti posse ? qui eorum odijs ,
 fraudibus, vitiis adhiberi remedia, nisi per otium
 currentur? An vero dubium esse, quin confessio
 una

vna recte instituta multis cursim peractis præferenda sit? cum præsertim confessio aditum aperiat ad sacrosanctum Eucharistiae sacramentum.

Præcipiebat quoque ne muliebri ingenio nimium fidentes, multum temporis mulieribus ad pietatem instituendis impenderent: rectius utique ponit operam in viris. simul quod ex iis fere solidior ac diuturnior capiatur fructus: simul quod ex virorum institutione, vxorum familiarumque vniuersarū institutio pendeat. Vere enim sapiens, Qualis est, inquit, Rector Ciuitatis, tales sunt qui habitant in ea. Postremo monebat Confessarios, ut sumpto spatio in auditas a se confessiones inquirentes viderent. intentius, ecquid in delictis aliorum expiadis, ipsi delinquissent, & quæcunq; in alienis peccassent confessionibus, expiatent suis. eaque delicta in posterum summa vi corrigere interentur. Hoc quippe studium ad recte atque utiliter Confessarij munus obeundum maximo adiumento futurum.

Cultores animorum quales requireret.

Cap. XXXIII,

SO CIOS Ethnicis conuertendis, Neophytiisque erudiendis operam datus non modo lectissimos requirebat, sed huic rei maxime deditos; ut nihil quamvis speciosum ac præclarum tanto præferrent negotio, quo nihil superius gratius, mortalibus utilius reperiretur. Nec magnificus solum hortator erat, sed etiam autor, plus rebus ostendens, quam verbis præcipiens. Nāb; ut suo loco demonstrauimus, Gentilium conversione, atque institutione in omni vita ipsomet nihil

nihil habuit antiquius. Quinetiam Socios, qui ex India aut ex Lusitania ad eum uenissent, itavo cabat in diuini huius ministerij societatem, ut spectatissimo cuique eam prouinciam præmium daret laborum. Primarios quippe viros potissimum tanto muneri præficiebat, autoritatem sequens Apostolorum, qui cum audissent, recepisse Samariam verbum Dei, miserunt ad eos Petrum

A&. 18.

& Ioannē, Apostolorum scilicet principes. Quocumca censebat ad Apostolicum munus deligēdos

viros egregia diuque spectata fide, virtute, constantia, sanctitate: tum quia tales utique viros ies ipsa postularet, tum vero quoniam vsu do-
cus senferat, eam prouinciam esse grauissimis Satanę temptationibus molestijs, ærumnis exposi-
tam. Proinde in eiusmodi Dominicæ vineæ ope-
rarijs prudentiam magis ac sanctitatem, quam

scientiam doctrinamque expetebat, ratus ad tot

tantasque difficultates superandas necessariā pro-
fecto esse virtutem; ad Ethnicorum autem con-

uersionem plus momenti sanctimoniam facere

quam doctrinam. Quod si virtutem decoraret

*Plus momentum in sanctimonia est quam in doc-
trina.*

eruditio, tum uero aiebat egregios perfectosque

Euangelij præcones existere, Iaponiæ maxime

opportunos, ceterisq. locis ubi actria barbarorum

ingenia subtilibus interrogationibus Christianā

religionē soleiter explorent. Ceterum in omni-
bus Ethnicorum cultoribus requirebat ingenium,

facultatiē, ac studium peregrinę linguę addiscēde

haud dubius sine sermonis commercio in barbaris

ad Christum aggregandis nouisq; Christianis in scanda flu-

stiuendis, nihil admodum prefici posse. Itaque diu-

Apostolos prius quam gentes docere aggreden-

tr, diuinius imbutos omnium facultate linguarū,

Bb

Præ-

*Peregrina-**lingua adat-**scenda flu-**dium.*

Principue optabat omnes ingenti animorum seruandorum cupiditate flagrare, nunquam ut eius rei prætermitterent occasionem, sed aude ariperent vrgerentque. In Neophytorum verò salutem atq; institutionem strenue iubebat insisti; infantes baptismō expiari, pueros erudiri catechismo, & ante omnia baptizandis infantibus incuriam vitari, obliuionemque præcipiens; ut quā tum humana ope prouideri posset, nemo prorsus petiret sine baptismō, vnico puerilis ætatis auxilio. Suadebat quoque ut verbis rebusque Neophytorum conciliantes sibi, staderent ab eis parentū loco diligi, colique. Sic enim natura comparatum esse, ut amor omnia æqui bonique consulat: nihilque sit amanti difficile. Quocirca in nouis Christianis excolendis, non sortius, quam perseverantius eorum perferrent vitia, infirmitatem sustinerent, frugemque sementis factæ, laborum que (quamuis serè spei) fructū velut boni Christi domini agricolę expectarēt: haud ignari, Qui seminant in lacrimis in exultatione messur os.

Perseuerantia in excollendis hominibus.

Psal. 125.

Quod si talibus initio Christianis non vterentur quales expeterent, ita se cum ijs gererent, ut cum improbis filijs boni parentes: Deique benignitate freti qui hominum mentes suo deum tempore ad bonam perducit frugem, non diffiderent eos aliquando tales fore, quales optarent. Proinde nunquam desinerent illos omni studio colere, præsertim cum Deus communis omnium parens quamuis Iesus a nobis, benigne ramen omnibus facere non desistat. Iam cum veteribus Christianis multum temporis esse conterendum negabat, ne frauderentur noui. Quod si officiosi illorum congressus vitari nequirent, at sermones inferendos

*Inania officia quomo-
do eludenda*

das de rebus diuinis , atque ad animorum salutem pertinētibus: vt aut pijs exculti monitis pau latim fierent meliores, aut certe colloquiorum se ueritatem auersari nostrum nos negotium agere sinerent in instituendis Neophytis. Exiguos verò fructus eum hominum approbatione , maximis fructibus cum aliqua vel minima offensiuncula potiores ducebat. paruos quippe fructus cum vir tutis exēplo perceptos , & diuitornos esse & semper augeri; contraque ingentes offensione hominum vitiatos paulatim corrupti atque interire. Itaque eos iubebat aduersus omnes facilitatem ac demissionem adhibere, pacem vt ait Apostolus cum omnibus hominibus habentes ; contentionesque maxime cum religiosis viris ac sacerdotibus omni ope vitantes . Et simul præcipiebat, ut facilitatis magis quam grauitatis memores hilari lētoque vultu exciperent omnes : neminemq; omnino aspernarentur; ut omnes Christo lucrisa cerent . Dicitabat etiam quod boni uirtus non pariat, humanas artes haud quaquam parituras sine uirtute . Proinde cauerēt diligenter, ne per uulgata hominum uia dignitatem atque honorē aut appeterent, aut appetere uiderentur; neu suis dictis factis ad humanam potius, quam ad diuinam tenderent gratiam. Veram vtique autoritatem egregiæ virtutis comitem non hominum donum esse, sed Dei . Itaque si quando homines ipsi per se humanis artibus (omiso cœlesti prædio, germanaq; virtute) quærant autoritatem; dē uino cōsilio fieri vt eam parare dum student, sunt datus perdant. Ne scilicet vilia sint hominibus dona cœlestia, sed haud secus, quam par est, expētentur ēcælo. Nam quibus in diuinatuni retin

Rom. 12.

d. 2. f. 7

procuratione, hominum gratia, quam Dei potior sit, eos non tam diuinum honorem spectare, quā suum. Verum sacrilegam illam ambitionem demum in ipsorum ignominiam, exitiumque erupturam. Itaque sibi quisque prima esset cura, suūque animum summa vi excoleret; deinde in alienorum culturam animorum vertetet curas. Neque enim alienæ saluti consulturum qui suam negligenter: neq; memorem fore aliorum, qui obliuisceretur sui. contraque facile euenire, vt cui sua salus cordi esset, eius cura in aliorum quoque redundaret salutem. Quocirca nullum diem rerū diuinarum meditatione, & conscientiæ examine uacuum sinerent præterire, & quotidie ecquid in diuino obsequio deliquisset, ecqua in re suo officio aut diuinis defuissent conatibus, reputarent: secumque cum suis mentibus circumspicerent, quam multa per eos Deus ipsorum vitio efficeret desineret potius, quam quid per ipsos efficeret. Alterum enim modestiæ absolutæque virtutis in citamentum esse, alterum superbiz, vecordia que diuina facta sibi vindicantis, qua enim uero non aliam pestem perniciiorem pijs hominibus reperiri. Puerilis porro ætatis educationem præciuū opus existimans, monebat ut Christianam doctrinam puerorum gregibus, quoad eius fieri posset, per seipſi tradenter, nec intermissorā frugifero opere, neque alijs commisso. Ceterum neminem pueroruī offendenter, irritarentue, sed ad vñiam faciles in leuioribus noxis conniuērent, remittentes minas ut monet Apostolus: quo scilicet timida etas alacrius salubrem capessat disciplinam.

Aduersus Magistratus Prepositosque Ecclesiasticos

*Puerorum
educatio.*

Ephes. 6.

sticos moderatione tenderent modestiaque: neq; ullis quamvis ingentibus eorum delictis atq; iniuriis lacerari cum eis ullo modo susciperent si multates. ferendo enim & dissimulando magis quam obsistendo superiores uincisi minus ut suā ipsi corrigan uitam, at certe ut rem Christianam minus impediant. Quocirca ebs quasi suorum conatum, ac laborum patronos, in fructus emolumentique partem uocarent, quicquid boni perceperunt esset, id illis, secundum Deum, acceptum ferentes ita demam Christi vīnet operarios plus adiutorum defensorumque (si forte verbo aut facto ab aliis violarentur) aut certe minus ad uersariorum habitatos. Iam autor erat benignitatis, humilitatisque ministeria, non minus saepe quam libenter, exsequendi: in valetudinariis, publicisque eius custodiis & gros ac uinctos officijs pietatis, corrogataque stipe, subleuandi; sed ita ut simul corporibus animisque curandis opera preberentur, inimicitias sedando, odia restinguendo, tollendolites, dissidentes ad pacem, atq; amicitiam adducendo. His quippe caritatis officiis diuinum amorem in animis nostris accendi, aliorū animos ad similia excitari facta: Dei seruis ad rei Christianae propagationem, plurimum accedere fidei autoritatis. Præcipue uero temere obloquium rumores contemnerent, qui saepe timororum conatus frangunt, atque debilitant. Extat de ea re egtegium præceptum P. Gaspari traditum, quod tale est. Si tibi piæ ministeria obeunti, ut sit, obtrectent improbi; de illorum uocibus non magnopere labotabis: ne quis animaduerrat, te homuncionum vocibus a Dei obsequio absterrei, id uero laborabis. Nam quicunque talibus in rebus

Misericordia opera.

Obloquentium sermones contemnendi.

„ rebus falsam infamiam sermonesque hominū extimescunt, mundi uerius quā Christi milites sūt,
 „ utpote quos humanus respectus magis moueat,
 „ quam diuinus. Ad ultimum illud tibi antiquissimum esse uolo, ut memor te Societatis I E S V
 „ membrum esse, omnibus in factis dictisque tali
 „ capite & corpore dignus existas.

Hicce ex monitis facile appetat, non modo quā sedulo serioque Franciscus socios exemplis paci-
 ter & præceptis, ad omnem prudentiæ ac sanctita-
 tis excoletet laudem; uerum etiā quā in ualde om-
 nibus in rebus Xauerij & Ignatij sēsus inter se-
 cōgruerent. quippe cum eadē eodem tempore (etsi
 infinito prope modum locorum inter uallos diui-
 nū) Ignatius in Italia Sociis præcipiteret, Frāscus
 in India. Sed uidelicet unus atq; idē spiritus illa
 utriq; dicitabat, utrobiq; Societatem ad certā for-
 mans disciplinari: cōleste mōq; ambobus pruden-
 tiā inspirans. Nihilo autem prudentior Xauerius
 in præcipiendo, quā in regendo fuit. Quippe ubi-
 cumq; locorum esset, a Pr̄positis Societatis sub-
 inde omnibus de rebus certior fieri uolebat; cun-
 ctisq; incōmodis non secus mede batur, ac si ad es-
 set pr̄sens. Nam discedēs imperabat eis, vt ad se
 certis temporib; litteras mitterent, quibus litte-
 ris sociorum cum ueterum cum recentiū numerū,
 genera, facultates exponeret; nimirū quibus virtu-
 tibus prædicti, quibus doctrinis & artibus exculti,
 quibus addicti ministerijs, quas ad res maxime
 nati aptique videretur; quæ in unoquoque cu-
 piditas conseruandorum animorum emineret;
 quos quisque ferret fructus, quibus urgeretur
 angoribus, quibus molestiis ac morbis tentare-
 tur, premereturque. Demum adeo in rebus etiā
 minimis

Xauerij pru-
 dentiū in re-
 bus omnibus
 sui munoris
 ergo noscendi

minimis attentus erat , ac diligēs) de domesticis
famulis; ac seruis, de ære alieno , talibusq; rebus
fieri se iubebat certiorem. Deque singulis vel per
sonis vel rebus, vicunque rēs posceret , per litte-
ras præcipiebat. Nec mandasse contentus , quid
factō opus fōret , simul imperabat Præpositis , vt
ad se quamprimum scriberent, an sibi quisq; mā-
data curasset , ut scilicet hoc illis imperium cuiā
acueret exsequendi mandata . Ceterum et si vlti-
mas Orientis terras perlustrans in barbararū gen-
tium conuersionem incumberet totus ; tamen im-
mēnsa Océani spatia remēsus socios suā fidēi cre-
diros identidem reuisebat, ratus sibi pro suo du-
plici munere partiendas curas, vt sic adesset alie-
nis, vt non decesset suis . Singulari vtiq; industria
ac virtute perfecit, vt si species quantum Christi
cultum propagauerit, nullum ei spatiū de So-
cietate cogitandi fuisse ; Sin autem quantopere
Societatis res curarit consideres , nihil aliud aut
egisse, aut agere potuisse videatur.

F I N I S.

455209A ob servit ueritas.

Vidi hanc vitam P. Francisci Xauerij a P. Horatio Tarsellino Societatis Iesu scriptam, & nihil in ea iudico esse contra fidem, & bonos mores, sed potius esse valde utilē & magnæ ædificationis.

Ioannes de Sa

Idem ego sentio

Ioannes Azor

Idem ego sentio

Emanuel Rodericus

Ego Claudio Aquauiuā Societatis Iesu Præpositus Generalis historiam hanc vitæ P. Francisci Xauerij tribus Societatis nostræ Theologis commissi videndam, qui omnes cum eam approbauerint, probo etiam ut possit imprimi, si ita placuerit Reuerendiss. D. Vicegerenti, ac Reuerendissimo Patri Magistro Sacri Palatij. Datum Romæ die 8. Augusti 1592.

Claudius Aquauiuā Prepos. Gen.

Ego Bernardinus de Agoretta iussu Reuerendiss. Patris Bartholomæ de Miranda Sacri Palatij Magistri, legi quatuor libros Patris Horati Tarsellini Societatis Iesu de Vita Patris Francisci Xauerij, & censeo omnia in eis contempta, fidei catholicæ consona est, legentibusque maxime utilia futura esse ad illorum fidem, devotionem & pietatem excitandam. Datum Romæ die 22. Septembris 1592.

F. Bernardinus de Agoretta.

